

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL BASININA GÖRE OSMANLI'NIN İÇ
BORÇLANMASI (1918)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meryem ULUGÜNER

**Enstitü Anabilim Dalı :Tarih
Enstitü Bilim Dalı :Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Enis ŞAHİN

TEMMUZ 2010

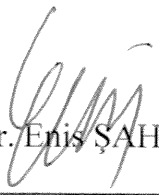
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL BASININA GÖRE OSMANLI'NIN İÇ
BORÇLANMASI (1918)

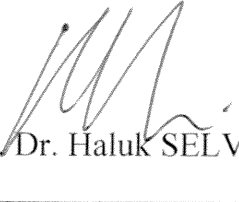
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Meryem ULUGÜNER

Enstitü Anabilim Dalı :Tarih
Enstitü Bilim Dalı :Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu tez 05/07/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Enis ŞAHİN

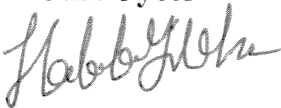
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Haluk SELVİ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Habip YILDIZ

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin her hangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Meryem ULUGÜNER

5 Temmuz 2010

ÖNSÖZ

Birinci Dünya Savaşının masraflarını karşılamakta güçlük çeken Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez para temin etmek için halkına müracaat etmiştir. Halka ilk kez yapılan bu müracaat, dönem itibariyle gayet sıkıntılı bir dönemdir. Devletin içinde bulunduğu savaş dört yıldır sürüyordu ve sanayide, ziraatta çalışan kesim savaş sebebiyle silah altına alınmıştı. Cephe gerisinde kalanlar çoğunlukla kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar ve askerlikten muaf olan gayr-i müslimlerdi. Bu şartlar altında Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez iç borçlanma teşebbüsüne müracaat etmiştir. Maliye Nazırı Cavit Bey, halkın iç borçlanmaya iştirakini temin için faizlerin altın ve peşin olarak ödenmesi şartını getirmiştir. İç borçlanmanın başarıya ulaşması için dönemin hatipleri, sanatçıları özellikle de İstanbul gazeteleri iç borçlanma teşebbüsüne sahip çıkmış, halkı bu konuda aydınlatarak iştiraklerini sağlamaya çalışmışlardır.

Bu bilgilerden hareketle daha önce araştırılmamış olan Osmanlı Devleti'nin bu ilk iç borçlanma teşebbüsünü ortaya koymak ve bu vesileyle çağının olaylarına ışık tutmak amaçlanmıştır.

Bu noktada tezin konusunun belirlenmesinde ve konuyla ilgili kaynakların temininde bana yardımcı olan ve aynı zamanda fikirleriyle bana ışık olan değerli hocam Doç. Dr. Enis Şahin'e teşekkür ederim. Ayrıca bu eğitimi almamda emeği olan tüm hocalarıma minnettarım. Çalışmalarım sırasında yardımlarını benden esirgemeyen ve her zaman yanımda olan arkadaşım Mine Demir'e teşekkür ederim. Bu uzun ve yorucu süreçte her zaman yanımda olan ve maddi-manevi desteklerini esirgemeyen ailemin tüm fertlerine özellikle de eşime şükran borçluyum.

Meryem ULUGÜNER

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLOLİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1 : İÇ BORÇLANMA MESELESİNİN OSMANLI DEVLETİ'NİN GÜNDEMİNE GELMESİ VE İÇ BORÇLANMA KANUNUNUN MECLİSTE KABULÜ.....	6
1.1.İç Borçlanmayı Gerektiren Sebepler.....	6
1.2.İç Borçlanma Kanununun Meclis-i Mebusan'da Görüşülmesi.....	15
1.3. İç Borçlanma Kanununun Meclis-i Âyan'da Görüşülmesi.....	18
1.4. İç Borçlanmayla İlgili Kanun Layihasının Maddeleri.....	18
1.5. Maliye Nezareti'nin İç Borçlanma Hakkında Duyun-u Umumiyye İdaresi ve Osmanlı Bankasıyla Müzakeresi.....	20
1.5.1. Üç Müessese Arasında Cereyan Eden Müzakerenin Ana Konusu.....	20
1.5.2. Müzakere Sonunda Karara Varılan İç Borçlanma Şartları.....	20
BÖLÜM 2 : İÇ BORÇLANMAYLA İLGİLİ HAZIRLIKLAR VE İÇ BORÇLANMA İŞTİRAKÇİLERİNE SAĞLANAN KOLAYLIKLAR.....	25
2.1. Bankaların İç Borçlanmayla İlgili Hazırlıkları.....	25
2.1.1. Kayıt İşlemleri İçin Bankaların Yeni Şubeler Açması.....	25
2.1.2. Kayıt Yapacak Olan Banka Merkez ve Şubelerinin Halka Duyurulması.....	25

2.2. Borçlanmaya İştirak Edecek Olanlara Sağlanan Kolaylıklar.....	27
2.2.1. Maliye Nezareti'nin Taşra Halkına Kayıt Merkezleriyle İlgili Kolaylığı.....	27
2.2.2. Bankaların İştirakçilere Sağladığı Kolaylıklar.....	28
2.2.2.1. Bankaların Kendi Müşterileri Olan İştirakçilere Sağladıkları Kolaylıklar.....	28
2.2.2.2. Bankaların Bir Borçlanma Tahvili Almaya Gücü Yetmeyenlere Sağladıkları Kolaylıklar	29
2.2.2.3. İtibar-ı Milli Bankası'nın Memurlara Sağladığı Kolaylıklar.....	31
2.2.2.4. Bazı Bankaların Müşterilerinden Kayıt İçin Gecikme Faizi Almaması Meselesi	32
2.2.3. Meclis-i Mebusan'ın Mebuslara Sağladığı Kolaylıklar.....	34
BÖLÜM 3 : İÇ BORÇLANMAYLA İLGİLİ OLARAK YAPILAN PROPAGANDALAR.....	36
3.1. İç Borçlanma Propagandası.....	36
3.2. İç Borçlanmayla İlgili Olarak Düzenlenen Konferanslar.....	38
3.2.1.İstanbul'daki Konferanslar.....	38
3.2.2. Anadolu'daki Konferanslar.....	42
3.3. Halkın İç Borçlanmaya İştirakini Arttırmak İçin Yapılan Edebî ve Sanatsal Çalışmalar.....	43
3.3.1. İstikrâz Marşı.....	43
3.3.2. Şiirler.....	44
3.3.3. Şarkı - Ninni - Tekerleme ve Deyimler.....	48
3.3.4. Karikatürler.....	49
3.3.5. Sinema Filmleri.....	51

3.4. Tanin Gazetesinin Anketi.....	52
3.5. Sultan Mehmet Reşat'ın İç Borçlanmayla İlgili Hatt-ı Hümayununun Basında Yayınlanması.....	55
BÖLÜM 4 : İSTANBUL'DA İÇ BORÇLANMA	56
4.1. İlk Kayıt Günüyle İlgili İzlenimler.....	56
4.2. İlk Günlerin Yekûnu ve Kayıt Yaptıranlar.....	57
4.3. Beş ve On Liralık Tahvil Basılması Yönündeki Taleplere Cavit Bey'in Yanıtı....	59
4.4. Muhasım Devletler Tebaasının Osmanlı İç Borçlanmasına İştirak Etme İsteği ve Maliye Nezareti'nin Bu İsteğe Verdiği Cevap.....	61
4.5. Borçlanma (İstikrâz) Şirketlerinin Kurulması.....	62
4.6. İstanbul'da Kayıt Müddetinin Uzatılması Yönündeki Talepler.....	63
4.7. İstanbul'da Kayıt Müddetinin Son Günleri ve Maliye Nazırı Cavit Bey'in İstanbul Halkına Teşekkürü.....	64
4.8. İstanbul'un Gün Gün Kayıt Miktarı.....	66
BÖLÜM 5 : VİLAYETLERDE İÇ BORÇLANMA	68
5.1. Mayıs Ayında Vilayetlerdeki Vaziyet.....	68
5.2. Haziran Ayında Vilayetlerdeki Vaziyet.....	71
5.3. Vilayetler Arasındaki Borçlanma Yarışı.....	104
5.4. Vilayetlerde Kayıt Müddetinin Sona Ermesi ve Maliye Nezareti'nin Anadolu Halkına Teşekkürü.....	109
BÖLÜM 6 : İÇ BORÇLANMA İŞTİRAKÇİLERİ.....	111
6.1. Şirketler ve Diğer Bazı Malî Müesseseler.....	111
6.2. Bankalar.....	114
6.3. Muhtelif Cemiyetler.....	117

6.4. İştirakçi Osmanlı Kadınlar.....	118
6.5. İç Borçlanmaya İştirak Eden Çeşitli Zümreler.....	120
6.5.1.Ermeniler.....	122
6.5.2. Rumlar.....	124
6.6. Malını ve Tasarrufunu Satarak Borçlanmaya İştirak Edenler.....	125
6.7. İç Borçlanmaya Yüksek Miktarda Yazılan Şahıslar.....	126
6.8. Okullar.....	127
BÖLÜM 7 : İÇ BORÇLANMANIN HARIÇTEKİ YANSIMALARI.....	129
7.1. Osmanlı İç Borçlanmasının Avrupa'daki Yansımaları.....	129
7.2. Hariçten İç Borçlanmaya Yapılan İştirakler.....	131
BÖLÜM 8 : İLK OSMANLI İÇ BORÇLANMASININ NETİCESİ.....	133
8.1. İç Borçlanmaya Ait Kesin Kayıt Miktarlarının İlanı.....	133
8.2. Basının İç Borçlanmanın Neticesi Hakkındaki Değerlendirmeleri.....	137
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	141
KAYNAKLAR.....	146
EKLER.....	158
ÖZGEÇMİŞ.....	190

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Devre
İ.	: İçtima
MAZC	: Meclis-i Âyan Zabıt Ceridesi
MMZC.	: Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
MM EMLK	: Meclis-i Mebusan Encümen Mazbataları ve Levayih-i Kanuniyye
MM EMTK	: Meclis-i Mebusan Encümen ve Mazbataları ve Tekâlif-i Kanunuiyye
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İstanbul'un İç Borçlanmaya Gün Gün İştirak Miktarı.....	67
Tablo 2: 31 Mayıs Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	72
Tablo 3: 1 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	73
Tablo 4: 2 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	75
Tablo 5: 3 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	76
Tablo 6: 4 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	77
Tablo 7: 5 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	79
Tablo 8: 6 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	80
Tablo 9: 8 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	81
Tablo 10: 9 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	83
Tablo 11: 10 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	84
Tablo 12: 11 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	85
Tablo 13: 12 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	86
Tablo 14: 13 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	87
Tablo 15: 15 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	89
Tablo 16: 16 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	90
Tablo 17: 17 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	91
Tablo 18: 18 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	92
Tablo 19: 19 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	93
Tablo 20: 20 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	95
Tablo 21: 22 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	96
Tablo 22: 23 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	97
Tablo 23: 24 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	98

Tablo 24: 26 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	99
Tablo 25: 27 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	101
Tablo 26: 29 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	102
Tablo 27: 30 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar.....	103
Tablo 28: İç borçlanmaya Ait Kesin Kayıt Miktarları.....	133
Tablo 29: İç Borçlanma Tahvili Satan Kuruluşların Satış Miktarları.....	137

Tezin Başlığı: İstanbul Basınına Göre Osmanlı'nın İç Borçlanması (1918)	
Tezin Yazarı: Meryem ULUGÜNER	Danışman: Doç. Dr. Enis ŞAHİN
Kabul Tarihi: 05. 07. 2010	Sayfa Sayısı: ix (ön)+157 (tez)+32 (ek)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
<p>Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak Almanya'nın yanında savaşa giren Osmanlı Devleti, savaşın başında savaş masraflarını karşılamak için bir dizi malî tedbirler almıştır. Savaşın beklenenden uzun sürmesi ve savaş masraflarının gün geçtikçe artması üzerine alınan bu tedbirler yetersiz kalmıştır. Savaş yıllarında devletin gelir-gider dengesi de bozulmuş ve devlet bütçesi açık vermeye başlamıştır. Harbiye Nezareti'nin harcamaları bir önceki yıllara oranla artarak yükselmiştir. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti, savaşan diğer devletler gibi savaş masraflarını emisyonla karşılama yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti, Avusturya ve özellikle Almanya'dan aldığı borç paralarla kâğıt para basarak piyasaya sürmüştür. Fakat bir süre sonra Almanya hükümeti, Osmanlı Devleti'nde kâğıt paranın artık bir doyum noktasına geldiğini söyleyerek altın karşılıklı hazine bonosu vererek borç sözleşmesi imzalamaya yanaşmamıştır. Almanya, Osmanlı hükümetine memleket dâhilinde finansman imkânlarının araştırılmasını önermiştir. Osmanlı hükümeti, savaş yıllarında başarısızlıkla sonuçlanacak bir iç borçlanmanın içeride ve dışarıda meydana getireceği güvensizlikten çekinmiştir. Fakat Almanya'nın kati tutumu karşısında Osmanlı Devleti, iç borçlanma yapma kararı almıştır. Bu kararı almada etkili olan diğer bir husus ise Maliye Nazırı Cavit Bey'in malî işlerde devletle halk arasındaki güven hissini tekrar sağlama arzusudur. Böylece Osmanlı Devleti ilk kez iç borçlanma yapma kararı alarak, savaş masraflarını karşılamak için halka müracaat etmiştir. İç borçlanma % 5 faizli olacak ve faizler senede iki defa peşin olarak altınla ödenecektir.</p> <p>İç borçlanma teşebbüsünün başarıyla sonuçlanması için büyük bir çaba harcanmıştır. Dönemin gazeteleri olan Atı, İkdam, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri borçlanma teşebbüsünü çok yakından takip ederek, borçlanmayla ilgili makale ve haberleri çoğunlukla ilk sayfalarından okuyucularına duyurmuşlardır. Dönemin ünlü hatipleri de çeşitli yerlerde iç borçlanmayla ilgili konferanslar vermişlerdir. Halkı, borçlanmaya yazılmaya teşvikte bulunan marşlar, şiirler yazılmış, şarkılar bestelenmiş ve karikatürler çizilmiştir. Sultan Mehmet Reşat'ın iç borçlanmayla ilgili hatt-ı hümayunu gazetelerin ilk sayfasında yayınlanarak halkın borçlanmaya iştiraki sağlanmaya çalışılmıştır.</p> <p>Savaşın hala devam ediyor olmasına ve kayıt için İstanbul'a bir ay, vilayetlere iki ay gibi kısa bir süre tanınmış olmasına rağmen bütçe açığının kapatılması için gerekli olan miktar toplanamasa da elde edilen bulgulardan iç borçlanma teşebbüsünün kısmen de olsa başarıyla sonuçlandığı görülmektedir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Osmanlı İç Borçlanması, Devlet Borçlanması, Basında Borçlanma. Tahvil.	

Title of Thesis: Domestic Debt of the Ottoman Empire in İstanbul According to the Press (1918)	
Author: Meryem ULUGÜNER	Supervisor: Associate Professor Dr. Enis ŞAHİN
Date: 05. 07. 2010	Nu. Of Page: ix (pre)+157 (main body)+32 (app)
Department: History	Subfield: History of Turkish Republic
<p>The Ottoman Empire entered the First World War with Germany as her ally and took a series of financial ways and means to cover the costs of war at the beginning of the war . These ways and means were insufficient as the war lasted longer than expected and the war costs increased day after day. During the war years, the state's income and expense balance was also unbalanced and the state budget began to show a deficit. Expenses of the Ministry of the War increased compared to the previous years. Under these circumstances, the Ottoman Empire met the expenses with emission as the other fighting states. The Ottoman Empire monetized bank notes by borrowing money from Austria and especially from Germany. After a while, the German government stated to the Ottoman State that bank note was at its saturation point so it did not assent to sign a liability indenture with a currency principle. Germany proposed the Ottoman government to search finance opportunities within the country. The Ottoman government was reluctant to have a domestic debt as it would cause discredit indoors and out of doors. In relation to the Germany's hard line, the Ottoman Empire decided to get a domestic debt. Another effective matter on taking this decision is the desire of Cavit Bey, the Minister of Finance, to reassure the sense of credit between the state and public in financial subjects. Thus, the Ottoman Empire appealed to the public to cover the war expenses by deciding to have domestic debt for the first time, The domestic debt would be 5% of interest and interest rates would be paid with gold in advance and twice a year.</p> <p>All-out effort was endeavoured to conclude the domestic debt attempt successfully. The newspapers of the time, Atı, İkdâm, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr and Vakit followed the domestic debt attempt very closely and news and articles about it were announced to their readers in their front pages. The famous orators of the time also gave lectures about the domestic debt in several places. Marches, poems were written, songs were composed and cartoons were drawn to encourage the public to be written for the debt. Sultan Mehmet Reşat's Hatt-ı Humayun related to the domestic debt was published in the front pages of the newspapers in order to provide the participation of the public to the debt.</p> <p>Although the war was still going on and a short term like one month to İstanbul and two months to other cities was given for the registration, as the necessary amount could not be sum up to meet the deficit in budget, it is seen that the attempt for the domestic debt partially resulted in success.</p>	
Keywords: Ottoman Domestic of Debt, State of Debt, Boowing Press, Bond.	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Osmanlı Devleti, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girdikten sonra savaş masraflarını karşılamak için bir takım ekonomik tedbirler almıştır. Bir süre sonra alınan bu tedbirler yetersiz kalınca Osmanlı Hükümeti, savaş masraflarını karşılamak için, savaşan diğer devletler gibi dış borç yoluna başvurmuştur. Böylece Osmanlı Devleti, savaş masraflarını bir süre Avusturya ve özellikle Almanya'dan aldığı borç paralarla karşılama yoluna gitmiştir. 1918 yılına gelindiğinde Almanya Hükümeti, Osmanlı Devleti'ne borç para vermeye yanaşmaz ve memleket dâhiline finansman kaynaklarının araştırılması önerisinde bulunur. Böylece Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nın masraflarını karşılamak için 1918 yılında ilk kez halka müracaat ederek bir iç borçlanma teşebbüsünde bulunmuştur. Bu teşebbüs, Osmanlı malî tarihinde bir ilktir.

Osmanlı Devleti, dört yıldır savaşın tam ortasında ve erkek nüfusun büyük çoğunluğunun silah altında bulunduğu bir dönemde böyle bir teşebbüse girişmiştir. Zamanın ekonomik, sosyal ve siyasî şartlarının ağırlığı göz önüne alındığında Osmanlı Devleti'nin ilk kez böyle bir teşebbüste bulunması Osmanlı mali tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. İç borçlanma meselesi, Osmanlı Devleti'nin siyasî, sosyal ve ekonomik hayatını yakından etkilediği gibi Osmanlı Devleti'nden sonra kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni de özellikle ekonomik açıdan etkilemiştir. Osmanlı Devleti'ni ilk kez iç borçlanma yapmaya sevk eden sebepler, 1918 yılındaki ilk iç borçlanma teşebbüsü, bu teşebbüsün uygulama safhaları ve bu teşebbüsten elde edilen netice tez çalışmamızda incelenmiştir.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı masraflarını karşılamak için tarihinde ilk kez iç borçlanma teşebbüsüne başvurarak halkına müracaat etmesi ve savaş yıllarında Osmanlı Devleti'nin bu teşebbüsünde kısmen de olsa başarılı olduğunu tarihsel bir bakış açısıyla ortaya koyabilmektir.

Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsü, Cavit Bey'in Meclis-i Mebusan'da 1918 yılı bütçe nutkunu yaptığı 21 Şubat 1918 tarihinden başlayarak 5 Ağustos 1918'de iç borçlanmaya yapılan kati iştirak miktarlarının ilanına kadar geçen süreç göz önünde tutularak çalışılmıştır. Bu zaman aralığında özellikle Maliye Nazırı Cavit Bey'e iç borçlanma yapmaya yetki veren kanunun tarihi olan 3 Nisan 1918 tarihi ve iç borçlanmaya yazılmak için İstanbul halkına tanınan 1- 31 Mayıs 1918 tarihleri ile vilayetlerdeki ahaliye tanınan 1 Mayıs- 30 Haziran 1918 tarihleri temel alınmıştır.

Bu çalışma kapsamında, Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsünde, dört yıldır devam eden savaşın ağır şartlarına ve önceki hükümetlerin malî konulardaki tecrübesizlik ve başarısızlıklarından kaynaklanan, Osmanlı halkı arasında hâkim olan devletin malî alandaki girişimlerine duyulan güvensizliğe rağmen kısmen de olsa başarılı olduğunu ortaya koymak istedik.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsü, İstanbul basınının o dönemki gazeteleri olan Atı, İkdam, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri temel alınarak hazırlanmıştır. Şubat 1918 ile Ağustos 1918 tarihleri arasında yer alan döneme ait gazetelerdeki iç borçlanmayla ilgili ilan, haber ve makaleler tez çalışmamızın dayanak noktasını oluşturmaktadır. İçeriğin belirlenmesinde gazete haberleri etkili olmuştur.

Konuların desteklenerek konu bütünlüğünün sağlanması amacıyla Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyan Zabıt Ceridelerinden, araştırma eserlerinden ve makalelerden de faydalanılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu ilk iç borçlanma teşebbüsü daha önce ele alınıp detaylı bir şekilde araştırılmadığı için sınırlı sayıda araştırma eserine ve makaleye ulaşılabilmektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak Web siteleri de taranmış olup bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu durum, bir eksiklik gibi görünse de dönemin gazetelerindeki konuyla ilgili haberler bu açığı kapatmaktadır.

Tez konusuyla ilgili olarak dönemin gazeteleri olan Atı, İkdam, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri başta Taksim Atatürk Kitaplığı olmak üzere Ankara Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, ve Millet Kütüphanesi'nden temin edilmiştir.

İstanbul Basınına Göre Osmanlı'nın İç Borçlanması (1918) adlı çalışmamız sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Osmanlı Devleti'ni iç borçlanma yapmaya sevk eden sebepler ve iç borçlanma kanununun Âyan ve Mebusan Meclisleri'ndeki müzakeresi ile kanun maddeleri üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu ve iç borçlanmaya giden süreci ortaya koyabilmek için hazırlanmıştır.

İkinci Bölüm'de ise bankaların kayıt işlemlerini süratle yapabilmek için yaptıkları hazırlıklardan ve bankaların kayıt yaptıracak olan iştirakçilere sağladıkları kolaylıklardan bahsedilmiştir. Bu bölümde ayrıca Meclis-i Mebusan'ın mebuslara sağladığı kolaylıklara değinilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de halkı iç borçlanma konusunda aydınlatmak ve bilgilendirmek ve halkın iç borçlanmaya iştirakini temin için yapılan propagandalar ele alınmıştır. Halkı aydınlatmak ve halkın iç borçlanmaya iştirakini temin için İstanbul'da ve Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde dönemin ünlü hatipleri ve çeşitli zümrelerin önde gelen isimleri tarafından iç borçlanmayla ilgili konferanslar verilmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra iç borçlanmayla ilgili marş ve şiirler yazılmış, şarkı ve ninniler bestelenmiş, karikatürler çizilmiş ve sinema filmleri çekilmiştir. Ayrıca dönemin en büyük gazetelerinden biri olan Tanin gazetesi, devrin önde gelen siyasî liderlerin, çeşitli zümrelerin dini liderlerinin ve önemli malî müesseselerin müdürlerinin iç borçlanmayla ilgili fikirlerine müracaat etmiş ve bunları sayfalarında yayınlamıştır. Bu konuda yapılan bir diğer propaganda ise Sultan Mehmet Reşat'ın kendi el yazısıyla yazdığı ve gazetelerde orijinal haliyle yayınlanan hatt-ı hümayunda, halkın iç borçlanmaya iştirake davet edilmesiydi.

Dördüncü Bölüm'de Mayıs ayında İstanbul halkının iç borçlanmaya yaptığı iştirakler, İstanbul'daki ilk kayıt günüyle ilgili izlenimler ve ilk günlerin kayıt miktarı ile toplam kayıt miktarı ele alınmıştır. Bunların yanı sıra muhasım devletler tebaasının iç borçlanmaya iştirak etme isteğinde bulunması, iç borçlanmaya daha çok iştirakin temini için 5 ve 10 liralık tahvil basılması, İstanbul'a tanınan bir aylık kayıt müddetinin 15 gün daha uzatılması yönündeki talepler ve bu taleplere Maliye

Nezareti'nin verdiği yanıtlar incelenmiştir. Bu bölümde son olarak Maliye Nazırı Cavit Bey'in İstanbul halkına teşekkürü ele alınmıştır.

Beşinci Bölüm'de vilayetlerin iç borçlanmaya mayıs ve haziran aylarındaki iştirakleri, vilayetlerin kayıt miktarları ve vilayetler arasındaki iç borçlanma yarışından bahsedilmiştir. Bu bölümde de son olarak Maliye Nezareti'nin Anadolu halkına teşekkürü ele alınmıştır.

Altıncı Bölüm'de iç borçlanmaya iştirak eden şirketlere, diğer bazı malî müesseselere, bankalara, muhtelif cemiyetlere, iştirakçi Osmanlı kadınlarına, çeşitli zümrelere, okullara, malını ve tasarrufunu satarak iştirak edenlere ve iç borçlanmaya yüksek miktarda kayıt yaptıran şahıslara değinilmiştir.

Yedinci Bölüm'de Osmanlı iç borçlanmasının Avrupa basınındaki yansımaları ve hariçten iç borçlanmaya yapılan iştirakler incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü olan Sekizinci Bölüm'de ise iç borçlanmaya yapılan kesin kayıt miktarları ve basının iç borçlanmanın neticesi hakkındaki değerlendirmeleri ele alınmıştır.

Çalışmamızda ele almaya çalıştığımız Osmanlı Devleti'nin 1918 yılındaki iç borçlanma deneyimi, Osmanlı Malî Tarihi'nde bir ilktir. Osmanlı Devleti, bu iç borçlanma teşebbüsüyle para tedarik etmek için, tarihinde ilk kez kendi halkına müracaat etmiştir. Gerçi Osmanlı Devleti, önceki dönemlerde, ihtiyacı olan parayı temin etmek için iç borçlanma yoluna müracaat ettiyse de bunlar, genellikle avans niteliğinde kısa vadeli iç borçlanmalardı ve bu müracaatlar geniş halk kitlelerine değil Galata Bankerlerine yapılmıştı. Geniş halk kitlelerinin tasarrufuna dayanılarak yapılan orta ya da uzun vadeli iç borçlanma ilk kez II. Meşrutiyet yıllarında denenmiştir. "Dâhil-i istikrâz" olarak adlandırılan 1918 yılındaki iç borçlanma ise Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanması olarak bilinmektedir.

Osmanlı Devleti, ihtiyaç duyduğu parayı temin etmek için zaman zaman Avrupalı Devletlere de müracaat etmiştir. Osmanlı ilk dış borcunu 1854'ki Kırım Savaşı'ndan sonra almıştır. Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı'ndan Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar geçen süreçte birçok Avrupa ülkesinden dış borç almıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti için İngiltere ve Fransa piyasaları kapanmıştır. Almanya'nın yanında savaşa giren Osmanlı Devleti,

Birinci Dünya Savaşı boyunca Avusturya ve özellikle Almanya'dan dış borçlar almıştır. Savaş masraflarını, aldığı ekonomik tedbirler ve Avusturya ile Almanya'dan aldığı borçlarla karşılamaya çalışan Osmanlı Devleti, 1918 yılına geldiğinde iç borçlanma yapmaya mecbur kalmıştır.

Savaşın başından beri askerî malzeme ve para konusunda yardımlarını esirgemeyen Alman Hükümeti, 1918 yılına gelindiğinde Almanya'dan alınan borç paraları Osmanlı memleketinde basılan kâğıt paraların doyum noktasına geldiğini söyleyerek borç para vermeye yanaşmamıştır. Alman Hükümeti, Osmanlı Devleti'ne savaş masraflarını karşılamak üzere memleket dâhilinde yeni finansman kaynaklarının araştırılması önerisinde bulunmuştur. Almanların bu ısrarlı tutumu karşısında Maliye Nazırı Cavit Bey, bir iç borçlanma yapmaya karar vermiştir. Böylece Osmanlı Devleti, savaş masraflarını karşılamak için ilk kez iç borçlanma yoluna başvurmuştur. Gerçi Osmanlı Devleti daha önce savaşı finanse etmek için Alman Hazine Tahvillerini memleket dâhilinde satışa sunarak kendi halkına müracaat ettiyse de bu teşebbüsünde başarılı olamamıştır. Bu başarısızlıkta halkın % 4-5 faizli Alman Hazine Tahvillerine rağbet göstermemesi etkili olmuştur.

3 Nisan 1918 tarihli kanunla Maliye Nazırı Cavit Bey'e %5 faizli ve % 1 amortismanlı sınırsız iç borçlanma yapma yetkisi verilmiştir. Böylece Maliye Nazırı Cavit Bey, 1918 yılının 20-21 milyon liralık bütçe açığını kapatmak için bir iç borçlanma teşebbüsüne başvurmuştur.

BÖLÜM 1: İÇ BORÇLANMA MESELESİNİN OSMANLI DEVLETİ'NİN GÜNDEMİNE GELMESİ VE İÇ BORÇLANMA KANUNUNUN MECLİSTE KABULÜ

1.1. İç Borçlanmayı Gerektiren Sebepler

1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı, savaşan devletlerin savaş masraflarını o güne kadar görülmemiş boyutlara ulaştırmıştı. Savaşan devletler, tüm ulusal kaynaklarını seferber etmek zorunda kalmışlar buna rağmen askerî giderlerini bütçelerinden ayıracakları bir parayla karşılayamaz bir duruma gelmişlerdir. Savaşan taraflar, ordu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için vergi gelirlerine, kısa ya da uzun vadeli borçlanmaya başvurmak zorunda kalmışlardır. Bu yöntemler yetersiz kalınca hemen hemen bütün devletler kağıt para basma ya da kağıt para karşılığında hazine bonusu iskonto etme yolunu takip etmişlerdir. Vergi gelirleri, savaş giderlerinin çok sınırlı bir kısmını karşılıyordu. Savaş giderleri için de vergi gelirinin en yüksek olduğu İngiltere’de bile bu oran “%17” civarındaydı (Toprak, 2003: 99-100).

Bu sebeple Avrupa devletleri, savaşı finanse etmede daha çok borçlanma yolunu tercih etmişlerdir. Savaşa giren devletlerin savaşın başından Şubat 1918 tarihine kadarki toplam borç miktarlarını, Maliye Nazırı Cavit Bey’in Meclis-i Mebusan’daki 1918 yılı bütçe konuşmasında görmek mümkündür. Savaşın başından Şubat 1918 tarihine kadar İngiltere’nin borcu 6,5 milyar, Fransa’nın borcu 4,5 milyar, Rusya’nın borcu 5,5 milyar, Amerika’nın borcu 2,5 milyar, İtalya’nın borcu 1,5 milyar, Almanya’nın borcu 5 milyar, Avusturya-Macaristan’ın borcu yaklaşık 2,5 milyar İngiliz Lirası’na yükselmiştir. Bulgaristan’ın borcu ise “3 milyar Frank yani 150 milyon liraya” ulaşmıştır (MMZC, 1991: 427).

Birinci Dünya Savaşı’na Almanya’nın müttefiki olarak Almanya’nın yanında giren Osmanlı Devleti ise savaşa giren diğer devletler gibi, savaş giderlerini vergi gelirleri ve borçlanmayla finanse etmiştir. Osmanlı Devleti’nin vergi geliri savaş giderlerinin ancak “%10”unu karşılamaktaydı. Vergi sistemindeki yetersizlik ve iç borçlanma deneyiminin olmayışı nedeniyle Osmanlı Devleti, harp masraflarını karşılamak için

para arzını arttırma ve dış borçlanma yolunu daha çok kullanmıştır (Toprak, 1985: 942-943).

Osmanlı Devleti'nin bütçesi, 1854 Kırım Savaşı'ndan itibaren açık vermeye başlamış ve bu açıklar daima dış borçlarla kapatılmaya çalışılmıştır. 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte dış istikrazların başlıca kaynağı olan Fransa ve İngiltere piyasaları Osmanlı Devleti'ne kapanmıştır. Harp hali sebebiyle Osmanlı Devleti'nin masrafları artarken daralan iktisadi faaliyetlerin etkisiyle gelirleri azalmıştır. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin bütçe açığını kapatmak için başvuracağı tek bir mercii kalmıştı. O da Almanya'ydı (Eldem, 1994: 83).

Osmanlı Devleti, dış borç alma yoluna gitmeden önce savaşın başında bir takım malî ve iktisadî önlemler almıştır. 2 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı hükümeti moratoryum ilan etmiş ve taahhüt vadeleri, bankalardaki vadeli vadesiz tüm borçlar, dış borçlar ve Duyun-u Umumiyye kapsamına giren diğer tüm borçlar ertelenmiştir. Bu karar savaş boyunca devam etmiştir.

1914-1915 malî yılı bütçesi 34 milyon liraydı. Bu bütçeden Harbiye, Bahriye Nezaretlerine ve Jandarma'ya düşen toplam pay yaklaşık 9,5 milyon liraydı. Bu parayla seferberliğe girişmek, 800.000 kişilik orduyu beslemek, askeri cepheye sevk etmek olanaksızdı. Savaş nedeniyle devlet gelirlerinde de 7-8 milyon liralık bir azalma bekleniyordu. Bu durumda hükümetin savaşı bu bütçe ile finanse etmesi imkânsızdı. Hükümet giderlerini karşılamak için geleneksel yöntemlerine başvurdu. Memur maaşlarının yarısı nakit olarak ödendi, diğer yarısı için memurlar alacaklı kılındı. Müteahhitlerin ve diğer alacaklıların borçlarının ödenmesi ertelendi. Orduya gerekli olan araç, gereç ve erzağa “ tekâlif-i harbiye” adı altında bedeli kısmen veya tümüyle ileride ödenmek üzere el konuldu. Yaş sınırı içerisinde bulunan mükelleflere, askerlikten muaf tutulmaları için “muafiyet-i askeriyye” vergisi getirildi. Bu tedbirlerle hükümet, olağan bütçeye bir dizi ek kaynaklar sağlamayı amaçlamıştır. Ancak seferber orduyu sadece beslemek için ayda 500.000 liralık bir ödenek öngörülüyordu. Harbiye, Bahriye ve Jandarma'nın yıllık 9 milyon liralık bütçesine 6 milyon lira daha ekleniyordu ve toplam bütçeleri 15 milyon lirayı buluyordu. Hükümetin, toplam 15 milyonu bulan askerî harcamaları tüm devlet gelirleri ve ek kaynaklarla bile

karşılması olanaksızdı. Bu durumda Osmanlı hükümeti, ya dış finansman kaynakları bulacak ya da emisyon mekanizmasına baş vuracaktı. Emisyonda bulunması kâğıt para basması anlamına geliyordu (Toprak, 2003: 101-103). Osmanlı hükümeti, bütçe açığının mühim bir kısmını Almanya ile yapılan anlaşmalar mucibince tedavüle çıkardığı kâğıt paralar ile kapatmaya çalışmıştır.

Osmanlı Devleti savaşa girdikten kısa bir süre sonra Almanya, Osmanlı Devleti'ne 5 milyon liralık avans vermeyi kabul etmiştir. Bu ilk avansın tamamı altındır. Hükümet, Osmanlı Bankası'na bu 5 milyon liranın bankaya tevdi karşılığında 15 milyon liralık banknot çıkarma teklifi yapmış ancak banka bu teklifi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Duyun-u Umumiyye İdaresine müracaat edilmiştir. Görüşmelerin sonunda Duyun-u Umumiyye İdaresi ile altın veya Alman hazine tahvilleri karşılığında kâğıt para çıkarma kararı alınmıştır. Ancak Almanya hükümeti ile müzakerelerin uzun sürmesi üzerine 5 milyon liralık avans, 1914 yılının sonuna kadar ordunun zorunlu ihtiyaçlarına ve seferberlik masraflarına harcanmıştır. Bu yüzden yapılması düşünülen emisyon yapılamamış, emisyonu gerçekleştirmek için yeni bir istikraz akdi zorunlu hale gelmiştir (Eldem, 1994: 104-106).

27 Mart 1915 tarihli irade-i seniyye ile Maliye Nazırı Cavit Bey'e Almanya ve Avusturya hükümetlerinden "150 milyon franklık (6.583.094 lira)" bir avans akdine izin verilmiştir. 12 Nisan 1915'te de hükümete, evrak-ı nakdiye çıkarma yetkisi veren kanun kabul edilmiştir. 20 Nisan 1915 tarihli mukavele ile Almanya hükümetinden "80 milyon mark (4.346.093 lira)" ve 1 Mayıs 1915 tarihli mukavele ile Avusturya-Macaristan hükümetinden "47.025.000 kuron (2.173.046 lira)" alınmıştır. Bu para Duyun-u Umumiyye İdaresi'ne yatırılmış ve karşılığında aynı miktar yani 6.519.139 liralık kâğıt para çıkarılmıştır. Alman Devlet Bankası, markın kıymetini korumak için devamlı olarak altın vermeye yanaşmadığından bundan sonraki emisyonların karşılığını, altın yerine sulhun akdinden sonra altınla tediyesi taahhüt olunan Alman hazine tahvilleri vermiştir.

Birinci tertip evrak-ı nakdiyyenin ihracından yedi ay sonra Almanya'dan yeniden avans alınarak ikinci tertip kâğıt para ihracı gündeme gelmiştir. "7.902.000 liralık Alman hazine tahvilleri" karşılık gösterilerek 31 Ekim 1915'te aynı miktarda ikinci

tertip kâğıt para çıkarılmıştır. 4 Ocak 1916 tarihinde Alman hükümetinden, hazine tahvili olarak “11.700.400 liralık” bir avans daha alınarak, mukabilinde üçüncü tertip kâğıt para tedavüle sürülmüştür. 19 Ağustos 1916 tarihli kanunla Almanya’dan bir avans daha alınarak “35.981.400 liralık” dördüncü tertip kâğıt para piyasaya çıkarılmıştır. 17 Şubat 1917 tarihli kanun mucibince Almanya’dan alınan “32 milyon liralık” hazine tahvili avansı mukabilinde aynı miktar kâğıt para beşinci tertip olarak tedavüle çıkarılmıştır. 12 Eylül 1917 tarihli mukavele ile yeniden alınan “50 milyonluk” avansın “18 milyon lira”sıyla dördüncü tertibe ek olarak kâğıt para basılmıştır. İaşe Komisyonu’na sermaye olarak verilen “3,5 milyon” lira ile yine dördüncü tertipten kâğıt para çıkarılmıştır. 50 milyon liralık avanstan geriye kalan 32 milyon lira ile aynı miktar kâğıt para altıncı tertip olarak basılmıştır. Osmanlı Devleti, 25 Eylül 1918 tarihinde tedavüle çıkardığı “6 milyonluk” kâğıt parayı da dördüncü tertibe ilave etmiştir. Aynı tarihte Almanya’dan 24 milyon liralık bir avans daha alarak aynı miktar kâğıt parayı yedinci tertip olarak piyasaya sürmüştür (Eldem, 1994: 106-111). Böylece Osmanlı Devleti, müttefiklerinden sağladığı olanaklarla toplam “161.000.000 lira” tutarında yedi tertipte kâğıt para tedavüle çıkarmıştır. Ele alacağımız dönem Mart-Temmuz 1918 tarihleri arası olduğu için Osmanlı Devleti’nin bu dönemden sonra çıkardığı kâğıt paralar istisna edilirse o döneme kadar hükümet toplam “138.000.000 lira” değerinde kâğıt para çıkarmıştır. Bu miktarın büyük bir kısmı hazine bonosu, geri kalanı altın, gümüş, Alman markı ya da Osmanlı lirası olarak alınmıştır (Toprak, 2003: 362). Böylece Osmanlı Devleti, yaptığı emisyonlarla bir süre savaşı finanse etmiştir.

Savaş yıllarında kâğıt para basan tek ülke Osmanlı Devleti değildir. 1918 yılına kadar Almanya “16.400.000”, Fransa “22.820.000”, Rusya “50.000.000”, Bulgaristan “1.500.000 liralık” ve İtalya “6.500.000 franklık” kâğıt para piyasaya sürmüştür. Osmanlı Devleti’nin ise piyasaya sürdüğü kâğıt paranın miktarı “2.700.000 mark” idi (Toprak, 2003: 366). Bu miktar diğer ülkelerle kıyaslandığında hiç de çok değildir.

Harp müddetince devletin ekonomik olarak içinde bulunduğu durumu anlamak için devletin gelir-gider durumuna bir göz atmak gerekir. Osmanlı Devleti’nin gelir-gider dengesi savaşın ağır masrafları yüzünden altüst olmuştu. Osmanlı Devleti, Almanya’dan aldığı avanslarla savaşı finanse etmeye çalışırken diğer taraftan da savaş

hali sebebiyle masrafları gün geçtikçe artıyordu. Devletin masrafları arasında en yüksek meblağı Duyun-u Umumiye muhassasatı, memur maaşları, umumi masraflar ve yatırımlar tutuyordu. Duyun-u Umumiye ödenekleri içinde istikrazlara ait resülmal ve faiz ödemeleri, avanslar, demiryolu ödenekleri ve çeşitli borçlar yer alıyordu. Savaşın başından sonuna doğru maaş ödeneklerinde de sürekli bir artış olmuştur. Bu artış en çok Harbiye ve Bahriye Nezaretlerinde olmuştur. Bunun sebebi ise maaşlara yapılan zamlar değil, savaşla birlikte çalışan kişi sayısının artması ile ilgiliydi. Devletin gelir kaynakları arasında ise “musakkafat ve arazi vergisi”, “temettü vergisi”, “ağnam resmi”, “gümrük resmi”, “istihlâk resimleri”, “harp kazançları vergisi” ve “aşar vergisi” bulunuyordu. Ancak harp yıllarında birçok vergi ve resimlere zam yapıldığı halde ve yeni vergiler konduğu halde tahsilât miktarı harpten evvelki seviyesine, ancak harbin son senesinde ulaşabilmiştir. Bu sebeple vergi gelirleri, savaş masraflarının küçük bir kısmını karşılayabiliyordu (Eldem, 1994: 84-99).

Maliye Nazırı Cavit Bey'in, 21 Şubat 1918 tarihinde Meclis-i Mebusan'da gerçekleştirdiği 1334/1918 yılı bütçe konuşmasından devletin 1918 yılındaki gelir ve giderlerinin miktarını görmek mümkündür. 1918 yılı bütçesinden “mütেকaidin-i askeriye” tahsisatına 5.500.000 lira, “muinsizler maaşına” 5.000.000 lira, “muhaçirin muhassasatına” 2.000.000 lira, “memurînin muhassasat-ı şehriyye-i fevkaladesine” 1.500.000 lira ve muhtelif nezaretlerin harpten dolayı ödeneklerine ilave olarak yaklaşık 2.000.000 liralık bir ödenek ayrılmıştır. Devletin 1918 yılı bütçesinde yer alan gelirlerinden “musakkafât ve arazi vergisi” 2.100.000, “temettü vergisi” 750.000, “ağnam varidatı” 2.500.000, “aşar vergisi” 8.800.000 lira olarak tahmin edilmiştir (Toprak, 2003: 348-351). Bu gelirlerle masrafların karşılanması zor görünüyordu.

Bir de devlet bütçesinden Harbiye Nezaretine düşen paya ve nezaretin savaş harcamalarına bir göz atmak gerekir. Yine Maliye Nazırı Cavit Bey'in, Meclis-i Mebusan'daki 1918 yılı bütçe konuşmasında bu miktarları görmek mümkündür. 1330/1914 yılının 59.000.000 liralık tahsisatından Harbiye Nezaretine düşen pay 19.142.000 liradır. 1331/1915 yılının 53.000.000 liralık tahsisatından 17.000.000 lira, 1332/1916 yılının 83.000.000 liralık tahsisatından 32.500.000 lira ve 1333/1917 yılının 112.000.000 liralık tahsisatından 56.000.000 lira Harbiye Nezaretine verilen miktardır. Nezaret, savaşın başından itibaren devlet bütçesinden toplam 124.000.000 lira

harcamıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'ne çok daha pahalıya mal olmuştur. Harbiye Nezareti'nin 124.000.000 liralık harcamasının yanı sıra, savaş hali sebebi ile birçok ödenek gündeme gelmiştir. Harp hali sebebi ile 21.000.000 liralık muinsizler masrafını ve yine harp hali sebebi ile 7-8 milyon liralık mülteciler masrafını da bu miktara ilave etmek gerekir. Toplam 155.000.000 lira eder. Fakat bu miktar da savaşta harcanan miktarın tamamını göstermez. Memurine harpten dolayı ödenen muhassasat-ı şehriyeyi de ilave etmek gerekir. Bunun miktarı 15-20 milyon liradır. Almanya'dan şimdiye kadar alınmış olan 30.000.000 liralık mühimmatı ve 20-25 milyon lirayı bulan "tekâlif-i harbiyyeyi" de ilave edersek toplam yekûn 220-230 milyonu bulur. Bu miktar şimdiye kadar harpte harcanan masrafın tamamını gösterir (Toprak, 2003: 357-358; Sabah gazetesi, 23 Şubat 1918, no.10155: 2).

Bu dönemde devletin toplam borcu ise 388.000.000 liraydı. Borcun büyük bir kısmı Almanya'ya aitti. Savaşın başından 1918 yılına kadar Almanya'dan toplam 201.255.000 lira borç alınmıştır. Bu miktarın 12.612.000 lirası altın, 2.600.000 lirası gümüş, 24.500.000 lirası Osmanlı lirası ve mark olarak, 128.000.000 lirası hazine tahvilatı olarak, 30.000.000 lirası da askerî mühimmat karşılığı olarak alınmıştır. Avusturya'dan da 2.167.000 lira altın alınmıştır. Devletin 155.000.000 liralık eski borçları da ilave edilince toplam borç 388.000.000 lirayı buluyordu (Toprak, 2003: 359; Sabah gazetesi, 23 Şubat 1918, no.10155: 2).

Bu şartlar altında Osmanlı Devleti'nin savaşı finanse etmesi zordu. Savaş dört yıldır sürüyordu ve savaşın daha ne kadar devam edeceği belli değildi. 1918 yılının başlarında Alman Hükümeti, Osmanlı Devleti'ne memleket dâhilinde kâğıt paranın bir doyum noktasına geldiğini söyleyerek, altın karşılıklı hazine bonusu vererek borç sözleşmesi imzalamaya yanaşmamıştır. Almanya, Osmanlı Hükümeti'ne memleket dâhilinde finansman imkânlarının araştırılmasını tavsiye etmiştir. Daha önceki borç görüşmelerinde Alman malî çevreleri, Osmanlı Hükümeti'ne iç borçlanmaya gitme önerisini sürekli öne sürmüşlerse de Osmanlı Hükümeti, böyle bir teşebbüsün başarısızlıkla sonuçlanmasından çekinmiştir. Hükümet, özellikle savaş döneminde mali bir yenilginin iç ve dış kamuoyunda doğuracağı kaygı ve güvensizlikten çekindiği için böyle bir girişimde bulunmayı kabul etmiyordu. Almanya ise faiz ve anaparanın altınla ödenmesi halinde iç borçlanmayla 8-10 milyon toplanabileceğini düşünüyordu.

Alman maliyesinin kararlı tutumu karşısında Osmanlı hükümeti, “dâhil-i istikrâz”¹ yani iç borçlanma yapma kararı almıştır². Faiz ve anapara ödemeleri için gerekli olan altını Almanya temin edecekti. 28 Ocak 1918 tarihinde Almanya ile Osmanlı Hükümeti arasında imzalanan sözleşme ile Almanya’nın bu teminatı sağlanmış oluyordu (Toprak, 1985: 942-943).

Maliye Nazırı Cavit Bey, iç borçlanma yapma düşüncesinde olduğunu ilk kez Meclis-i Mebusan’daki 1918 yılı bütçe nutku³ sırasında dile getirmiştir. Cavit Bey konuşmasının başında, 1918 yılının gelir-gider yekûnlarını açıkladıktan sonra bütçenin 14.385.000 lira açık verdiğini, bu miktarın ise hakiki olmadığını, ordunun 60.000.000 liralık “muhassasat-ı seneviye”sinin bu miktara dâhil olmadığını, bu miktarın da ilave edilmesiyle 1918 senesinin bütçe açığının yaklaşık olarak 74.000.000 lira olduğunu ifade etmiştir. Cavit Bey daha sonra bu 74.000.000 lirayı nasıl temin edeceklerini açıklamıştır.

1918 senesinin ilk altı ayı için gerekli olan 36.000.000 liranın Almanya ile yaptıkları mukavele mucibince temin edildiğini, bu paradan 4.000.000 lirasının Almanya ve Avusturya’dan yapacakları mubayaalar için mark olarak alındığını, geri kalan 32.500.000 liranın da devletin ilk altı aylık ihtiyacını karşılayacağını söylemiştir. Daha sonra Cavit Bey, 1918 senesinin ikinci yarısı için yine 32.500.000 liraya ihtiyaç olduğunu, bu miktarı temin etmek için yeni evrak-ı nakdiye basma yoluna gitmeden temin etme düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir (Vakit gazetesi, 23 Şubat 1918,

---

¹ Dâhil kelimesi Arapça bir kelime olup iç, iç taraf, bir şeyin içerisi anlamına gelmektedir. İstikrâz kelimesi de Arapça bir kelime olup borç anlamına gelen “karz” kelimesinden türetilmiştir. İstikrâz kelimesi, akçeyle borç alma, borç etme anlamına gelmektedir. Fakat bu kelime Arapça’da daha çok borç isteme anlamında kullanılmaktadır. Dâhil-i İstikrâz ise iç borçlanma anlamına gelmektedir (Sami, 2005: 103, 596).

² Maliye Nazırı Cavit Bey, iç borçlanma hakkındaki çekincelerine rağmen, Almanya’nın bu konudaki ısrarlı tutumu karşısında iç borçlanma yapmaya karar vermiştir. Cavit Bey’in bu kararı almasında 1918 yılının bütçe açığını kapatmak için Almanya’nın malî yardımına ihtiyaç duyulması ve Cavit Bey’in elde etmeye çalıştığı Almanya’nın savaş borçlarını ertelemesi sorunu etkili olmuştur. Ayrıca Cavit Bey, iç borçlanma başarılı olduğu takdirde diğer konulardaki Alman baskılarına da karşı koyabileceğini düşünmektedir. Savaş sırasında yaşanan değişimler de iç borçlanma yapmak için daha elverişli bir ortam sağlamıştır. Savaş yıllarında memleket dâhilinde sermaye birikiminin gerçekleşmesi ve memlekette birçok anonim şirket kurulması Cavit Bey’in bu kararı almasında etkili olmuştur. Bu gelişmelere ek olarak tamamen yerli sermaye ile birkaç ay önce kurulmuş olan Osmanlı İtibar-i Milli Bankası’nın başarısı da Cavit Bey’e cesaret vermiştir (Georgeon, 2006: 160-161).

³ Maliye Nazırı Cavit Bey, iç borçlanma yapma düşüncesinde olduğunu ilk kez Meclis-i Mebusan’da 1918 yılı bütçesi hakkındaki nutku sırasında dile getirmiştir. Cavit Bey’in 1918 yılı bütçesi hakkındaki nutku için Ek 1’e bakınız.

no.125: 1; MMZC, 1991: 421). Cavit Bey ardından ikinci altı ayın ihtiyacı olan 32.500.000 lirayı nasıl tedarik edeceklerini açıklamıştır. Mart ve Nisan ayları için gerekli olan beşer buçukluk milyon liradan toplam 11 milyon lirayı Almanya'nın mark satmak suretiyle temin edeceği kâğıt parayı Osmanlı Devletine vermeyi kabul ettiğini, bu suretle geriye 20-21 milyon liranın kaldığını ifade eder. Cavit Bey, bu 20-21 milyon lirayı halka borçlanarak, iç borçlanma yaparak temin etmeye çalışacaklarını, bu miktarın temin edilip edilemeyeceğini bilmediğini, temin edilmemesi için hiçbir sebep olmadığını, hatta memleketin bu istikraza 30-40 milyon vermesi gerektiğini açıklamıştır. Cahit Bey, savaşın başından beri halka ilk defa müracaat edildiğini, 20-21 milyon liranın toplanabilmesi için memlekette bu sermayenin mevcut olduğunu ve memlekette bundan daha kârlı bir iş olmadığını belirterek bu miktarın toplanabileceğini söylemiştir.

Cavit Bey daha sonra iç borçlanma ile bu miktarı toplayamazlarsa takip edecek oldukları yolu açıklamıştır. Temmuz ve Ağustos ayı için gerekli olan miktarı Alman hükümeti, Berlin'de mark satarak Osmanlı Devleti için para tedarik etmeye çalışacaktı. Alman hükümetinin çalışmalarına rağmen bu miktar toplanamaz ise o zaman hükümetin cüzi bir miktar yani 8-10 milyon için kâğıt para basmak zorunda kalması gündeme gelecekti (MMZC, 1991: 422-423; Sabah gazetesi, 23 Şubat 1918, no.10155: 1-2).

Cavit Bey'in 1918 yılı bütçe konuşmasında iç borçlanma akd etmek tasavvurunda olduğunu ifade etmesiyle bu yola girilmiş oluyordu. Böylece Osmanlı Devleti, ilk kez geniş kitlelerine dayanan iç borçlanma yöntemine başvurmuş oluyordu. Gerçi Osmanlı Devleti, avans niteliğinde kısa vadeli iç borçlanma yöntemini daha önceleri kullanmıştı. Ancak hükümet bunun için geniş halk kitlelerine değil İstanbul'daki bankerlere başvurmuştur (Toprak, 2003: 117-118).

Savaşın başından beri Osmanlı hükümeti, harici borçlanmalar yapıyordu. Hükümet, harici borçlanma yolunun fena olduğunu, bu yoldan gidilince harice olan borcun çoğalacağını ve kâğıt paranın bollaşarak kıymetinin düşeceğini bildiği halde iç borçlanma teşebbüsüne girişmeye cesaret edememişti. Ahmet Emin, Vakıf gazetesindeki makalesinde, bunun sebebini, Osmanlı Milletinde mevcut olan iktisadî

işlerdeki becerisizlik ve cehalet olarak gösteriyordu. İç borçlanmanın muvaffakiyetle neticelenmesi için yapılacak olan tahrik ve teşvikin de Avrupa'daki kadar tenvir sağlayamayacağı ortadaydı. Çünkü ahali iktisadî işlerde hükümete güvenmiyordu. Halkta aldatılacağı kanısı hâkimdi. Halk arasında mevcut olan şüphe ve tereddüitten dolayı devlet iç borçlanma teşebbüsüne cesaret edememişti (Vakit gazetesi, 2 Nisan 1918, no.163: 1).

Cavit Bey, harp masraflarını karşılamak için kolay yolu seçerek yine Almanya hükümetinden borç para alabildi. Ancak Cavit Bey, zor ve zahmetli yolu seçerek iç borçlanma yapma yoluna gitmiştir. Cavit Bey, iç borçlanma teşebbüsüyle hem harp masrafları için para bulma yoluna gidiyor, hem de memlekette manen iktisadî ve içtimaî faydalar temin etme arzusu taşıyordu (Vakit gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.193: 1). Çünkü yıllardır halk ile hükümet arasında bir güvensizlik hissi doğmuştu. Ancak savaş, halk ile hükümeti birbirine yakınlaştırmıştı. Bu yakınlaşmadan yararlanmak isteyen Cavit Bey, iç borçlanma teşebbüsü ile yeniden ahali ile hükümet arasında bir güven hissi oluşturmak istemiştir. İç borçlanma bu teşebbüs için iyi bir fırsattı (Vakit gazetesi, 18 Nisan 1918, no.179: 2). Bu durum iç borçlanma teşebbüsünün önemini arttırıyordu.

İç borçlanma teşebbüsünü önemli kılan diğer bir husus ise şuydu: Osmanlı Devletini savaş cephelerinde yenemeyen Avrupalılar, Osmanlıyı iktisat âleminde ölüme mahkûm görüyorlardı. Bu sebeple Osmanlı Devleti, savaş meydanlarında verdiği mücadelenin yanı sıra iktisadî alanda da bir mücadele vermesi gerekiyordu. Hükümet, bu iç borçlanmayı muvaffakiyetle neticelendirdiği takdirde iktisadi istiklâlini tüm dünyaya ispat etmiş olacaktı. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, dost ve düşman nazarında iktisadî alanda büyük bir zafer kazanarak hariçteki itibarını yükseltmiş olacaktı. İç borçlanmanın başarıyla sonuçlanması savaşın neticesi üzerinde de büyük bir tesir yaratacaktı (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 6 Nisan 1918, no.2416: 1).

Diğer taraftan iç borçlanma teşebbüsü, memleketteki kâğıt paranın itibar ve kıymetini yükseltecekti. Şöyle ki: İç borçlanmanın faizi, iştirakçilere altın sikke ile ödenecekti. Faiz olarak ödenecek olan altın miktarı kadar evrak-ı nakdiye piyasadan kaldırılacaktı. Böylece hükümet, bu iç borçlanma ile hem harp masrafları için para bulacak hem de

memleketteki kâğıt paranın itibar ve kıymetini yükseltecekti. Gerçi Alman hükümeti, sulhun akdinden sonra kâğıt parayı altınla değiştirmeyi taahhüt etmişti. Ancak bu savaşın bitiminden sonra gerçekleşecekti. Hükümetin iç borçlanma teşebbüsüyle birlikte savaş bitmeden kâğıt paranın altınla fiilen değiştirilmesi gerçekleşmiş olacaktı. Bu da kâğıt paranın kıymetinin yükselmesini sağlayacaktı. İşte bu iç borçlanmayı bir kat daha önemli kılıyordu (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 3 Nisan 1918, no.2413: 1).

İç borçlanmanın diğer bir önemli faydası, Osmanlı memleketinde mevcut olan sermayenin harice çıkmasını önleyecekti. Savaştan evvel parası olan ahali parasını %1,5, %2 veya %3 faizlerle yabancı bankalara yatırıyorlardı. Bu paralar daha sonra bin naz ve minnetle Osmanlı Devleti'ne borç olarak veriliyordu (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.2450: 1). Osmanlının bu borçları ya başkalarının işine yarıyor ya da Osmanlıya borç olarak veriliyordu. Hükümet aldığı borçlara karşılık olarak anaparayla birlikte yüksek faizler ödüyordu. Memleketteki para böylece harice akmış oluyordu. İç borçlanma ile Osmanlı memleketinde mevcut olan sermaye yine Osmanlı memleketinde kalacaktır. Milli servetin, faiz olarak harice çıkması engellenmiş olacaktır.

1. 2. İç Borçlanma Kanununun Meclis-i Mebusan'da Görüşülmesi

28 Mart 1918 tarihinde çıkarılan 1334/1918 yılı bütçe kanununun 11. Maddesi, maliye nazırını "Bank-ı Osmanî ile hazine hesabı carisinden ma'da bin üç yüz otuz dört senesi bütçe açığını kapatmaya kâfi miktarda hazine tahvilatı ihracına veya muvakkat avanslar ve hesab-ı cariler akd ve küşâdına veya istikrâz akdine ve mukabili tayin olunacak şerait ile teminatlı evrak-ı nakdiye ihracını" yetkili kılıyordu (Eldem, 2000: 334).

Bu yetki üzerine, "% 5 faiz ve % 1 amortismanlı miktarı gayr-i muayyen dâhilî bir istikrâz" akdine dair lâyiha-i kanuniye ruznamesiyle beraber 30 Mart 1918 tarihinde Meclis-i Mebusan'a gönderilmiştir. Ruznamede kanunun ihtiva ettiği esaslar ve istikrazın faydaları yer alıyordu (MM EMLK, 1993: 313-315; İkdâm gazetesi, 1 Nisan 1918, no.7594: 2; Sabah gazetesi, 1 Nisan 1918, no. 10192: 1-2). Layiha-i kanuniye 31 Mart günü Meclis-i Mebusan'da müzakereye sunulmuştur. Kanunun müzakeresi mecliste kabul olunduktan sonra, Meclis-i Mebusan'ın sene-i içtimaiyesinin son günü

olması sebebiyle müzakerenin müstacelen yapılması teklif edildi. Bu teklifin de kabul edilmesinden sonra Maliye Nazırı Cavit Bey söz almıştır. Cavit Bey nutkuna¹ muharebeye iştirak ettikleri günden itibaren ilk defa olarak bu kanunla dâhile müracaat ettiklerini, bu kararı almadan önce de her şeyi gözden geçirdiklerini, çünkü harp esnasında yapılacak iç borçlanmanın mutlaka muvaffakiyetle sonuçlanması gerektiğini ifadeyle sözlerine başlamıştır.

Cavit Bey daha sonra iç borçlanma için seçilen zamanın hem siyaseten, hem piyasa itibariyle hem de borçlanma için tayin edilen şartlar dolayısıyla neden en münasip bir zaman olduğunu açıklıyordu. Cavit Bey, istikraz için siyaseten en uygun zaman, çünkü memleket harbe girdiği günden itibaren, memleketin bugün en iyi bir mevkide bulunduğunu; piyasa itibariyle en uygun zaman olduğunu, çünkü piyasada yeterince kağıt paranın mevcut olduğunu; istikrazın şeraiti de ahalinin menfaatini büyük ölçüde temin edecek tarzda tayin edilmiş olduğunu söylüyordu. Cavit Bey sözlerine istikraz şeraitinin ahaliye sağlayacağı menfaati ifadeyle devam ediyordu. Maliye Nazırının beyanatına göre istikrazın birinci menfaati faizin %5 olması ve faizin altın olarak ödenmesiydi. İkincisi, istikrazın imhası için her sene bütçeye %1 raddesinde bir meblağ konacaktı. İstikraz tahvillerinin fiyatı piyasada başa baştan düşük olursa piyasadaki mubayaa suretiyle, yüksek olursa kur'a keşidesi ile itfa edilecektir. Üçüncüsü hükümet 20 sene yani 1354 senesine kadar her ne suretle olursa olsun istikraz tahvilatını tedavülden kaldırmamayı, yani “tahvil-i deyn” muamelesi icra etmemeyi ve istikrazın faizini tenzil eylememeyi taahhüt ediyordu. Dördüncüsü istikraz tahvillerine talip olacak olanların istikraz kuponlarını tahsil etmek, istikraz tahvilatını almak, müşteri kayıt olunmak için verecekleri her nevi evrakın, tanzim olunacak her türlü senedat, ilânat ve icra edilecek her türlü muamelatın damga vergisinden ve diğer vergilerden muaf olmasıdır. Beşinci bir menfaat ise sermayelerini bu istikraza yatıracak olanların alacakları faiz, mevcut olan ve gelecekte tesis edilecek olan her türlü vergiden muaf olmasıdır (Sabah gazetesi, 6 Nisan 1918, no.10197: 1-2) .

Cavit Bey, Meclis-i Mebusan'daki konuşmasında bu iç borçlanmayı, “hükümet için asgarî fedakârlık istikraza talip olacaklar için âzami istifade ve memleketimizin, heyeti

---

¹ Maliye Nazırı Cavit Bey'in Meclis-i Mebusan'daki iç borçlanmayla ilgili nutkunun tamamı için Ek 2'ye bakınız.

umumiyye-i içtimaiyyesi içinde büyük bir menfaattir.” düsturuyla özetlemiştir. Hükümet için asgarî bir fedakârlık olduğunu, çünkü hükümet nazarında altın ile kağıt para arasında fark olmadığını, halk için azami menfaat olduğunu, çünkü halkın nazarında bir kağıt paranın bir altın para ile aynı olmadığını, halkın altını tercih ettiğini; umum heyet-i içtimaiyye için büyük bir menfaat olduğunu, çünkü bu sayede piyasaya yeniden kağıt para çıkarılmayacağını söylemiştir (Sabah gazetesi, 6 Nisan 1918, no.10197: 1-2) .

Cavit Bey, bu istikrazın Osmanlı Milletinde mevcut olan “ iktisadî uyanıklık” sayesinde başarıya ulaşacağını, bu muvaffakiyetin de düşmanlar için “en kanlı bir meydan muhaberesinde kazanacağımız zaferin vücuda getireceği tesirden daha müthiş bir darbe-i hüsrân ve elem” teşkil edeceğini ifade ediyordu. Maliye Nazırı Cavit Bey, payitahttan Anadolu’nun en ücra köyünde yaşayanına kadar büyük küçük herkese seslenerek onların bu vatani emre iştirak etmelerini istiyordu. Bu talebinin bir “*teberru ve iane*” olmadığını, kendilerini “*menfaat-i şahsiye ve hizmet-i vatan saiki*” ile bu teşebbüse davet ettiğini söylüyordu (MMZC, 1991: 526-529; Tasvir-i Efkâr gazetesi, 6 Nisan 1918, no.2416: 1-2; Sabah gazetesi, 6 Nisan 1918, no.10197: 1-2).

Cavit Bey’in bu beyanatı alkışlarla telakki olduktan sonra Aydın Mebusu Veli Bey, Cavit Bey’i teyit eden bir konuşma yapmıştır. Veli Bey konuşmasında Maliye Nazırının toplanacağına umut ettiği miktarın kat kat fazlasını bu milletin vereceğini söylemiştir. Aydın Mebusundan sonra Antalya Mebusu Hamdullah Emin Paşa söz almıştır. Hamdullah Emin Paşa, talep edilen miktarın kat kat fazlası temin edilirse o vakit düşmanın yüreğine bir hançer vurulmuş olacağını, onun için bu kanunun alkışlarla kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.

Bu konuşmadan sonra istikraz akdiyle ilgili kanun layihasının maddeleri tek tek müzakere edilmiştir. Altıncı maddenin oylaması sırasında İzmir Mebusu Simonaki Simonoglu söz almıştır. Simonaki Efendi, harp başlar başlamaz Osmanlı memleketindeki banka ve müessesat-ı maliyyenin ahaliye kredi vermeyi kestiğini, bu istikrazın muvaffakiyeti için bankaların ahaliye karşı muavenetlerinin sağlanması gerektiğini söylüyor, bunun için de Maliye Nezareti’nin bankalarla nasıl bir muamele yapacağını soruyordu. Cavit Bey’in memleketteki yerli ve yabancı müessesat-ı

maliyenin istikraza iştirak edecek olanlara bankaların kendi menfaatlerine uygun olarak her türlü kolaylığı göstereceklerini beyan ettikten sonra oylamaya devam edilmiş ve kanun layihası hiçbir değişikliğe uğramaksızın alkışlarla kabul edilmiştir (MMZC, 1991: 529-531).

1.3. İç Borçlanma Kanununun Meclis-i Âyan'da Görüşülmesi

31 Mart 1918 günü iç borçlanma akdiyle ilgili kanunun Meclis-i Mebusan'da alkışlarla kabul edilmesinden sonra borçlanma kanunu bu kez Meclis-i Âyan'da görüşülmüştür. Maliye Encümeninin mazbatasını okunduktan sonra Meclis-i Âyan Reisi bir mütalaa olup olmadığını sormuş ve Ahmet Rıza Bey bir mütalaa olduğunu söyleyerek söz almıştır. Ahmet Rıza Bey, kanunun okunmadan, tetkik edilmeden müzakere ediliyor, aceleye getiriliyor demiştir. Ahmet Rıza Bey'in müzakerenin usulüne itirazına karşılık, Maliye Nazırı Cavit Bey'in "...bu kanunu Meclis-i Mebusan'a verdiğim zaman meclis tarafından hiçbir itiraza uğramaksızın müzakere edildi..." cevabından sonra maddelerin oylamasına geçilmiştir. Kanun, istikrazın faizinin ve istikraz tahvilatına kura isabeti halinde anaparanın dahi altınla ödeneceği hakkındaki ikinci maddesi oya sunulurken Ahmet Rıza Bey tekrar söz almıştır. Altın meselesini anlamadığını, tedavülde kağıt paranın olduğunu, meydanda altın olmadığını söylemiştir. Cavit Bey'in "...memleketimizde altın tedavül etmeyecektir diye bir kanun yoktur...evrak-ı nakdiye de tedavül eder, altın da tedavül eder..." cevabından sonra oylamaya devam edilmiş ve borçlanma kanunu kabul edilmiştir (MAZC, 1991: 431-433).

1.4. İç Borçlanmayla İlgili Kanun Layihasının Maddeleri

Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'da müzakere edilerek kabul edilen kanun layihasının maddeleri¹ şu şekildedir:

"Madde 1- Maliye Nazırı %5 faiz ve %1 amortismanlı miktarı gayr-ı muayyen dahili bir istikrazın hasılına nazaran iktiza eden mürettebât-ı seneviyyeyi 1334 senesi Düyyûn-u Umumiyye Bütçesine fasl-ı mahsus olarak alelusul vaz'a mezûndur.

Madde 2- İşbu istikrazın faizi altın olarak tesviye olunacağı gibi tahvilât kur'a keşidesi ile iffa olunduğu takdirde, re'sülmali iffa akçesi dahi altın olarak te'diye edilecektir.

---

¹ İç borçlanmayla ilgili kanun layihası Osmanlıca metni için Ek 3'e bakınız.

Madde3- İş bu istikraz, bin üçyüz elli dört senesinden evvel tahvil-i düyûn sûreti ile veya sûret-i âherle tedavülden ref edilmeyecektir.

Madde 4- İş bu istikrazın muamelât-ı ihrâciyyesine müteallik her nevi ilânât, evrak ve senedât ile muvakkat ve kat'î tahviller ve bunların kuponları ve te'diyeye müteallik evrak ve senedât ve muamelât, halen ve âtiyen her nevi damga resmi ile kâffe-i rüsûm-u sâireden muaf olduğu gibi faizleri de halen ve âtiyen hiçbir nâm ile hiçbir nevi vergiye tâbi olmayacaktır.

Madde 5- Maliye Nazırları işbu istikrazın netâyicine dair bir rapor tanzim edip 1334 sene-i maliyesi nihayetine kadar Meclis-i Âyan ve Mebusuna tevdi edeceklerdir.

Madde 6- İş bu istikrazın bilumum masarif-i ihraciyyesi 1334 senesi maliye bütçesine fasl-ı mahsus olarak vaz ve sarf edilecek ve miktar-ı kat'isi Ceride-i Resmîye ile 1334 sene-i maliyesi nihayetine kadar neşr ve ilan olunacaktır.

Madde 7- İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'iyül icrâdır.

Madde 8- İşbu kanun icrâsına Maliye Nazırı me'murdur." (MM EMLK, 1993: 315;

İkdam gazetesi, 1 Nisan 1918, no.7594: 2; Sabah gazetesi, 1 Nisan 1918, no.10192: 2). Bu kanun layihesindeki maddelere göre iç borçlanma teşebbüsü % 5 faiz ve %1 amortismanlı olup miktarı gayr-i muayyen yani sınırlı değildir. Maliye Nazırı, iç borçlanma teşebbüsüyle toplanacak olan miktara göre gerekli olan tahsisatı, 1334 senesi bütçesinden Duyun-u Umumiyye İdaresi'ne vermeye yetkilidir. Borçlanma faizi altın olarak ödenecek ancak borçlanma tahvili kura yöntemiyle ortadan kaldırılsa anapara da altınla ödenecektir. İç borçlanma teşebbüsü, 1354 yani 1938 senesinden evvel tedavülden kaldırılamayacaktır. İç borçlanmayla ilgili bütün evraklar ve iç borçlanma faizi, mevcut olan ve ileride tesis edilebilecek olan her türlü vergiden muaftır. Maliye Nazırı iç borçlanmanın kesin sonucu hakkında bir rapor hazırlayıp 1334 malî yılının sonuna kadar Ayan ve Mebusan Meclislerine sunacaktır. İç borçlanmanın çıkarılması için harcanan masraflar 1334 senesi bütçesinden harcanacak ve bu miktar sene sonuna kadar Ceride-i Resmîye 'de yayınlanacaktır. Kanun, neşredildiği tarihten itibaren geçerli olup Maliye Nazırı tarafından icra edilecektir.

İç borçlanma layihası Sultan Mehmet Reşat tarafından tasdik olunduktan sonra Takvim-i Vekayi Gazetesinde neşredilmiştir (Sabah gazetesi, 6 Nisan 1918, no.10197: 1). 3 Nisan 1918 tarihli ve 8 maddeden oluşan istikraz kanununun yayınlanmasıyla birlikte Maliye Nazırı Cavit Bey'e iç borçlanma yetkisi resmen verilmiş oluyordu. Sultan Mehmet Reşat'ın, Sadrazam Mehmet Talat Paşanın ve Maliye Nazırı Cavit Bey'in adını taşıyan, 3 Nisan 1918 tarihli kanunun, 9 Nisan tarihinde İkdam ve Vakit

gazetelerinde yayınlanmıştır. (İkdam gazetesi, 9 Nisan 1918, no.7602: 2; Vakit gazetesi, 8 Nisan 1918, no.169: 1).

1.5. Maliye Nezareti'nin İç Borçlanma Hakkında Duyun-u Umumiyye İdaresi ve Osmanlı Bankası'yla Müzakeresi

1.5.1. Üç Müessese Arasında Cereyan Eden Müzakerenin Ana Konusu

Maliye Nazırı Cavit Bey, iç borçlanmanın hariçte akd edilen diğer borçlanmaların teminatına haiz olması için Duyun-u Umumiyye idaresi ve Osmanlı Bankası ile müzakereye girmiştir. Cavit Bey, harici istikrazda olduğu gibi bu iç borçlanmada da bu iki müessese ile işbirliği yapmak istemektedir. İşbirliğinin bu iki müessese ile sağlaması durumunda harici borçlanmalara gösterilen teminatın ayınsının iç borçlanmaya da gösterileceği halka gösterilmiş olacaktı. Yani teminatın sağlamlığı gösterilmiş olacaktı.

Maliye Nezaretinin bu iki müessese ile yaptığı müzakerenin esasını iki madde oluşturuyordu. Birincisi, devletin en mühim varidatı bu istikraza karşılık gösterilecek, bu karşılığı Duyun-u Umumiyye İdaresi tahsil edecek, böylece istikrazın faiz ve anaparası için lazım gelen altını bu idare hazırlayacaktı. İkinci husus ise, vilayetlerde ve İstanbul'da istikrazın tüm ödemeleri Osmanlı Bankası aracılığı ile yapılacaktı (Vakit gazetesi, 10 Nisan 1918, no.171: 2).

Üç müessese arasında gerçekleşen müzakerat kısa sürede neticelenmiştir. İç borçlanmanın resmi muamelesi ile ilgili şartlar kararlaştırılmış ve mukavelenameler tanzim edilmiştir. Böylece iç borçlanmanın uygulama yöntemi 10 madde halinde belirlenmiştir (İkdam gazetesi, 19 Nisan 1918, no.7612: 2).

1.5.2. Müzakere Sonunda Karara Varılan İç Borçlanma Şartları¹

“Madde 1- İstikrâzın unvan-ı resmîyyesi, %5 faizli 1334 Osmanlı istikrâz-ı dahilisidir.

Madde 2- İstikrâz tahvilatı başa baş olmak üzere beheri yirmi liralık bir, beş ve yirmi beş tahvil olarak yahud 20, 100, 500 liralık olmak üzere ihraç edilecek ve her tahvilde bir numru bulunacaktır.

---

¹ Maliye Nezareti, Osmanlı Bankası ve Duyun-u Umumiyye İdaresi'nin iç borçlanma hakkında yaptıkları müzakere sonunda karara varılan iç borçlanma şartlarının Osmanlıca metni için Ek 4'e bakınız.

Madde 3- Tahvilat Türkçe ve Fransızca olacak, üzerlerinde maliye nazırıyla, Duyun-u Umumiyye meclis-i idare reisinin ve Bank-ı Osmani müdürü unumiyyesinin imzaları bulunacaktır.

Madde 4- Kayıt muamelesi İstanbul'da Mayısın birinden otuz birinci günü akşam saat beşe kadar devam edecektir. Kayıt muamelesi İstanbul'da bilumum bankalar tarafından icra edilecek taşralarda Osmanlı Bankası'nın bilumum şubelerinde ve diğer bankaların ilannamelerde zikredilen şube ve muhabirleri nezdinde yapılacaktır.

Madde 5- İstikrâza kayıt olunan zevat tahvillerin bedellerini derhal tesviye edecek ve faizler derhal kendilerine tediye olunacaktır. Ancak vilayetlerde Mayıs zarfında kayıt olunanlar faizi Haziran'da, Haziran zarfında kayıt olunanlar faizi Temmuz zarfında alacaklardır.

Madde 6- İstikrâza Mayıs'ın ikinci haftasında kayıt olunanlar beheri yirmi liralık tahvil için iki kuruş, üçüncü hafta zarfında kayıt olunanlar dört kuruş, dördüncü hafta zarfında kayıt olunanlar altı kuruş eyam-ı mütahire faizini evrak-ı nakdiye olarak vereceklerdir. Fakat kendilerine altı aylık faiz tam ve altın olarak tesviye edilecektir. Vilayetlerde faiz bir ay sonra verileceği için eyam-ı mütahire faizi alınmayacaktır.

Madde 7- Faizler her sene Mayıs ve Teşrinisani ibtidalarında daima peşin olarak tesviye edilecektir. Muvakkit tahviller kuponu muhtevi olmadığından bunlar tahvilat-ı katiye ile mübadele edilinceye kadar faizler tediye edilmiş olduğunu mübeyyen üzerlerine damga vaz' olunacaktır. Vilayetlerde ise ibtida bankalar tarafından makbuz verilecek badehu bu makbuzlar nihayet Ağustos nihayetine kadar tahvilat-ı muvakkite ile tebdil edilecektir.

Madde 8- İstikrâz ilamı olarak 38 senesinde itfa olunacaktır. İtfa muamelesi tahvilatın fiyatı İstanbul piyasasında başa başdır. Diin olduğu takdirde borsadan mübaya suretiyle, başa baş yahud başa baştan yüksek olduğu takdirle kura keşidesi suretiyle icra edilecektir. Bu muamelat Duyun-u Umumiyye marifetiyle icra olunacaktır. Ve altı aylık vadenin hululünden on beş gün evvel Düyun-u Umumiyye idaresi Nisan ve Teşrinievvelin aylarının ilk on günü zarfındaki fiyatların vasıtını esas ithaz ederek kura keşide edip edilmeyeceğinden bankayı haberdar edecektir.

Madde 9- Keşide muamelatı Nisan ve Teşrinievvelin yirminci günü yapılacaktır. İlk keşide – lüzum olursa- Teşrinievvelin on dokuzuncu günü çünkü yirminci pazara müsadiüftür” icra olunacaktır. Tahvilatın fiyat-ı itibarisi altın olarak tesviye edilecektir.

Madde 10- İstikraz mürettebat-ı seneviyyesinin karşılığı bervechi atidir: Evvela, varidat-ı mahsusa fazlalarının hükümete aid serbest hissesinden ilk altı yüz bin liralık meblağ. Saniyen, muhtelif vilayet ve sancakların ağnam hasılatı. “332 senesi varidat-ı mahsusa fazlasından hükümetin serbest hissesi şimdiye kadar telgrafla alınan malumata nazaran 600.000 liraya baliğ olmuştur. İş bu karşılıklardan hasıl olan varidat Duyun-u Umumiyye İdaresi tarafından Osmanlı Bankasına tevdi olunarak orda terâküm edecektir. Diğer taraftan meydan-ı tedavülde bulunan evrak-ı nakdiyyenin azami zaman itfası olan on birinci senenin nihayetine kadar Bank-ı Osmani her vadenin hululünden altı hafta evvel lazım gelen altını- ki her defasında bu altını Almanya Hükümeti İstanbul'da Duyun-u Umumiyye İdaresi'ne göndermeyi taahhüt etmiştir – Duyun-u Umumiyyeden

evrak-ı nakdiye mukabilinde mübadele ederek tahvilat hamillerine tevzi eyleyecek ve o miktarda evrak-ı nakdiye mevkiî tedavülden kaldırılacaktır.”

(İkdam gazetesi, 19 Nisan 1918, no.7612: 2; Sabah gazetesi, 19 Nisan 1918, no.10210: 2; Tasvir-i Efkâr gazetesi, 19 Nisan 1918, no.2429: 2).

Üç müessesenin müzakere sonunda karara vardığı iç borçlanma şartları kısaca şu şekildedir: İç borçlanmanın resmi unvanı “Yüzde 5 Faizli 1334 Osmanlı İstikrâz-ı Dâhilisi”dir. Borçlanma tahvilleri 20 liralık 1, 100 liralık 5, 500 liralık 25 tahvil şeklinde piyasaya çıkarılacaktır. Ayrıca her tahvilde bir numara bulunacaktır. Tahviller Türkçe ve Fransızca olup üzerlerinde Maliye Nazırının, Duyun-u Umumiyye İdare Meclisi reisinin ve Osmanlı Bankası müdürünün imzaları bulunacaktır. Geçici tahvillerin üzerinde¹ ise sadece Maliye Nazırının imzası olacaktır. Kayıt muamelesi İstanbul’da 1 Mayıs’ta başlayıp 31 Mayıs akşamı saat 5’te sona erecektir. Vilayetlerde ise kayıt müddeti iki ay olup 1 Mayıs’ta başlayıp 30 Haziran akşamı sona erecektir. Kayıt muamelesi İstanbul’da muhtelif bankalar tarafından, vilayetlerde ise Osmanlı Bankası’nın şubelerinde ve diğer bankaların ilanlarla duyurulacak olan şubelerinde yapılacaktır. Borçlanmaya yazılan müşteriler, tahvillerin bedelini hemen kayıt sırasında ödeyecekler ve ilk altı aylık faizlerini kayıt sırasında peşin olarak alacaklardır. Fakat vilayetlerde durum biraz daha farklıdır. Vilayetlerde mayıs ayında kayıt yaptıranlar haziran ayında, haziran ayında kayıt yaptıranlar temmuz ayında faizlerini alacaklardır. Bu durum, nerede ne kadar kayıt yapılacağıının bilinmemesinden dolayı faiz altınlarının İstanbul’dan geç gönderilmesiyle ilgilidir.

İstanbul’da mayısın ilk haftası kayıt yaptıranlar gecikme faizi ödemeksizin 20 lira vererek 20 liralık 1 tahvil satın alabileceklerdir. 20 liralık her tahvil için mayısın ikinci haftasında kayıt yaptıranlar 2 kuruş, üçüncü haftasında kayıt yaptıranlar 4 kuruş, dördüncü haftasında kayıt yaptıranlar 6 kuruş gecikme faizi ödeyeceklerdir. Gecikme faizi ödeyenler, faizlerinin tam ve altın olarak alacaklardır. Vilayetlerde ise faiz bir ay sonra ödeneceği için müşterilerden gecikme faizi alınmayacaktır. Faizler her sene mayıs ve

¹ Muvakkat yani geçici tahvillerin üzerinde üst tarafta “Devlet-i Osmaniye Maliye Nezareti “ ibaresi ve bunun iki tarafında “Yüzde Beş Altın Faiz” ve “20 Liray-ı Osmani” kelimeleri yazılıdır. Geçici tahvilin alt kısmında ise güzel bir yazıyla “Teminat-ı mahsusayı haiz olup yüzde beş faizli altın olarak tesviye edilecek istikrâz-ı dâhili yirmi adet Osmanlı lirası kıymet-i itibariyesi bulunan senet-i muvakkattır.”ibaresi yazılıdır. Bu ifadeden sonra geçici tahvillerin en son 1 Şubat 1335 tarihine kadar isimleri gazetelerde ilan edilen bankalar vasıtasıyla İstanbul’da ve vilayetlerde yine bu miktar kati tahvillerle değiştirileceği yazılmıştır (Sabah gazetesi, 14 Nisan 1918, no.10205: 2) .

teşrinisani aylarının başında peşin olarak ödenecektir. Geçici tahviller, kati tahvillerle değiştirilinceye kadar geçici tahvillerin üzerine faizlerin ödendiğini gösteren damga vurulacaktır. Vilayetlerde ise bankalar tarafından makbuz verilecek bu makbuzlar en son ağustos ayının sonuna kadar geçici tahvillerle değiştirilecektir.

Borçlanma en son 1937 senesinde piyasadan kaldırılacaktır. Piyasadan kaldırma muamelesi, tahvilatın fiyatı İstanbul piyasasında başa baştan düşük olursa borsadan satın alarak, başa baş veya başa baştan yüksek olursa kura çekerek yapılacaktır. Her altı aylık müddetin hulusünden 15 gün evvel Duyun-u Umumiyye İdaresi, nisan ve teşrinievvel aylarının ilk 10 günü içindeki fiyatlara bakarak kura çekilip çekilmeyeceğini Osmanlı Bankası'na bildirecektir. Kura çekilişi nisan ve teşrinievvel aylarının 20. günü yapılacaktır. Eğer gerekli olursa ilk çekiliş, 19 Teşrinievvel'de yapılacaktır. Çünkü 20 Teşrinievvel pazar gününe denk gelmektedir. Kura isabet eden tahvillerin hem faizi hem de anaparası altınla ödenecektir.

Hükümet iç borçlanmanın senelik faizi ve itfası yani piyasadan kaldırılması için gerekli olan tahsisatı iki gelir kaynağıyla karşılama kararı almıştır. İlki, Duyun-u Umumiyye'den "muhassas varidat" (ayrılmış gelir) fazlalarının hükümete ait serbest hissesinden ilk 600.000 liralık kısmıdır. İkincisi ise muhtelif vilayet ve sancaklardan¹ toplanan "ağnam resmi" yani hayvan² vergisidir. Bu iki gelirden elde edilen miktar, Duyun-u Umumiyye İdaresi tarafından Osmanlı Bankası'na verilecek ve para burada toplanacaktır. Diğer taraftan Osmanlı Bankası, piyasadaki kâğıt paranın tedavülden

---

¹ İç borçlanmanın faiz ve anapara ödemeleri için Edirne, İzmir, Adana, Ankara, Bursa, Halep, Sivas, Kastamonu ve Konya vilayetlerinden ve Eskişehir, Antalya, İzmit, Bolu, Canik (Samsun), Çanakkale, Karahisar-ı Sahib (Afyoankarahisar), Karesi (Balıkesir), Kayseri, Kütahya, Maraş, Menteşe ve Niğde sancaklarından toplanacak olan "ağnam resmi" (hayvan vergisi) karşılık gösterilmiştir. Bu vergiler memurlar tarafından toplandıktan sonra Duyun-u Umumiyye İdaresi'ne verilecektir (MEM TK, 1993: 27).

² Osmanlı Hükümeti'nin iç borçlanma faiz ve amortisman ödemeleri için teminat gösterdiği ağnam resmi yani hayvan vergisinin sağlamlığından bazı kimseler şüphe duymuşlardır. Bu kişiler hayvan vergisinin önemsiz göstermek için "Memlekette ağnam nerede?" diye söylenti çıkarmışlardır. Vakit gazetesi bu söylentilere karşılık konuyla ilgili bir yazı yayınlamıştır. Vakit gazetesi bu yazısında söylentilere cevap olarak memlekette hayvan vergisinin sürekli artmakta olduğunu söylemiş ve eğer hayvan vergisi sağlam bir gelir olmasaydı Duyun-u Umumiyye İdaresi bunu teminat olarak kabul etmezdi demiştir (Vakit gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.211: 1). Sabah gazetesi de bu söylentilere yanıt olarak bir yazı yazmıştır. Sabah gazetesi yazısında hayvan vergisinin 1918 yılında devlete 2,5 milyon lira gelir getireceğinin muhakkak olduğunu, bu sözler gazele söylenmiş sözler değilse cahillikten söylenmiş sözler olduğunu yazmıştır. Eğer bu sağlam bir teminat olmasaydı Duyun-u Umumiyye İdaresi, Osmanlı Bankası ve diğer müesseseler bu teşebbüse para yatırmazlardı demiştir (Sabah gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.10241: 2).

kaldırılması için tanınan 11 sene boyunca her altı aylık vadenin hululünden altı hafta evvel gerekli olan altınları Deyun-u Umumiyye İdaresi'nden kâğıt para karşılığında değıştirecektir. Banka daha sonra bu altınları faiz olarak tahvilat sahiplerine ödeyecektir. Aynı miktardaki kâğıt para da tedavülden kaldırılacaktır. Deyun-u Umumiyye İdaresi'ne gerekli olan altınları da Almanya Hükümeti vermeyi taahhüt¹ etmiştir.

---

¹ Almanya Hükümeti,28 Kanunusani 1918 tarihli mukavelenin 1. Maddesi mucibince iç borçlanmanın ihracından itibaren mevcut kâğıt paranın tedavülden kaldırılması için tanınan süre olan sulhun akdinden 11 sene sonraya kadar bu borçlanmanın faiz ve amortisman ödemeleri için gerekli olan altınları Osmanlı Devleti'ne vermeyi taahhüt etmiştir. İç borçlanmanın faiz ve amortisman ödemeleri için gerekli olan altın miktarı kadar kâğıt para Almanya Hükümeti'ne verilecektir (Sabah gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.10222: 1).

BÖLÜM 2: İÇ BORÇLANMAYLA İLGİLİ HAZIRLIKLAR VE İÇ BORÇLANMA İŞTİRAKÇİLERİNE SAĞLANAN KOLAYLIKLAR

2.1. Bankaların İç Borçlanmayla İlgili Hazırlıkları

2.1.1. Kayıt İşlemleri İçin Bankaların Yeni Şubeler Açması

İstanbul'da kayıt işlemlerinin süratle ve kolaylıkla yapılabilmesi için muhtelif kayıt merkezlerinde, gerekli olan tedbirler alınmış ve kayıt işlemleri için memurlar görevlendirilmiştir. Bankaların birçoğu, kayıt işlemlerinin süratle yapılabilmesi için yeni kayıt şubeleri veya kayıt gişeleri açmışlardır (Sabah gazetesi, 26 Nisan 1918,no:10217: 2). Bankalar bu teşebbüsleriyle İstanbul halkına büyük bir kolaylık sağlamışlardır. İstanbul ahalisi, ikametgâhlarına en yakın olan kayıt şubelerine giderek, buralarda kayıtlarını kolayca yaptırabileceklerdir.

Bu tarzda hazırlık yapan bankaların başında Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası gelmektedir. Banka, nisan ve mayıs aylarının muhtelif günlerinde muhtelif gazetelere verdiği ilanlarda Galata'daki idare merkeziyle İstanbul ve İzmir şubelerinin yanı sıra açmış olduğu muavin merkezlerinde de kayıt yapacağını duyurmuştur. Banka bu iş için Aksaray, Üsküdar, Erenköy, Beşiktaş, Haydarpaşa, Fatih ve Feriköy'de muavin kayıt merkezleri açmıştır. Bu muavin merkezleri, genel merkez gibi aynı şerait dâhilinde kayıt yapacaktır (Tanin gazetesi, 25 Nisan 1918, no.3367: 3). Kayıt için yeni bir şube açan diğer bir banka ise Döyçe Bank'tır. Banka, saat 10'dan 4'e kadar kayıt muamelesi yapacak özel bir şube açmıştır (Sabah gazetesi, 28 Nisan 1918, no.10219: 2).

2.1.2. Kayıt Yapacak Olan Banka Merkez ve Şubelerinin Halka Duyurulması

Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası ve Döyçe Bank, kayıt muameleleri için yeni şubeler açtıklarını gazetelere verdikleri ilanlarla halka duyurmuştur. Maliye Nezareti, bu bankaların yanı sıra Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası ile Osmanlı Ticaret Bankası'nın da kayıt muamelesi yapacağını gazetelere verdiği ilanlarla halka haber vermiştir. Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası İstanbul'da Meydancık'ta, Osmanlı Ticaret Bankası da Esterciyan Hanı'nda kayıt muamelesi yapacaktı. (Sabah gazetesi, 25 Nisan 1918, no.10216: 2). Maliye Nezareti daha sonra, Galata'daki Union Bankası

(İkdam gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.7624: 1) ve Emniyet Sandığı tarafından da kayıt işlemlerinin yapılacağını açıklamıştır (Sabah gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.10229: 1).

Maliye Nezareti, borçlanmaya yazılma işlemleri başlamadan birkaç gün evvel, İstanbul'da ve taşrada kayıt yapacak olan bankaların isimlerini ve kayıt mahallerini basın yoluyla halka duyurmuştur. İstanbul'da kayıt yapacak olan bankalar ve kayıt mahalleri şu şekildedir:

İstanbul tarafında: Maliye Nezareti Vezne-i Umumiyyesi, Aksaray ve Fatih Maliye Tahsil Şubeleri, Türkiye Milli Bankası, Osmanlı Ticaret Bankası, Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası, Osmanlı Bankası, Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası, Doyçe Bank, Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi, Doyçe Oryant Bank İstanbul Şubeleri.

Galata tarafında: Osmanlı Bankası, Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası, Doyçe Bank, Doyçe Oryant Bank, Viner Bank-ı Ferayin, Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi, Selanik Bankası, Rus Bankası, Atina Bankası Galata idarî merkezleri.

Beyoğlu'nda: Osmanlı Bankası, Doyçe Oryant Bank, Selanik Bankası Beyoğlu Şubeleri; Beşiktaş, Feriköy Maliye Tahsil Şubeleri.

Kadıköy'ünde: Doyçe Oryant Bank Kadıköy Şubesi; Üsküdar, Erenköy, Haydarpaşa Maliye Tahsil Şubeleri (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 30 Nisan 1918, no.2440: 1).

Taşrada kayıt yapacak olan bankalar ise şunlardır: Osmanlı Bankası, İtibar-ı Milli Bankası, Viner Bank, Doyçe Oryant Bank, Viner Bank-ı Ferayin ve Selanik Bankası'nın vilayetlerde bulunan şubeleri (Ati gazetesi, 30 Nisan 1918, no.120: 4).

Bankalar, kayıt şubelerini ve mahallerini ilan etmekle kalmamışlar bazı günler banka merkezlerinin kapalı olacağını ancak kayıt gişelerinin açık tutulacağını da haber vermişlerdir. Bu bankalardan birisi Osmanlı Bankası'dır. Osmanlı Bankası, gazetelere verdiği ilanlarda, mayısın ikinci perşembe günü (Tanin gazetesi, 27 Nisan 1918, no.3369: 3) ile mayısın yirminci pazartesi günü İstanbul Galata ve Beyoğlu idarelerinin kapalı olacağını ancak kayıt gişelerinin açık tutulacağını duyurmuştur (Sabah gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.10239: 1). Başka bir ilanda da İtibar-ı Milli Bankası'nın ve diğer tüm bankaların mayısın üçüncü Cuma günü tatil olması

gerekirken, kayıt muamelesi sebebiyle açık tutulacağı duyurulmaktadır (Ati gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.121: 3).

2.2. Borçlanmaya İştirak Edecek Olanlara Sağlanan Kolaylıklar

2.2.1. Maliye Nezareti'nin Taşra Halkına Kayıt Merkezleriyle İlgili Kolaylığı

Taşrada kayıt işlemlerinin ağır yükünü Osmanlı Bankası üstlenmişti. Ancak Anadolu'nun her yerinde Osmanlı Bankası'nın teşkilatı bulunmuyordu. Bu sebeple Çiftçiler Derneği, memleketin her tarafında borçlanmaya iştirak edebileceklere kolaylık gösterilmesinin temini için bir öneride bulunmuştur¹. Çiftçiler Derneği, köylü ve çiftçilerin borçlanmaya kolaylıkla iştirak edebilmeleri için taşrada, Osmanlı Bankası'nın şubesi bulunmayan yerlerde, Ziraat Bankası'nın kayıt muamelesi yapmasını teklif etmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 15 Nisan 1918, no.2435: 1). Bu önerinin bir benzeri Ankara'dan gelmiştir. Ankara'dan gelen haberde, bankaların teşkilatının kazalarda bulunmadığından buralarda, Ziraat Bankası'nın muavenetine ihtiyaç duyulduğundan bahsediliyordu (Ati gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.123: 4).

Maliye Nezareti bu talepleri değerlendirerek yeni bir karar almıştır. Taşrada yine kayıt muamelesi Osmanlı Bankası Şubeleri tarafından yürütülecek, Osmanlı Bankası Şubesi bulunmayan yerlerde Ziraat Bankası Şube ve Sandıkları kayıt muamelesi yapacaktı. Ziraat Bankası Şube ve Sandıkları yaptıkları muameleleri Osmanlı Bankası olan merkezlere gönderecek oradan alacakları “senedat-ı muvakkiteleri” ve faiz altınlarını sahiplerine verecekti. Ancak borçlanma muamelesi 30 Haziran'da sona ereceği için Ziraat Bankası Şubelerinin, Osmanlı Bankası merkezlerine malumat vermesi

---

¹ Çiftçiler Derneği, köylü ve çiftçilerin borçlanmaya iştirak edebilmeleri noktasından alınmış olan tedbirleri yeterli bulmamış ve Maliye Nezareti'ne göndermiş olduğu mektupta bu konudaki önerilerini sunmuştur. Çiftçiler Derneği'nin ilk önerisi Ziraat Bankası'nın da kayıt muamelesi yapmaya memur edilmesiydi. İkinci önerisi İstanbul'da tahsil şubelerinde yapılacak olan kayıt muamelesinin taşrada mal müdüriyetlerince yapılmasıydı. Dernek memleketin her tarafında iştirak kolaylığı gösterilmemiş hiçbir yerin kalmasını istemiyordu. Maliye Nezareti daha önce de düşünmüş olduğu bu meseleyi bu talep üzerine tekrar ele almış ve değerlendirmiştir. Maliye Nezareti, taşrada Osmanlı Bankası şubesi olmayan yerlerde Ziraat Bankası şubelerinin kayıt yapmasını kabul etmiştir. Ziraat Bankası kayıt muamelesi yapacak ancak yaptığı muameleleri Osmanlı Bankası'na gönderecek oradan aldığı muvakkit senetlerini ve altın faizlerini müşterilere verecekti. Ziraat Bankası kayıt işlemleri hakkında Osmanlı Bankası'na bilgi vermek zorunda olduğundan ancak Haziran'ın 20'sine kadar kayıt yapabilecekti. Derneğin taşrada mal müdüriyetlerince de kayıt yapılması isteği için kısa sürede neticelendirilmesi gerektiği için işi dağıtmamak adına Maliye Nezaretince uygun görülmemiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 25 Nisan 1918, no.2435: 1).

gerektiğinden Ziraat Bankası Haziranın 20'sine kadar kayıt yapabilecekti (İkdam gazetesi, 30 Nisan 1918, no.7623: 2).

Kayıt yaptırmak için teşkilat bulunmadığını, bu yönde tedbirlerin alınmasını rica eden bir telgraf Üçüncü Ordu Kumandanlığından, Maliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Üçüncü Ordu Kumandanlığı, telgrafında Kars Ardahan ve Batum,¹ havalisinde ve seferber ordular arasında iç borçlanmaya büyük bir rağbet olduğunu ancak kayıt için teşkilat bulunmadığını bildirerek bu hususta bir kolaylık gösterilmesini, gerekli tedbirlerin alınmasını rica etmiştir.

Maliye Nezareti, bu talep üzerine seferber ordu arasında ve Kars, Ardahan, Batum havalisinde borçlanmaya iştirak etmek isteyenler için bazı tedbirler düşünmüştür. Seferber ordular arasında borçlanmaya iştirak etmek isteyenlerin kayıt muamelesi ordu veznelerece yapılması kararı alınmıştır. Kars, Ardahan, Batum ahali için de bir tedbir düşünülmemekte olduğu bildiriliyordu. İtibar-ı Milli Bankası vasıtasıyla oradaki bankalarla bu konuda bir anlaşma yapmanın mümkün olup olamayacağı araştırılmaktaydı (Tanin gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.3392: 2).

Birkaç gün içinde ahali için de bir çözüm bulunmuştur. Hükümet, İtibar-ı Milli Bankası Katib-i Umumisi Suphi Ziya Bey'i mahiyetindeki üç memurla birlikte Batum'a göndermiştir. Heyet Batum'da iç borçlanma kaydıyla ilgili muamelatı tanzim ve icra edecekti. Heyet bu görevinin yanı sıra Batum'a İtibar-ı Milli Bankası namına bir şube tesisi için gerekli olan hazırlıkları yapacaktı (Vakit gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.214: 1). Hükümet aldığı bu kararlar oradaki bölge halkına ve seferber orduya iştirak konusunda büyük bir kolaylık sağlamış oluyordu.

2.2.2.Bankaların İştirakçilere Sağladığı Kolaylıklar

2.2.2.1. Bankaların Kendi Müşterileri Olan İştirakçilere Sağladıkları Kolaylıklar

İstanbul'daki mevcut bankaların müdürleri, halkın iç borçlanmaya gösterdiği rağbete karşılık olarak, kolaylık sağlama kararı almışlardır. Her banka, kendi ciddi

---

¹ 93 Harbinde Rusya'ya yenilen Osmanlı Devleti Kars, Ardahan ve Batum'u savaş tazminatı olarak 1878 yılında Rusya'ya vermek zorunda kalmıştır. Tam 40 yıl sonra Osmanlı toprakları arasına giren Kars, Ardahan ve Batum'da ahalinin iç borçlanma teşebbüsüne rağbet göstermesi memnuniyetle karşılanmıştır (Tanin gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.3392: 2).

müşterilerine avans suretiyle borç para vermeyi kararlaştırmıştır. Banka müdürleri almış oldukları bu kararı, 17 Nisan'da Maliye Nazırı Cavit Bey'i ziyaretleri sırasında Cavit Bey'e bildirmişlerdir.

Bankaların almış olduğu bu karar sayesinde birçok zevat, borçlanmaya iştirak için elinde mevcut olan parasının dört katı oranında borçlanma tahvili alabilecektir. Mesela elinde 100 lira bulunan bir zat, bankadan olacağı 300 liralık avansla beraber toplam 400 liralık tahvil satın alabilecektir. Bu şahıs, 400 liralık tahvilin faizi olan 10 altın lirayı hemen kayıt esnasında alabilecektir. Ancak almış olduğu tahvilleri, borç aldığı bankaya kendi namına rehin olarak bırakacaktır. Bankadan almış olduğu avansı banka ile kararlaştırdığı faiz üzerinden ödemeyi tamamlayınca tahvilleri geri alabilecektir (İkdam gazetesi, 19 Nisan 1918, no.7612: 2; Tasvir-i Efkâr gazetesi, 19 Nisan 1918, no.2429: 2).

2.2.2.2. Bankaların Bir Borçlanma Tahvili Almaya Gücü Yetmeyenlere Sağladıkları Kolaylıklar

En küçük borçlanma tahvilinin fiyatı 20 lira idi. Küçük sermaye sahiplerinin bu miktarı, biranda bir araya getirmesi mümkün değildi. 20 lirası olmayan küçük sermaye sahipleri aynı zamanda bu iç borçlanma teşebbüsünden de geri kalmak istemiyorlardı. Bu sebeple küçük sermaye sahibi bir zat, gazeteye gönderdiği mektubunda iç borçlanmaya iştirak konusunda kendilerine bankalarca bir kolaylık gösterilmesinin ya da Almanya'daki gibi ufak miktarda bonolar çıkarılmasının mümkün olup olmayacağını Maliye Nezareti'ne sormuştur.

Maliye Nazırı Cavit Bey, bu mektupla ilgili olarak Sabah gazetesi muharririne verdiği beyanda, maddi zaruret ve manilerden dolayı en küçük tahvilin 20 lira olmak zorunda olmasından kendisinin de üzüntü duyduğunu ifade ederek 20 lirası olmayan sermaye sahiplerine borçlanmaya iştiraklerini temin için bir tedbir düşünmekte olduklarını söylemiştir. Daha sonra Cavit Bey, mektup sahibinin sualine gazetelerle cevap vermektense faaliyetle cevap vermeyi tercih ettiğini söylemiştir (Sabah gazetesi, 17 Nisan 1918, no.10208: 1-2).

Birkaç gün sonra Cavit Bey, Sabah gazetesi muharririni yanına çağırarak bu konuyla ilgili tedbirini açıklamıştır. Cavit Bey, 20 lirası olmayanlara kolaylık gösterilmesi

konusunda İtibar-ı Milli Bankası'yla görüşmüş ve bankayla bir karara varmıştır. Banka İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar taraflarındaki sekiz tahsil şubesinde birer memur bulunduracak ve bu memurlar küçük sermaye sahiplerine kolaylık sağlayacaktı. 7,5 lirası olan bir kişi, bu 7,5 lirayı şubelerin birine götürerek 20 liralık bir tahvil satın alabilecektir (Sabah gazetesi, 20 Nisan 1918, no.10211: 1-2). Banka 7,5 liranın üst tarafı olan 12,5 lirayı yıllık %7 faizle tahvil sahibine borç olarak verecektir (Sabah gazetesi, 25 Nisan 1918, no.10216: 2). Satın alınan tahvil borç karşılığı olarak bankanın kasasında saklanacaktır. Tahvil sahibi, bankaya kayıt yaptırdığı gün kaydolduğu tahvilin faizini altın olarak hemen alabilecektir. Tahvil sahibi, bankadan borç aldığı 12,5 lirayı faiziyle birlikte bir sene içinde geri ödeyecekti (Sabah gazetesi, 20 Nisan 1918, no.10211: 1-2). İtibar-ı Milli Bankası'nın bu kararı, küçük sermaye için büyük bir kolaylıktır.

Küçük sermaye sahiplerine İtibar-ı Milli Bankası tarafından gösterilen kolaylığa benzer bir kolaylık, Ziraat Bankası tarafından da gösterilmiştir. Bursa'dan Tanin gazetesine gönderilen bir yazıda, Bursa'daki çiftçi ve köylülerin borçlanmaya büyük bir rağbet gösterdikleri ve tahvil almak arzusunda buldukları, ancak mevsimin hasat mevsimi olması dolayısıyla bunların arzu ettikleri derecede iştirake bulunamadıkları ifade ediliyordu. Çiftçilerin elinde henüz para bulunmadığı için kendilerine Ziraat Bankası tarafından kolaylık gösterilmesinin mümkün olup olamayacağı soruluyordu (Tanin gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.3388: 2).

Yazının yayınlanmasından bir gün sonra Ziraat Bankası, bu konuda aldığı kararı basın yoluyla okuyuculara duyurmuştur. Ziraat Bankası küçük sermaye sahiplerine avans vermek suretiyle bir kolaylık sağlamıştır. Banka, müşterinin satın aldığı tahvili borca karşılık olarak bankaya rehin bırakması şartıyla küçük sermaye sahiplerine, yıllık %7 faizle tahvil bedelinin %60'ına kadar borç vereceğini açıklamıştır (Sabah gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.10238: 1; Tasvir-i Efkâr gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.2457: 1). Bankanın bu kolaylığı sayesinde küçük sermaye sahipleri, bankaya 8 lira vererek 20 liralık bir tahvil alabileceklerdir. Bankadan aldıkları 12 liralık avansı da bir yıl içinde %7 faizle geri ödeyeceklerdi.

2.2.2.3. İtibar-ı Milli Bankası'nın Memurlara Sağladığı Kolaylıklar

Memurlar arasında iç borçlanmaya iştirak hususunda büyük bir heves uyanmıştır. Ancak maaşından başka geliri olmayan bir memurun, 1 tahvil almak için 20 lirayı bir araya getirmesi imkânsızdı. Bu sebeple memurlar, borçlanmaya iştirak edebilmek için kendilerine imkân sağlanması ve kolaylık gösterilmesi yönünde hem Maliye Nezaretine hem de gazetelere pek çok müracaatta bulunmuşlar, mektuplar göndermişlerdir. Tespitlere göre, bu konudaki ilk talep Kastamonu'dan gelmiştir. Kastamonu'daki memurlar borçlanmaya iştirak etme arzusunda olduklarını, ancak buna güçlerinin yetmediğini, bunun için kendilerine gerek maaşları gerekse müessesat-ı maliye marifetiyle kolaylık gösterilmesi talebinde bulunmuşlardır (Vakit gazetesi, 15 Nisan 1918, no.176: 2).

Bir başka memur da bu konuyla ilgili mektubunu yine Vakit gazetesine göndermiştir. Bu memur mektubunda, bankaların muteber şahıslara avans suretiyle kolaylık sağladığını, buna benzer bir uygulamayı hükümetin memurlara yapıp yapamayacağını soruyordu. Bu şahıs mektubunda, 2.000 kuruş maaş alan bir memurun maaşından her ay ikişer lira kesilmek suretiyle borcunu ödemek üzere borçlanmaya yazılma imkânının olup olamayacağını soruyordu (Vakit gazetesi, 12 Mayıs 1918, no.203:1).

Selahattin imzalı bir başka memurun mektubu yine Vakit gazetesinde yayınlanmıştır. Bu memur da mektubunda, “Nukud-u Mevkuf”(vakfedilmiş paralar) İdaresinin memurlara, memurdan üç kişi kefil göstermek şartıyla maaşının üç katı borç para verdiğini, yine Emval-i Eytam İdaresinin sadece kefaletle 5.000 kuruşa kadar borç para verdiğini hatırlatarak, bu idarelerin memurlara kefalet göstermek şartıyla ve maaşları dikkate alınarak borçlanmaya iştirak için borç para verip veremeyeceğini soruyordu (Vakit gazetesi, 14 Mayıs 1918, no.205:1).

Memurların iştirak hususunda kolaylık gösterilmesi yönündeki taleplerini dikkate alan Maliye Nezareti bir karar almıştır. Maliye Nezareti kefalet-i nakdiye depozito edenler hakkındaki karara dayanarak kefalet karşılık iç borçlanma tahvili almak isteyenlerden kefalet cetvelinde yazılı miktarın üçte ikisi derecesindeki teminatın yeterli olacağını bildirmiştir (Sabah gazetesi, 15 Mayıs 1918, no. 10236: 2).

Maliye Nezareti, memurların, tahvil paralarının maaşlarından kesilmesi yönündeki talebine olumlu bakmamıştır. Çünkü Maliye Nezareti, borçlanmayla ilgili muamelelerin Avrupa'daki gibi muntazam olmasını istiyordu. Maliye Nezareti'nin böyle bir teşebbüse kalkışması bir takım muameleler yapması ve bazı zorluklara katlanması anlamına geliyordu. Bu sebeple Maliye Nezareti karışık işlere girişmek istemiyordu (İkdam gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.7636:1).

Memurların bu yöndeki taleplerine en yakın suhuleti İtibar-ı Milli Bankası göstermiştir. Borçlanmaya iştirak etme arzusunda olan her memur, İtibar-ı Milli Bankası'nın merkezine veya şubelerine müracaatla 7,5 lira vererek 20 liralık bir tahvilin sahibi olabilecekti. Satın aldığı tahvil kendi namına kayıt edilebilecekti. 20 liranın ilk altı aylık faizi olan yarım liralık altın ise kendisine hemen kayıt sırasında peşin olarak ödenecekti. Tahvil sahibi memur, borcuna karşılık satın aldığı tahvilini bankada bırakacak ve borcu olan 12,5 lirayı bir yıl içinde yavaş yavaş ödeyince tahvil tamamen kendisinin olacaktı (İkdam gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.7636: 1; Sabah gazetesi, 14 Mayıs 1918, no. 10235: 2).

2.2.2.4. Bazı Bankaların Müşterilerinden Kayıt İçin Gecikme Faizi Almaması Meselesi

Sabah ve Tanin gazeteleri, 20 Mayıs günü yayınladıkları yazılarında bankalara seslenerek iç borçlanmaya iştiraklerin artmasını sağlamak için bankaların gecikme faizi almaktan vazgeçmelerini istemektedirler. Tanin gazetesi, "Bankaların Bir Vazifesi" başlığı altında yayınladığı yazısında, küçük sermaye sahiplerinin borçlanmaya iştiraklerini arttırmak için tedbirlerin bulunması gerektiğini, küçük sermayenin şimdiye kadar borçlanma teşebbüsüne hayli ilgi gösterdiğini ancak içlerinde hâlâ tereddüt edenlerin olduğunu ifade etmiştir.

Tanin gazetesi, kayıt için 10 günlük bir sürenin kaldığını, bu süre içinde müşterilerden üçüncü hafta için 4 kuruşluk, dördüncü hafta için de 6 kuruşluk gecikme faizi alınacağını yazmaktadır. Gazete, bu gecikme faizinin müşterilerden talep edilmemesini, bu miktarın bankaların sattığı her tahvil için aldığı 10 kuruşluk komisyondan karşılanmasını önermiştir. Böylece tereddüt edenlerin iştiraklerinin sağlanacağını ve borçlanmaya iştirak miktarının artacağını işaret etmiştir. Ayrıca bankalar, şimdiye kadar büyük sermayelerin kayıtlarını çoktan yapmışlar ve

kazanacaklarını kazanmışlardı. Bu yüzden bankaların kaybedeceği bir şey yoktu (Tanin gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.3392: 2).

Sabah gazetesi de yazısında, gecikme faizinin, her bankanın tahvil başına aldığı 10 kuruşluk komisyonundan karşılanmasının banka için bir zarar teşkil etmeyeceğini, çünkü bundan sonra gelecek olan müşterilerin hem sayı hem de iştirak miktarı bakımından yüksek miktarlar olmayacağını ifade etmiştir (Sabah gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.10241: 2).

Sabah ve Tanin gazetelerinin bu çağrılarına ilk cevap Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası'ndan gelmiştir. Banka, bir gün sonra yani 21 Mayıs günü, bundan sonra tahvil almak için müracaat edecek olanlardan gecikme faizi namıyla para almayacağını, bu miktarı kendi komisyonundan karşılayacağını duyurmuştur (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.246: 2; İkdâm gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.7644: 2; Vakit gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.212: 1).

Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası'nın bu kararından sonra 21 Mayıs günü bankaya kayıt için müracaat edenlerin sayısı önceki günlere oranla sekiz on misli artarak (Sabah gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.10243: 2) 150 kişiye ulaşmıştır. Müracaat edenler birer ikişer tahvil alarak bankanın o günkü toplam kayıt yekûnunu 5.000 liraya çıkarmışlardır. Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası'nın almış olduğu bu karar diğer bankalara örnek olması gerekirken, isimleri gazetede verilmeyen bazı bankalar, bankanın bu kararını telefonla protesto etmişlerdir (Vakit gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.213: 1).

Sabah ve Tanin gazetelerinin, bankaların müşterilerden gecikme faizi talep etmemesi yönündeki davetine ikinci iştirak Selanik Bankası'ndan gelmiştir. Selanik Bankası, 21 Mayıs'ta Tanin gazetesine gönderdiği mektubunda, kayıt için bankaya gelen müşterilerden gecikme faizi almayacağını, bu miktarı kendi komisyonundan ödeyeceğini bildirmiştir (Tanin gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.3394: 2).

Tanin ve Sabah gazetelerinin davetine, Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası ile Selanik Bankası'ndan sonra iştirak eden diğer bir banka, Türkiye Milli Bankası'dır (Tanin gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.3395: 2). Banka aldığı bu kararlar, borçlanmaya

yazılmakta tereddüt eden küçük sermaye sahiplerine büyük bir teşvik sağlamış oluyordu.

Tanin gazetesi, üç bankanın gecikme faizi almaktan vazgeçtiklerini duyurdukları halde, memleket için hayırlı teşebbüslerde önyak olunmasına alışılmış olan İtibar-ı Milli Bankası'nın bu kararı almakta neden geri kaldığını okuyucularına açıklama gereği duymuştur. Tanin gazetesinin verdiği açıklamaya göre İtibar-ı Milli Bankası bazı hesapları gözden geçirmekle meşgul olduğu için bu kararı almada gecikmiştir. Bununla birlikte banka, 5.000 liradan az olan kayıtlar için gecikme faizi almayacağını bildirmiştir. Tanin gazetesi, bankanın almış olduğu bu kararı, küçük sermaye sahiplerinin iştirakine tehdit oluşturmadığı için küçük sermaye sahiplerine gösterilmiş bir çeşit himaye olarak kabul etmiştir (Tanin gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.3395: 2).

Sabah ve Tanin gazetelerinin çağrısına cevap veren bir diğer banka, Osmanlı Bankası'dır. Osmanlı Bankası, Mayıs'ın 24'den 31'ine kadar alınacak olan 6 kuruşluk gecikme faizini, kayıt için gelen müşterilerden talep etmeyeceğini, bu miktarı kendi komisyonundan ödeyeceğini bildirmişti (İkdam gazetesi, 24 Mayıs 1918, no.7647: 1). Viner Bank-ı Ferayin de bu yönde bir karar almıştır (Tanin gazetesi, 24 Mayıs 1918, no.3396: 2).

Gecikme faizi almayacağını duyuran bir diğer banka, Macar Bank'tır. Macar Bank, şimdiye kadar kendi müşterilerinin hiçbirinden gecikme faizi almadığını, bu miktarı kendi komisyonundan ödediğini, bu kararını da diğer bankalara zarar vermemek için şimdiye kadar ilan etmediğini bildirmiştir. Banka şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da müşterilerinden gecikme faizi almayacağını açıklamıştır (Tanin gazetesi, 24 Mayıs 1918, no.3396: 2).

2.2.3. Meclis-i Mebusan'ın Mebuslara Sağladığı Kolaylıklar

Maliye Nezareti, mebusların iç borçlanma teşebbüsüne kolaylıkla iştirak edebilmeleri için bir karar almıştır. Bu karara göre mebuslardan arzu edenler, iç borçlanmaya kayıt olduklarını beyan eden, Meclis-i Mebusan Heyet-i İdaresi'ne hitaben yazılmış bir varaka vereceklerdir. Bu girişimde bulunan mebuslara kendi namlarına 100 liralık tahvil kayıt olunacaktır. Bu yüz liranın faizi kendilerine hemen kayıt sırasında altın olarak ödenecektir. Tahvilin bedeli plan 100 lira da gelecek senenin tahsisatından dört

taksit halinde kesilecektir. Taksitlerin tamamı ödenene kadar mebuslara aid olan bu tahviller Meclis-i Mebusan Heyet-i İdare kasasında saklanacaktır (Tanin gazetesi, 27 Nisan 1918, no.3369: 3).

Bu haberin yayınlanmasından iki gün sonra bu konuyla ilgili yeni bir açıklama yapılmaktaydı. Memurlara bu kolaylığın sağlanacağı ancak bu işlemlerle Maliye Nezareti'nin ilgilenmeyeceği, Meclis-i Mebusan Heyet-i İdaresi'nin hususi bir teşebbüsü olduğu duyurusu yapılmıştır (İkdam gazetesi, 29 Nisan 1918, no.7622: 2; Vakit gazetesi, 29 Nisan 1918, no.190: 1).

BÖLÜM 3: İÇ BORÇLANMAYLA İLGİLİ OLARAK YAPILAN PROPAGANDALAR

3.1. İç Borçlanma Propagandası

İç borçlanma gönüllü tasarruf görünümündeysede aslında “manevi cebre dayanan” bir borçlanmaydı. Hükümet yaptığı propagandalarda, iç borçlanmaya yazılmanın vatanseverlik görevi olduğunu vurguluyordu. Hükümet, iç borçlanma teşebbüsünü duyurmak ve halkı borç tahvili satın almaya özendirmek için bu güne kadar Osmanlı toplumunda denenmemiş olan yöntemlere başvurarak iç borçlanma propagandası yapmıştır (Toprak, 1985: 943).

Osmanlı Hükümeti, Osmanlı halkının devlet tarafından yürütülen malî işlere karşı duyduğu güvensizliği ortadan kaldırmak için iç borçlanmayla ilgili propaganda çalışmalarına büyük önem vermiş ve bunun için bir bütçe ayırmıştır. Hükümet, iç borçlanmanın emisyon ve duyuru masrafları için 100.000 liralık bir bütçe ayırmıştır. Bu miktarın dörtte üçü tahvil satışı yapan bankalara komisyon olarak ödenirken, geri kalan miktar ise reklam masraflarına, propaganda heyetlerine, gazetelere ve yazarlara ikramiye olarak harcanmıştır (Georgeon, 2006: 164).

Galata Köprüsü'nün Eminönü yakasında ve Galatasaray'da halkı borca yazılmayı özendirici elektrikle aydınlatılmış ilanlar asılmıştır. İstanbul sokakları, ressam Avni'nin çizdiği afişlerle donatılmıştır. Devrin ünlü hatiplerine, halkı aydınlatıcı konferanslar yaptırılmıştır. İstikrazla ilgili sinema filmleri yapılarak İzmir ve İstanbul sinemalarında gösterime sunulmuştur. Borçlanmayı halka mâl etmek için şarkılar bestelenmiş, şiirler ve marşlar yazılmıştır. Vilayetlere, Sadaret'te Dâhiliye, Harbiye ve Maliye Nezaretlerinden borçlanmanın önemini vurgulayan genelgeler gönderilmiştir (Toprak,1985: 943). Reji İdaresi, kibrit ve sigara kâğıdı paketlerinin üzerine sigara içenleri iç borçlanma tahvili almaya çağırarak pullar yapıştırmıştır (Georgeon, 2006: 164). İç borçlanmayı özendirici posta pulları hazırlanmıştır (Eldem, 2000: 345). Sinop mebusu Hüseyin Fehmi Efendi, 26 Nisan Cuma günü Fatih Camiinde borçlanmayla ilgili bir vaaz vermiştir (Sabah gazetesi, 15 Nisan 1918, no.10216: 2). Borçlanmayla ilgili diğer bir vaaz 27 Mayıs'ta Kütahya'da Ulu Cami'de Fazıl Berki Bey tarafından verilmiştir (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2). İç borçlanmayla ilgili olarak müsamereler düzenlenmiştir (Sabah gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.10246: 2).

Dönemin önde gelen gazeteleri sayfalarında iç borçlanmaya geniş bir yer ayırmıştır. Başta Tanin olmak üzere Sabah, Vakit, İkdam, Tasvir-i Efkâr ve Ati gazeteleri borcun önemini vurgulayan yazıları ya da borçla ilgili bilgileri ilk sayfalarında yayınlamışlardır. Dönemin gazeteleri o güne kadar Osmanlı gazeteciliğinde kullanılmayan röportaj, anket gibi yöntemleri iç borçlanma için kullanmışlardır.

Devrin önemli devlet adamları, halkın iç borçlanmaya rağbetini arttırmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Aydın Valisi Rahmi Bey, iç borçlanma münasebetiyle bir beyanname yayınlamıştır. Rahmi Bey, Aydın halkına seslendiği beyannamesinde *“Şimdiye kadar kimseye umumi bir teşebbüse iştirak için bir teklifte bulunmadım. Bu defa hükümetin, milletin hamiyet-i fedakâriyesine bilaistinad başladığı istikrâz-ı dâhili işi bir mevcudiyet-i milliye meselesi olduğunu benimle beraber sizin de taktir ettiğinizi bildiğim ve buna iştirak edeceklerin paralarından en emin ve kârlı bir şekilde istifade edeceklerine kani olduğum için istikrâz-ı dâhiliye iştirakinizi teklif ve tavsiye ediyorum”* diyerek Aydınlıları iştirake davet etmiştir. Rahmi Bey, Aydın halkının borçlanmaya büyük miktarda iştirak edeceklerini umut ettiğini söyleyerek vilayet halkının iştirakleriyle diğer vilayetlere örnek olmalarını istemiştir (Tanin gazetesi, 14 Mayıs 1918, no.3386: 3). Vali Rahmi Bey, Aydın halkının borçlanmaya iştirakini attırmak için kazaları dahi gezmiştir (İkdam gazetesi, 2 Haziran 1918, no.7656: 1). Mamuratülaziz Vilayeti Valisi Refet Bey’de Mamuratülaziz’deki İttihat ve Terakki kulübünde iç borçlanmayla ilgili bir nutuk vermiştir (Sabah gazetesi, 6 Haziran 1918, no.10258: 2).

Hükümet, yaptığı tüm propagandalarda istikrazın manevi ve milli yönüne büyük bir vurgu yapmıştı. Satışa sunulan tahvilleri almak milleti esaretten kurtaracak, savaşın kazanılmasına yardım edecek bir vatanî görev olarak sunulmuştur. Osmanlı askeri cephede kanını dökerken cephe gerisinde kalanlar iç borçlanmaya iştirak ederek paralarıyla vatana hizmet etmiş olacaklardı (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 15 Nisan 1918, no.2425: 1).

Bu propagandalarda üzerinde durulan bir diğer husus ise tasarruf sahiplerinin paralarını çıkın ve çömlerinde saklamalarının doğru olmadığı, bu dönemde en kârlı yatırımın iç borçlanma tahvili almak olduğuydu (Georgeon, 2006: 165, 169).

3.2. İç Borçlanmayla İlgili Olarak Düzenlenen Konferanslar

3.2.1. İstanbul'daki Konferanslar

İç borçlanma propagandasında başvurulan yöntemlerden birisi halka açık yapılan konferanslardı. Nisan ve mayıs aylarında İstanbul'da otuzdan fazla, mayıs ve haziran aylarında Anadolu'da ondan fazla konferans düzenlenmiştir. Devrin ünlü hatipleri iç borçlanmayla ilgili görüşlerini kamuoyuna açıklayarak halkı bilgilendirmeye ve teşvike çalışmışlardır. Dönmemin gazeteleri sayfalarında bu konferanslarla ilgili haberlere geniş yer vermişlerdir.

Osmanlı Bankası İdare Meclisi üyesi Hamit Bey, 19 Nisan 1918 Cuma günü saat 3'te Darülfunun Konferans Salonunda umuma mahsus bir konferans vermiştir. Hamit Bey konferansında iç borçlanmanın teminatı, bankaların halkın iştirakini sağlamak için gösterecekleri kolaylık ve iç borçlanmanın maddi ve manevi kârları hakkında bilgi vermiştir. Sabah Gazetesi, Hamit Bey'in konferansının dinleyiciler üzerinde bıraktığı tesiri "İstikrâza iştirak etmek bir vicdan işi değil, bir izan işidir." şeklinde özetlemiştir (Sabah gazetesi, 20 Nisan 1918, no.10211: 1).

21 Nisan 1918'de Ticaret Mekteb-i Âli'de, mezkur mektebin İktisad-ı Ticarî Muallimi Zühtü Bey ve Hukuk-u Ticaret Muallimi Yakır Behar Bey tarafından Fransızca ve Türkçe iki konferans verilmiştir. Zühtü Bey konferansında borçlanmanın menfaatlerini saydıktan sonra, memleketten 30-40 milyon liralık iştirak sağlayacak servetin bulunduğunu söylemiştir. Zühtü Bey'in konferansında hanımlar içinde yer ayrılmıştı (Sabah gazetesi, 22 Nisan 1918, no.10213: 2). Yakır Behar Bey, Fransızca verdiği konferansında, iç borçlanmanın başarıyla sonuçlanması için gerekli olan şartların mevcut olduğundan bahsettikten sonra, bu işte hem devletin hem iştirak edecek olanların hem de Almanya'nın kârlı olduğunu söylüyordu (Ati gazetesi, 23 Nisan 1918, no.113: 4).

23 Nisan 1918'de Rıza Tevfik Bey saat 2 buçukta Darülfunun Konferans Salonunda, aynı gün saat 4'te Satı Bey, Galatasaray Sultanisi Konferans Salonunda "Terbiye-i İktisadiyye" konulu bir konferans vermiştir (İkdam gazetesi, 23 Nisan 1918, no.7616: 2). Rıza Tevfik Bey'in konferansında Maliye Nazırı Cavit Bey, mebusandan bazı zevat, İstanbul gazeteleri ve kalabalık bir topluluk hazır bulunuyordu. Rıza Tevfik Bey

konferansında hükümetle efradın mütekâbil-i hukuk ve vazifelerine dair bir izahat verdikten sonra iç borçlanma meselesine geçmiştir. Rıza Bey iç borçlanmayla ilgili olarak, hükümetin “milleti bir fedakârlığa, hatta bir fedakârlık değil kârlı bir işe iştirâke davet” ettiğini söylüyordu. Satı Bey ise Osmanlı toplumundaki iktisadî terbiyeden bahsettikten sonra dinsel nedenlerle iç borçlanmaya karşı çıkanları uyararak “bir tarafta büyük ihtikârlar yapılırken, bir tarafta faizi haram addetme”nin doğru olmayacağını söylüyordu (Tanin gazetesi, 24 Nisan 1918, no.3366: 3). Aynı gün konferans veren diğer bir isim Muallim İsmail Suphi Bey idi. Suphi Bey, konferansında borçlanmanın faydalı şeraitinden ve borçlanmanın ehemmiyetinden söz etmiştir (Ati gazetesi, 24 Nisan 1918, no.114: 3).

24 Nisan günü Ziya Gökalp Darülfunun Konferans Salonunda saat 4: 45’te “Kadının İçtimai Tesanütteki Mevkii” mevzunda bir konferans sunmuştur (İkdam gazetesi, 24 Nisan 1918, no.7617: 2).

25 Nisan Perşembe günü Selim Sırrı, Ahmet Cevat, Hamdullah Suphi ve Fazıl Berki Beyler birer konferans vermiştir. Ahmet Cevat Bey saat birde Kabataş Sultanisinde sadece erkeklere özel malî ve içtimâî konulu bir konferans vermiştir. Saat bir buçukta, Darülfunun Konferans Salonunda Hamdullah Suphi sadece hanımlara özel bir konferans sunmuştur. Fazıl Berki Bey ise saat iki buçukta Üsküdar’da Doğancılar’da belediye dairesinin üst katında bir konferans vermiştir. Selim Sırrı Bey, saat dörtte Galatasaray Sultanisi Konferans Salonunda millet ve vazifeleri konulu konferans sunmuştur. Yine aynı gün saat iki buçukta Üsküdar’da Sultan Cem Numune Mektebin’de sadece hanımlara iç borçlanma hakkında bir konferans verilmiştir (İkdam gazetesi, 24 Nisan 1918, no.7617: 2; Sabah gazetesi, 24 Nisan 1918, no.10215: 2).

26 Nisan Cuma günü saat ikide Galatasaray Sultanisi Konferans Salonunda Rıza Tevfik Bey, umuma mahsus bir konferans vermiştir. Aynı gün saat üçte Nişantaşı Sultanisinde İsmail Hakkı Bey bir konferans düzenlemiştir. Kadıköy’de iç borçlanma münasebetiyle düzenlenen müsamereden sonra da Selim Sırrı Bey, içtimâî ve iktisadî mevzulu bir konferans sunmuştur (Sabah gazetesi, 25 Nisan 1918, no.10216: 2; Tanin gazetesi, 25 Nisan 1918, no.3367: 3). Aynı gün Hamdullah Suphi Türk Ocağı’nda hanımlara özel bir konferans vermiştir. Suphi Bey, konferansında iç

borçlanmayla ilgili olarak, hükümetin iç borçlanma girişimine katkıda bulunmak gerektiğini, “bunun bizim için bir şeref ve haysiyet meselesi, hepimize terettüp eden millî bir vazife olduğunu” söylemiştir. (Toprak, 2003: 121). Çekez Nihad Bey 28 Nisan’da Beyoğlu’nda Ticaret mektebi Âlisi’nde terbiye-i İktisadiye konulu bir konferans vermiştir (Sabah gazetesi, 29 Nisan 1918, no.10220: 2).

30 Nisan Salı günü saat ikide Darülfunun Konferans Salonunda Rıza Tefvik Bey ve aynı gün ve saatte Türkocağı’nda Köprülüzade Mehmet Fuat birer konferans vermişlerdir. Aynı gün saat üçte Selim Sırrı Bey tarafından Nişantaşı Sultanisinde “Halk terbiyesi” hakkında bir konferans düzenlenmiştir (Sabah gazetesi, 29 Nisan 1918, no.10220: 2). Yine aynı gün saat bir buçukta Beyoğlu’nda Alâattin Paşa Numune mektebinde Mithat Bey sadece hanımlara bir konferans vermiştir (Sabah gazetesi, 30 Nisan 1918, no.10221: 1).

İstanbul’da Mayıs ayında da konferanslar yapılmıştır. 3 Mayıs Cuma günü Üsküdar’da Mahmut Şevket Paşa Parkında İstanbul Mebusu Şefik Bey tarafından umuma mahsus borçlanmayla ilgili bir konferans verilmiştir (Vakit gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.195: 1; Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.10223: 2). 14 Mayıs Salı günü saat üçte Nişantaşı’nda Yeni Mekteb’te Cevat Bey tarafından hanımlara “Kadınlar ve İktisadiyat” konulu bir konferans verilmiştir (Ati gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.133: 3; Tanin gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.3384: 4). 16 Mayıs Perşembe günü de Çerkez Nihat Bey sadece hanımlara özel bir konferans vermiştir. Ticaret Mekteb-i Âlisi’nde saat üçte yapılan konferansta iç borçlanma ve sigortalardan bahsedilmiştir (İkdam gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.7638: 1). 21 Mayıs günü saat dört buçukta Darülfunun Konferans Salonunda konferans veren İsmail Hakkı Bey, “İktisadın Terbiye ile Münasebeti” mevzunda bir konferans sunmuştur (Ati gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.141: 3). 30 Mayıs günü saat dokuzda da Üsküdar’da Selimiye Meydanı’nda “Ufak İstikraz Şirketleri ve Bunun Her Nevi Menafii” konulu bir konferans verilmiştir (Vakit gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.220: 1).

İstanbul’da verilen bu konferansların yanı sıra gayr-i müslimler tarafından da dahil-i istikrâzla ilgili olarak bir dizi konferans düzenlenmiştir. 1 Mayıs günü Beyoğlu Lisesinde, aynı mektebin kurucusu olan Apostolidi Efendi tarafından istikrâz-ı dahil-i

ile ilgili bir konferans vermiştir (İkdam gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.7624: 1; Atı gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.121: 3). 4 Mayıs Cumartesi akşamı saat altı buçukta Kabristan Sokağındaki Musevi Cemiyeti binasında, Paris'te siyaset eğitimi almış olan Albert Karasu Efendi tarafından Fransızca bir konferans verilmiştir (Sabah gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.10224: 1). Duyun-u Umumiyye müfettişlerinden Yanku Nikolayidi Efendi, 7 Mayıs Salı akşamı saat altıda Beyoğlu'nda Topçular Sokağı'nda Rum Cemiyet-i İlmiye dairesinde bir konferans düzenlemiştir. Yankı Efendi konferansında iç borçlanmadan bahsetmiştir (Sabah gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.10228: 1). Ticaret Mekteb-i Âlisi'nde aynı mektebin muallimlerinden Gregor Efendi 8 Mayıs Çarşamba günü saat dört buçukta iç borçlanmayla ilgili bir konferans vermiştir. Gregor Efendi konferansında faiz ve itfa hesaplarını misaller vererek izah etmiştir (İkdam gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.7630: 1). 13 Mayıs Pazartesi günü Beyoğlun'da El sine ve Ticaret Rum Mektebinde mezkur mektebin müdürü Karabliya Efendi tarafından iç borçlanma hakkında bir konferans düzenlenmiştir (Vakit gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.220: 1).

Rumca Hronos Gazetesi müdürü Markridis Efendi 16 Mayıs Perşembe akşamı saat altıda Beyoğlu'nda Rum Cemiyeti Edebiyesinde iç borçlanmayla ilgili bir konferans sunmuştur (Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 1). 17 Mayıs Cuma günü de El sine ve Ticaret Rum Mektebi muallimlerinden Milidyis Efendi tarafından iç borçlanma ile ilgili bir başka konferans verilmiştir (Sabah gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.10228: 1). 24 Mayıs akşamı saat altıda Beyoğlu'nda Ticaret Mektebinde borçlanmayla ilgili Fransızca bir konferans düzenlenmiştir. Konferans sahibi, vaktiyle Paris'te neşredilen "Lejon Türkî" gazetesinin müdürü Agob Şerbetçiyen Bey'di (İkdam gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.7645: 2).

İstanbul'da düzenlenen bu konferanslarda halk iç borçlanma mevzuunda ve iktisadî konularda aydınlatılmıştır. Hatiplerin bazıları konferanslarında Osmanlı milletindeki iktisadî terbiyenin yeterince gelişmemiş olduğuna değinmişlerdir. Konferansların birçoğunda özellikle borçlanmanın manevî ve millî yönü üzerinde durulmuştur. Halkın iç borçlanma teşebbüsüne rağbet göstermesi için hatipler büyük teşvikte bulunmuşlardır. Konferanslar umuma açık düzenlenmiştir. İç borçlanma konferanslarının bir kısmı da hanımlara özel olarak düzenlenmiştir. Birçok konferansta da hanımlar için yer ayrılmıştır. Bununla Osmanlı hanımlarının iç borçlanma

teşebbüsüne rağbet göstermeleri amaçlanmıştır. Bu konferanslarda ilginç olan bir diğer husus ise özellikle çocukların konferansa getirilmemesi duyuruldu (Ati gazetesi, 29 Nisan 1918, no.119: 3).

3.2.2. Anadolu'daki Konferanslar

İstanbul'daki konferanslar kadar çok olmasa da Anadolu'nun bazı vilayetlerinde iç borçlanma münasebetiyle mayıs ve haziran aylarında bir dizi konferans düzenlenmiştir. Bu konferansların hemen hemen tamamı Fazıl Berki Bey tarafından düzenlenmiştir. Tespitlere göre Anadolu'daki ilk konferans 28 Nisan'da İzmir'de Maliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdürü Sabık Kasım Efendi tarafından verilmiştir (Sabah gazetesi, 29 Nisan 1918, no.10220: 2). 4 Mayıs'ta Muğla'da bir konferans yapılmıştır. Bu konferansın ardından memurlar ve ahali borçlanmaya büyük bir rağbet göstermiş ve Muğla'da borçlanma kaydına başlanmıştır (Sabah gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.10230: 1).

Fazıl Berki Bey Anadolu'daki konferansının ilkinin 9 Mayıs'ta İzmit'te vermiştir (Vakit gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.202: 1). Fazıl Berki Bey, ikinci konferansını 14 Mayıs'ta Adapazarı'nda vermiştir. Berki Bey, konferansında hanımlara, şu zamanda ziyet altını takmanın iktisaden doğru olmadığı beyanatında bulunmuştur. Hanımlar bu beyanattan etkilenerak altınlarını vermek suretiyle istikraza iştirak etmişlerdir (Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 1). Berki Bey daha sonra 16 Mayısta Küplü'de bir konferans düzenlenmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.2458: 1; Sabah Gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.10239: 1). Bu konferansın ardından Berki Bey 17 ve 18 Mayısta Bilecik'te hanımlara ve erkeklere ayrı ayrı iki konferans vermiştir (Sabah gazetesi, 19 Mayıs 1918, no.10240: 2). Fazıl Berki Bey 23 Mayısta da Eskişehir'de bir konferans düzenlemiştir (Tanin gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.3400: 3). Bu konferansa müteakip Berki Bey 27 Mayısta Tavşanlı'da bir konferans (Sabah gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.10250: 1), 29 Mayısta Kütahya'da Ulu Cami'de iç borçlanmayla ilgili bir vaaz vermiştir (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2).

1 Haziran'da da İstanbul Mebusu Şefik Bey Edirne'de iç borçlanmayla ilgili olarak umumi bir konferans vermiştir (Sabah gazetesi, 2 Haziran 1918, no.10254: 2). Fazıl Berki Bey Haziran ayında Karahisar'da (Ati gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.126: 4) ve

Konya Ereğli'sinde iki konferans vermiştir (Vakit gazetesi, 24 Haziran 1918, no.236: 2).

3.3. Halkın İç Borçlanmaya İştirakini Arttırmak İçin Yapılan Edebî ve Sanatsal Çalışmalar

Halkın iç borçlanmaya iştirakini arttırmak için dönemin sanatçıları tarafından iç borçlanma, altın faiz ve bu fırsatın kaçırılmaması konusunda şiir ve marşlar yazmış, şarkılar bestelenmiş, karikatürler çizilmiştir. Sanatçılar bu çalışmalarıyla halkın dikkatini iç borçlanma çekmeye ve bu sayede iç borçlanmaya iştirakleri arttırmaya çalışmışlardır.

3.3.1. İstikrâz Marşı

Şair Ali Ulvi, halkı iç borçlanmaya teşvikte bulunmak için vatan sevgisinden ve paranın savaş için ne kadar önemli olduğundan bahseden bir “İstikrâz Marşı” yazmıştır. Ali Ulvi yazdığı bu İstikrâz Marşı'nda iç borçlanmaya yatırılacak olan her bir paranın kurşun ve gülle gibi düşmanın kalbini deleceğini ifade etmiştir. Ali Ulvi'nin bu marşı Atı, Vakit ve Tanin gazetelerinde yayınlanmıştır. Marşın devamı şu şekildedir:

“İstikrâz Marşı

Biz vatanın kullarıyız,

Bizde vatan sevgisi var,

Bunca senedir akan yaşlar

Bu onun için arkadaşlar.

Her şey onun, onun kan ve canlar,

Ona vermekten kimdir kaçanlar!

Şimdi vatan açtı defter,

Bizden ödünç para ister.

Paralarla yürür asker;

Biz verelim hep beraber

Biz verelim düşmanlar utansın;

Kuvvetimizden yulsın, usansın.

*Her bir para kurşun ve gülle
Gibi düşman kalbi deler,
Ödünç vermeyi bilen erler
Her gün yaşar şeref ile.*

Biz verirse bu millet yenilmez;

Veren ellerin şanı eksilmez...” (Ati gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.121: 2; Tanin gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.3373: 1; Vakit gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.192: 1).

3.3.2. Şiirler

Dönemin şairlerinden Tahsin Nahit, Sadık Vicdani ve Sedat Nuri iç borçlanmayla ilgili şiirler yazmışlardır. Bu şiirler Ati gazetesinde yayınlanmıştır. Şair Tahsin Nahit, “İstikrâz-ı Dâhili İçin” isimli şiirinde iç borçlanma teşebbüsünün seyredilmemesini, iştirakte bulunulmasını, servetin memleket dâhilinde kalmasını, her vatandaşın malıyla canıyla vatana ait olduğunu vurgulamıştır. Tahsin Nahit’in şiirinin devamı şöyledir:

“İstikrâz-ı Dâhili İçin

*Seyir etmede alem bizi hayretle bu anda!
Süngün gibi aklın da senin olmalı zinde,
Zannetme sakın menfaatin başka birinde,
Ver serveti, kalsın paralar kendi evinde.*

Düşman seni görsün bu kadar zinde, kudursun!

Malın da mübarek vatanın, sen de onunsun!

Kavi var ki zira bu kasa senin kasandır.

Düşmanlara hülya olan azminden usandır.

Hem kendine bir faide, hem millete candır.

Sarrafları kov, devlete ahlâkı kazandır.

Düşman seni görsün bu kadar zinde, kudursun!

Malın da mübarek vatanın, sen de onunsun!

Lakayda bugün açmasın el var ki bazl et.

*Anne ki vatan, sen onu bir anneye benzet
Kardeşlerin oğlun dövüşürken sana elbet
Tehmil edecektir bunu bir hamiyet...*

Düşman seni görsün bu kadar zinde, kudursun!

Malın da mübarek vatanın, sen de onunsun!” (Ati gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.130: 1).

Şair Tahsin Nahit, “Fırsat” isimli diğer şiirinde Yazıcızade İsmail Hakkı Bey ile Bayramzade İsmail Hakkı Bey¹’i konuşturmuştur. Şiirde Bayramzade, Yazıcızade’ye iç borçlanma işinin yağ işinden daha karlı olduğunu, vakit kaybetmeden altın almasını söylemiştir. Şiirin devamı şu şekildedir:

“Fırsat

Yazıcızade’ye Bayramzade

Dedi: “Var kârlı bir iş, hem sade;

Yağ işinden daha fevkalade!

Derakab bankaya simsar saldır;

Altı yüz bin lira esham aldır,

Yağ nisbetle bu halis baldır,”

Bunu uydurma yalan söz sanma;

Sen de koş bankaya, al, aldanma;

Hasret-i zerle efendin yanma!

Ey kazanç ehli hemen arş ileri;

Bugün erken tutunuz vezneleri;

Çünkü bak pirden aldık haberi.” (Ati gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.137: 1).

Tahsin Nahit, iç borçlanmayla ilgili bir de marş yazmıştır. Tahsin Nahit marşta yüzüne hasret olunan altını görmek için borçlanmaya yazılmanın iyi bir fırsat olduğunu vurgulamıştır.

---

¹ Yazıcızade İsmail Hakkı Bey iç borçlanmaya 5.000, Harbiye Nezareti mütaahitlerinden Bayramzade İsmail Hakkı Bey ise 50.000 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmiş kişilerdir (Ati gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.129: 1) .

“Altın Marşı

*Ey kazanç ahali hemen fırlayınız,
Koşunuz bankaya kâğıt sayınız!
Senevi yüzde beş altın payınız!
Eski altınları hatırlayınız!
Gökten inmiş sarışın kızlardı;
Bir zaman cepleriyaldızlardı,
Harç edildikçe yürek cızlardı.
Eski altınları hatırlayınız!
Ne müriüvvet, ne hamiyettir bu,
Sözün en doğrusu fırsattır bu,
Altını görmeye ruhsattır bu.*

Eski altınları hatırlayınız!” (Ati gazetesi, 5 Mayıs 1918, no.125: 1).

Şair Sadık Vıcdani de iç borçlanmayla ilgili olarak “İstikrâz Manzumesi” yazmıştır. Sadık Vıcdani manzumesinde devletin ilk kez iç borçlanmaya başvurduğundan, Almanya gibi zengin bir devletin sekiz kez halkına müracaat ettiğinden, borçlanma faizinin çok sağlam olduğundan söz etmiştir.

“İstikrâz Manzumesi

*İlk defa olarak bizim devlette
Açıldı millete bab-ı istikrâz
Adettir milletten, her hükümete
Böyle zamanlarda istikrâz, ikâz.

Almanya gibi zengin bir devlet
Etti milletine çok müracaat
Verdi sekiz defa para o millet
Etsin bu hamiyet-i eleme ikâz.

Bizde de Müslüman-ı hamiyet var
Milletin serveti, necabeti var*

*Vatana bîpâyan muhabbeti var
İstikrâzdan eder mi kimse iğrâz*

*Açtı kesesini éBuyrun” diyor
Bunu ben değilim, gören söylüyor
Hem gören, hem bilen, veren söylüyor
Hakikat götürmez şüphe, itiraz.*

*Neması, anası sağlam “Allah bir”
Faizi peşindir altun verilir.*

Kâğıt verip altın almak demektir

Yaşasın yaşasın bizim istikrâz” (Ati gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.136: 4).

Sedat Nuri de halkı iç borçlanmaya özendirmek için “İki Şeyden Biri Mühimdir” isimli bir şiir yazmıştır. Sedat Nuri, şiirinde parası olanların bir yolunu bulup borçlanmaya yazılacaklarını, ama parası olmayanların ya avuçlarını yalayacaklarını ya da kendisi gibi, parası olanları borçlanmaya yazılmaları için teşvikte bulunmalarını vurgulamıştır. Şiirin devamı şöyledir:

“İki Şeyden Biri Mühimdir

Ya çok zenginsiniz, ya çok zengin değilsiniz!

Çok zengin iseniz teşvike muhtaç değilsiniz istikrâza iştirak edersiniz

Çok zengin değilseniz, iki şeyden biri mühimdir:

Ya az zenginsiniz, ya hiç zengin değilsiniz!

Az zenginseniz teşvike muhtaç değilsiniz,

Çok zengin olmak için istikrâza girersiniz.

Hiç zengin değilseniz iki şeyden biri mühimdir:

Ya mevkuten kokozsunuz, yahut ebediyen kokozsunuz!

Eğer mevkuten kokozsanız merak etmek bilüzumdur

Siz de çaresini bulur, istikrâza iştirak edersiniz.

Eğer ebediyen kokozsanız iki şeyden biri mühimdir:

Ya avucunuzu yalar, içinizi çekersiniz,

Yahut benim gibi parası olanları istikrâza yazılmaları için dürtersiniz.” (Ati gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.143: 1).

3.3.3. Şarkı - Ninni - Tekerleme ve Deyimler

İç borçlanmayı halka mâletmek için şarkılar bestelenmiş, ninni ve tekerlemeler söylenmiştir. Tahsin Nahit, İstanbul’un son kayıt günü olan 31 Mayıs için bir şarkı bestelemiştir. Tahsin Nahit şarkının sözlerinde¹ 31 Mayıs’ın İstanbul için son kayıt günü olduğunu, bu fırsatın kaçırılmamasını, hasta da olsa ihtiyar da olsa şişman da olsa koşulmasını tavsiye etmiştir (Ati gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.151: 1).

Sedat Nuri de iç borçlanmayla ilgili çizdiği bir karikatürün altına bir ninni yazmıştır. Karikatürde kadın gibi giyinen bir erkek salıncaktaki bebeği sallamaktadır. Ninninin sözleri şöyledir:

“Ninni benim kelime ninni!

Beş yüz lira günde, ninni!

Duyulsun da alınsın ninni,

Sarı sarı faizlim ninni!

Günden güne artacak ninni,

İkincisi doğacak ninni,

Düşmanlar da şaşırarak ninni,

Altından faizli kelim, ne, ne...” (Ati gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.135: 1).

O dönemde halk arasında iç borçlanmayla ilgili güzel tekerlemeler ve sözler söylenmiş, bunlar Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Mahalledeki çocuklar arasında ağızdan ağza “*Kaydıraktır, kaydırak / İçi altından varak / İnanmazsan al da bak / Kâğıt veren bu oyuna / Altın çeker boyuna*” sözleri dolaşmıştır. Lazlar kendi aralarında düzenledikleri tekerlemede ise “*İstikrâzdır, istikrâz / Bize derler yiğit laz / İstedğin kadar yaz / Korkmayız, devletimiz / Koca bir altın deniz.*” demişlerdir. O günlerde anne kız arasında “*Kızım Ayşe, haydi kalk /*

---

¹ Tahsin Nahit’in iç borçlanmayla ilgili bu şarkısının sözleri için 4. Bölüme bakınız.

Koşuyor bankaya halk / Nene lâzım senin park / Süsü müsü satalım / Cebe altın atalım” ve Ud nağmesi eşliğinde hanım kızlar meclisinde “*Vallahi ey nevcivan / Gelin olmam, başımdan / Altın atmazsan inan / Haydi koş git bankaya / Altın doldur çantaya*” dizeleri söylenir olmuştur (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.2441: 2).

Sabah gazetesi ise “İstikrâz Takvimi” başlığı altında her gün iç borçlanmayla ilgili çarpıcı bir söz yayınlamıştır. Bu sözlerden bazıları şunlardır: “*İstikrâza yazılmayan parasız değilse akıllı da değildir.*” (Sabah gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.10227: 1). “*Tez reftâr olanın payına damen dolaşır ama istikrâza yazılmak hususunda değil.*” (Sabah gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.10228: 1). “*Hazineye altınıyla giden vatandaş düşmana kurşunu ile koşan nefer gibidir: Biri göremediğini, öteki gördüğünü devirir.*” (Sabah gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.10232: 1). “*İnsan öldüğü gün gömülür, servet gömüldüğü gün ölür.*” (Sabah gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.10234: 1). “*Tereddüt, ihtiyatkârlık derecesini geçince akılsızlık sayılır.*” (Sabah gazetesi, 14 Mayıs 1918, no.10235: 1). “*Parası olana göre istikrâz hem at, hem meydan.*” (Sabah gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.10239: 1). “*Mayıs ayı ağaçları çiçekle, keseleri de altınla süsledi; servet de tabiat kadar güzelleşti.*” (Sabah gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.10244:1).

3.3.4. Karikatürler

Dönemin gazeteleri iç borçlanma propagandasında karikatür sanatını da kullanmışlardır. Sedat Simavi ve Sedat Nuri'nin iç borçlanmayla ilgili karikatürleri gazetelerde yayınlanmıştır. Gazetelerdeki bazı karikatürler ise isimlidir. Bu karikatürlerden biri Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanmıştır. Karikatürde yerde yaralı yatan bir asker kanıyla “*Ben kanımı verdim sen de paranı ver !*” yazısını yazarken resmedilmiştir¹ (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 15 Nisan 1918, no. 2425: 1). Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlanan diğer bir karikatürde ise altın para içinden fırlayan Osmanlı askerinin bir İngiliz askerini süngülemesi resmedilmiştir² (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Mayıs 1918, no. 2441: 1).

¹ Tasvir-i Efkâr gazetesinin “Ben kanımı verdim sen de paranı ver” konulu karikatürü için Ek 8’e bakınız.

² Altın paranın içinden fırlayan Osmanlı askerinin İngiliz askerini süngülediği karikatür için Ek 9’a bakınız.

Sabah gazetesindeki karikatürde ise elinde parayla bankaya gelen yaşlı bir kadının resmedildiği görülmektedir. Karikatürde “*Kâğıt resülmala altın faiz!*” ve “*Bu teklife hangi hasis dayanır?*”¹ yazılıdır (Sabah gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.10231: 1).

Sedat Simavi Vakit gazetesine “*Halk Ne Düşünüyor?*”² konulu çizdiği karikatürlerde yeni zenginle eski zenginin, yeni fakirle eski fakirin iç borçlanma hakkında ne düşündüklerini resmetmiştir. Karikatürlerin ilkinde yeni zengin “*Gel keyfim gel, fırsat bu fırsat*” (Vakit gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.192: 1) derken ikinci karikatürde eski zengin “*İki sene evvel akla gelseydi, ne olurdu!*” (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1) demiştir. Üçüncü karikatürde ise yeni fakir “*Bizimkini kandırıp da küpelerini sattırmaktan başka çare yok*” (Vakit gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.194: 1) derken son karikatürde eski fakir “*Benden paso*” (Vakit gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.195: 1) derken resmedilmiştir.

Sedat Simavi bir diğer karikatüründe bir karı kocayı iç borçlanma hakkında konuşurken resmetmiştir. Karikatürün üst kısmında “*Çocuklarımız ibret alıp gelecek istikrâza hazırlansınlar*” yazılıdır. Karikatürün altında erkek “*Poker oynamasa idik şimdi beş on tahvil alırdık*”, kadın “*Tafta çarşaf almasaydık daha fazla alırdık*” derken resmedilmiştir³ (Vakit gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.208: 1).

Vakit gazetesindeki bir başka karikatürde bir kumaş tüccarıyla bir alıcı “ – *Kâğıt paraya altın faiz varken ...*” , “*Geçti azizim geçti! Artık kâğıt paraya altın faiz varken kumaş değil pırlanta ticareti bile güç*” şeklinde konuşturulmuştur⁴ (Vakit gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.202: 1).

Sabah gazetesindeki “*Altın Devri*”⁵ konulu karikatürde de bir karı koca konuşturulmuştur. Evdeki eşyaları kırıp döken kocasına kadın “*Ne oldu sana ayol, aklını mı bozdun?*” diye sorunca kocası karısına “*Merak etme karıcığım çil çil altın faiz verdiler, ben sana daha iyilerini alırım*” demiştir (Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 1).

¹ “Kâğıt Resülmala Altın Faiz” konulu karikatür için Ek 10’a bakınız.

² Sedat Simavi’nin “Halk Ne Düşünüyor” konulu karikatürleri için Ek 11, 12, 13 ve 14’e bakınız.

³ Sedat Simavi’nin bu karikatürü için Ek 15’e bakınız.

⁴ Vakit gazetesindeki bu karikatür için Ek 16’ya bakınız.

⁵ Sabah gazetesinin “Altın Devri” konulu karikatürü için Ek 17’ye bakınız.

Tasvir-i Efkâr gazetesindeki “*İstikrâz Topu Büyüyor*”¹ konulu karikatürde de devletin hazinesini temsil eden kasaya yuvarlanarak ve büyüyerek gelen altın paralar resmedilmiştir. Karikatürdeki altın paraların altına birinci ikinci ve üçüncü haftanın iştirak miktarları yazılmıştır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.2465: 1).

Sedat Nuri'nin Ati gazetesinde yayınlanan karikatüründe kadın kıyafeti giyen bir erkek salıncaktaki bebeği sallarken ve bebeğe ninni² söylerken resmedilmiştir³. Salıncığın üzerinde “*İlk İstikrâz*” yazılıdır (Ati gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.135: 1). Sedat Nuri İkdâm gazetesindeki bir diğer karikatüründe yaşlı bir kadını çizmiştir. Karikatürde “*Haminnem de anladı..! – A yavrum Cavit! Neden daha evvel başlamadık..?*” yazılıdır (İkdâm gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.7633: 1).

Tanin gazetesindeki “*İstikrâz-ı Dâhili ve Elmas Piyasası*” konulu karikatürde sandalyeden yere düşen bir adam resmedilmiştir. Karikatürün altında “*Ne olacak! Yeni kâğıtların faizi altın olduğunu öğrenir öğrenmez elmas piyasası gibi buna da inme indi!*” yazılıdır (Tanin gazetesi, 12 Mayıs 1918, no.3384: 3). Tanin gazetesindeki bir diğer karikatürde ise İstanbul ile vilayetler arasındaki cereyan eden iç borçlanma yarışı⁴ ele alınmıştır. Karikatürde biri İstanbullu diğeri taşralı iki erkek koşarken resmedilmiştir. Karikatürde İstanbullunun “*Nafile yoruluyorsun, arkadaş! Beni geçemezsin !*” sözüne taşralı “*Görürüz, hemşerim, görürüz!*” cevabıyla karşılık vermiştir (Tanin gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.3399: 3).

3.3.5. Sinema Filmleri

Borçlanmayla ilgili meseleler hakkında halkı aydınlatmak üzere sinema filmleri yapılmıştır. Filmler merkez kumandanlığı film memurları tarafından hazırlanmıştır. İlk film faiz olarak verilecek olan altınların darphanede ne şekilde hazırlandığını mükemmel bir surette göstermektedir. Bu ilk filmde altının eritilmesi, yıkanması, çubuk haline getirilmesi ve darbu mükemmel bir şekilde gösterilmiştir.

¹ Tasvir-i Efkâr gazetesinin “*İstikrâz Topu Büyüyor*” konulu karikatürü için Ek 18’e bakınız.

² Karikatürdeki ninninin sözleri için 3. Bölümdeki Şarkı Ninni Tekerleme ve Borçlanmayla İlgili Cümleler başlığına bakınız.

³ Sedat Nuri'nin Ati gazetesindeki bu karikatürü için Ek 19’a bakınız.

⁴ İstanbul ile vilayetler arasındaki iç borçlanma yarışını konu alan bu karikatür için Ek 20’ye bakınız.

İkinci filmde ise kaydın ilk günü Osmanlı Bankasında vuku bulan hücum ve rağbet ele alınmıştır. Filmde kaydın birinci günü İstanbul'un ünlü simalarının bankalara koşuşu mükemmel bir şekilde gösterilmiştir.

Bu iki film, 5 Mayıs Pazar sabahı Varyete Tiyatrosu'nda gösterime sunulmuştur. Filmi izleyenlerin arasında Maliye Nazırı Cavit Bey de bulunuyordu. Filmler seyirci tarafından büyük bir takdir almıştır. Filmler 6 Mayıs akşamından itibaren muhtelif sinemalarda gösterime sunulacaktır. Borçlanmayla ilgili üçüncü film ise birkaç gün sonra gösterime sunulmuştur. Üçüncü filmde Bican Efendi'nin borçlanmaya nasıl yazıldığı ele alınmıştır (Vakit Gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.197: 1; İkdam gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.7629:1).

3.4. Tanin Gazetesi'nin Anketi

Tanin gazetesi, okuyucularına bu millî teşebbüsün önemini daha iyi anlatabilmek için Osmanlı gazeteciliğinde o güne kadar uygulanmayan anket yöntemini kullanmıştır. Tanin bir takım şahıs ve müesseselere mektup göndererek onlardan iç borçlanma hakkında fikirlerinin birkaç satırla bildirmelerini istemiştir. Tanin gazetesinin bu yöndeki ricasına cevap veren şahıs ve müesseselerin iç borçlanma hakkındaki görüşleri Tanin gazetesinde sırayla yayınlanmıştır.

Tanin gazetesinin ricasına cevap verenler arasında Sadrazam Mehmet Talat Paşa, Meclis-i Mebusan Birinci Reis Vekili Hüseyin Cahit, Anadolu Osmanlı Demir Yolları Şirketi, Reji İdaresi Genel Müdürü, Duyun-u Umumiyye Genel Müdürü, İstatistik Genel Müdürü, Dersaadet Esham ve Tahvilat Borsası Meclisi, Osmanlı Bankası İdare Meclisi Üyesi Hamit Bey, Osmanlı Bankası Müdürü Kartali, İtibar-ı Milli Bankası, Döyçe Bank, Döyçe Oryant Bank, Viner Bank-ı Ferayin, Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi, Selanik Bankası, Osmanlı Donanma Cemiyeti, Mudaffa-i Milliye Cemiyeti, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Müdürü Celâl Muhtar Bey, İstanbul Mebusu Halaçyan, Ermeni Patrik Vekili ve Hahambaşı vardır.

Sadrazam Mehmet Talat Paşa, Tanin gazetesinin anketine verdiği cevapta *“Paralarını bankalarda ve kasalarda hıfz edenler, parası olup da bu emr-i milliye iştirakte tereddüt edenler hem kendilerine hem de memleketlerine karşı fenalık etmiş olurlar. Çünkü paramızın kıymeti memleketimizin saadet ve selameti ile mebsutan*

mütenasıptir. Memleketi hür ve mesut, yüksek ve müstakil olmayan insanlara paraları ne bir saadet, ne de bir refah ve huzur verebilir.” demiştir (Tanin gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.3373: 1). Görüldüğü üzere Talat Paşa, iç borçlanma teşebbüsünün millî ve manevî yönü üzerinde durmuştur.

Meclis-i Mebusan Birinci Reis Vekili Hüseyin Cahit, Tanin'in anketine kapitülasyonların kaldırıldığını ancak gerçekte Osmanlının iktisaden müstakil olarak yaşayabilecek duruma gelip gelmediğini, bu iç borçlanma teşebbüsünün göstereceğini söylemiştir (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.3374: 2).

Osmanlı Bankası İdare Meclisi Üyelerinden Hamit Bey ankete verdiği cevapta, küçük sermaye sahiplerinin verilen izahatlara rağmen kayıt yaptırmakta tereddüt ederlerse altı ay sonra aynı tahvili borsadan yüksek fiyata alacaklarını ve bu işte yine büyük sermaye sahiplerinin ve açığözlerin kârlı çıkacağını söylemiştir. Osmanlı Bankası Müdürü Kartali ise ankete verdiği beyanında iç borçlanmanın faiz ve anapara ödemeleri için gösterilen teminatın sağlamlığından ve memlekete sağlayacağı yarardan söz etmiştir (Tanin gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.3375: 2).

Musevilerin dini lideri Hahambaşı ve Ermeni Patrik Vekili Kapril Cevahirciyan Tanin gazetesinin anketine verdikleri cevapta iç borçlanmanın Osmanlının istiklâlinin temininde büyük rol oynayacağını, bundan dolayı bütün Osmanlı halkının bu teşebbüse bütün güçleriyle iştirak edeceklerini ifade etmişlerdir (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no. 3374: 2). İstanbul Mebusu Halaçyan ise ankete verdiği cevapta, faizin peşin ve altın olarak ödeneceğinden, bunun diğer memleketlerde mevzubahis olmadığından, tahvillerin ortadan kaldırılma süresinin azami 37 sene olduğundan, Avrupa'da yapılan borçlanmaların ortadan kaldırılma müddetinin belirtilmediğinden ya da 37 seneden fazla olduğundan ve iç borçlanmaya gösterilen teminatın sağlamlığından söz etmiştir (Tanin gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.3381: 3).

İtibar-ı Milli Bankası (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.3374: 2), Döyçe Bank (Tanin gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.3375:2), Döyçe Oryant Bank, Viner Bank-ı Ferayin, Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi, Selanik Bankası (Tanin gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.3376: 2), Duyun-u Umumiyye Genel Müdürü ve Dersaadet Esham ve Tahvilat Borsası Meclisi Tanin gazetesinin anketine verdikleri cevapta iç borçlanmaya iştirak

edecek olanlara sağlayacağı faydalar ve devletin iç borçlanmanın faiz ve anapara ödemeleri için gösterdiği teminatın sağlamlığı üzerinde durmuşlardır.

Tanin gazetesinin iç borçlanma hakkındaki fikirlerine müracaat ettiği müesseselerden bazıları ankete, iç borçlanmaya yaptıkları iştiraklerle cevap vermişlerdir. Anadolu Osmanlı Demir Yolları Şirketi yöneticilerinden iki kişi 30.000'er lirayla şirket ise 100.000 lira ile borçlanmaya iştirak edeceklerini bildirmişlerdir. Borçlanmanın sağladığı menfaati ifade etmenin en iyi yolunun kendilerinin bu teşebbüse iştirakleri olduğunu da belirtmişlerdir (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.3374: 2). Osmanlı Donanma Cemiyeti de Tanin'in anketine, iç borçlanmaya 150.000 lira ile iştirak ettiğini açıklayarak cevap vermiştir (Tanin gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.3378: 2). Tanin'in anketine, iç borçlanmaya iştirakle cevap veren diğer bir müessese Reji İdaresi'dir. Reji İdaresi Genel Müdürü, idarenin iç borçlanmaya 80.000 lira ile iştirak ettiğini bildirerek, bu iştirakle iç borçlanmanın ne kadar faydalı bir iş olduğunu en bariz bir şekilde göstermiş olduklarını bildirmiştir (Tanin gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.3382: 1).

Tanin gazetesinin anketine en ilginç cevabı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Müdürü Celâl Muhtar Bey vermiştir. Celâl Muhtar Bey, ankete verdiği cevapta iç borçlanma teşebbüsünün çok kârlı bir iş olduğunu bu yüzden iç borçlanmaya iştirak edemeyeceğini, buna sebep olara da savaş döneminde hiçbir kârlı işe iştirak etmemeye yeminli olduğunu söylemiştir (Tanin gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.3380: 2).

İstatistik Genel Müdürü ise ankete verdiği cevapta iç borçlanma teşebbüsünün başarıyla sonuçlanması için propaganda yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. Almanya'nın borçlanma teşebbüsünde başarılı olmasının sağlayan hususun yapılan propagandalar olduğunu, İngiltere ve Fransa'da ise savaş borçlanmalarının teşviki ve borçlanmadan başarıyla çıkmak için mizaha bile müracaat edildiğini belirtmiştir. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti de Tanin'in anketine halkın iç borçlanma konusunda aydınlatılması ve iç borçlanmaya teşvikinin sağlanması için bütün şubelerine tamimler göndereceğini bildirmek suretiyle cevap vermiştir (Tanin gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.3378: 2).

Görüldüğü üzere Tanin gazetesi, iç borçlanma konusunda halkı aydınlatmak ve halkın iç borçlanmaya iştiraklerini sağlamak için önemli şahsiyetlerin ve müesseselerin iç borçlanma hakkındaki fikirlerini sormuş ve bunları sayfalarında yayınlamak için okuyucularını bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Tanin gazetesi, önemli şahıs ve müesseselerin iç borçlanma hakkındaki fikirlerini propaganda malzemesi yaparak halkın iç borçlanmaya iştirakini arttırmayı düşünmüştür.

3.5.Sultan Mehmet Reşat'ın İç Borçlanmayla İlgili Hatt-ı Hümayunun Basında Yayınlanması

Osmanlı halkını iç borçlanmaya yazılma konusunda teşvikte bulunanlar arasında Sultan Mehmet Reşat da vardır. Sultan Mehmet Reşat, kendi el yazısıyla yazdığı Hatt-ı Hümayunun, “*Milletim benim yazımı tanır*” diyerek imzasız yayınlanmasını ferman buyurmuştur. Mehmet Reşat'ın kendi el yazısıyla yazdığı Hatt-ı Hümayun dönemin tüm gazetelerinde orijinal haliyle neşredilmiştir¹. Sultan Mehmet Reşat, iç borçlanmayla ilgili Hatt-ı Hümayun'unda Osmanlı halkına “*Asker evlatlarımın harp meydanlarında gösterdikleri fedakârlıklar devletimizin ne derece şânını i'la etmiş ise bilimûm efrad-ı milletin istikrâz-ı dâhiliye iştirâk suretiyle ibrâz edecekleri fedakârlık da o nisbette itibar-ı malîmizi yükseltecektir.*” sözleriyle seslenmiştir (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1; Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.10223: 1).

Görüldüğü üzere Sultan Mehmet Reşat da halkın iç borçlanmaya iştirakini temin için iç borçlanmaya yazılmanın manevi bir vazife olduğu üzerinde durmuştur. Sultan Mehmet Reşat, Osmanlı askerinin cephede gösterdiği fedakârlıkla devletin şanının yükseldiğini, cephe gerisindeki ahalinin de iç borçlanmaya iştirakiyle devletin malî itibarının yükseleceğini ifade etmiştir. Sultan Mehmet Reşat'ın bu Hatt-ı Hümayununun gazetelerde yayınlanmasıyla halkın bu işe itimat etmesi amaçlanmıştır.

---

¹ Sultan Mehmet Reşat'ın kendi el yazısıyla yazdığı Hatt-ı Hümayun'un gazetelerde yayınlanan orijinal metni için Ek 21'e bakınız.

BÖLÜM 4: İSTANBUL'DA İÇ BORÇLANMA

4.1.İlk Kayıt Günüyle İlgili İzlenimler

Osmanlı Devleti'nin iktisadî hayatında 1 Mayıs günü özel bir öneme sahip olduğu için Vakit gazetesi muharrirlerinden birini kayıt merkezlerinde izlenimlerde bulunması için görevlendirmiştir. Vakit muharriri Maliye Vezne-i Umumiye ile bazı bankaların merkez ve şubelerini dolaşmıştır (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1). Tanin ve İkdam gazeteleri de ilk kayıt günüyle ilgili olarak izlenimlerde bulunmuşlardır.

Borçlanma kaydının ilk günü, İstanbul halkı, büyük bir sakinlik içinde saat 10'a doğru kayıt gişelerine gelmeye başlamıştır. Bankalar kayıt gişelerini saat 10'da açarak kayıt yapmaya başlamışlardır. Banka gişelerinde bir karışıklık yaşanmamıştır. Müşteriler sırayla gişelere yaklaşıp, paralarını vermişler ve karşılığında altı aylık altın faizle birlikte muvakkit tahvil senetlerini almışlardır. Kaydını yaptıran müşteri sırasını aynı sakinlik içinde diğer bir müşteriye bırakmıştır (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.2374: 3).

Banka ve tahsil şubelerine kayıt için müracaat edenler arasında, her sınıf ahaliden müşteriler vardır. Kayıt yaptıran müşterilerin arasında büyük meblağlarla iştirak eden tüccar ve şirketlerin yanı sıra 7,5 lira ile avanslı olarak 20 liralık bir tahvil almaya gelen küçük sermayeli müşteriler de bulunmaktadır. Vakit muharriri, kayıt merkezlerini dolaşırken emlakını satarak tahvil satın alan bir zata, 40 lira ile 2 tahvil alan bir hocaya rastlamış ve onlarla sohbet¹ etmiştir. Daha sonra Vakit muharriri, borçlanmaya iştirake gelen küme halinde bir köşede toplanmış olan hamamlara ve şirket tesis ederek müşterek olarak tahvil alan üç zata rastlamıştır. Birçok müşteri de bankaya gelmeden telefonla hesap carilerinden nakil suretiyle tahvil satın almışlardır (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1).

---

¹ Vakit muharriri, emlakını satarak tahvil satın alan zatla sohbet etmiştir. Sohbet esnasında muharrir, bu zata "Niçin emlakınızı sattınız da tahvil aldınız?" diye bir soru yönelmiştir. Bu zat, muharrire " Emlak her vakit bulunur fakat istikrâz tahvilini bu şerait ile her vakit almak mümkün değildir." cevabını vermiştir. Vakit muharriri daha sonra bir hocayla sohbet etmiş, ona bu teşebbüse niçin iştirak ettiğini sormuştur. Hoca, yaşlandığını, bu sebeple memlekete hizmet edemediğini, borçlanmaya yazılarak parasıyla harbe iştirake karar verdiğini söylemiştir (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1).

Maliye Nezareti Veznesi saat 10'dan 12'ye kadar 7.000 liralık kayıt yapmıştır. Bu müesseseye müracaat eden müşteriler arasında birer ikişer üçer tahvil satın alan küçük sermaye sahipleri bulunmaktadır(Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.2374: 3) . Kayıt yaptırılanların arasında bir de nezaretten bir şahıs bulunuyordu. Bu şahıs bizzat Maliye Nezareti Veznesi'ne gelerek babası namına birkaç tahvil almıştır (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no. 193:1).

Bankalarda kayıt yaptırılanların miktarı daha fazla olduğu için buralardaki faaliyet ve kalabalık daha fazladır. Osmanlı Bankası ile İtibar-ı Milli Bankası'na ve Doyçe Bank'a kayıt için büyük miktarda müracaat olmuştur. Kayıt için ayrıca bir gişe açmış olan İtibar-ı Milli Bankası'na müracaat eden müşteriler arasında mütevazı ve orta halli şahıslar ile hanımlar bulunmaktadır. Doyçe Bank'a kayıt yaptıran müşterilerin çoğunluğunu ise İstanbul'daki Almanlar oluşturmaktadır. Almanların arasında faizi peşin ve altın olarak almaktan memnun olan birçok Alman askerine rastlanılmıştır (İkdam gazetesi, 2 Mayıs 1918, no. 7625: 19).

4.2. İlk Günlerin Yekûnu ve Kayıt Yaptırılanlar

İstanbul 'da kayıt muamelesinin başladığı ilk gün parlak bir netice alınmıştır. 1 Mayıs günü saat 10'dan 12'ye kadar yani iki saat içinde 819.260 liralık kayıt yapılmıştır. Öğleden sonra da kayıt yapılmıştır, ancak akşama kadar yapılan muamelelerin yekûnunu toplamak mümkün olmadığından birinci gün akşama kadar ne kadar kayıt yapıldığını tespit etmek olanaksızdır. Fakat akşama kadar 1.000.000 liraya ulaştığı tahmin edilmektedir (Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193: 1). Maliye Nazırı Cavit Bey, ilk kayıt gününün yekûnuyla ilgili olarak Loyd Ottaman gazetesine verdiği demeçte, bu güzel başlangıcın borçlanmanın parlak bir neticeyle sonuçlanacağına işaret olduğunu söyleyerek memnuniyetini dile getirmiştir (Sabah gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.10225: 1).

1 Mayıs öğleden 2 Mayıs öğleye kadar 659.500 liralık kayıt yapılmıştır. Böylece iki günde toplam 1.478.760 liralık tahvil satılmıştır. İkinci günün hasılatı birinci güne göre biraz nokсандır. Bunun sebebi kaydın ikinci gününün Hıristiyanların yortusuna denk gelmesidir. Bankaların birçoğu yortu sebebiyle kapanmıştır. Bankalar sadece

borçlanma kaydı yapan gişelerini açmışlardır. İlk iki gün kayıt yaptıranlar genellikle büyük sermaye sahipleridir (Vakit gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.194: 1).

2 Mayıs öğleden 3 Mayıs öğleye kadar 276.860 liralık tahvil satılmıştır. Üç günde toplam 1.755.620 liralık kayıt yapılmıştır. Üçüncü günün yekûnu, ilk iki güne göre daha azdır. Bunun sebebi 3 Mayıs gününün Hıristiyanların yortusuna ve Cuma gününe yani resmi tatil gününe rastlamasıdır. 276.860 liralık iştirakin 59.000 liralık kısmı iki büyük şirkete aittir. Geri kalan 197.860 liralık kısım ise küçük sermaye sahiplerine aittir (İkdam gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.7627: 1).

3 Mayıs öğleden 4 Mayıs öğleye kadar 445.160 liralık kayıt yapılmıştır. Toplam miktar 2.200.780 liraya yükselmiştir. 445.160 liralık kaydın 5.000 liralık kısmı büyük sermayeye aittir. Geri kalan kısmın tamamı küçük sermaye sahiplerine aittir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 5 Mayıs 1918. no.2445: 1).

4 Mayıs öğleden 5 Mayıs öğleye kadar 478.160 ve toplam 2.678.940.liralık kayıt yapılmıştır. 5 Mayısın Pazar gününe yani Hıristiyanların tatil gününe denk gelmesi nedeniyle sadece üç müessese iştirakte bulunmuştur. Büyük sermayedarlar 55.000 liralık iştirakte bulunmuşlardır. Geri kalan miktar küçük sermayelere aittir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.2446: 1).

5 Mayıs öğleden 6 Mayıs öğleye kadar 150.280 liralık tahvil satılmıştır. Bu miktar önceki günlere göre çok azdır. Bu durum yortu sebebiyle çoğu kayıt merkezinin kapalı olmasından kaynaklanmaktadır. Sadece birkaç banka kayıt yapmıştır. İlk bir haftanın toplam yekûnu 2.829.220 liraya ulaşmıştır. İkinci haftadan itibaren kayıt merkezleri gecikme faizi alacakları için birinci haftanın son günü olan 7 Mayıs gününde iştiraklerin artması bekleniyor.(Sabah gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.10228: 1).

6 Mayıs öğleden 7 Mayıs öğleye kadar 407.660 lira kaydedilmiştir. Toplam yekûn 3.236.880 liraya ulaşmıştır. Üç büyük müessesenin 180.000 liralık iştiraklerinin dışındaki kısım küçük sermayeye aittir (Vakit gazetesi, 8 Mayıs 1918. no.199: 1).

7 Mayıs öğleden 8 Mayıs öğleye kadar 618.450 liralık tahvil satılmış, toplam yekûn 3.855.330 liraya ulaşmıştır (Vakit gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.200: 1). 8 Mayıs öğleden 9 Mayıs öğleye kadar da 618.450 liralık kayıt yapılmıştır. Bu miktarın artmasında

büyük şirket ve müesseselerin ve önemli şahısların yüksek miktardaki iştirakleri etkili olmuştur. İlk bir haftanın sonunda toplam miktar yaklaşık olarak 4.000.000 liraya ulaşmıştır. Bu memnun olunacak bir miktardır. Çünkü 4.000.000 liralık yekûnun kısa bir sürede toplanmasında hükümetin hiçbir etkisi olmamıştır. Önceleri iktisadî işlerde büyük tesiri olan hükümetin bu teşebbüste bir tesiri olmamıştır. Hükümet, iç borçlanma teşebbüsünde bir Avrupalı hükümet tarzında hareket etmiştir.

4.000.000 liralık yekûnun toplanmasında millî sermayenin yanı sıra ecnebi sermayenin de etkisi olmuştur. Ecnebi sermayedarlar kendi ülkelerindeki borçlanma teşebbüsüne iştirak etmiş olmalarına rağmen bu teşebbüse de iştiraktan geri kalmamışlardır. Bu da Osmanlı iç borçlanmasının ne kadar kârlı bir teşebbüs olduğunun göstergesidir (Tanin gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.3381: 1,3).

Borçlanma kaydının dokuzuncu günü 170.670 (İkdam gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.7633: 1) liralık, onuncu günü ise 98.460 liralık tahvil satılmıştır. Önceki günlere göre dokuzuncu ve onuncu günlerde bir düşüş yaşanmıştır. Bunun en büyük sebebi büyük sermayelerin ilk hafta zarfında kayıt yaptırmış olmalarıdır. Diğer bir sebep ise Hıristiyanların Yortu Bayramlarının devam etmesi ve onuncu günün Cuma'ya rastlamasıdır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.2451: 1). Gazeteler bu tarihten sonra küçük sermayedarlara seslenmişler ve kayıt sırasının onlara geldiğini, tereddüt etmenin yersiz olduğunu yazmışlardır.

4.3. Beş ve On Liralık Tahvil Basılması Yönündeki Taleplere Cavit Bey'in Yanıtı

İkdam gazetesi, 10 Nisan'da iç borçlanmadan bahsederken *“Yalnız arz etmek istediğimiz bir şey varsa o da tahvilatin asgari bedeli yirmi lira tayin edilmiş olmasıdır. Maliye Nezaretince on ve hatta beş liralık tahvilat dahi çıkarılmış olsaydı ufak sermaye sahiplerinin de bu faydeli işe iştirakleri temin edilmiş olurdu .”* demiş ve dikkatleri bu konuya çekmiştir (İkdam gazetesi, 10 Nisan 1918, no.7603: 2). İkdam gazetesi, en küçük tahvilin 20 lira olarak hazırlanmış olmasını çok bulmuş ve küçük sermayelerin iştiraklerinin sağlanması için 10 ve 5 liralık tahviller hazırlanmasını tavsiye etmiştir.

Ahmet Emin de Vakıf gazetesindeki *“Bir Şifa Çaresi”* adlı makalesinde, iç borçlanmanın iktisadi yolsuzlukları tamir için en mükemmel bir şifa vasıtası hizmeti

görebileceğini ifadeyle iç borçlanmanın böyle faydalı tesirler meydana getirebilmesi için bu teşebbüse her sınıf halkın iştirakinin sağlanması gerektiğinin yazmıştır. Ahmet Emin, borçlanma tahvillerinin tertip tarzının bu amaçtan uzak olduğunu ifade ederek, en küçük tahvilin 20 lira olmasından dolayı küçük sermaye sahiplerinin bu teşebbüse iştirak edemeyeceklerini ifade etmiştir (Vakit gazetesi, 11 Nisan 1918, no.172: 1).

Sabah gazetesi, İkdam gazetesinin bu yöndeki açıklamalarını haklı ve doğru bulmuştur. İkdam gazetesinin bu yazısı üzerine Sabah gazetesi, Maliye Nazırı Cavit Bey'in bu konudaki görüşlerinin öğrenmek için Cavit Bey'e müracaat etmiştir. Cavit Bey, gazeteye verdiği beyanda aynı fikirde olduğunu ancak 5 ve 10 liralık tahvil çıkarmanın imkânsız olduğunu ifade etmiştir. Bu işe mani olan iki sebep vardır. İlk sebep Mayısın başına kadar sürekli çalışmak şartıyla 1.000.000 adet tahvilden fazlasını basmanın mümkün olmamasıdır. Eğer 10 liralık tahvil basmaya karar verilecek olursa tahvilat adedi 2.000.000 adede yükselecektir. Cavit Bey, yirmi gün gibi kısa bir zamanda bu sayıda tahvilat basmanın mümkün olamayacağını söylemiştir. İkinci sebep ise faiz altınlarıyla ilgilidir. Borçlanmanın faizleri altın olarak ödenecektir. Eğer 10 liralık tahvil basılacak olursa bu tahvilin senelik faizi yarım lira eder. Bu faizin yarısı kayıt sırasında müşteriye peşin olarak ödeneceği için yarım liranın yarısı için çeyrek lira basmak gerekmektedir. Darphane günde belirli miktarda altın sikke bastığından bir liralık ve yarım liralıkların yanı sıra çeyrek lira altın basmak bu kısa süre içinde imkânsızdır (Sabah gazetesi, 11 Nisan 1918, no.10202: 1). Cavit Bey'in bu açıklamalarından kısa süre içinde fazladan hem tahvil hem de altın basmanın imkânsızlığı anlaşılmış olmaktadır.

5 liralık tahvil basılması durumunda ise bu tahvilin faizi altınla ödenemeyecektir. Çünkü en küçük altın, 25 kuruşluk çeyrek altın olduğundan 5 liralık tahvilin altı aylık faizi 12,5 kuruş edeceği için bu miktar ancak gümüş parayla ödenebilecektir. (Vakit gazetesi, 11 Nisan 1918, no.172: 2). Sanırım bu şekildeki bir ödemeyi de müşteri kabul etmeyecektir.

Cavit Bey, bu sebeplerden dolayı İkdam gazetesinin bu yöndeki talebini kabul etmenin mümkün olmadığını ancak Küçük sermaye sahiplerinin Almanya'da olduğu gibi bankaların çıkaracakları küçük meblağlı bonolar vasıtasıyla borçlanmaya iştirak

edebilmeleri için kolaylık sağlanacağını söylemiştir (Sabah gazetesi, 11 Nisan 1918, no.10202: 1).

4.4. Muhasım Devletler Tebaasının Osmanlı İç Borçlanmasına İştirak Etme İsteği ve Maliye Nezareti'nin Bu İsteğe Verdiği Cevap

Düşman devletler ve düşman devletlerin müttefikleri tebaası, Osmanlı Devleti'nin iç borçlanma teşebbüsüne iştirak etmek için müracaatta bulunmuşlardır. Bankalarda hisse senedi ve nakit parası olan ve özel kasalarda saklayan bazı şahıslar iç borçlanmaya iştirak etmek için bu hisse senedi ve paraların kendilerine verilmesi için talepte bulunmuşlardır.

Bu talebi dikkate alan Maliye Nezareti, bu şahıslara basın yoluyla cevap vermiştir. Maliye Nezareti, borçlanmaya iştirak arzusunda bulunan bu şahısların, öncelikle bankalarda ve özel kasalarda saklı olan hisse senedi ve nakit paralarından hangisini kullanmak istediklerini ve borçlanmaya ne miktar ile iştirak edeceklerini bildiren bir beyannameyi Maliye Nezareti'ne vermeleri gerektiğini bildirmiştir. Bu beyannameye damga pulu yapıştirılması da söylenmiştir. Maliye Nezareti, müracaatları kabul edilenlerin alacakları borçlanma tahvilatının faizinden kendilerinin istifade edebileceklerini, ancak tahvilat ve amorti isabeti halinde bu paranın tekrar bankalarda kendi namlarına saklı kalacağını açıklamıştır.

Maliye Nezareti, bu şartları kabul ederek müracaat edenlerin verdikleri beyannameler incelendikten sonra, müsaade verildiği takdirde borçlanmaya iştirak muamelesinin yapılabilmesi için ilgili bankalara bunun tebliğ edileceğini bildirmiştir (İkdam gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.7636: 1; Vakit gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.204: 1).

Maliye Nezareti, düşman devletler ve düşman devletlerin müttefiki tebaasının borçlanmaya iştirak isteğini geri çevirmemiş ve savaş halinin bu devletlerle devam ediyor olmasına rağmen bu talebi kabul etmiştir. Ancak Maliye Nezareti, savaş sırasında Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmemek için gerekli tedbirleri almıştır. Maliye Nezareti, borçlanma tahvilinin faizlerinin şahısların eline verilmesinin kabul etmiş ancak tahvil ve amorti isabeti halinde bu paraları ellerine vermeyerek tekrar bankalarda onların namına saklanması yönünde karar almıştır. Kanaatime göre, Maliye Nezareti aldığı bu kararla, büyük miktardaki paraların Osmanlı memleketinden

çıkarak, düşman devletlerin eline geçmesini ve bu paraların savaşta Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılması ihtimalini bertaraf etmiştir.

4.5. Borçlanma (İstikrâz) Şirketlerinin Kurulması

Elinde 20 lirası olmayan fakat iç borçlanmaya iştirak arzusunda olanlar, gayr-i resmi bir şekilde birçok küçük borçlanma (istikrâz) şirketleri kurmuşlardır. Bu kişiler genellikle küçük irat sahipleri ve memurlardır. Akrabalar ve arkadaşlar arasında da buna benzer şirketler kurulmuştur.

Borçlanmaya iştirak için küçük şirketler kuran bazı girişimciler kendi teşebbüslerini ve şirketlerinin başarılarını anlattıkları mektuplarını basına göndermişlerdir. Gazeteler de bu şirketlerin başkalarına örnek teşkil edeceğini düşünerek bu mektupları sayfalarında yayınlamışlardır.

Bu mektupların birinde, Üsküdar'da Selimiye'de bir mahalle halkı arasında tesis edilen bir borçlanma şirketinden bahsedilmektedir. Şirket üyelerinden olan Mücadettin Bey, başarıyla iş gören şirketleri hakkındaki mektubunu Maliye Nezaretine göndermiştir. Mücadettin Bey bir arkadaşıyla beraber yaklaşık on, on beş kişiye müracaat ettiklerini o küçücük mahalleden 10 hisse temin edildiğini bildirmektedir. Bu teşebbüsün bütün mahalle halkına anlatılabilirse iştirakin daha da artacağına şüphesinin olmadığını ifade etmektedir. Mektup sahibi, bütün bankaların gecikme faizi almaktan vazgeçerlerse bu gibi şirketlerin tesisinin artacağından bahsetmektedir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 17 Mayıs 1918, no. 2457: 1).

Anadolu Kazaskeri Esbakı Mehmet Şükrü Efendi'nin, Maliye Nezareti'ne gönderdiği mektubunda da akrabalar arasında tesis edilen bir aile şirketinden bahsedilmektedir. Mehmet Şükrü Efendi mektubunda aile ve akraba arasında 240 lira para toplandığını, bu parayla 12 tane borçlanma tahvili ve beraberinde faiz olarak 6 adet altın lira alındığını, bu tahvillerin ve altınların torunu Fatma Zehra Hanım adına teslim olduğunu yazmıştır. Mehmet Şükrü Efendi, Maliye Nezareti'nden bu gibi teşebbüslerin gazeteler vasıtasıyla duyurulmasını istemektedir. Bu suretle bu girişimlerin başkalarına örnek teşkil edeceğini ve borçlanmaya iştiraklerin artacağını söylemektedir (Sabah gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.10248: 1; İkdâm gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.7650: 1).

Vakit gazetesine gönderilen diğer bir mektupta ise, memurların kendi aralarında kurmuş oldukları bir borçlanma şirketinden bahsedilmektedir. 22 memur bir araya gelerek bir borçlanma şirketi kurmuşlar ve aralarında 40 lira toplayarak 2 tahvil satın almışlardır. Memurların kurmuş olduğu bu şirketin, başarıya ulaşmasının en önemli sebebi ise mayıs maaşının memurlara erken ödenmesi olarak gösterilmektedir (Vakit gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.219:1).

Borçlanma şirketleri kuranlar, bu teşebbüsü vatana hizmet fikriyle yaptıkları için bu girişimlerini ilân etmenin doğru olmayacağını, bunun öğünme telakki edileceği fikrine kapılmışlardır. Dönemin gazeteleri ise bu gibi fikirlere kapılmanın yanlış olduğunu, basında bu şirketler hakkında yeterince malumat bulunmadığını, bu şirketlerin tecrübelerinden bahsedilerek başkalarına örnek olunması gerektiğini yazmışlardır (Ati gazetesi, 27 Mayıs 1918, no. 147:4).

4.6. İstanbul'da Kayıt Müddetinin Uzatılması Yönündeki Talepler

İstanbul'da kayıt müddetinin son gününe yaklaşıldıkça küçük sermaye sahiplerinden, kayıt müddetinin uzatılması yönünde talepler gelmeye başlamıştır. Bir gazete okuru, Maliye Nezareti'ne hitaben yazdığı mektupta, küçük sermaye sahiplerinin borçlanmaya iştirak etmek için şirketler kurduklarını, bu teşebbüsün birkaç gün önce gazetelerde yazıldığını, bu gibi şirketlerin tesisi için zamana ihtiyaç olduğunu söyleyerek şirketler vasıtasıyla borçlanmaya iştirak edecek olan küçük sermaye sahipleri için İstanbul'da kayıt müddetinin uzatılmasını talep etmiştir. Bu şahıs, kayıt müddetinin İstanbul için 15 Haziran'a kadar uzatılmasını istemiştir (Ati gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.149: 2).

Eşref imzalı bir başka mektupta da kayıt müddetinin 5-10 gün kadar uzatılmasının mümkün olup olamayacağı soruluyordu. Bu şahıs borçlanmaya iştirak etme arzusunda olduğunu, bunun için 1.000 liralık bir havalesinin olduğunu ancak havalesinin henüz gelmediğini ifade ederek bu durumda bulunanlar için sürenin uzatılmasını rica etmiştir (Vakit gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.220: 1)

Sabah gazetesi, İstanbul için kayıt müddetinin uzatılmasının mümkün olduğunu ancak caiz olmadığını yazmıştır. Çünkü bu kayıt müddeti kanunla belirlenmiştir. Bu sürenin uzatılması için de yeni bir kanuna ihtiyaç vardır. Meclis tatile girmiş olduğu için, bu

kanunu yapma imkânı yoktur. Sabah gazetesi, meclis tatildayken Maliye Nazırının, geçici kanun yapma yetkisine sahip olduğunu ancak Cavit Bey'in bu yetkiyi suistimal etmek istemeyeceğini yazmıştır. Sabah gazetesi, bu talebe ikinci bir mani olarak müddeti uzatmanın işin ciddiyetine uygun düşmeyeceğini açıklamıştır. Üçüncü bir sebep ise yazılabilmek için hâlâ vaktin bulunmasıdır (Sabah gazetesi, 30 Mayıs 1918, no.10251: 1). Kayıt için iki günlük müddet kalmıştır.

Tanin gazetesi de kayıt müddetinin uzatılmasıyla ilgili olarak okuyucularına bir açıklama yapmıştır. Gazete, hükümetin iç borçlanma teşebbüsüyle amacının savaş masraflarını karşılamaktan ziyade memlekette böyle bir tecrübe yaparak ahaliyi bu işlere alıştırmak olduğunu; millete iktisadî terbiye oluşturmaya çalıştığını bunun için de nizam, ciddiyet ve verilen sözü aynen tutmanın önemli olduğunu yazmıştır (Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.3403: 1). Hükümet giriştiği bu teşebbüste Avrupalı hükümetler gibi davranmak istediği için nizamı olduğu gibi devam ettirmeyi istemektedir. Bu sebeple kayıt müddetinin uzatılması mümkün görünmemektedir.

4.7. İstanbul'da Kayıt Müddetinin Son Günleri ve Maliye Nazırı Cavit Bey'in İstanbul Halkına Teşekkürü

İstanbul için tanınan kayıt müddetinin son haftasına gelindiğinde, tereddüt eden küçük sermaye sahiplerinin tereddüdü bıraktıkları görülmektedir. Gazetelerin küçük sermaye sahiplerini iştirake davetleri işe yaramış ve son günlerde iştirak edenler genellikle küçük sermaye sahipleri olmuştur. Gazetelerin bankalardaki tahkikatına göre küçük sermaye sahipleri ikişer, üçer, beşer tahvil alarak borçlanmaya iştirak etmişlerdir (Tanin gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.3397: 3).

Ati gazetesi, 25 Mayıs günü tereddüt eden küçük sermaye sahiplerine çağrıda bulunmayı sürdürmüştür. Ati gazetesi, kayıt için kısa bir süre kaldığını, bu fırsatı kaçırmamalarını, daha sonra kaçırdıklarına pişmanlık duyarlarsa tahvilleri ya masraf ederek taşradan ya da fazla para ödeyerek piyasadan temin etmek mecburiyetinde kalacaklarını yazmıştır (Ati gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.145: 1). Ati gazetesi kaydın son günü olan 31 Mayıs Cuma günü ilk sayfasının manşetinde yine küçük sermaye sahiplerine seslenerek “Ey Küçük Sermayeli Biraz Davran! Sonra Bakakalırın. Çorbada Senin de Tuzun Bulunsun” (Ati gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.151: 1) diyordu.

Bu çağrılara cevap veren küçük sermaye sahiplerinin kayıt müddetinin son günlerinde iç borçlanmaya iştirak ettikleri görülmektedir. 23/24 Mayıs günü kaydedilmiş olan 127.340 liralık yekûnun 100.000 liralık kısmı küçük sermayeye aittir (Tanin gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.3397: 3). 28/29 Mayıs günü İstanbul'da 84.600 liralık iştirak olmuştur. Bu miktarın tamamı küçük sermayeye aittir. Büyük sermayenin hiçbir iştiraki olmamıştır (Tanin gazetesi, 30 Mayıs 1918, no.3402: 2). 29/30 Mayıs günü 102.000 liralık kayıt yapılmış bu miktarın 101.000 liralık kısmını küçük sermaye vermiştir (Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.3403: 4).

Kayıt müddetinin son günü olan 31 Mayıs Cuma günü için Tahsin Nahit bir şarkı yazmıştır. Şarkıda kaydın son günü olduğu için bu fırsatı kaçırmamak gerektiği ve vakit kaybetmeden koşulması tavsiye edilmektedir. Şarkının diğer sözleri şu şekildedir:

“Al bütûn varakla sonra hem kazan, hem de öğün;

Kayd-ı istikrâz için zira ki son gündür bu gün.

Almadan akşam olursa haklısın her gün döğün!

Kayd-ı istikrâz için zira ki son gündür bugün.

Bir vatanperver değil hatta bezirgansan da koş;

Hastalansan, ihtiyarsan, mest ve hayransan da koş;

Bakma ter aksın efendim hayli şişmansan da koş.

Kayd-ı istikrâz için zira ki son gündür bu gün.” (Ati gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.151: 1).

Bu çağrılarla İstanbul için kayıt müddeti, 31 Mayıs Cuma günü saat beş buçukta sona ermiştir. Son gün İstanbul'da 374.580 liralık kayıt yapılmıştır. Bu miktarın 125.000 liralık kısmı büyük sermayeye geri kalan yaklaşık 250.000 liralık kısım da küçük sermayeye aittir. İstanbul halkı bir ay süre içinde toplam 7.396.260 liralık tahvil satın almıştır (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2).

Tanin gazetesi, daha toplam yekûnu görmeden, 30 Mayıs'a kadarki 7.021.680 liralık miktara bakarak İstanbul halkının iç borçlanma teşebbüsüne iştirakinden duyduğu memnuniyetini dile getirmiştir. Bir ay gibi kısa bir sürede sadece İstanbul'da 7 milyon kusurluk iştirakin olması Tanin gazetesini memnun etmiştir. Gerçi Tanin gazetesi

iştiraklerin ekseriyetinin küçük sermayeler tarafından yapılmasını arzu etmişse de hem büyük hem de küçük sermaye bu teşebbüse büyük ilgi göstermiştir. Tanin gazetesi, 7 milyon kusurluk miktarın içinde resmi rakam olarak Duyun-u Umumiyye'nin 1.000.000 liralık, Ziraat Bankası'nın da 80.000 liralık iştirakinin olduğunu ifade ederek geri kalan miktarın gayr-i resmi sermayeye ait olduğunu işaret etmiştir.

Tanin, bu teşebbüse başlanıldığı zaman İstanbul için iştirakin 5 milyon lira tahmin edildiğini, mütehasısların İstanbul sermayedarları bu işe 5 milyon lira verecek olurlarsa bu teşebbüsün büyük bir başarı ile neticelendiği hükmüne varılabileceği sözünü hatırlatarak netice hakkındaki fikrini açıklar. Tanin, İstanbul'da kayıt miktarının 7 milyon kusuru bulmasını büyük bir başarı olarak değerlendirir (Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1918, no. 3403: 1).

İstanbul halkının iç borçlanma teşebbüsüne bir ay gibi kısa bir sürede 7.396.260 lira ile iştirak etmesi Maliye Nazırı Cavit Bey'i çok memnun etmiştir. Cavit Bey, bu iştiraktan dolayı duyduğu memnuniyeti ve İstanbul halkına teşekkürlerini ve tebriklerini¹ sunmak için borçlanma teşebbüsüne en büyük hizmeti yapan basını tercih etmiştir. Cavit Bey, İstanbul halkına teşekküründe, Osmanlı iç borçlanmasının payitahttaki yekûnundan bir Maliye Nazırı sıfatıyla ne kadar memnun ise iktisadî uyanıklık yolunda atılmış olan adımlardan ve bu teşebbüste gösterilen vatanperverlikten dolayı bir Osmanlı sıfatıyla daha çok iftihar duyduğunu söylemiştir. Cavit Bey duyduğu bu iftihar hissi sebebiyle İstanbul halkına alenen teşekkürlerini ve tebriklerini sunmak için basını tercih etmiştir (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2; Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Haziran 1918, no.2472: 2; Vakit gazetesi, 1 Haziran 1918, no.223: 1).

4.8. İstanbul'un Gün Gün Kayıt Miktarı

İstanbul'da iç borçlanmaya yazılma işlemi, 1 Mayıs Çarşamba günü sabah saat 10'da başlamış ve 31 Mayıs Cuma günü akşam saat 5'te sona ermiştir. Dönemin gazeteleri olan Atı, İkdam, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri, İstanbul halkının iç borçlanmaya yaptıkları iştirakleri çok yakından takip etmişler ve bu iştirak miktarlarını düzenli olarak her gün sayfalarından okuyucularına duyurmuşlardır. Gazetelerde ilan edilen iştirak miktarları, o günün akşamına kadar kaydedilen miktar olmayıp o günün

---

¹ Maliye Nazırı Cavit Bey'in İstanbul halkına teşekkür metni için Ek 6'ya bakınız.

öğle vaktine kadar olan iştirakleri göstermektedir. Yani 1 Mayıs öğleye kadar, 1 Mayıs öğleden 2 Mayıs öğleye kadar, 2 Mayıs öğleden 3 Mayıs öğleye kadar gibi. Bu durum birçok banka ve malî müesseselerde yapılan kayıt miktarının hemen bir araya getirilerek hesaplanamamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 1: İstanbul'un İç Borçlanmaya Gün Gün İştirak Miktarı

Kayıt Tarihi	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
1 Mayıs akşamına kadar	-	819.260 lira	819.260 lira
2 Mayıs “ “	819.260 lira	659.500 “	1.478.760 “
3 Mayıs “ “	1.478.760 “	276.860 “	1.755.620 “
4 Mayıs “ “	1.755.620 “	445.160 “	2.200.780 “
5 Mayıs “ “	2.200.780 “	478.160 “	2.678.940 “
6 Mayıs “ “	2.678.940 “	150.280 “	2.829.220 “
7 Mayıs “ “	2.829.220 “	407.660 “	3.236.880 “
8 Mayıs “ “	3.236.880 “	618.450 “	3.855.330 “
9 Mayıs “ “	3.855.330 “	170.670 “	4.260.000 “
10 Mayıs “ “	4.260.000 “	98.460 “	4.124.460 “
11 Mayıs “ “	4.124.460 “	49.220 “	4.173.680 “
12 Mayıs “ “	4.173.680 “	416.140 “	4.589.820 “
13 Mayıs “ “	4.589.820 “	50.000 “	4.639.820 “
14 Mayıs “ “	4.639.820 “	66.720 “	4.706.540 “
15 Mayıs “ “	4.706.540 “	66.180 “	4.772.720 “
16 Mayıs “ “	4.772.720 “	1.100.000 “	5.872.720 “
17 Mayıs “ “	5.872.720 “	95.160 “	5.967.880 “
18 Mayıs “ “	5.967.880 “	20.000 “	5.987.880 “
19 Mayıs “ “	5.987.880 “	94.180 “	6.082.060 “
20 Mayıs “ “	6.082.060 “	8.740 “	6.090.800 “
21 Mayıs “ “	6.090.800 “	25.680 “	6.116.480 “
22 Mayıs “ “	6.116.480 “	35.360 “	6.151.840 “
23 Mayıs “ “	6.151.840 “	143.640 “	6.295.480 “
24 Mayıs “ “	6.295.480 “	127.340 “	6.425.820 “
25 Mayıs “ “	6.425.820 “	108.500 “	6.531.320 “
26 Mayıs “ “	6.531.320 “	110.860 “	6.642.180 “
27 Mayıs “ “	6.642.180 “	147.440 “	6.789.620 “
28 Mayıs “ “	6.789.620 “	45.460 “	6.835.080 “
29 Mayıs “ “	6.835.080 “	84.600 “	6.919.680 “
30 Mayıs “ “	6.919.680 “	102.000 “	7.021.680 “
31 Mayıs “ “	7.021.680 “	374.580 “	7.396.260 “
İstanbul'un Toplam Kayıt Miktarı:			7.396.260 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 2 Mayıs -1 Haziran 1918, no.10223-10253 (Bu tarihler arasında yer alam tüm nushalar kullanılmıştır).

BÖLÜM 5: VİLAYETLERDE İÇ BORÇLANMA

5.1. Mayıs Ayında Vilayetlerdeki Vaziyet

Vilayetlerde kayıt müddeti, İstanbul'un aksine iki aydır. İstanbul'da sadece Mayıs ayında kayıt yapılırken, vilayetlerde Mayıs ve Haziran aylarında kayıt yapılmıştır. Mayıs ayında vilayetlerde borçlanmaya yazılma işlemine, her tarafta ve muntazam bir şekilde başlanamamıştır. Bu durum, müşterilere faiz olarak ödenmesi gereken altınların bir kısmının yolda bulunmasından yani mahallerine ulaşmamış olmasından, bir kısmının da İstanbul'dan gönderilmek üzere olmasından kaynaklanmaktadır (İkdam gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.7633: 1). Borçlanmaya Mayıs ayında yazılanlar Haziran ayında, Haziran ayında yazılanlar Temmuz ayında faizlerini alabileceklerdi. Hükümet nerede, ne miktar faiz ödeneceğini bilemediği için faizlerin bir ay sonra ödenmesi yolunu tercih etmiştir. Bu sebeple altınların mahallerine ulaşması biraz zaman alıyordu.

Samsun'dan gelen bir telgraf Samsun'da bu sorunun çözüldüğünü göstermektedir. Faiz ödemeleri için gerekli olan altınlar, İstanbul'dan Samsun'a gelinceye kadar Samsun'un itibarlı tüccarlarından Nemlizadeler ellerindeki altınları hükümetin emrine sunmak için müracaatta bulunmuşlardır. Telgrafta bu suretle borçlanma kaydına daha fazla bir rağbetin olacağı belirtilmiştir (Ati gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.123: 4; İkdam gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.7626: 1).

Mayıs ayında vilayetlerden gazetelere gelen telgraflara bakıldığında Merzifon, Kütahya, Ankara, Pötürge, Muğla, Bilecik, Bodrum, Marmaris, Edirne, Sinop, Çarşamba, İzmit, İzmir, Halep, Ünye, Şam, Tavşanlı, Maydos, Ayvalık, Bartın, Çine, Şile, Tarsus Havza, Çaycuma Kudüs, Maraş, Aydın ve Eskişehir'de halkın iç borçlanmaya büyük rağbet gösterdiği ve buralarda kayıt işlemlerinin başladığı anlaşılmaktadır.

Vilayetler arasında en kısa zamanda en yüksek iştirak haberi İzmir'den gelmiştir. İzmir valisi Rahmi Bey'in riyaseti altında toplanan İzmir eşrafından otuz sekiz kişi, bir buçuk saat içinde toplam 1.099.500 lira ile borçlanmaya iştirak etmiştir (Vakit gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.204: 1). Kütahya'da da eşraf ve matbuattan on yedi kişi bir araya gelerek toplam 7.120 lirayla borçlanmaya yazılmıştır (İkdam gazetesi, 8

Mayıs 1918, no7631: 1). Buna benzer bir iştirak haberi de Şam Vilayeti'nden gelmiştir. Şam'da itibar sahibi bazı şahıslarla eşraftan bazı kimseler bir araya gelerek toplam 500.000 liralık tahvil satın almışlardır (Atı gazetesi, 13 Mayıs 1918, no. 133: 1). Şam Valisi Tahsin Bey'in riyaseti altında gerçekleşen toplantı sonunda borçlanmaya kayıt yaptıran ilk kişi Şam Valisi Tahsin Bey olmuştur (Sabah gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.10246: 1).

Savaş nedeniyle ticaretin gerilemesi, fakirliğin artmasına rağmen bazı merkezler, borçlanmaya iştiraktan geri kalmamışlardır. 17 Mayıs'ta Marmaris'ten gönderilen bir telgrafta 400 hanelik fakir Marmaris'in iç borçlanmayla ilgili ilk içtimada 2.000 liralık taahhütte bulunduğu görülmektedir (Sabah gazetesi, 19 Mayıs 1918, no. 10240: 2). Bir senede iki büyük yangın geçiren ve savaş nedeniyle ticareti gerileyen Sinop'a ise ahali, on gün içinde 10.000 lira ile borçlanmaya iştirak etmiştir (Vakit gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.214: 1).

Vilayetlerden gazetelere gönderilen telgraflarda, malını satarak borçlanmaya iştirak eden kişiler hakkındaki haberlere de rastlanmaktadır. Bununla ilgili ilk telgraf İzmit'ten gönderilmiştir. İzmit eski Sağlık Müdürü Hafız Mehmet Servet Bey, evini satarak 800 lirayla borçlanmaya iştirak etmiştir (Vakit gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.214: 1). Buna benzer bir haber de Bartın'dan gelmiştir. Bu telgrafta Bartın ahalisinin 50.000 lira ile borçlanmaya iştirak ettiği ve kaza kaymakamı İbrahim Bey'in eşyasından bir kısmını satarak borçlanmaya iştirak ettiği bildirilmektedir (İkdam gazetesi, 27 Mayıs 1918, no. 7650: 1)

İç borçlanmaya en ilginç iştirak haberi ise Maydos (Eceabat)'tan gelmiştir. Eceabat İdare Meclisi üyelerinden Hacı Mustafa Bey'in gönderdiği telgrafta, biri 4 diğeri 6 yaşında iki asker çocuğunun ellerinde 20'şer lira ile gelerek "Babalarımız düşmanları memleketimizden kovdu, vatanımızın diğeri kısmından dahi defetmek üzere şu bayramlık ve sünnetlik paralarımızı kabul ediniz" diyerek kaymakam vekiline müracaat etmek suretiyle borçlanmaya iştirak ettikleri bildirilmiştir (Tanin gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.3397: 3).

27 Mayıs günü gazeteler ilk kez vilayetlerin 23 Mayıs akşamına kadarki toplam kayıt miktarını açıklamışlardır. Ancak gazeteler bu rakamı farklı vermişlerdir. Tasvir-i

Efkâr, Sabah ve İkdâm gazeteleri vilayetlerdeki 23 Mayıs akşamına kadarki fiili kayıt miktarını 8.200.380 lira olarak açıklamışlardır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.2467: 1; Sabah gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.10248: 1; İkdâm gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.7650: 1). Vakit gazetesi ise vilayetlerdeki 23 Mayıs akşamına kadarki fiili kayıt miktarını 820.380 lira olarak vermiştir (Vakit gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.218: 1). Hakikatte de bu rakam doğrudur. Tasvir-i Efkâr, Sabah ve İkdâm gazeteleri bu rakama bir sıfır daha ilave ederek vermişlerdir. Tanin gazetesi, bu durumu bir tertip hatasından kaynaklanmadığını, bunun daha ziyade bu miktarı az bulmaktan ve vilayetlerden gelen telgraflarda ve vilayet gazetelerinde verilen yüksek rakamlara karşılık bu miktarı vilayetlere layık görmemekten ileri geldiğini açıklamıştır. Gazetelerde sadece İzmir'den 3.000.000 lira temin edileceğinin yazılmasına rağmen bütün vilayetlerin toplam kayıt miktarının 820.380 lira olması gazeteleri yanıltmıştır. Aradaki bu fark ise taahhülle fiili kayıt miktarı arasındaki farktan kaynaklanmaktadır (Tanin gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.3400: 3).

Mayıs ayının sonuna gelindiğinde dönemin gazeteleri, kayıt muamelesi birçok yerde hala başlamamış olmasına rağmen, vilayetlerden gelen haberler ve vilayet gazetelerindeki neşriyat doğrultusunda, iç borçlanma teşebbüsünün memleketin her yerinde “hararetli bir millî mücadele şekli” aldığı anlaşılmakta olduğunu yazmışlardır. Mayıs ayı içinde vilayetlerden Maliye Nezareti'ne günü gününe gelen malumata göre borçlanmaya yazılanlar genellikle birkaç tahvil alan küçük sermaye sahipleridir. Borçlanmaya büyük miktarda iştirak edeceği muhakkak olan büyük sermaye sahipleri ve tüccarlar henüz fiilen kayıt yaptırmamışlardır (İkdâm gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.7651: 1).

Büyük miktarlarda kayıt yaptırma taahhüdünde bulunanlar, Haziran ayında kayıt yaptıracakları muhakkaktır. Vilayetlerde, İstanbul'un aksine gecikme faizinin alınmayacak olması, müşterilerin iştiraklerinin Haziran ayına sarkmasına yol açmıştır. Bu sebeple vilayetlerde Mayıs ayı Hazirana göre daha durgun geçmiştir.

Mayıs ayında vilayetlerin iç borçlanmaya toplam iştirak miktarı 1.050.270 liradır. Tanin gazetesinin deyişiyle “vilayetlerde Mayıs adeta bir ihzar ve tecrübe devresi”

olmuştur. Tanin gazetesi, asıl heyecanlı mücadelenin haziran ayında olacağı kanaatindedir (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2).

5.2. Haziran Ayında Vilayetlerdeki Vaziyet

Haziranın başında Tanin gazetesi, vilayetlerdeki iştirak mücadelesinin asıl Haziran ayında gerçekleşeceğini belirterek, vilayet gazetelerini bu konuda göreve çağırıştır. Tanin, vilayet gazetelerinin mayısın başından itibaren bu konuda çaba harcamaya başladıklarını, ancak bunun yeterli olmadığını ifadeyle, İstanbul gazetelerinin mayıs ayında yaptıkları vazifeyi haziran ayında vilayet gazetelerinin yapması gerektiğini yerel basına tavsiye etmiştir (Tanin gazetesi, 3 Haziran 1918, no.3406: 2).

Vilayetlerde haziran ayının başlarında borçlanmaya iştirak hususunda yine küçük bir durgunluk yaşandığı gözlenmektedir. Tanin gazetesi, 11 Haziranda yayınladığı makalesinde “*Hâlâ yavaş gidiyoruz*” diyordu. Tanin, vilayetlerin bir türlü İstanbul’un gösterdiği şevk ve faaliyete yaklaşamadıklarını belirterek, vilayetlerde kırk günde toplam 2,5 milyon lira bile kayıt yapılamadığını yazmıştır. Tanin, vilayetler arasında birinci olan Aydın Vilayeti’nin mülhakatıyla birlikte toplam 1.139.300 liralık iştirakte bulunduğunu ancak sadece İzmir’de taahhüt edilen miktarın 3.000.000’den fazla olduğuna işaret etmiştir. Vilayetlerde gecikme faizi alınmayacağı için taahhüt sahiplerinin son günlere kadar beklemelerini doğru bulmayan Tanin gazetesi, taahhüt sahiplerinin biran önce borçlanmaya iştirak ederek kayıt miktarını yükseltmelerini tavsiye etmiştir. Böylece yekûnun yükseldiğini ve önemli şahsiyetlerin borçlanmaya iştirak ettiğini gören küçük sermaye sahiplerinin şevke gelerek borçlanmaya iştirak edeceklerini belirtmiştir (Tanin gazetesi, 11 Haziran 1918, no.3414: 3).

Haziran ayında vilayetlerden gazetelere gönderilen telgraflara bakıldığında Eskişehir, İzmir, Tavas, Babaeski, Dikili, Mamuratülaziz (Elazığ), Karahisar, Bolu, Urfa, Antalya, Zile, Ereğli, Çankırı, Akhisar, İpsala, Tokat, Haymana, Edirne, Balıkesir ve Balıkesir’in Edremit, Ayvalık, Gönen, ve Bandırma ilçelerinden, Niğde’nin Ulukışla kazasından, Aydın’ın Söke ve Değirmencik nahiyelerinden İzmir’in Kasaba ve Bergama nahiyelerinden ve Zor Sancağı’ndan borçlanmaya iştirak haberlerinin geldiği görülmektedir.

Edirne'den İstanbul'a gönderilen bir telgrafta, Edirne halkının borçlanma teşebbüsüne neden az rağbet gösterdiğinin gerekçesi bildirilmiştir. Bu telgrafa göre Edirne'de borçlanmaya rağbetin az olması, vilayetlerde altın faizin derhal verilmemesinden ve bankaların sermayenin üç misli oranında bir sene zarfında ödenmek şartıyla borç para vereceğini duyurmasına rağmen bu kolaylığın vilayetlerde aynen gösterilmemesinden kaynaklanmıştır (İkdam gazetesi, 22 Haziran 1918, no.7676: 2).

Vilayetlerin mayıs ayındaki iştirak miktarları gazete sütunlarında yayınlanmazken haziran ayındaki iştirak miktarları gazetelerde her gün düzenli olarak yayınlanmıştır. Vilayetlerin iç borçlanmaya haziran ayındaki iştirak miktarları şu şekilde idi:

Tablo 2: 31 Mayıs Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	-	-	117.700 lira
Adana	-	-	33.200 “
Ankara	-	-	60.200 “
Aydın	-	-	334.100 “
Beyrut	-	-	16.450 ¹ “
Halep	-	-	4.660 “
Hüdavendigâr	-	-	62.620 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	-	-	15.640 “
Sivas	-	-	13.180 “
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	-	-	54.800 “
Konya	-	-	132.120 “

¹ Teknik olarak Beyrut Vilayeti'nin 16.450 liralık iştirakte bulunması mümkün değildir. Çünkü iç borçlanma tahvilleri 20 liralık olarak 1, 100 liralık olarak 5 ve 500 liralık olarak 25 tahvil şeklinde basılmıştır. Aynı şekilde Mamuratülaziz Vilayeti'nin 11.750 lira ile ve İçel Sancağı'nın 7.170 lira ile iç borçlanmaya iştirakte bulunması mümkün değildir. Tablonun sonunda yer alan vilayetlerin toplam yekûnunu gösteren 1.050.270 liralık iştirakin olması da mümkün değildir. Çünkü bu iştirak miktarlarının son iki rakamında yer alan 50 ve 70 rakamlarının olabilmesi için 10 ve 50 liralık tahvillerin bulunması gerekirdi. Sabah gazetesindeki bu rakamlar dönemin diğer gazeteleri olan Atı, İkdam, Tanin, Tasvir-i Efkar ve Zaman gazetesindeki rakamlarla karşılaştırılmış ve aynı rakamlar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ya iç borçlanmayla ilgili bir ek kanun düzenlenip kusurlu satış hükmünün yayınlanmasıyla açıklanabilir. Bu konuda elimizde mevcut bir bilgi olmamakla birlikte bu zayıf bir ihtimaldir. Ya da gazetelerin basım tekniklerindeki muhtemel elverişsizlik veya vilayetlerden Maliye Nezareti'ne gönderilen telgrafların hatalı okunmasından kaynaklanan bir durum olabilir. Bu son iki şık diğer şıkka göre daha yüksek bir ihtimaldir. Tablo 2'deki rakamların tutarsızlığı ile ilgili bu durum, bu konuyla ilgili diğer tablolarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu rakamlardaki tutarsızlıklar, bu çalışmada açıklanamayan en muallak kısımdır.

Tablo 2'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Mamuratülaziz	-	-	11.750 lira
Van	-	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	-	-	20.200 “
Urfa	-	-	4.960 “
İçel	-	-	7.170 “
İzmit	-	-	104.320 “
Bolu	-	-	680 “
Teke	-	-	5.320 “
Canik	-	-	4.020 “
Çatalca	-	-	-
Zor	-	-	20 “
Karesi	-	-	7.760 “
Kala-i Sultaniye	-	-	7.380 “
Menteşe	-	-	10.540 “
Karahisar-1 Sahib	-	-	3.600 “
Maraş	-	-	2.660 “
Niğde	-	-	1.600 “
Kayseri	-	-	1.520 “
Kütahya	-	-	11.680 “
Şile	-	-	-
Gekboze ¹	-	-	-
Makriköy ²	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	-	-	1.050.270 lira

Kaynak: Sabah gazetesi, 1 Haziran 1918, no.10253: 1.

Tablo 3: 1 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	117.700 lira	3.100 lira	120.800 lira
Adana	33.200 “	720 “	33.920 “
Ankara	60.200 “	6.500 “	66.700 “
Aydın	334.100 “	7.440 “	341.540 “

¹ Gekboze veya Gekbuze diye okunan bu merkez, bugünkü Gebze'dir.

² Makriköy olarak ifade edilen merkez, bugünkü Bakırköy'dür.

Tablo 3'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Beyrut	16.450 lira	15.940 lira	32.390 lira
Halep	4.660 “	1.180 “	5.840 “
Hüdavendigar	62.620 “	520 “	63.140 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	15.640 “	1.980 “	17.620 “
Sivas	13.180 “	1.840 “	15.020 “
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	54.800 “	4.080 “	58.880 “
Konya	132.120 “	7.460 “	139.580 “
Mamuratülaziz	11.750 “	4.100 “	15.850 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	20.200 “	6.790 “	26.990 ¹ “
Urfa	4.960 “	300 “	5.260 “
İçel	7.170 “	220 “	7.390 “
İzmit	104.320 “	9.600 “	113.920 “
Bolu	680 “	240 “	920 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	4.020 “	-	4.020 “
Çatalca	-	-	-
Zor	20 “	-	20 “
Karesi	7.760 “	600 “	8.360 “
Kala-i Sultaniye	7.380 “	200 “	7.580 “

¹ 2 Haziran tarihli Sabah gazetesinde Eskişehir Vilayeti'nin toplam kayıt miktarını gösteren kısımda 21.990 rakamı yazılıdır. Eskişehir Vilayeti'nin bir önceki günden devreden rakamına bakıldığında bu rakamın 26.990 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla rakam tarafımızdan düzeltilmiştir. Buna benzer durumlar sonraki tablolarda da karşımıza çıkmıştır. Doğruluğundan kuşku duyulan rakamlar, Atı, İkdam, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazetelerindeki rakamlarla da karşılaştırılarak düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu karşılaştırmalardan netice alınamayan durumlarda ise kuşku duyulan rakamlar değiştirilmeden aynen bırakılmıştır. Bazen de rakamların matbaada dizimi anında yanlış sıralamadan kaynaklanan hatalar tespit edilmiştir. Yine böyle durumlarda Sabah gazetesindeki rakamlar diğer gazetelerdeki rakamlarla karşılaştırılarak doğruluğundan emin olunan rakamlarla değiştirilmiştir. Tablolarda karşımıza çıkan bir diğer sorun ise devreden miktar, o gün kaydedilen miktar ve toplam miktar arasındaki tutarsızlıklardır. Bunlar muhtemelen ya rakamların basım esnasında hatalı diziminden ya da rakamların hatalı toplanmasından kaynaklanmaktadır. Bu gibi durumlarda da yine rakamlar diğer gazetelerdeki rakamlarla karşılaştırılmış ve doğruluğundan emin olunan rakamlar kullanılmıştır. Şüpheli kalınan durumlarda ise Sabah gazetesindeki rakamlar aynen bırakılmıştır. Tabloların incelenmesi esnasında bu durumların dikkate alınmasında fayda vardır.

Tablo 3'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Menteşe	10.540 lira	60 lira	10.600 lira
Karahisar-ı Sahib	3.600 “	-	3.600 “
Maraş	2.660 “	3.100 “	5.760 “
Niğde	1.600 “	-	1.600 “
Kayseri	1.520 “	20 “	1.540 “
Kütahya	11.680 “	520 “	12.200 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.050.270 “	76.510 “	1.126.780 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 2 Haziran 1918, no.10254: 2.

Tablo 4: 2 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	120.800 lira	3.060 lira	123.860 lira
Adana	33.930 “	1.900 “	35.820 “
Ankara	66.700 “	1.000 “	67.700 “
Aydın	341.540 “	17.820 “	359.360 “
Beyrut	32.290 “	880 “	33.270 “
Halep	5.840 “	-	5.840 “
Hüdavendigar	63.140 “	5.000 “	68.140 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	17.620 “	2.440 “	20.060 “
Sivas	15.020 “	-	15.020 “
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	58.880 “	120 “	59.000 “
Konya	139.580 “	10.560 “	150.140 “
Mamuratülaziz	15.850 “	-	15.850 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	26.990 “	-	26.990 “
Urfa	5.260 “	600 “	5.860 “
İçel	7.390 “	-	7.390 “
İzmit	113.920 “	100 “	114.020 “

Tablo 4'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Bolu	920 lira	100 lira	1.020 lira
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	4.020 “	-	4.020 “
Çatalca	-	-	-
Zor	20 “	-	20 “
Karesi	8.360 “	-	8.360 “
Kala-i Sultaniye	7.580 “	200 “	7.780 “
Menteşe	10.600 “	-	10.600 “
Karahisar-ı Sahib	3.600 “	-	3.600 “
Maraş	5.760 “	-	5.760 “
Niğde	1.600 “	20 “	1.620 “
Kayseri	1.540 “	-	1.540 “
Kütahya	12.200 “	-	12.200 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.126.780 “	43.800 “	1.170.580 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 3 Haziran 1918, no.10255: 2.

Tablo 5: 3 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	123.860 lira	3.840 lira	127.700 lira
Adana	35.820 “	-	35.820 “
Ankara	67.700 “	4.520 “	72.220 “
Aydın	359.360 “	57.320 “	416.680 “
Beyrut	33.270 “	180 “	33.450 “
Halep	5.840 “	-	5.840 “
Hüdavendigâr	68.140 “	3.300 “	71.440 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	20.060 “	-	20.060 “
Sivas	15.020 “	2.040 “	17.060 “
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	59.000 “	600 “	59.600 “
Konya	150.140 “	2.900 “	153.040 “

Tablo 5'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Mamuratülaziz	15.850 lira	-	15.850 lira
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	26.990 “	360 lira	27.350 “
Urfa	5.860 “	-	5.860 “
İçel	7.390 “	6.800 “	14.900 “
İzmit	114.020 “	160 “	114.180 “
Bolu	1.020 “	-	1.020 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	4.020 “	-	4.020 “
Çatalca	-	-	-
Zor	20 “	-	20 “
Karesi	8.360 “	-	8.360 “
Kala-i Sultaniye	7.780 “	160 “	7.940 “
Menteşe	10.600 “	8.100 “	18.700 “
Karahisar-ı Sahib	3.600 “	-	3.600 “
Maraş	5.760 “	-	5.760 “
Niğde	1.620 “	3.380 “	5.000 “
Kayseri	1.540 “	-	1.540 “
Kütahya	12.200 “	-	12.200 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.170.580 “	93.660 “	1.264.240 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 4 Haziran 1918, no.10256: 2.

Tablo 6: 4 Haziran¹ Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	127.700 lira	4.140 lira	131.840 lira

¹ Sabah gazetesinde bu kısımda 4 Haziran yazması gerekirken 3 Haziran yazılıdır. Bu durum basım esnasında hatalı harf ve rakam diziminden kaynaklanmış olmalı. 3 Haziran tarihi tarafımızdan düzeltilerek 4 Haziran yazılmıştır. Bu duruma benzer bir durum diğer tablolarda da karşılaşılmış olup bunlar da tarafımızdan düzeltilmiştir. 11 Haziran tarihli Sabah gazetesinde 9 Haziran tarihi 10 Haziran olarak düzeltilmiştir. 18 Haziran tarihli Sabah gazetesinde 16 Haziran tarihi 17 Haziran olarak düzeltilmiştir.

Tablo 6'nın Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Adana	35.820 lira	-	35.820 lira
Ankara	72.220 "	1.320 lira	73.540 "
Aydın	416.680 "	3.120 "	419.800 "
Beyrut	33.450 "	680 "	34.130 "
Halep	5.840 "	-	5.840 "
Hüdavendigâr	71.440 "	1.340 "	72.780 "
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	20.060 "	1.000 "	21.060 "
Sivas	17.060 "	1.660 "	18.720 "
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	59.600 "	2.860 "	62.460 "
Konya	153.040 "	7.820 "	160.860 "
Mamuratülaziz	15.850 "	-	15.850 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	-	-	-
Eskişehir	27.350 "	10.220 "	37.570 "
Urfa	5.860 "	40 "	5.900 "
İçel	14.190 "	5.900 "	20.090 "
İzmit	114.180 "	10.360 "	124.540 "
Bolu	1.020 "	-	1.020 "
Teke	5.320 "	-	5.320 "
Canik	4.020 "	-	4.020 "
Çatalca	-	-	-
Zor	20 "	-	20 "
Karesi	8.360 "	1.180 "	9.540 "
Kala-i Sultaniye	7.940 "	870 "	8.720 "
Menteşe	18.700 "	20 "	18.720 "
Karahisar-ı Sahib	3.600 "	-	3.600 "
Maraş	5.760 "	8.260 "	14.020 "
Niğde	5.000 "	700 "	5.700 "
Kayseri	1.540 "	-	1.540 "
Kütahya	12.200 "	580 "	12.780 "
Şile	-	-	-

Tablo 6'nın Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.264.240 lira	61.980 lira	1.326.220 lira

Kaynak: Sabah gazetesi, 5 Haziran 1918, no.10257: 2.

Tablo 7: 5 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	131.840 lira	1.880 lira	133.720 lira
Adana	35.820 “	-	35.820 “
Ankara	73.640 “	560 “	74.100 “
Aydın	419.080 “	1.920 “	421.720 “
Beyrut	34.030 “	3.580 “	37.740 “
Halep	5.840 “	-	5.840 “
Hüdavendigâr	72.780 “	1.140 “	73.920 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	21.060 “	420 “	21.480 “
Sivas	18.720 “	-	18.720 “
Trabzon	-	-	-
Kastamonu	62.460 “	3.160 “	65.720 “
Konya	160.860 “	7.100 “	167.960 “
Mamuratülaziz	15.850 “	6.000 “	21.850 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	27.570 “	540 “	38.100 “
Urfa	5.900 “	-	5.900 “
İçel	20.090 “	890 “	20.950 “
İzmit	124.540 “	900 “	125.440 “
Bolu	1.020 “	-	1.020 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	4.020 “	440 “	4.460 “
Çatalca	-	8.120 “	8.120 “
Zor	20 “	-	20 “
Karesi	9.540 “	80 “	9.620 “
Kala-i Sultaniye	8.720 “	1.380 “	10.100 “

Tablo 7'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Menteşe	18.720 lira		18.720 lira
Karahisar-1 Sabib	3.600 “	-	3.600 “
Maraş	14.020 “	-	14.020 “
Niğde	5.700 “	1.920 lira	7.620 “
Kayseri	1.540 “	-	1.540 “
Kütahya	12.780 “	-	12.780 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.326.220 “	40.100 “	1.366.320 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 6 Haziran 1918, no.10258: 2.

Tablo 8: 6 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	132.720 lira	13.420 lira	147.140 lira
Adana	35.820 “	13.460 “	48.280 “
Ankara	74.100 “	2.680 “	76.780 “
Aydın	421.720 “	309.000 “	730.720 “
Beyrut	37.710 “	15.420 “	53.130 “
Halep	5.840 “	560 “	6.400 “
Hüdavendigâr	73.920 “	9.680 “	83.600 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	21.480 “	1.000 “	22.480 “
Sivas	18.720 “	2.880 “	21.600 “
Trabzon	-	2.400 “	2.400 “
Kastamonu	65.720 “	1.720 “	67.440 “
Konya	167.960 “	4.280 “	172.230 “
Mamuratülaziz	31.850 “	1.680 “	23.530 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	38.110 “	5.600 “	43.710 “
Urfa	5.900 “	-	5.900 “
İçel	20.950 “	160 “	21.110 “
İzmit	125.440 “	5.360 “	130.800 “

Tablo 8'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Bolu	1.020 lira	40 lira	1.060 lira
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	4.460 “	-	4.460 “
Çatalca	8.120 “	-	8.120 “
Zor	20 “	-	20 “
Karesi	9.620 “	-	9.620 “
Kala-i Sultaniye	10.100 “	200 “	10.300 “
Menteşe	18.720 “	200 “	18.920 “
Karahisar-ı Sahib	3.600 “	-	3.600 “
Maraş	14.020 “	-	14.020 “
Niğde	7.620 “	20 “	7.640 “
Kayseri	1.540 “	-	1.540 “
Kütahya	12.780 “	-	12.780 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.366.320 “	388.760 “	1.755.080 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 7 Haziran 1918, no.10259: 2.

Tablo 9: 8 Haziran¹ Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	147.140 lira	28.140 lira	175.280 lira
Adana	48.280 “	80 “	48.360 “
Ankara	76.780 “	6.800 “	83.580 “
Aydın	730.720 “	186.620 “	917.340 “
Beyrut	53.130 “	10.920 “	64.050 “
Halep	6.400 “	380 “	6.780 “

¹ Vilayetlerin iç borçlanmaya 7 Haziran günü yaptıkları iştirak miktarları gazetelerde ayrıca yayınlanmamıştır. Vilayetlerin 7 Haziran gününe ait iştirak miktarları, 8 Haziran gününe ait iştirak miktarıyla birlikte verilmiştir. Buna benzer durum daha sonraki günlerde de görülmüştür. Vilayetlerin 14 Haziran gününe ait iştirak miktarları da 15 Haziran'daki iştirak miktarlarıyla birlikte, 21 Haziran gününe ait iştirak miktarları 22 Haziran'daki iştirak miktarlarıyla birlikte, 25 Haziran gününe ait iştirak miktarları 26 Haziran'daki iştirak miktarıyla birlikte, 28 Haziran gününe ait iştirak miktarları 29 Haziran'daki iştirak miktarıyla birlikte verilmiştir. Bu sebeple vilayetlerin 7, 14, 21, 25 ve 28 Haziran günlerine ait iştirak miktarlarını tespit etmek mümkün değildir. Bu günlere ait iştirak miktarları bir sonraki günün iştirak miktarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 9'un Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Hüdavendigâr	83.600 "	7.700 "	91.300 "
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	22.480 "	3.460 "	25.940 "
Sivas	21.600 "	2.200 "	23.800 "
Trabzon	2.400 "	-	2.400 "
Kastamonu	67.440 "	4.640 "	72.080 "
Konya	172.230 "	54.320 "	226.560 "
Mamuratülaziz	23.530 "	3.860 "	27.390 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	-	-	-
Eskişehir	43.710 "	13.710 "	57.420 "
Urfa	5.900 "	240 "	6.140 "
İçel	21.110 "	2.280 "	23.390 "
İzmit	130.800 "	3.000 "	133.800 "
Bolu	1.060 "	180 "	1.240 "
Teke	5.320 "	-	5.320 "
Canik	4.460 "	5.540 "	10.000 "
Çatalca	8.120 "	60 "	8.180 "
Zor	20 "	1.480 "	1.500 "
Karesi	9.620 "	1.000 "	10.620 "
Kala-i Sultaniye	10.300 "	160 "	10.460 "
Menteşe	18.920 "	1.320 "	20.240 "
Karahisar-ı Sahib	3.600 "	-	3.600 "
Maraş	14.020 "	-	14.020 "
Niğde	7.640 "	1.760 "	9.400 "
Kayseri	1.540 "	260 "	1.800 "
Kütahya	12.780 "	5.640 "	18.440 "
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	1.755.080 "	345.750 "	2.100.830 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 9 Haziran 1918, no.10261: 2.

Tablo10: 9 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	175.280 lira	7.180 lira	182.460 lira
Adana	48.360 “	40 “	48.400 “
Ankara	83.580 “	920 “	84.500 “
Aydın	917.340 “	119.860 “	1.037.200 “
Beyrut	64.050 “	4.660 “	68.700 “
Halep	6.780 “	6.360 “	13.140 “
Hüdavendigar	91.300 “	5.180 “	96.480 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	25.940 “	500 “	26.440 “
Sivas	23.800 “	1.160 “	24.960 “
Trabzon	2.400 “	-	2.400 “
Kastamonu	72.080 “	3.180 “	75.260 “
Konya	226.560 “	11.880 “	238.440 “
Mamuratülaziz	27.390 “	320 “	27.700 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	57.420 “	2.340 “	59.760 “
Urfa	6.140 “	2.040 “	8.180 “
İçel	23.390 “	240 “	23.620 “
İzmit	133.800 “	960 “	134.760 “
Bolu	1.240 “	240 “	1.480 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	10.000 “	1.520 “	11.520 “
Çatalca	8.180 “	420 “	8.600 “
Zor	1.500 “	380 “	1.880 “
Karesi	10.620 “	300 “	10.920 “
Kala-i Sultaniye	10.460 “	580 “	11.040 “
Menteşe	20.240 “	420 “	20.660 “
Karahisar-ı Sahib	3.600 “	6.500 “	10.100 “
Maraş	14.020 “	-	14.020 “
Niğde	9.400 “	100 “	9.500 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	18.440 “	260 “	18.680 “
Şile	-	-	-

Tablo 10'un Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.100.830 lira	177.540 lira	2.278.340 lira

Kaynak: Sabah gazetesi, 10 Haziran 1918, no.10262: 2.

Tablo 11: 10 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	182.460 lira	12.740 lira	195.200 lira
Adana	48.400 “	2.240 “	50.460 “
Ankara	74.500 “	1.820 “	86.320 “
Aydın	1.037.200 “	102.100 “	1.139.300 “
Beyrut	68.700 “	1.220 “	69.920 “
Halep	13.140 “	15.060 “	28.200 “
Hüdavendigâr	96.480 “	4.700 “	101.180 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	26.440 “	-	26.440 “
Sivas	24.960 “	420 “	25.380 “
Trabzon	2.400 “	-	2.400 “
Kastamonu	75.260 “	20 “	75.280 “
Konya	238.440 “	11.880 “	246.920 “
Mamuratülaziz	27.700 “	-	27.700 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	59.760 “	9.200 “	68.960 “
Urfa	8.180 “	1.540 “	9.720 “
İçel	23.620 “	-	23.620 “
İzmit	134.760 “	3.140 “	137.900 “
Bolu	1.480 “	1.760 “	3.240 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	11.520 “	200 “	11.720 “
Çatalca	8.600 “	40 “	8.640 “
Zor	1.880 “	80 “	1.960 “
Karesi	10.920 “	100 “	11.020 “
Kala-i Sultaniye	11.040 “	140 “	11.180 “

Tablo 11'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Menteşe	20.660 lira	130 lira	20.800 lira
Karahisar-1 Sahib	10.100 “	200 “	10.300 “
Maraş	14.020 “	-	14.020 “
Niğde	9.500 “	4.200 “	12.700 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	18.680 “	260 “	19.960 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.278.340 “	170.820 “	2.449.160 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 11 Haziran 1918, no.10263: 1.

Tablo 12: 11 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	195.200 lira	4.920 lira	200.120 lira
Adana	50.460 “	-	50.460 “
Ankara	86.320 “	940 “	87.260 “
Aydın	1.139.300 “	1.200 “	1.140.500 “
Beyrut	69.920 “	1.120 “	71.040 “
Halep	28.200 “	-	28.200 “
Hüdavendigar	101.180 “	160 “	101.340 “
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	26.440 “	1.720 “	28.160 “
Sivas	25.380 “	2.060 “	27.440 “
Trabzon	2.400 “	-	2.400 “
Kastamonu	75.280 “	940 “	76.220 “
Konya	246.920 “	-	246.920 “
Mamuratülaziz	27.700 “	2.960 “	30.660 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	68.960 “	11.720 “	80.680 “
Urfa	9.720 “	740 “	10.460 “
İçel	23.620 “	200 “	23.820 “
İzmit	137.900 “	3.100 “	141.000 “

Tablo 12'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Bolu	3.240 lira	160 lira	3.400 lira
Teke	5.320 "	-	5.320 "
Canik	11.720 "	-	11.720 "
Çatalca	8.640 "	40 "	8.680 "
Zor	1.960 "	480 "	2.440 "
Karesi	11.020 "	1.900 "	12.920 "
Kala-i Sultaniye	11.180 "	200 "	11.380 "
Menteşe	20.800 "	60 "	20.860 "
Karahisar-ı Sahib	10.300 "	2.440 "	12.740 "
Maraş	14.020 "	-	14.020 "
Niğde	12.700 "	-	12.700 "
Kayseri	1.800 "	-	1.800 "
Kütahya	19.960 "	240 "	20.200 "
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.449.160 "	37.300 "	2.486.460 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 12 Haziran 1918, no.10264: 2.

Tablo 13: 12 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	200.120 lira	7.000 lira	207.120 lira
Adana	50.460 "	-	50.460 "
Ankara	87.260 "	7.380 "	94.640 "
Aydın	1.140.500 "	77.640 "	1.217.960 "
Beyrut	71.040 "	-	71.040 "
Halep	28.200 "	1.440 "	29.640 "
Hüdavendigâr	101.340 "	12.120 "	113.460 "
Diyarbakir	-	-	-
Suriye	28.160 "	-	28.160 "
Sivas	27.440 "	12.260 "	39.700 "
Trabzon	2.400 "	-	2.400 "
Kastamonu	76.220 "	2.200 "	78.420 "
Konya	246.920 "	1.320 "	248.220 "

Tablo 13'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Mamuratülaziz	30.660 “	4.620 “	35.280 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	80.680 “	2.360 “	83.040 “
Urfa	10.460 “	-	10.460 “
İçel	23.820 “	-	23.820 “
İzmit	141.000 “	29.260 “	170.260 “
Bolu	3.400 “	1.480 “	4.880 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	11.720 “	160 “	11.880 “
Çatalca	8.680 “	180 “	8.860 “
Zor	2.440 “	-	2.440 “
Karesi	12.920 “	2.020 “	14.940 “
Kala-i Sultaniye	11.380 “	140 “	11.520 “
Menteşe	20.860 “	1.620 “	22.480 “
Karahisar-ı Sahib	12.740 “	1.120 “	13.860 “
Maraş	14.020 “	1.500 “	15.520 “
Niğde	12.700 “	1.640 “	15.340 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	20.200 “	3.080 “	23.280 “
Şile	-	-	-
Gekboze	-	-	-
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.486.460 “	170.360 “	2.656.820 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 13 Haziran 1918, no.10265: 2.

Tablo 14: 13 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	207.120 lira	8.620 lira	215.740 lira
Adana	50.460 “	20 “	50.660 “
Ankara	94.640 “	13.740 “	108.380 “
Aydın	1.217.960 “	17.540 “	1.235.500 “
Beyrut	71.040 “	6.960 “	78.000 “
Halep	29.640 “	3.540 “	33.180 “

Tablo 14'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Hüdavendigâr	113.460 lira	1.360 lira	114.820 “
Diyarbakir	-	1.540 “	1.540 “
Suriye	28.160 “	-	28.160 “
Sivas	39.700 “	2.360 “	42.060 “
Trabzon	2.400 “	-	2.400 “
Kastamonu	78.420 “	1.480 “	79.900 “
Konya	248.220 “	1.300 “	249.540 “
Mamuratülaziz	35.280 “	1.800 “	37.080 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	83.040 “	22.660 “	95.700 “
Urfa	10.460 “	340 “	10.800 “
İçel	23.820 “	-	23.820 “
İzmit	170.260 “	2.820 “	173.080 “
Bolu	4.880 “	260 “	5.140 “
Teke	5.320 “	-	5.320 “
Canik	11.880 “	-	11.880 “
Çatalca	8.860 “	-	8.860 “
Zor	2.440 “	-	2.440 “
Karesi	14.940 “	10.460 “	25.400 “
Kala-i Sultaniye	11.520 “	40 “	11.560 “
Menteşe	22.480 “	20 “	22.500 “
Karahisar-ı Sahib	13.860 “	1.960 “	15.820 “
Maraş	15.520 “	-	15.520 “
Niğde	15.340 “	160 “	15.500 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	23.280 “	900 “	24.180 “
Şile	-	3.140 “	3.140 “
Gekboze	-	16.560 “	16.560 “
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.656.820 “	109.580 “	2.766.400 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 14 Haziran 1918, no.10266: 2.

Tablo 15: 15 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	215.740 lira	9.440 lira	225.180 lira
Adana	50.660 “	3.220 “	53.880 “
Ankara	108.380 “	11.560 “	119.940 “
Aydın	1.235.500 “	169.180 “	1.404.680 “
Beyrut	78.000 “	2.600 “	80.600 “
Halep	33.180 “	6.520 “	39.700 “
Hüdavendigâr	116.820 “	1.100 “	115.920 “
Diyarbakir	1.540 “	100 “	1.640 “
Suriye	28.160 “	-	28.160 “
Sivas	42.060 “	9.560 “	51.620 “
Trabzon	2.400 “	-	2.400 “
Kastamonu	79.900 “	2.460 “	82.360 “
Konya	249.540 “	9.440 “	258.980 “
Mamuratülaziz	37.080 “	1.160 “	38.240 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	-	-	-
Eskişehir	95.700 “	3.240 “	98.940 “
Urfa	10.800 “	80 “	10.880 “
İçel	23.820 “	1.700 “	25.520 “
İzmit	173.080 “	5.540 “	178.620 “
Bolu	5.140 “	5.260 “	10.400 “
Teke	5.320 “	3.820 “	9.140 “
Canik	11.880 “	1.140 “	13.020 “
Çatalca	8.860 “	-	8.860 “
Zor	2.440 “	-	2.440 “
Karesi	25.400 “	3.060 “	28.460 “
Kala-i Sultaniye	11.560 “	620 “	12.180 “
Menteşe	22.500 “	380 “	22.880 “
Karahisar-ı Sahib	15.820 “	460 “	16.280 “
Maraş	15.520 “	2.240 “	17.760 “
Niğde	15.500 “	1.700 “	17.200 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	24.180 “	660 “	24.840 “

Tablo 15'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Şile	3.140 lira	140 lira	3.280 lira
Gekboze	16.560 "	3.060 "	19.620 "
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	2.766.400 "	259.440 "	3.025.840 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 16 Haziran 1918, no.10268: 1.

Tablo 16: 16 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	225.180 lira	12.380 lira	237.560 lira
Adana	53.880 "	-	53.880 "
Ankara	119.940 "	3.160 "	123.100 "
Aydın	1.404.680 "	99.520 "	1.504.300 "
Beyrut	80.600 "	2.740 "	83.340 "
Halep	39.700 "	7.580 "	47.280 "
Hüdavendigâr	115.920 "	400 "	116.320 "
Diyarbakir	1.640 "	-	1.640 "
Suriye	28.160 "	1.140 "	29.300 "
Sivas	51.620 "	340 "	51.960 "
Trabzon	2.400 "	-	2.400 "
Kastamonu	82.360 "	640 "	83.000 "
Konya	258.980 "	5.360 "	264.340 "
Mamuratülaziz	38.240 "	300 "	38.540 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	-	3.080 "	3.080 "
Eskişehir	98.940 "	-	98.940 "
Urfa	10.880 "	-	10.880 "
İçel	25.520 "	-	25.520 "
İzmit	178.620 "	5.320 "	183.960 "
Bolu	10.400 "	740 "	11.120 "
Teke	9.140 "	-	9.140 "
Canik	13.020 "	3.560 "	16.580 "
Çatalca	8.860 "	20 "	8.880 "
Zor	2.440 "	-	2.440 "
Karesi	28.460 "	1.580 "	30.040 "

Tablo 16'nın Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Kala-i Sultaniye	12.180 lira	1.740 lira	13.920 lira
Menteşe	22.880 “	360 “	23.240 “
Karahisar-ı Sahib	16.280 “	-	16.280 “
Maraş	17.760 “	-	17.760 “
Niğde	17.200 “	-	17.200 “
Kayseri	1.800 “	-	1.800 “
Kütahya	24.840 “	-	24.840 “
Şile	3.280 “	60 “	3.340 “
Gekboze	19.620 “	120 “	19.740 “
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.025.840 “	150.740 “	3.175.980 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 17 Haziran 1918, no.10269: 2.

Tablo 17: 17 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	237.560 lira	4.260 lira	241.820 lira
Adana	53.880 “	1.120 “	55.000 “
Ankara	123.100 “	900 “	124.000 “
Aydın	1.504.300 “	31.760 “	1.535.960 “
Beyrut	83.340 “	1.920 “	85.260 “
Halep	47.280 “	2.060 “	49.340 “
Hüdavendigâr	116.320 “	3.980 “	120.300 “
Diyarbakir	1.640 “	-	1.640 “
Suriye	29.300 “	-	29.300 “
Sivas	51.960 “	6.680 “	58.640 “
Trabzon	2.400 “	700 “	3.100 “
Kastamonu	83.000 “	4.460 “	87.460 “
Konya	264.340 “	2.400 “	266.740 “
Mamuratülaziz	38.540 “	1.860 “	40.400 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	98.940 “	4.160 “	103.100 “
Urfa	10.880 “	-	10.880 “
İçel	25.520 “	120 “	25.640 “

Tablo 17'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
İzmit	183.960 lira	1.200 lira	185.160 lira
Bolu	11.120 “	1.320 “	12.440 “
Teke	9.140 “	1.040 “	10.180 “
Canik	16.580 “	200 “	18.580 “
Çatalca	8.880 “	-	8.880 “
Zor	2.440 “	-	2.440 “
Karesi	30.040 “	2.740 “	32.780 “
Kala-i Sultaniye	13.920 “	260 “	14.180 “
Menteşe	23.240 “	-	23.240 “
Karahisar-ı Sahib	16.280 “	60 “	16.340 “
Maraş	17.760 “	-	17.760 “
Niğde	17.200 “	200 “	17.400 “
Kayseri	1.800 “	520 “	2.320 “
Kütahya	24.840 “	8.180 “	33.020 “
Şile	3.340 “	140 “	3.480 “
Gekboze	19.740 “	140 “	19.880 “
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.175.980 “	84.180 “	3.260.160 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 18 Haziran 1918, no.10270: 2.

Tablo 18: 18 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	241.820 lira	6.280 lira	248.100 lira
Adana	55.000 “	4.180 “	59.180 “
Ankara	124.000 “	9.800 “	133.800 “
Aydın	1.535.960 “	120.980 “	1.656.940 “
Beyrut	85.260 “	1.180 “	86.440 “
Halep	49.340 “	6.920 “	56.260 “
Hüdavendigâr	120.300 “	1.760 “	122.060 “
Diyarbakir	1.640 “	320 “	1.960 “
Suriye	29.300 “	4.000 “	33.300 “
Sivas	58.640 “	11.040 “	69.680 “
Trabzon	3.100 “	-	3.100 “
Kastamonu	87.460 “	5.640 “	93.100 “

Tablo 18'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Konya	266.740 lira	15.900 lira	282.640 lira
Mamuratülaziz	40.400 “	2.060 “	42.460 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	103.100 “	2.700 “	105.800 “
Urfa	10.880 “	-	10.880 “
İçel	25.640 “	1.040 “	26.680 “
İzmit	185.160 “	3.000 “	188.160 “
Bolu	12.440 “	1.440 “	13.880 “
Teke	10.180 “	140 “	10.320 “
Canik	18.580 “	4.180 “	22.760 “
Çatalca	8.880 “	1.140 “	10.020 “
Zor	2.440 “	940 “	3.380 “
Karesi	32.780 “	620 “	33.400 “
Kala-i Sultaniye	14.180 “	640 “	14.820 “
Menteşe	23.240 “	1.240 “	24.480 “
Karahisar-ı Sahib	16.340 “	-	16.340 “
Maraş	17.760 “	9.520 “	27.280 “
Niğde	17.400 “	340 “	17.740 “
Kayseri	2.320 “	1.300 “	3.620 “
Kütahya	33.020 “	-	33.020 “
Şile	3.480 “	-	3.480 “
Gekboze	19.880 “	-	19.880 “
Makriköy	-	-	-
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.260.160 “	218.300 “	3.478.460 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 19 Haziran 1918, no.10271: 2.

Tablo 19: 19 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	248.100 lira	8.070 lira	256.170 lira
Adana	59.180 “	220 “	59.400 “
Ankara	133.800 “	7.460 “	141.260 “
Aydın	1.656.940 “	28.880 “	1.685.820 “
Beyrut	86.440 “	890 “	87.330 “

Tablo 19'un Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Halep	56.260 “	2.540 “	58.800 “
Hüdavendigâr	122.060 “	4.340 “	126.400 “
Diyarbakir	1.960 “	-	1.960 “
Suriye	33.300 “	-	33.300 “
Sivas	69.680 “	9.740 “	79.420 “
Trabzon	3.100 “	200 “	3.300 “
Kastamonu	93.100 “	380 “	93.480 “
Konya	282.640 “	3.440 “	286.080 “
Mamuratülaziz	42.460 “	2.680 “	45.140 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	105.800 “	20.000 “	125.800 “
Urfa	10.880 “	-	10.880 “
İçel	26.680 “	3.600 “	30.280 “
İzmit	188.160 “	13.380 “	201.540 “
Bolu	13.880 “	3.960 “	17.840 “
Teke	10.320 “	520 “	10.840 “
Canik	22.760 “	240 “	23.000 “
Çatalca	10.020 “	-	10.020 “
Zor	3.380 “	120 “	3.500 “
Karesi	33.400 “	1.020 “	34.420 “
Kala-i Sultaniye	14.820 “	3.640 “	18.460 “
Menteşe	24.480 “	240 “	24.720 “
Karahisar-ı Sahib	16.340 “	-	16.340 “
Maraş	27.280 “	-	27.280 “
Niğde	17.740 “	300 “	18.040 “
Kayseri	3.620 “	300 “	3.920 “
Kütahya	33.020 “	4.080 “	37.100 “
Şile	3.480 “	20 “	3.500 “
Gekboze	19.880 “	840 “	20.820 “
Makriköy	-	80 “	80 “
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.478.460 “	121.280 “	3.599.740 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 20 Haziran 1918, no.10272: 2.

Tablo 20: 20 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	256.170 lira	4.960 lira	261.130 lira
Adana	59.400 “	1.220 “	60.620 “
Ankara	141.260 “	8.940 “	150.200 “
Aydın	1.685.820 “	7.280 “	1.693.100 “
Beyrut	87.330 “	1.300 “	88.630 “
Halep	58.800 “	29.200 “	88.000 “
Hüdavendigâr	126.400 “	7.500 “	133.900 “
Diyarbakir	1.960 “	-	1.960 “
Suriye	33.300 “	-	33.300 “
Sivas	79.420 “	5.700 “	85.120 “
Trabzon	3.300 “	-	3.300 “
Kastamonu	93.480 “	1.220 “	94.700 “
Konya	286.080 “	8.100 “	294.180 “
Mamuratülaziz	45.140 “	780 “	45.920 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	125.800 “	15.960 “	141.760 “
Urfa	10.880 “	-	10.880 “
İçel	30.280 “	2.120 “	32.400 “
İzmit	201.540 “	1.000 “	202.540 “
Bolu	17.840 “	6.500 “	24.340 “
Teke	10.840 “	-	10.840 “
Canik	23.000 “	240 “	23.240 “
Çatalca	10.020 “	620 “	10.640 “
Zor	3.500 “	-	3.500 “
Karesi	34.420 “	1.340 “	35.760 “
Kala-i Sultaniye	18.460 “	2.240 “	20.700 “
Menteşe	24.720 “	-	24.720 “
Karahisar-ı Sahib	16.340 “	-	16.340 “
Maraş	27.280 “	-	27.280 “
Niğde	18.040 “	420 “	18.460 “
Kayseri	3.920 “	-	3.920 “
Kütahya	37.100 “	1.560 “	38.660 “
Şile	3.500 “	80 “	3.580 “

Tablo 20'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Gekboze	20.820 lira	820 lira	21.640 lira
Makriköy	80 "	40 "	120 "
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.599.740 "	109.140 "	3.708.880 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 21 Haziran 1918, no.10273: 2.

Tablo 21: 22 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	261.130 lira	9.620 lira	270.740 lira
Adana	60.620 "	300 "	60.920 "
Ankara	150.200 "	17.840 "	168.040 "
Aydın	1.693.100 "	324.800 "	2.017.900 "
Beyrut	88.630 "	3.980 "	92.600 "
Halep	88.000 "	1.660 "	89.660 "
Hüdavendigâr	133.900 "	3.860 "	137.760 "
Diyarbakir	1.960 "	100 "	2.060 "
Suriye	33.300 "	6.200 "	39.500 "
Sivas	85.120 "	12.520 "	97.640 "
Trabzon	3.300 "	-	3.300 "
Kastamonu	94.700 "	6.920 "	101.620 "
Konya	294.180 "	11.880 "	306.060 "
Mamuratülaziz	45.920 "	8.900 "	54.820 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	3.080 "	-	3.080 "
Eskişehir	141.760 "	18.580 "	159.340 "
Urfa	10.880 "	360 "	11.240 "
İçel	32.400 "	3.360 "	35.760 "
İzmit	202.540 "	6.120 "	208.660 "
Bolu	24.340 "	7.680 "	32.020 "
Teke	10.840 "	2.440 "	13.280 "
Canik	23.240 "	2.140 "	25.380 "
Çatalca	10.640 "	500 "	11.140 "
Zor	3.500 "	-	3.500 "
Karesi	35.760 "	3.980 "	39.740 "
Kala-i Sultaniye	20.700 "	3.340 "	24.040 "

Tablo 21'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Menteşe	24.720 lira	-	24.720 lira
Karahisar-1 Sahib	16.340 "	-	16.340 "
Maraş	27.280 "	-	27.280 "
Niğde	18.460 "	2.320 lira	20.780 "
Kayseri	3.920 "	2.160 "	6.080 "
Kütahya	38.660 "	26.420 "	65.080 "
Şile	3.580 "	180 "	3.760 "
Gekboze	21.640 "	1.280 "	22.920 "
Makriköy	120 "	-	120 "
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	3.708.880 "	488.440 "	3.197.320 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 23 Haziran 1918, no.10275: 2.

Tablo 22: 23 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	270.740 lira	14.580 lira	285.320 lira
Adana	60.920 "	140 "	61.060 "
Ankara	168.040 "	2.940 "	170.980 "
Aydın	2.017.900 "	99.780 "	2.117.680 "
Beyrut	92.600 "	-	92.600 "
Halep	89.660 "	3.920 "	93.580 "
Hüdavendigâr	137.760 "	5.340 "	143.100 "
Diyarbakir	2.060 "	-	2.060 "
Suriye	39.500 "	-	39.500 "
Sivas	97.640 "	1.200 "	98.840 "
Trabzon	3.300 "	-	3.300 "
Kastamonu	101.620 "	2.060 "	113.680 "
Konya	306.060 "	2.360 "	308.420 "
Mamuratülaziz	54.820 "	42.780 "	97.600 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	3.080 "	-	3.080 "
Eskişehir	159.340 "	-	159.340 "
Urfa	11.240 "	-	11.240 "
İçel	35.760 "	-	35.760 "
İzmit	208.660 "	2.540 "	211.200 "

Tablo 22'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Bolu	32.020 lira	320 lira	32.340 lira
Teke	13.280 "	-	13.280 "
Canik	25.380 "	-	25.380 "
Çatalca	11.140 "	440 "	11.580 "
Zor	3.500 "	280 "	3.780 "
Karesi	39.740 "	10.280 "	50.220 "
Kala-i Sultaniye	24.040 "	540 "	24.580 "
Menteşe	24.720 "	1.740 "	26.460 "
Karahisar-ı Sahib	16.340 "	5.900 "	22.240 "
Maraş	27.280 "	-	27.280 "
Niğde	20.780 "	-	20.780 "
Kayseri	6.080 "	-	6.080 "
Kütahya	65.080 "	80.640 "	145.720 "
Şile	3.760 "	-	3.760 "
Gekboze	22.920 "	400 "	23.320 "
Makriköy	120 "	-	120 "
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	4.197.320 "	278.380 "	4.475.680 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 24 Haziran 1918, no.10276: 2.

Tablo 23: 24 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	285.320 lira	5.200 lira	290.520 lira
Adana	61.060 "	4.580 "	65.640 "
Ankara	170.980 "	2.920 "	173.900 "
Aydın	2.117.680 "	123.860 "	2.241.540 "
Beyrut	92.600 "	5.340 "	97.940 "
Halep	93.580 "	3.040 "	95.620 "
Hüdavendigâr	143.100 "	780 "	143.880 "
Diyarbakir	2.060 "	-	2.060 "
Suriye	39.500 "	1.480 "	40.980 "
Sivas	98.840 "	1.340 "	100.180 "
Trabzon	3.300 "	-	3.300 "
Kastamonu	113.680 "	5.280 "	118.960 "
Konya	308.420 "	2.200 "	310.620 "

Tablo 23'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Mamuratülaziz	97.600 lira	-	97.600 lira
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	159.340 “	15.320 lira	174.660 “
Urfa	11.240 “	1.580 “	12.820 “
İçel	35.760 “	-	35.760 “
İzmit	211.200 “	2.140 “	213.340 “
Bolu	32.340 “	4.920 “	37.260 “
Teke	13.280 “	-	13.280 “
Canik	25.380 “	600 “	25.980 “
Çatalca	11.580 “	120 “	11.700 “
Zor	3.780 “	-	3.780 “
Karesi	50.220 “	1.420 “	51.640 “
Kala-i Sultaniye	24.580 “	2.780 “	27.360 “
Menteşe	26.460 “	120 “	26.580 “
Karahisar-ı Sahib	22.240 “	-	22.240 “
Maraş	27.280 “	-	27.280 “
Niğde	20.780 “	1.280 “	22.060 “
Kayseri	6.080 “	-	6.080 “
Kütahya	145.720 “	-	145.720 “
Şile	3.760 “	-	3.760 “
Gekboze	23.120 “	420 “	23.540 “
Makriköy	120 “	-	120 “
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	4.475.680 “	186.720 “	4.662.400 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 25 Haziran 1918, no.10277: 2.

Tablo 24: 26 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	290.520 lira	12.360 lira	309.940 lira
Adana	65.640 “	4.860 “	71.160 “
Ankara	173.900 “	4.900 “	190.240 “
Aydın	2.241.540 “	109.680 “	2.474.480 “
Beyrut	97.940 “	620 “	99.640 “
Halep	95.620 “	4.000 “	99.820 “

Tablo 24'ün Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Hüdavendigâr	143.880 lira	3.800 lira	149.200 lira
Diyarbakir	2.060 “	240 “	2.300 “
Suriye	40.980 “	1.520 “	42.500 “
Sivas	100.180 “	3.540 “	110.180 “
Trabzon	3.300 “	-	3.300 “
Kastamonu	118.960 “	6.780 “	122.460 “
Konya	310.620 “	6.880 “	329.040 “
Mamuratülaziz	97.600 “	1.660 “	102.180 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	174.660 “	1.280 “	175.940 “
Urfa	12.820 “	260 “	13.080 “
İçel	35.760 “	860 “	37.280 “
İzmit	213.340 “	10.000 “	226.480 “
Bolu	37.260 “	9.400 “	46.880 “
Teke	13.280 “	-	13.460 “
Canik	25.980 “	-	25.980 “
Çatalca	11.700 “	240 “	12.160 “
Zor	3.780 “	-	3.780 “
Karesi	51.640 “	11.780 “	63.940 “
Kala-i Sultaniye	27.360 “	-	28.160 “
Menteşe	26.580 “	1.400 “	29.360 “
Karahisar-ı Sahib	22.240 “	680 “	28.800 “
Maraş	27.280 “	-	27.280 “
Niğde	22.060 “	560 “	30.520 “
Kayseri	6.080 “	-	6.080 “
Kütahya	145.720 “	23.140 “	178.820 “
Şile	3.760 “	20 “	3.780 “
Gekboze	23.540 “	40 “	23.820 “
Makriköy	120 “	-	120 “
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	4.865.160 “	220.500 “	5.085.660 “

Kaynak: Sabah gazetesi, 27 Haziran 1918, no.10279: 2.

Tablo 25: 27 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	309.940 lira	6.480 lira	316.420 lira
Adana	71.160 “	18.420 “	89.580 “
Ankara	190.240 “	9.300 “	199.540 “
Aydın	2.474.480 “	210.800 “	2.685.280 “
Beyrut	99.640 “	140 “	99.780 “
Halep	99.820 “	460 “	100.280 “
Hüdavendigâr	149.200 “	13.640 “	162.840 “
Diyarbakir	2.300 “	4.660 “	6.960 “
Suriye	42.500 “	-	42.500 “
Sivas	110.180 “	10.580 “	120.760 “
Trabzon	3.300 “	-	3.300 “
Kastamonu	122.460 “	14.680 “	137.140 “
Konya	329.040 “	7.560 “	336.600 “
Mamuratülaziz	102.180 “	7.500 “	109.680 “
Van	420 “	-	420 “
Siirt	3.080 “	-	3.080 “
Eskişehir	175.940 “	30.790 “	206.720 “
Urfa	13.080 “	-	13.080 “
İçel	37.280 “	600 “	37.880 “
İzmit	226.480 “	1.500 “	227.980 “
Bolu	46.880 “	3.400 “	50.280 “
Teke	13.460 “	-	13.460 “
Canik	25.980 “	360 “	26.340 “
Çatalca	12.160 “	-	12.160 “
Zor	3.780 “	-	3.780 “
Karesi	63.940 “	13.740 “	77.680 “
Kala-i Sultaniye	28.160 “	3.680 “	31.840 “
Menteşe	29.360 “	180 “	29.440 “
Karahisar-ı Sahib	28.800 “	1.760 “	30.560 “
Maraş	27.280 “	-	27.280 “
Niğde	30.520 “	6.180 “	36.700 “
Kayseri	6.080 “	2.240 “	8.320 “
Kütahya	178.820 “	-	178.820 “
Şile	3.780 “	-	3.780 “

Tablo 25'in Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Gekboze	23.820 lira	200 lira	24.020 lira
Makriköy	120 "	-	120 "
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	5.085.660 "	370.840 "	5.456.500 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 28 Haziran 1918, no.10280: 2.

Tablo 26: 29 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	316.420 lira	7.360 lira	323.780 lira
Adana	89.580 "	3.540 "	93.120 "
Ankara	199.540 "	22.700 "	222.240 "
Aydın	2.685.280 "	139.460 "	2.824.740 "
Beyrut	99.780 "	5.160 "	104.940 "
Halep	100.280 "	16.220 "	116.500 "
Hüdavendigâr	162.840 "	10.200 "	173.040 "
Diyarbakir	6.960 "	280 "	7.240 "
Suriye	42.500 "	-	42.500 "
Sivas	120.760 "	9.220 "	129.980 "
Trabzon	3.300 "	-	3.300 "
Kastamonu	137.140 "	32.080 "	169.220 "
Konya	336.600 "	33.660 "	370.260 "
Mamuratülaziz	109.680 "	4.000 "	113.680 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	3.080 "	-	3.080 "
Eskişehir	206.720 "	760 "	207.480 "
Urfa	13.080 "	-	13.080 "
İçel	37.880 "	1.240 "	39.120 "
İzmit	227.980 "	6.260 "	236.240 "
Bolu	50.280 "	12.500 "	62.780 "
Teke	13.460 "	-	13.460 "
Canik	26.340 "	1.080 "	27.420 "
Çatalca	12.160 "	1.800 "	13.960 "
Zor	3.780 "	-	3.780 "
Karesi	77.680 "	17.800 "	94.760 "
Kala-i Sultaniye	31.840 "	1.640 "	33.480 "

Tablo 26'nın Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Menteşe	29.440 lira	320 lira	29.860 lira
Karahisar-1 Sahib	30.560 "	2.860 "	33.420 "
Maraş	27.280 "	-	27.280 "
Niğde	36.700 "	5.820 "	42.520 "
Kayseri	8.320 "	2.900 "	11.220 "
Kütahya	178.820 "	4.800 "	183.620 "
Şile	3.780 "	120 "	3.900 "
Gekboze	24.020 "	280 "	24.300 "
Makriköy	120 "	-	120 "
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	5.456.500 "	343.340 "	5.799.840 "

Kaynak: Sabah gazetesi, 30 Haziran 1918, no.10282: 2.

Tablo 27: 30 Haziran Akşamına Kadar Vilayetlerde Kaydedilen Miktarlar

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Edirne	323.780 lira	10.480 lira	334.260 lira
Adana	91.120 "	5.840 "	98.960 "
Ankara	222.240 "	360 "	222.600 "
Aydın	2.824.740 "	114.740 "	2.939.480 "
Beyrut	104.940 "	5.000 "	109.940 "
Halep	116.500 "	3.100 "	119.600 "
Hüdavendigar	173.040 "	7.600 "	180.640 "
Diyarbakir	7.240 "	820 "	8.060 "
Suriye	42.500 "	-	42.500 "
Sivas	129.980 "	16.580 "	146.560 "
Trabzon	3.300 "	-	3.300 "
Kastamonu	169.220 "	7.600 "	176.820 "
Konya	370.260 "	4.520 "	374.780 "
Mamuratülaziz	113.680 "	4.380 "	118.060 "
Van	420 "	-	420 "
Siirt	3.080 "	-	3.080 "
Eskişehir	207.480 "	-	207.480 "
Urfa	13.080 "	720 "	13.800 "
İçel	39.120 "	-	39.120 "
İzmit	236.240 "	13.180 "	249.420 "

Tablo 27'nin Devamı

Kayıt Merkezleri	Önceki Miktar	Kaydedilen Miktar	Toplam Miktar
Bolu	62.780 lira	6.840 lira	69.620 lira
Teke	13.460 “	-	13.460 “
Canik	27.420 “	4.020 “	31.440 “
Çatalca	13.960 “	500 “	14.460 “
Zor	3.780 “	-	3.780 “
Karesi	94.760 “	100 “	94.860 “
Kala-i Sultaniye	33.480 “	3.360 “	36.840 “
Menteşe	29.860 “	520 “	30.380 “
Karahisar-ı Sahib	33.420 “	880 “	34.300 “
Maraş	27.280 “	3.080 “	30.360 “
Niğde	42.520 “	-	42.520 “
Kayseri	11.220 “	-	11.220 “
Kütahya	183.620 “	-	183.620 “
Şile	3.900 “	-	3.900 “
Gekboze	24.300 “	-	24.300 “
Makriköy	120 “	-	120 “
Vilayetlerin Toplam Yekûnu	5.799.840 “	214.220 “	6.014.860 ¹ “

Kaynak: Sabah gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.10283: 2.

5.3. Vilayetler Arasındaki Borçlanma Yarışı

İstanbul'da olduğu gibi vilayetlerde de iç borçlanma teşebbüsü büyük bir ilgi görmüştür. Kayıt esnasında müşterilere verilecek olan muvakkit senetler ile birlikte faiz olarak ödenecek olan altınların henüz her tarafa ulaşmamasından dolayı taşrada kayıt işlemleri tam anlamıyla başlamamıştır. Bu sebeple Mayıs ayında vilayetlerin bazılarında kayıt işlemleri resmen başlamasına rağmen bazı vilayetlerde resmi kayıt işlemleri henüz başlamamıştır. Kayıt işlemlerinin resmen başlamadığı yerlerde ahali, iç borçlanma için taahhütlerde bulunmuştur. Bu kayıt işlemlerinden ve taahhütlerden iç borçlanma teşebbüsünün vilayetlerde çok hararetli geçeceği anlaşılmaktadır (İkdam gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.7645: 2). Özellikle Aydın Vilayeti'nde halkın iç borçlanma teşebbüsüne büyük ilgi göstermesi, birincilik için Aydın ile İstanbul

¹ Vilayetlerin mayıs ve haziran aylarındaki toplam iştirak miktarı 6.014.860 lira olmakla beraber bu yekûn, kati iştirak miktarı değildir. Vilayetlerde iç borçlanmaya iştirakler son ana kadar devam ettiği için bu iştirak miktarlarının Maliye Nezareti'ne ulaşması biraz zaman almıştır.

arasında büyük bir rekabetin yaşanacağını düşündürmüştür (Vakit gazetesi, 19 Mayıs 1918, no.210: 1).

Tanin gazetesi, İzmir gazetelerinde İzmir’de borçlanmaya gösterilen gayretten hararetle bahsedilmekte olduğunu yazmıştır. Tanin, İzmir gazetelerinin merkez ve ilçelerden gelen haberleri tasnif ve mukayese ederek Aydın Vilayeti’nin borçlanmaya 6 milyon¹ lira ile iştirak edeceğini tahmin ettiklerini bildirmektedir. Aydın Vilayeti’nin ilk hamlede 1.000.000 liralık iştirakte bulunması ve hemen ardından sarf edilen gayretlerle bu miktarın 3.000.000 liraya yükselmesi bu tahminleri doğrulamakta olduğu vurgulanmaktadır. Tanin gazetesi, ilçelerde dahi kayıt işlemlerinin büyük bir faaliyetle devam ettiğini söyleyerek İstanbul’un bu yarışta birinciliği Aydın’a kaptırmamak için önlerindeki on günü iyi değerlendirmelerini tavsiye etmiştir. Tanin, bu on günde ciddi bir gayret gösterilmezse Aydın’ın Haziran ayında büyük bir gayret göstererek İstanbul’u geçme ihtimalinin bulunduğunu yazmış ve İstanbul halkına ikazda bulunmuştur (Tanin gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.3393: 2). Tanin, bir gün sonraki yazısında bu ikazını tekrarlayarak, vilayetlerden alınan malumata göre bir mukayese yapmayı lüzumlu gördüğünü açıklamıştır.

Tanin gazetesinin yanı sıra dönemin diğer gazeteleri de vilayetler arasındaki borçlanma rekabetinin gerçek anlamda Haziran ayında başlayacağını yazmışlardır. İstanbul’un kayıt müddeti 31 Mayıs’ta sona ereceği için taşra ile borçlanma müsabakasında İstanbul’un süre açısından şanslı olmadığı vurgulanmıştır. İstanbul, vilayetlerin iç borçlanmaya ne miktarla iştirak ettiklerini öğrenmeden İstanbul’un kayıt müddeti çoktan bitmiş olacaktı. Ancak vilayetlerin rekabet yarışını sürdürebilmeleri için daha bir aylık gibi uzun bir zaman vardı. Dönemin gazeteleri, vilayetlerin, İstanbul’un iştirak miktarını görerek birincilik için daha çok gayret sarf edeceklerini, bu esnada İstanbul’un bu duruma seyirci kalacağını yazmışlardır. Bu sebeple diğer tüm gazeteler de İstanbul halkına seslenerek önlerindeki kayıt günlerini iyi değerlendirmelerini tavsiye etmişlerdir. Bu münasebetle dönemin gazeteleri, İstanbul halkının birinciliği, diğer vilayetlere kaptırmaması için adeta bir yarış ortamı

---

¹ İzmir, o tarihlerde Aydın Vilayeti’nin merkez sancağı konumundadır. Bu haberde İzmir’de iştirak miktarının 6 milyon liraya ulaşacağı tahmin edildiği yazılmaktadır. Aslında bu miktar Aydın Vilayeti’nin sancaklarıyla birlikte tahmin edilen toplam miktarını ifade etmektedir.

oluşturmuş ve vilayetlerin iştirak derecelerini sayfalarında vererek bu yarışa canlı tutmaya çalışmışlardır.

Ati, İkdâm, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri, vilayetlerin borçlanma yarışındaki sıralarını, 22 Mayıs günü sayfalarında ilk kez açıklamışlardır. Bu yarışta İstanbul'un, 21 Mayıs'a kadarki toplam 6.116.480 liralık iştirakiyle borçlanma yarışında birinci sıraya yerleştiği görülmektedir. Vilayetlerde ise fiilen kayıt edilen miktarlar Maliye Nezareti'ne bildirilmekle birlikte bu miktarlar gazetelerde yayınlanmamıştır. Vilayetlerin resmi kayıt miktarları, Haziran ayından itibaren ilan edileceği için gazetelerde kayıt miktarıyla ilgili bilgi bulunmayıp sadece dereceleriyle ilgili bilgi mevcuttur. 22 Mayıs'a kadar vilayetlerden nezarete ulaşan malumata göre ikinci Aydın Vilayeti olmuştur. Üçüncü Edirne Vilayeti, dördüncü İzmit Sancağı, beşinci Konya Vilayeti, altıncı Hüdavendigar (Bursa) Vilayeti, yedinci Adana Vilayeti, sekizinci Kastamonu Vilayeti, dokuzuncu Ankara Vilayeti'dir (Vakit gazetesi, 22 Mayıs 1918, no. 213: 1; İkdâm gazetesi, 22 Mayıs 1918, no.7645: 2).

Yunus Nadi, Tasvir-i Efkâr gazetesindeki "Son Hafta" isimli makalesinde vilayetler arasında cereyan eden borçlanma yarışından bahsetmiştir. Yunus Nadi, İstanbul halkının bu son haftayı iyi değerlendirmesini aksi halde kayıt müddetini kaçırانların taşrada kayıt yaptırmak zorunda kalacaklarını yazmıştır. Yunus Nadi, İstanbul halkının taşrada kayıt yaptırmaması durumunda toplam yekûnun yükselmesine karşılık İstanbul yekûnunun vilayetlerin yekûnundan geri kalabileceği ihtimalini hatırlatmıştır. Yunus Nadi, makalesinde İstanbul ile Aydın Vilayeti arasında cereyan eden birincilik yarışından da bahsetmiştir. Yunus Nadi, İstanbul ile Aydın Vilayeti'nin umumi yekûnlarını karşılaştırmak suretiyle yapılacak olan mukayesenin doğru olmayacağını belirtmiştir. İzmir limanı savaş sebebiyle kullanılamaz duruma geldiği için buranın ihracat yükü İstanbul'a kaymıştır. Bu sebeple Aydın ile İstanbul arasındaki mukayesenin ancak nispi olarak yapılabileceğini ifade etmiştir. Yunus Nadi, harpten evvelki iktisadi faaliyet itibarıyla Aydın'ın İstanbul'un ancak yarısı derecesinde sayılabileceğini, savaştan sonra ise bu oranın değişerek dörtte bir en fazla dörtte bir buçuk derecesinde bulunduğunu açıklamıştır. Bu oranlamadan sonra Yunus Nadi, İstanbul borçlanmaya 7 milyon verirse Aydın'ın en fazla 2 milyon; Aydın borçlanmaya 4 milyon verirse İstanbul'un 10 milyondan fazla vermesi gerektiğinin bildirmiştir.

Aydın Vilayeti, borçlanmaya 4 milyon verirse bunun büyük bir başarı olacağını kaydetmiştir. Yunus Nadi, borçlanmaya Konya'nın 1.500.000, Kastamonu'nun 500.000- 600.000 lira vermesinin yeterli olacağını ifade etmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 23 Mayıs 1918, no. 2463: 1).

23 Mayıs'a kadar vilayetlerden gelen son malumata göre birincilik yine İstanbul'dadır. Aydın ikinci, Konya üçüncü, Edirne dördüncü, İzmit beşinci, Ankara altıncı, Bursa yedinci, Kastamonu sekizinci, Adana dokuzuncu, Sivas onuncu olmuştur (Vakit gazetesi, 26 Mayıs 1918, no.217: 1). Bir gün sonraki gazetelerde, 23 Mayıs akşamına kadar gelen malumata göre gazetelerde verilmiş olan sıranın aynen devam ettiği bildirilmektedir. Ancak bu bilgiye ek olarak bu vilayetlerden sonra sırasıyla Suriye, Kütahya, Beyrut, Menteşe ve Eskişehir vilayetlerinin geldiği haber verilmektedir (Atı gazetesi, 27 Mayıs 1918, no. 147: 1; Sabah gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.10248: 1).

Borçlanma yarışında Eskişehir'in geri kalmasını istemeyen bir zat, basına Tonguç imzalı bir mektup göndermiştir. Bu zat, mektubunda fedakârlık ve hamiyet hususlarında örnek teşkil eden Eskişehir'in borçlanma yarışında geri kalmayacağını ümit ettiğini ifade ederek Eskişehir'in hamiyetli halkını borçlanmaya iştirake davet etmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.2465: 1).

1 Hazirandan itibaren vilayetlerin fiili kayıt miktarları gazetelerde ilan edilmeye başlanmıştır. Bir önceki günün akşamına kadar vilayetlerde gerçekleşen kayıt miktarları telgraflarla Maliye Nezareti'ne bildirilmiş, dönemin gazeteleri bu miktarları dikkate alarak vilayetlerin iştirak miktarlarını gösteren bir cetvel oluşturmuşlar ve bunu sayfalarında yayınlamışlardır. Vilayetlerden 1 Haziran akşamına kadar bildirilen malumata göre, taşradaki vilayetler içinde 341.540 liralık iştirakle Aydın Vilayeti birinci, 139.580 liralık iştirakle Konya ikinci, 120.800 liralık iştirakle Edirne üçüncüdür. Gazeteler 1 Hazirandan itibaren hemen hemen her gün vilayetlerin iştirak miktarlarını¹ sayfalarında yayınlamaya başlamışlardır (Tanin gazetesi, 2 Haziran 1918, no.3405: 3).

---

¹ Vilayetlerin 1 Hazirandan itibaren iç borçlanmaya iştirak miktarlarını ve borçlanma yarışındaki derecelerini takip edebilmek için Tablo 2 ile Tablo 31 arasındaki tablolara bakınız.

Haziran ayında vilayetlerin arasındaki borçlanma rekabeti daha hararetle bir hal almıştır. Hiçbir vilayet, borçlanma yarışında geri kalmak istememektedir. Bu vilayetlerden biri de Adana Vilayeti'dir. Tanin gazetesi, Adana'da yayınlanan Hayat gazetesinin bu konuyla ilgili haberini sayfasında yer vermiştir. Buradaki habere göre Hayat gazetesi, İstanbul'un borçlanma yarışında birinciliği kazandığını ve İstanbul'un çevresindeki vilayetlerin de ikinci, üçüncü, dördüncü sıraya yerleştiklerini; bu vilayetlerin sıralarını diğer vilayetlere kaptırmamak için var kuvvetleriyle rakamları büyütme çalıştıklarını yazmaktadır. Hayat gazetesi, feyiz ve hamiyetiyle tanınan Adana'nın daha yeni müstakil olan sancaklardan aşağı kalmaması gerektiğini belirterek "*Ey sevgili vatandaş kendine mefluc¹ dedirtmeye, bu yarışta onuncu kalmaya razı mısın?*" diyerek Adana halkını iştirake davet etmiştir (Tanin gazetesi, 16 Haziran 1918, no.3419: 4).

Vilayetler için kayıt müddeti 30 Haziranda sona erdikten sonra Tanin gazetesi, vilayetlerin borçlanma yarışındaki kati derecelerini 7 Ağustos günü sayfasında yayınlamıştır. Tanin gazetesi, sefer halindeki ordular namına Harbiye Nezareti'nin ve muhtelif vilayetler namına Emval-i Eytam İdaresi²'nin borçlanmaya verdikleri miktarları birer şahsiyet farz ederek bu mukayeseye dâhil ettiğini belirtmiştir. Bu mukayeseye göre borçlanma yarışındaki kati dereceler şu şekildedir:

İstanbul birinci, Aydın ikinci, Edirne üçüncü, Konya dördüncü, Ankara beşinci olmuştur. Daha sonra sırasıyla Kütahya, Eskişehir, Emval-i Eytam İdaresi, Adana, Kastamonu, İzmit, Sivas, Avusturya³, Halep, Hüdavendigar (Bursa), Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar), Almanya, Karesi (Balıkesir), Bolu, Suriye, Beyrut, Mamuratülaziz (Elazığ), Niğde, Canik (Samsun), Sefer Halindeki Ordular, Teke, Diyarbekir (Diyarbakır), Maraş, Macaristan, İstanbul Mülhakatı (İstanbul İlçeleri), Menteşe, Kala-

---

¹ Mefluc kelimesi felçli, felç illetine tutulmuş anlamına gelmektedir (Sami, 2005: 1385).

² Emval-i Eytam İdaresi, yetim kalan çocukların mallarının, paralarının ve diğer haklarının korunmasını sağlamak için 1851 yılında kurulmuş bir idaredir.

³ Bu listede Avusturya, Almanya, Macaristan ve Romanya'nın yer aldığı görülmektedir. Bu ülkelerdeki iştirakler buralarda yaşayan Osmanlı vatandaşlarının, bu ülkelerin tebaasının ve şirketlerinin iç borçlanma teşebbüsüne yazılmasıyla gerçekleşmiştir. Osmanlı vatandaşları buralardaki büyükelçilik binalarında toplantı yaparak borçlanmaya iştirak etmişlerdir.

i Sultaniye (Çanakkale), Kayseri, Urfa, Batum, Trabzon, Musul, Bitlis, Erzurum ve son olarak Romanya gelmektedir¹ (Tanin gazetesi, 7 Ağustos 1918, no.3468: 3).

5.4. Vilayetlerde Kayıt Müddetinin Sona Ermesi ve Maliye Nazırı Cavit Bey'in Anadolu Halkına Teşekkürü

Vilayetlerde 1 Mayıs'ta başlayan kayıt müddeti, 30 Haziran akşamı son bulmuştur. Vilayetlerde iki ay devam eden kayıt müddeti boyunca 30 Haziran akşamına kadar toplam 6.412.080 liralık kayıt olmuştur (Tanin gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.3434: 3). Fakat bu miktar, vilayetlerdeki kesin neticeyi göstermemektedir. Çünkü vilayetlerde son dakikaya kadar satılan tahvillerin bedeli hakkında bilgi Maliye Nezareti'ne ulaşmamıştır. Bu sebeple kayıt miktarlarının telgraflarla bildirilmesinin birkaç gün daha devam edeceği gazetelerde bildirilmiştir.

Vilayetlerin kati olmamakla birlikte 6.412.080 liralık iştirakine İstanbul'un mayıs ayındaki 7.396.260 liralık iştiraki ilave edilirse 30 Haziran akşamına kadar toplam 13.808.340 liralık tahvil satıldığı görülmektedir. Maliye Nezareti, vilayetlerin iç borçlanmaya gösterdiği ilgi ve iştiraktan duyduğu memnuniyeti bildirmek için basın aracılığıyla vilayat halkına teşekkür² etmiştir. Maliye Nezareti, teşekküründe iç borçlanma teşebbüsünün dâhilde ve hariçte meydana getirdiği tesiratin, milletin savaş meydanlarında kazandığı zaferle birlikte bu muvaffakiyetin önemli bir kıymete haiz olduğunu ifade etmiştir. Maliye Nezareti, bu başarı sayesinde ileride iktisadî istiklâle doğru atılacak adımlar için müsait bir ortam hazırlandığını belirtmiştir.

Daha sonra Maliye Nezareti, iç borçlanma teşebbüsünün başarıya ulaşmasında en önemli mevki Osmanlı milletinin ve matbuatının işgal ettiğine şüphe olmadığını söylemiştir. Vilayetlerin vatanperver ahalisinin gösterdiği iktisadî terbiye ve fedakârlığa karşı minnettar olduğu bildirilmiştir. Maliye Nezareti, İstanbul matbuatının yanı sıra vilayat matbuatının da büyük bir azimle halkı irşada çalıştığını belirterek, bu büyük ve millî iktisadî zaferden dolayı hem vilayat ahalisine hem de matbuata tebrik ve teşekkürlerini sunmuştur. Maliye Nezareti, teşekkürünün sonunda tebrik ve teşekkürlerini alenen sunmayı bir borç bildiğini bunun için de matbuata

---

¹ Bu merkezlerin kati iştirak miktarları için Tablo 32'ye bakınız.

² Maliye Nezareti'nin vilayat halkına teşekkürü için Ek 7'ye bakınız.

müracaat ettiğini açıklamıştır (İkdam gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.7685: 2; Tanin gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.3434: 3).

BÖLÜM 6: İÇ BORÇLANMA İŞTİRAKÇİLERİ

6.1. Şirketler ve Diğer Bazı Malî Müesseseler

İç borçlanma teşebbüsünden en çok istifade edecek olanlar, parası olup da bu parayı ticarete işletemeyecek olanlardı. Ticaret yapabilmek için paranın yanı sıra cesaret ve ticaret bilgisi gerekmektedir. Ticaret yaparken para kazanılabilir de kaybedilebilir de iç borçlanma ise %5 faiz veriyordu. Altın ile kâğıt para arasındaki fark dikkate alındığında borçlanmadan elde edilecek olan kâr %20'ye yükselmekteydi. Üstelik borçlanmaya yatırılan sermayenin tamamını faiziyle birlikte altın lira olarak geri alma ihtimali vardı. Bu kârlara ek olarak ticarete olduğu gibi para kaybetme riski yoktu. Bundan dolayı küçük ve büyük şirketler, müesseseler yüksek miktarda borçlanmaya iştirake karar vermişlerdir. Hatta ticaret şirketlerinin ekseriyeti ihtiyat akçelerini tamamını iç borçlanma tahviline yatırmışlardır (Sabah gazetesi, 29 Nisan 1918, no.10220: 2).

Maliye Nezareti, şirketlerin iç borçlanma tahvili alabilmeleri için şirketlere bir kolaylık sağlamıştır. Nezaret bu hususta yapılan müracaatı değerlendirerek bu talebi uygun bulmuştur. Şirketler gelirlerinin %15'i ile iç borçlanmaya iştirak edebileceklerdi. 4 Nisan 1334 tarihli harp kazançları “tedabir-i evveliyeye kanununun 1. Maddesinin 4. Fıkrası”na göre, şirketler borçlanmadan temin edecekleri %5 faiz kârından harp vergisi alınmayacaktı (Sabah gazetesi, 21 Mayıs 1918, no.10242: 2). Bu suretle Maliye Nezareti şirketlerin iç borçlanmaya iştiraklerini arttırmayı hedefliyordu.

İç borçlanma kayıt müddeti başlamadan evvel ilk büyük iştirak haberi İzmir'den gelmiştir. İzmir Türk İhracat Şirketi senelik içtimainde iç borçlanmaya büyük miktarda iştirak için idare heyetine 16 Nisanda izin vermiştir. İzmir Türk İhracat Şirketi yeni teşkil edilmiş milli bir şirket olması hasebiyle şirketin aldığı bu karar büyük önem taşımaktadır (İkdam gazetesi, 19 Nisan 1918, no.7612: 2). Şirket kısa bir süre sonra 50.000.000 lira ile iştirake karar verdiğini açıklamıştır (Vakit gazetesi, 24 Nisan 1918, no.185: 1). 17 Nisanda da Bursa'daki Hüdavendigâr Seyr-i Sefain Şirketi 5.000, Muavin Hilâl-i Matbuat Şirketi 500 liralık iç borçlanma tahviline talip olduğunu açıklamıştır (Sabah gazetesi, 18 Nisan 1918, no.10208: 1). Yozgat'taki Milli Anonim Şirketi de 25 borçlanma tahviline talip olduğunu bildirmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi,

26 Nisan 1918, no.2436: 1). Reji idaresi kayıt müddeti başlamadan önce iç borçlanmaya 80.000 lira ile iştirake karar verdiğini duyurmuştur (Sabah gazetesi, 29 Nisan 1918, no.10220: 2).

İstanbul'da iç borçlanma kaydının 1 Mayıs'ta resmen başlamasından sonra gazeteler borçlanmaya iştirak eden şirketlerin adlarını ve iştirak miktarlarını ilan etmeye başlamıştır. İç borçlanmaya iştirak eden şirketler ve şirketlerin iştirak miktarları şu şekildedir:

100.000 lira Anadolu Demiryolu Şirketi

50.000 “ Tütün Reji Şirketi (İkdam gazetesi 2 Mayıs 1918, no.7625: 1)

30.000 “ Reji Müdüriyeti

40.000 “ Ordu ve Donanma Pazarı

10.000 “ Manifatura Şirketi

25.000 “ İttihad-ı Seyr-i Sefain Şirketi (Ati gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.123: 1)

50.000 “ Osmanlı Milli Sigorta Şirketi

9.000 “ Yeni Hilâl-i Bakkaliye Şirketi (Vakit gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.195: 1)

5.000 “ Türk-Bulgar Şark Anonim Şirketi (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 5 Mayıs 1918, no.2445: 1)

40.000 lira Türkiye Millî Sigorta Şirketi

10.000 “ Karamürsel Mensucat Şirketi

5.000 lira Balya Karaaydın Maden Şirketi (Sabah gazetesi, 6 Mayıs 1918, no.10227: 1)

50.000 lira Viyana'daki Ankara Sigorta Şirketi (İkdam gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.7631: 1)

20.000 lira Darülcize

10.000 “ Adapazarı Levazım-ı İnşaiye Fabrikası Anonim Şirketi

25.000 “ Dühan Osmanlı Anonim Şirketi

30.000 lira İzmir Kooperatif Şirketi

10.000 “ İzmir Palamut Anonim Şirketi

5.000 “ İzmir Aba Anonim Şirketi

5.000 “ Karpit Şirketi (Sabah gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.10230: 1)

5.000 “ Asikürasyon-u Jenerali Şirketi (Ati gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.130: 1)

30.000 “ Tünel ve Tramvay ve Elektrik Şirketi (Tanin gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.3382: 1)

2.000 lira Ticaret-i Berriye ve Bahriye Anonim Şirketi (Vakit gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.204: 1)

5.000 lira Gulet Bahir Harik Sigorta Sigorta Şirketi

10.000 “ Revinyon Adriyatika Sigorta Şirketi (İkdam gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.7638: 1)

200.000 lira İzmir'deki Halı Şirketi

120.000 “ İzmir'deki Türk Şirketi

100.000 “ İzmir'deki Pamuk ve Kooperatif Şirketi (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.2456: 1)

1.100.000 lira Duyun-u Umumiyye İdaresi (Ati gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.137: 1)

15.000 lira Yeni Ticaret Anonim Şirket-i Osmaniye

60.000 “ Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi (Sabah gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.10241: 2)

7.000 lira İzmir'deki Sanayi ve Ticaret Borsası (İkdam gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.7648: 1)

10.000 lira Şark Demiryolları Kumpanyası

4.000 lira Bomanti Bira Şirketi (Vakit gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.219: 1)

25.000 lira Asikürasyon-u Jeneral Kumpanyası (Tanin gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.3401: 2)

1.000 lira Galeri Dubara Mağazası (Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.3403: 4)

İç borçlanmaya en yüksek miktarla iştirak eden müessese Duyun-u Umumiyye'dir. Duyun-u Umumiyye 1.100.000 lira ile borçlanmaya iştirak etmiştir. Tanin ve Sabah gazeteleri Duyun-u Umumiyyeyi bu teşebbüsünden dolayı teşekkür etmişlerdir. Çünkü Duyun-u Umumiyye idaresi iç borçlanma teşebbüsüne yardımcı olmanın yanı sıra büyük bir miktarla da iştirak ederek iç borçlanmaya destek vermiştir. Duyun-u Umumiyye, borçlanmaya teminat gösterilen varidatın toplanması ve saklanmasında büyük bir görev üstlenmişti. Duyun-u Umumiyye bu görevinin yanı sıra borçlanmaya iştirakle de başka bir hizmet yapmıştır (Sabah gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.10238: 1). Tanin gazetesi iç borçlanmaya iştirak etmekte tereddüt edenlere seslenerek, şüpheye ve tereddüde mahal olmadığını söylüyor ve gerekçe olarak Duyun-u Umumiyye'nin bu işe 1.100.000 lira ile iştirakini göstermiştir.. Çünkü Duyun-u Umumiyye idaresi, sağlam ve emin işlere yatırım yapmakla şöhret kazanmıştı. İdarenin 1.100.000 lira ile borçlanmaya yatırım yapması, borçlanmanın emin ve sağlam bir iş olduğunu kanıtlıyordu (Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.3389: 1).

6.2. Bankalar

İç borçlanma için kayıt müddeti resmen başlamadan önce bankaların bir kısmı borçlanmaya yazılacakları taahhüdünde bulunmuşlardır. Bunlardan ilki Konya Milli İktisat Bankası'dır. Banka 15.000 lira ile borçlanmaya yazılma taahhüdünde bulunmuştur (İkdam gazetesi, 20 Nisan 1918, no.7613: 2). Taahhütte bulunan bir diğer banka ise Konya'daki Köy Bankası'dır. Köy Bankası,15.000 liralık borçlanma tahvili alacağını taahhüt etmiştir (Tanin gazetesi, 28 Nisan 1918,no.3370: 3). Borçlanma tahvili satın alan bankalardan bir kısmı yerli banka bir kısmı da yabancı bankalardır. Dahil-i istikrâza iştirak eden bankalar ve yazıldıkları miktar şu şekildedir:

33.000 lira Viner Bank-ı Ferayin

80.000 “ Ziraat Bankası (İkdam gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.7631: 1)

100.000 lira Osmanlı İtibar-i Milli Bankası

6.000 “ Bank-ı Avrozdi

3.000 “ Osmanlı Ticaret Bankası (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.2449:2)

22.000 “ Adapazarı İslam Ticaret Bankası (Tanin gazetesi, 10 Mayıs 1918,no.3381:1)

10.000 “ İzmir’deki MuteberA Yabancılar Bankası (Tanin gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.3382: 1)

400.000 lira Osmanlı Bankası (Tanin gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.3384: 1)

25.000 “ Türkiye Milli Bankası (İkdam gazetesi, 14 Mayıs 1918, no.7637: 1)

10.000 “ Manisa Bağcılar Bankası (Sabah gazetesi 15 Mayıs 1918, no.10236: 2)

30.000 “ Selânik Bankası (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.2458: 1)

60.000 “ Macar Bank ve Ticaret Anonim Şirketi (Sabah gazetesi, 20 Mayıs 1918, no.10241: 2)

10.000 lira Bank-ı Jeneral Dö Türkî (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.2463: 1)

10.000 “ Macar Bankası İzmir Şubesi (İkdam gazetesi, 25 Mayıs 1918, no.7648: 1)

50.000 “ Doyçe Oryant Bank (Ati gazetesi, 26 Mayıs 1918, no.146: 1)

10.000 “ Doyçe Bank

20.000 “ Rus Bankası

5.000 “ Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası (Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2)

Osmanlı Bankası, 8Mayıs 1918 günü idare heyeti toplantısı düzenledi. Toplantıda heyet üyelerinden Nuri Bey, bankanın iç borçlanma tahvillerinden 1.000.000 liralık tahvil satın alınması önerisini yapmıştır. Nuri Bey, bankanın imtiyaz süresi bittiğinde, büyük miktarda tahvil satın alınmasının, bankanın memleketteki saygınlığının devamını sağlayacağını söylemiştir. Nuri Bey’e göre büyük miktarda tahvil satın

alınırsa banka satış işlemi yapan kuruluşlar listesinde birinci sıraya geçebilirdi. Ancak toplantıda Ali Cevat Bey ve M. Hanemoğlu 200.000 liralık tahvil alınması taraftarıydı. M. Keresteciyan ise 300.000 liralık tahvil alınması önerisinde bulundu ve bu öneri kabul olundu. Bu kararın ve bankanın daha fazlasının yapamayacağını Maliye Nazırı Cavit Bey'e bildirme görevi Kartali'ye verildi. Kartali bu kararı Cavit Bey'e bildirdiği zaman Cavit Bey hatırı için bu miktara 100.000 lira daha eklenmesini istemiştir. Kartali, bankanın bunu niye yapamayacağını ayrıntılarıyla açıklamasına rağmen, Cavit Bey, “*umarım banka bunu benim hatırım için yapar, yapmayı reddetmez*” demiştir. 11 Mayıs'ta tekrar toplanan idare heyeti, Cavit Bey'in istediği miktar olan 400.000 lira ile tahvil satın almaya karar vermiştir (Eldem, 2000: 346-347).

Osmanlı Bankası, 12 Mayıs'ta 400.000 liralık tahvil satın almıştır. Bankanın 400.000 liralık iştirakinden memnun olan Maliye Nazırı Cavit Bey, Osmanlı Bankası müdürüne ve idare heyetine teşekkür etmiştir¹. (Sabah gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.10238: 1; Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.3389: 2)

Bankaların yanı sıra banka müdür ve direktörleri de kendi namlarına borçlanma tahvili satın almışlardır. Bunlardan biri olan Döyçe Bank Dersaadet Şubesi Direktörü Mösyö Kaofman, 10.000 liralık tahvil satın almıştır (Sabah gazetesi, 24 Mayıs 1918, no.10245: 1) Döyçe Oryant Bank Direktörleri de 15.000 liralık tahvil satın almışlardır (Ati gazetesi, 26 Mayıs 1918, no.146: 1) . Her gün maliye işleriyle uğraşan ve kârlı, en emin işleri herkesten iyi bilen şahısların şahsî paralarını tereddüt etmeden iç borçlanma tahviline yatırmaları önemli bir husustur. Bu hususu vurgulayan Sabah Gazetesi, banka direktörlerinin iştiraklerini işaret ederek tereddüt edenlere ibret olması gerektiğini yazmıştır (Sabah gazetesi, 24 Mayıs 1918, no. 10245: 1).

---

¹ Maliye Nazırı Cavit Bey'in Osmanlı Bankası'na yaptığı teşekkürün sureti: “Bank-ı Osmanî Müdüriyet-i Umumiyyesine: Osmanlı Bankası'nın istikrâz-ı dahilisine dört yüz bin lira ile iştirake karar vermiş olduğunu dünkü mülakatımızda sizden kemal-i memnuniyetle tebliğ ettim. Müessesenizin bu güne kadar ibzalinden hali kalmadığı mesaiyi ciddiye ve hayırhevahaneye zamîmeten bu kere de istikrâz-ı dahiliye vasi bir mikyasta iştirak suretiyle ifa eylediği hizmetin kıymetini tamamen takdir ederek bundan dolayı zat-ı vealalarına suret-i mahsusada teşekkür eder ve meclis-i idare azasına teşekkürat-ı samimiyemin iblağını rica eylerim. Maliye Nazırı Cavit.”(Sabah gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.10238: 1; Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.3389: 2)

6.3. Muhtelif Cemiyetler

İç borçlanma teşebbüsünün temin ettiği kârdan yararlananlar arasında cemiyetler de vardır. Cemiyetler önceleri kasalarındaki parayla ticaret yapamadıkları için bu paraları genellikle yüksek faiz karşılığında bankalara yatırmak mecburiyetinde bulunuyorlardı. İç borçlanma teşebbüsüyle birlikte cemiyetler, paralarını daha iyi işletebilme şansına sahip olmuşlardır. İç borçlanma %5 faiz veriyor görünse de gerçekte %20 oranında bir kâr sağlıyordu. Bu durumda cemiyetler için iç borçlanmadan daha kârlı bir iş yoktu.

İç borçlanma teşebbüsüne ilk iştirak haberi, 17 Nisan'da Bursa'dan gelmiştir. Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin Bursa Şubesi 8.000 lira ile iç borçlanmaya iştirak edeceğini duyurmuştur (Sabah gazetesi, 18 Nisan 1918, no.10208: 1).

Kısa bir süre sonra da Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin genel merkezi, iç borçlanmaya büyük ölçüde iştirake karar vermiştir. Cemiyetin genel merkezi, İzmir Şubesine telgraf çekerek mevcut paradan bir kısmının "ihtiyat akçesi" olarak alıkonulduktan sonra diğer kısmının iç borçlanma için hazır edilmesini bildirmiştir. İzmir Şubesi, bu telgraf üzerine mülhakata tamim suretinde telgraf çekerek mevcut paraların miktarını sormuş ve mülhakat merkezlerini vazifeye davet etmiştir. Bunun üzerine İzmir Müdafaa-i Milliye Şubesi, İzmir şubesinin iç borçlanmaya ne kadar iştirak edeceğini kararlaştırmak için bir toplantı düzenlemiştir (Sabah gazetesi, 24 Nisan 1918, no.10215: 2). Toplantı sonunda ne karara varıldığı hakkında gazetelerde bir habere rastlanılamamıştır. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin genel merkezi ise 1 Mayıs'ta 40.000 liralık tahvil satın almıştır (Atı gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.122: 1; Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.10223: 2).

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Halep şubesi de 11 Mayıs'ta 8.000 liralık tahvil satın almıştır. Halep Şubesi, vilayette borçlanmaya ilk yazılan olduğu için 1 numaralı makbuzu almıştır (Sabah gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.10234: 2). Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin Makriköy (Bakırköy) Şubesi de 13/14 Mayıs'ta 16.000 kuruşluk borçlanma tahvili satın almıştır (Vakit gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.206: 1).

Donanma Cemiyeti, 24 Nisanda iç borçlanmaya 150.000 lira ile iştirak edeceğini açıklamıştır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 24 Nisan 1918, no.2434: 2). Osmanlı Matbuat Cemiyeti ise 6/7 Mayıs günü 200 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmiştir. Cemiyet yeni

kurulmuş olduğundan daha yüksek miktarda iştirakte bulunamamıştır (Atı gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.128: 1). Matbuattan Tanin gazetesi ise iç borçlanmaya İtibar-ı Milli Bankası gişesinden 15.000 lira ile iştirak etmiştir (Tanin gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.3380: 1).

İç borçlanmaya iştirak eden diğer bir cemiyet, Hilâl-i Âhmer Cemiyeti'dir. Cemiyetin başında bulunan Celâl Muhtar Bey, iktisadî konulardaki mahirliği ve vatanperverliği ile tanınmaktadır. Bu sebeple Vakı ve Tanin gazeteleri, Celâl Bey'in iç borçlanma teşebbüsüyle ilgili düşüncelerini öğrenmek için birer muharrirlerini Celâl Bey'in nezdine göndermişlerdir. Celâl Bey bu görüşmede¹ iç borçlanma teşebbüsünün çok kârlı bir iş olduğunu, ancak kendisinin yeminli olduğu için bu teşebbüse bizzat iştirak edemeyeceğini açıklamıştır (Vakı gazetesi 8 Mayıs 1918, no.199: 1; Tanin gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.3380: 2). Kendi şahsı için bu açıklamaları yapan Celâl Muhtar Bey, Hilâl-i Âhmer Cemiyeti'nin devamı ve geleceği için cemiyet adına iç borçlanmaya 66.000 kuruş ile iştirak etmiştir (Sabah gazetesi 24 Mayıs 1918, no.10245: 1; İkdâm gazetesi, 24 Mayıs 1918, no.7647: 1). Hilâl-i Âhmer Cemiyeti'nin Eskişehir'deki hanımlar şubesi de iç borçlanmaya iştirak etmiştir (Sabah gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.10249: 1).

6.4. İştirakçi Osmanlı Kadınları

Devrin ünlü hatipleri, Osmanlı hanımlarını malî işlere alıştırmak ve onların iç borçlanma teşebbüsüne teşviklerini sağlamak için bir dizi konferanslar düzenlemişlerdir. Hamdullah Suphi, Fazıl Berki, Çerkez Nihat ve Cevat Beyler sadece hanımlara özel iç borçlanma konusunda konferanslar tertiplemişlerdir. Ziya Gökalp Bey ise kadının toplumdaki mevkiini ortaya koymak için umuma "Kadının İçtimai Tesanüddeki Mevkii" konusunda bir konferans vermiştir (İkdâm gazetesi, 24 Nisan

---

¹ Celâl Muhtar Bey iktisadî konulardaki mahirliği ve vatanperverliği ile tanınan bir şahsiyet olduğu için Vakı ve Tanin gazeteleri birer muharrirlerini Celâl Bey'in nezdine göndererek onun iç borçlanma konusundaki fikirlerini öğrenmek istemişlerdir. Celâl Bey muharrirler iç borçlanma teşebbüsünün "çok kârlı bir iş" olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Vakı gazetesi muharriri "Bizzat siz ne kadar yazıldınız, yahut yazılmak fikrindediniz?" diye bir soru yöneltmiştir. Bu soruya Celâl Bey "Hiç!" cevabını vermiştir. Bu cevaba şaşırın muharrir bunun nedenini sormuştur. Celâl Bey, bu harp esnasında herkesin şahsi menfaat peşinde koştuğunu, bundan çok müteessir olduğunu, savaş süresince kendisinin şahsen hiçbir kârdan istifade edemeyeceğine dair kendi kendine yemin ettiğini, bu yüzden bu kârlı işe iştirak edemeyeceğini açıklamıştır (Vakı gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.199: 1; Tanin Gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.3380: 2).

1918, no.7617: 2).Cevat Bey de sadece hanımlara “Kadınlar ve İktisadiyat” mevzuunda bir konferans sunmuştur (Tanin gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.3384: 4).

Düzenlenen bu konferansların hanımların üzerinde bir etkisi olduğu muhakkaktır. İkdam gazetesi, borçlanma kaydının başladığı ilk gün olan 1 Mayıs günü kayıt yaptıranlar arasında birçok hanımın bulunduğunu gözlemlemiştir (İkdam gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.7625: 1).

Fazıl Berki Bey’in Adapazarı, Küplü, Eskişehir ve Bilecik’te umuma ve sadece hanımlara verdiği konferanslardan sonra hanımların iç borçlanmaya iştirakleri artmıştır. Berki Bey’in Adapazarı hanımlarına verdiği konferansta “şu zamanda ziynet altını takmanın iktisaden doğru olmadığı” yönündeki beyanı, hanımlar üzerinde büyük bir tesir göstermiştir. Bu beyandan sonra hanımların bir kısmı ziynet altınlarını vererek birkaç saat içinde 4.180 liralık tahvil satın almışlardır (Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 1). Berki Bey’in Küplü’deki konferansından sonra da hanımların iç borçlanmaya iştirak ettikleri görülmüştür (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.2458: 1).

Berki Bey’in Bilecik’te hanımlara ve erkeklere ayrı ayrı verdiği iki konferanstan sonra 14.000 liralık kayıt yapılmıştır. Bilecik hanımları boyunlarındaki beşibirerdelerini vererek tahvil satın almışlardır. Konferanstan sonra, Bilecik ve etrafı Osmanlı kadınları namına Ayşe Faika Hanım basına bir telgraf göndermiştir. Telgrafta İstanbul ve taşra hanımlarına seslenen Bilecik hanımları, altınlarından vazgeçerek borçlanmaya yazıldıklarını haber vermektedirler. Daha sonra Bilecik hanımları, “Biz şehitlerimize “Biz vatan uğruna hayatımızı verdik, hemşirelerimiz hâlâ altınlarla süsleniyorlar.” dedirtmeyeceğiz.” demişlerdir. Bilecik hanımları, bütün hemşirelerini altın ziynetten vazgeçerek, erkeklerin silahla hizmetine mukabil hanımlarında altınlarıyla harbe iştirak etmeleri için davette bulunmuşlardır (Tanin gazetesi, 19 Mayıs 1918, no. 3391: 2).

Berki Bey’in Eskişehir konferansından hemen sonra 25.000 liralık kayıt yapılmıştır. Berki Bey’in irşadı özellikle hanımlar arasında büyük bir tesir göstermiştir. Hanımlar bir günde 5.000 liralık kayıt yaptırmışlardır. Aralarında 1.000 liralık tahvil alan hanımlar da olmuştur (Sabah gazetesi, 28 Mayıs 1918, no.10249: 1)

Ankara’da Darülmualiminde yapılan bir içtimada da 11 hanım, 590 liralık tahvil satın almak için kayıt yaptırmışlardır (Ati gazetesi, 10 Mayıs 1918, no130: 3). Mektepli hanımların da tahvil almak için kayıt yaptırdıkları haberi alınmıştır. Alem-i Valide Sultanisi talebeleri, okulun idare heyeti ve öğretmenleri aralarında topladıkları 60 lira ile 3 tane tahvil satın almışlardır. Bu tahviller satın alındıktan sonra ihtiyacı olan öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan okulun teavün sandığına hediye edilmiştir. Böylece hanım öğrenciler, Sabah gazetesinin tabiriyle hem emr-i milliyeye, hem emr-i vataniye hem de emr-i hayra hizmet etmişlerdir (Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.10223: 2).

Matbuata ulaşan bir diğer ilginç kayıt haberi ise Kayseri’den gelmiştir. Kayseri’de ikamet eden Lütfiye Şükufe isimindeki küçük bir kız, matbuata gönderdiği mektubunda, iç borçlanma haberini duyduğu anda küpelerini satarak elde ettiği 20 lira ile bir tahvil satın aldığını, beşibiryerdesini de satarak ikinci kez borçlanmaya iştirak edeceğini haber vermektedir (Ati gazetesi, 5 Haziran 1918, no.156: 4).

Matbuata ulaşan en ilginç haber ise Beyoğlu’ndan gelmiştir. Bu haber, iç borçlanma teşebbüsüne iştirak etme arzusunda olan ve bunun için de yatak örtüsünü satmak için gazeteye ilan veren bir hanımın haberidir¹. Bu hanım, kocasının beğenmediği yatak örtüsünü satarak, elde ettiği parayla iç borçlanma tahvili satın almak istemektedir. (Ati gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.135: 3).

6.5. İç Borçlanmaya İştirak Eden Çeşitli Zümreler

İç borçlanma teşebbüsüne sadece Türk unsuru değil, tüm Osmanlı unsurları ilgi göstermiştir. Türkçe gazetelerin yanı sıra Rum, Ermeni ve Musevi gazeteleri sayfalarında iç borçlanmadan bahsetmişlerdir. Ahmet Emin, Vakit gazetesinde yayınlanan “Yeni Vatandaşlık” isimli makalesinde Türkçe, Ermenice ve Rumca gazetelerin müşterek vatandaşlık vazifelerinden bahseden yazılar yazdıklarını, bu yazıların sadece iç borçlanma işine iyi tesirler etmekle kalmayacağını, memlekette yeni

---

¹ Bu hanım 10 yıl önce evlenirken ailesi ona 300 altın harcayarak havai mavi bir yatak örtüsü yaptırmıştır. Ancak eşi bu rengi beğenmemiş ve pembe renkte yeni bir örtü yaptırmıştır. Bunun üzerine hanım mavi örtüyü kullanmayarak sandığında saklamıştır. Bu hanım iç borçlanma teşebbüsünü duyunca bu mavi örtüyü satmak için gazeteye ilan vermiştir (Ati gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.135: 3).

bir vatandaşlık anlayışının tesisini sağlayacağını yazmıştır (Vakit gazetesi, 19 Nisan 1918, no180: 1).

Gayr-i Müslimlere ait gazetelerin borçlanmayla ilgili çalışmaları arzu edilen derecede hararetle olmasa da iç borçlanma teşebbüsü, Osmanlılıkla ilgili meselelerin şimdiye kadar uğramış olduğu lakaytlıktan kurtulmuştur. Rum Ermeni ve Musevi gazeteleri, iç borçlanmayla ilgili makaleler yayınlamakla okuyucularına teşvikte bulunmuşlardır (Tanin gazetesi, 23 Nisan 1918, no.3365: 1).

Bu gazetelerden biri Rumca Patris gazetesidir. Patris gazetesi, Maliye Nazırı Cavit Bey ile yaptığı borçlanmayla ilgili mülakatı¹ sayfasında yayınlamakla okuyucularını bu konuda bilgilendirmiştir (Vakit gazetesi, 3 Nisan 1918, no.164: 1).

Borçlanmayla ilgili olarak makale yayınlayan diğer bir yabancı gazete, Osmanlı Musevilerinin hukukunu müdafaa etmek için İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan Musevilere ait bir gazetedir. Bu Musevi gazetesi yayınlamış olduğu makalesinde borçlanma teşebbüsünün şartlarının gayet menfaatli olduğundan, iktisadî işlerde mahir olan Musevilerin, diğer unsurlara nazaran bu borçlanma işine daha çok önem verdiklerinden, ancak Musevilerin sadece maddi menfaat sebebiyle değil vatana hizmet hissiyle bu işe iştirak edeceklerinden bahsetmektedir (İkdam gazetesi, 23 Nisan 1918, no.7616: 2).

Türkçe matbuat da gayr-i Müslimlerin borçlanmayla ilgili fikirlerini öğrenmek için onlarla mülakat yapmış ve onların bu beyanlarını sayfalarında yayınlamıştır. Bunlardan biri olan Sabah gazetesi, ismi gazetede zikredilmeyen, malî âlemde ve sarrafiyede önemli bir mevkiye sahip ecnebi bir şahsın borçlanmayla ilgili mütalaasını yayınlamıştır. Bu şahıs, iç borçlanmanın muvaffakiyetini sağlayacak sermayenin memlekette mevcut olduğundan, borçlanmanın teminatından ve temin edeceği kârdan bahsetmiştir (Sabah gazetesi, 13 Nisan 1918, no.10203: 1).

Tanin gazetesi de iç borçlanma münasebetiyle yaptığı anketinde, Musevilerin dinî lideri olan hahambaşının borçlanma konusundaki görüşlerini öğrenmek için

---

¹ Rumca Patris Gazetesi, Maliye Nazırı Cavit Bey ile iç borçlanma hakkında bir mülakat yapmıştır. Cavit Bey, Patris gazetesi müdürünün borçlanma faizlerinin nasıl ve kaç taksitte ödeneceği yönündeki suallerine cevap vermiştir (Vakit gazetesi, 3 Nisan 1918, no.164: 1).

hahambaşına müracaat etmiştir. Hahambaşı, iç borçlanma teşebbüsünün muvaffakiyetle neticeleneceği kanaatinde olduğunu beyan etmiş Tanin gazetesi de bu beyanı sayfasında yayınlamıştır (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no. 3374: 2).

Gayr-i Müslim tebaanın önde gelen isimlerinden bazıları da borçlanma hakkında konferanslar¹ düzenlemek suretiyle hizmette bulunmuşlardır.

Bu çalışmada Ermeni ve Rumlar hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmış olduğundan Ermeni ve Rumlara daha geniş bir verilmiştir.

6.5.1. Ermeniler

Ermenice Jamanak Gazetesi, 15 Nisan 1918 tarihli nüshasında “Dâhil-i İstikrâz ve Ermeniler”² başlıklı bir makale yayınlamıştır. Tanin ve İkdâm Gazeteleri bu makaleyi aynen tercüme ederek 16 Nisan 1918 günkü sayfalarında neşretmişlerdir.

Jamanak Gazetesi, bu makalesinde samimi bir dille Ermeni vatandaşlarına seslenmektedir. Makalede iç borçlanmanın gayet müsait şartlara sahip olduğu ve bundan dolayı muvaffakiyetin şimdiden temin edilmiş olduğu vurgulanmaktadır. Avrupa’da ihraç edilen tahvillerin içinde en emniyetlisinin bu olduğu ve bu teşebbüsün Ermenilerin menfaatlerini temin için iyi bir fırsat olduğu belirtilmektedir. Makalede vurgulanan ikinci bir nokta ise iç borçlanma teşebbüsünün millî yönüdür. Jamanak Gazetesi, Ermeni milletinin iç borçlanma teşebbüsüne ne kadar büyük bir miktarda iştirak ederse vatana karşı hissettiği bağlılığını o derece ispat etmiş olacağını ifade etmektedir. Jamanak Gazetesi, daha sonra makalesinde başkalarının oyununa gelen Ermeni komitecilerinin işledikleri cinayetlerin, asırlardan beri kardeş gibi yaşayan Ermenilerle Türklerin arasını açtığını, bunda hakiki Osmanlı Ermenilerinin hiçbir ilgilerinin olmadığını, iki kardeş arasındaki bu kötü anıları silmek ve münasebetlerin eski haline dönmesi için iç borçlanma teşebbüsünün iyi bir fırsat olduğunu yazmıştır. Bu sebeple Jamanak Gazetesi, Ermenilerin sadece büyük sermaye sahibi olanlarının değil, küçük sermaye sahibi olanlarının da iç borçlanma teşebbüsüne iştirak etmelerini ve iştirak etmekle yetinmeyerek, iştirak ettiklerini gösterecek tarzda hareket etmelerini tavsiye ederek bu arzuda olduğunu dile getiriyordu. Jamanak’ın kanaatine göre,

---

¹ Bu konferanslar için 3. Bölümdeki İstanbul’daki Konferanslar kısmına bakınız.

² Ermenice Jamanak gazetesinin “Dâhil-i İstikrâz ve Ermeniler” başlıklı makalesi için Ek 5’e bakınız.

Ermeniler, iç borçlanmaya iştirakle bu vatana ne kadar bağlı olduklarını Türklere göstermiş olacaktı (Tanin gazetesi, 16 Nisan 1918, no. 3358:3; İkdam gazetesi, 16 Nisan1918, no.7609: 2).

Tanin Gazetesi, 17 Nisan günü ilk sayfasında Jamanak gazetesine, böyle bir makale yazdığı ve neşrettiği için teşekkürlerini ve takdirlerini bildiren bir yazı yayınlamıştır. Tanin Gazetesi yazısında, Jamanak Gazetesi'nin yayınlamış olduğu bu makale ile Ermeni vatandaşlarına gayet iyi bir fırsatı haber vermiş olduğunu dolayısıyla ifasına mecbur olduğu vazifelerden en büyüğünü yerine getirdiğini belirtmiştir (Tanin gazetesi, 17 Nisan 1918, no. 3359:1).

Jamanak Gazetesi'ne bu makalesinden dolayı teşekkür eden diğer bir gazete Sabah'tır. Sabah Gazetesi, iç borçlanma teşebbüsünün tamamen bir menfaat işi ve tamamen bir hamiyet meselesi olmadığını, Ermeni vatandaşları bu teşebbüse ilgi gösterirlerse bu durumun öncelikle onların zekâ ve dirayetleriyle hareket etmiş olduklarını göstereceğini, daha sonra vatanî vazifelerini ifa etmiş olacaklarını kaydetmiştir (Sabah gazetesi, 18 Nisan 1918, no.10209: 1).

Jamanak Gazetesi'nin yanı sıra Ermeni Katogikos ve Patrikliği Dersaadet Vekili Kapril Cevahirciyan Bey de Ermeni vatandaşlarının iç borçlanma teşebbüsüne güçleri oranında iştirak etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Tanin Gazetesi'nin iç borçlanma münasebetiyle yaptığı ankette bu konudaki mütalaasını dile getiren Ermeni Patrik Vekili, Ermenilerin iç borçlanmaya iştirak ederek, hem vatanlarına karşı hissettikleri bağlılığı göstermiş olacaklarını hem de şahsî menfaatlerini temin edeceklerini söylemiştir (Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1918, no. 3374:1).

Ermenilerin iç borçlanma teşebbüsüne iştiraklerini temin için Ermeni tüccarlarının ileri gelenleri, Osmanlı Ticaret Bankası'nda bir toplantı düzenlemişlerdir. Toplantıya katılan Ermeni tüccarlarından Edvard Karagözyan, Agob Aseyan, Benun Değirmenciyan, Leon Topalyan, Keruçe Damadyan, Mişel Nuriçyan, Mihran Keseryan ve Hırand Babayan Efendilerle Osmanlı Ticaret Bankası müdürlerinden oluşan bir heyet teşkil edilmiştir. Heyet, 27 Nisan Pazartesi gününden itibaren Ermeni ticarethanelerini dolaşarak Ermenileri iç borçlanma teşebbüsüne kayıt etmeye başlayacaktır (Sabah gazetesi, 21 Nisan 1918, no.10212: 2). Araştırmamızın

devamında bu heyetin çalışmaları ve ne kadar kayıt yaptığı hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Ancak Tasvir-i Efkâr gazetesinde, İzmir'deki Ermeni tüccarlarından kimlerin ne kadar miktar ile iç borçlanma teşebbüsüne iştirak ettiklerini görebiliyoruz. İzmir'deki Ermeni tüccarlarından iç borçlanmaya kayıt yaptıranların isimleri ve kayıt miktarları şu şekildedir:

50.000 lira Aznavuryan ve Sefrihsaryan

35.000 “ Bakırcıyan Biraderler

30.000 “ Evadikyan Biraderler

30.000 “ Almasyan Biraderler

10.000 “ Kocamanyan Andonyan

10.000 “ İplikçiyan (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.2456: 1)

6.5.2. Rumlar

Rum Cemiyeti Edebiyesi, Rum vatandaşlarına iç borçlanmanın faydalarını anlatmak üzere cemiyet salonlarında bir dizi konferanslar düzenlemiştir. Bu konferanslar herkes tarafından tanınan ve takdir edilen kişiler tarafından verilmiştir.

Rum matbuatı da Rum vatandaşlarının iç borçlanma teşebbüsüne iştiraklerini temin için borçlanmayla ilgili makaleler ve haberler yayınlamıştır. Rum basını iç borçlanma teşebbüsünün hem kârlı hem de vatanî bir iş olduğunu söyleyerek Rumların, servetleri ve mevkileri oranında bu teşebbüse iştirak etmeleri tavsiyesinde bulunmuştur (Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.3389: 2).

Rum gazetelerinden biri olan Patris gazetesi de iç borçlanma teşebbüsünü yakından takip eden gazetelerden biridir. İç borçlanma teşebbüsünün ortaya atılmasıyla birlikte altın fiyatlarında bir düşüş yaşanmış, bu konuda bilgi almak isteyen Patris Gazetesi müdürü Platon Keşişoğlu Efendi, Cavit Bey'le bir mülakat¹ yapmıştır. Patris Gazetesi

---

¹Patris Gazetesi'nin Maliye Nazırı Cavit Bey'le yaptığı mülakaatın esasını altın fiyatlarındaki düşüş ve iç borçlanma faizlerinin kaç taksitte ve ne zaman ödeneceği konuları oluşturuyordu. Cavit Bey, faizin iki taksitle yılda iki kez ve peşin olarak ödeneceğini bu durumun altın fiyatlarını düşüreceğini bunu engellemek için de bankalarla görüşeceğini ve altının memlekette naklinin serbest bırakılacağını söylemiştir(Sabah Gazetesi, 3 Nisan 1918, no. 10194: 1).

müdürünün sorularını cevaplandıran Cavit Bey, gazete müdüründen iç borçlanmaya iştirak hususunun ne kadar faydalı bir teşebbüs olduğunu Patris Gazetesinde yazmasını istemiştir (Sabah Gazetesi, 3 Nisan 1918, no.10194: 1).

Patris Gazetesi, 16 Mayıs'ta Rum zenginlerine hitaben bir makale yayınlamıştır. Gazete bu makalesinde Rum vatandaşlarına ve Rum zenginlerine seslenerek onları yüksek rakamlarla iç borçlanmaya iştirake davet etmiştir. Gazete, Rum vatandaşlarının malî güçlerini ve vatana bağlılıklarını göstermek için bu teşebbüsün güzel bir vesile olduğunu yazmıştır (Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.3389: 2).

Rumların iç borçlanmaya ne kadar iştirak ettiklerini tam olarak tespit edememekle birlikte gazetelerde bununla ilgili bir kaç küçük habere rastlanılmıştır. Rumların iştirakini bildiren ilk haber, Patris Gazetesi'ndeki haberi aktaran Tanin gazetesinde tespit edilmiştir. Bu haberde Tanin gazetesi, Rum Patriki Yermanos Efendi'nin iç borçlanmaya 2.000 lira ile iştirake karar verdiğini bildirmektedir (Tanin Gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.3374: 3).

Bir diğer iştirak haberi Manisa'dan gelmiştir. Manisa'daki Rum eşraf, Rum metropolitinin vaazı üzerine yarım saat içinde 6.000 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmiştir (Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 9). Konuyla ilgili üçüncü haberi ise Vakit Gazetesi, İzmir'deki Köylü Gazetesi'nden aktarmıştır. Vakit gazetesi, Kuşadası Metropoliti Yuvakim Efendi'nin Kuşadası Rumlarına vaaz verdikten sonra kayıt işlemlerinin başladığını yazmıştır (Vakit gazetesi, 18 Mayıs 1918, no.209: 1).

6.6. Malını ve Tasarrufunu Satarak Borçlanmaya İştirak Edenler

İç borçlanmanın sağlayacağı kârın farkında olan Osmanlı vatandaşlarından bazıları mallarını satarak borçlanmaya yazılmışlardır. Muhtemelen bu şahıslar ya ceplerindeki miktarla borçlanmaya iştirak etmeyi yeterli bulmayanlar ya da hiç parası olmayıp da bu fırsatı kaçırmak istemeyenlerdir.

İç borçlanmaya malını satarak iştirak edenlerden biri Yüzbaşı Kenan'dır. Bu şahıs Vakit gazetesine gönderdiği mektubunda, Tophane'de Karabaş Mahallesi'ndeki hisseli ahırından aylık 40 kuruş kira aldığını ancak bu ahır sattıktan sonra hissesine düşen 300 lirayla borçlanmaya yazıldığını ve ilk altı aylık faiz olarak 7,5 lira aldığını

bildirmektedir. Mektubun devamında Yüzbaşı Kenan “300 kâğıdım beni yanmaz, yıkılmaz, vergisiz bir hane sahibi yaptı.” demiştir (Vakit gazetesi, 7 Mayıs 1918, no.198: 1).

Gazetelerdeki haberlerden tespit edebildiğimiz kadarıyla malını satarak borçlanmaya yazılan bir diğer kişi İzmit eski Sıhıye Müdürü Hafız Mehmet Servet Bey’dir. Mehmet Servet Bey, oturduğu evini 800 liraya satarak bu parayla borçlanmaya yazılmıştır (Vakit gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.214: 1).

Buna benzer bir iştirak haberi de Bartın’dan gelmiştir. Bartın Kaymakamı İbrahim Bey eski eşyalarından bazısını satarak iç borçlanmaya yazılmıştır (Tanin gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.3399: 2).

Malını ve eşyasını satarak iç borçlanmaya yazılanların yanı sıra daha önce paralarını başka tahvillere yatırmış olan birçok sermaye sahibi, bu tahvilleri satarak iç borçlanmaya yazılmışlardır. Daha kayıt müddeti başlamadan nisan ayının ortalarında birçok sermaye sahibi bu tahvilleri satarak iç borçlanma tahvilleri almak için para tedarik etme yoluna gitmişlerdir. Bu sermaye sahiplerinden birçoğu elindeki Anadolu, Duyun-u Muvahhide, Tramvay ve Terkos Suyu tahvillerini satarak iç borçlanmaya yazılmak için hazırlık yapmışlardır (Sabah gazetesi, 17 Nisan 1918, no.10208: 1). Daha önceden Emniyet Sandığına birikimlerini yatıran birçok kişi de iç borçlanmaya yazılmak için buradaki paralarını Emniyet Sandığı’ndan çekmişlerdir. Bazı yatırım sahipleri de bu paralarını çekmekle yetinmeyerek Emniyet Sandığı’ndan paralarının miktarı kadar daha borç para alarak borçlanmaya yazılmışlardır (Tanin gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.3376: 2).

6.7. İç Borçlanmaya Yüksek Miktarda Yazılan Şahıslar

Osmanlı vatandaşlarından iç borçlanmaya yüksek miktarlarla iştirak edenler olmuştur. Bu şahıslardan bazılarının iştiraki, büyük şirketlerin ve müesseselerin iç borçlanmaya yaptıkları iştiraklerden daha yüksek olmuştur. Bu şahıslardan en önemlisi Harbiye Nezareti mütaahitlerinden olan Bayramzade İsmail Hakkı Bey’dir. Bayramzade şahsen iç borçlanmaya 50.000 lira ile yazılmıştır. Bu iştirak miktarıyla itibarıyla Bayramzade birçok banka ve müesseseyi geride bırakmıştır. Bayramzade kadar yüksek miktarda iştirak edenler olmasa da yine hatırı sayılır rakamlarla iştirak edenler olmuştur. Nuri

Aziz, Kazım Nuri ve ortakları toplam 10.000 lira ile borçlanmaya yazılmışlardır. Yazıcızade İsmail Hakkı Bey de borçlanmaya 5.000 lira ile yazılmıştır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 9 Mayıs 1918, no.2449: 2).

Tüccardan Rüştü Karakaş Bey borçlanmaya 10.000 lira ile iştirak etmiştir. Edremit'ten Ali Rıza Ticaret Grubu da 38.000 lira ile iç borçlanmaya yazılmıştır (Tanin gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.3383: 1). Bolu'dan Kolağasızzade Ragıp Efendi de iç borçlanmaya 5.000 lira ile iştirak etmiştir (Sabah gazetesi, 24 Haziran 1918, no.10276: 2).

Gazetelere vilayetlerden bu iştirak haberlerine benzer birçok iştirak haberleri gelmiştir. İştirak edenler genellikle 5.000, 2.000, 1.000 ve 500 lira ile iştirak etmişlerdir. Burada sadece bu haberlerden birkaçını verebildik. Bu iştiraklerden anlaşıldığı üzere iç borçlanmanın sağladığı kârın farkında olan şahıslar, paralarını bu teşebbüse yatırmaya çekinmemişlerdir.

6.8. Okullar

İç borçlanma teşebbüsüne iştirak edenler arasında mektep öğrencileri de bulunmaktadır. Özellikle öğrencilerin borçlanma teşebbüsüne iştirakte bulunmaları iktisadî terbiye açısından büyük öneme sahiptir. İç borçlanmanın memleket için ne demek olduğunu kavrayan bu küçük yaştaki çocukların küçük miktarlardaki iştirakleri büyüklerine örnek teşkil edecek derecede önemlidir. Tespitlerimize göre borçlanmaya iştirak eden okulların hepsi İstanbul'dadır. Bunlardan ilki Barbaros Hayrettin Paşa Mektebi'dir.

Beşiktaş'taki Barbaros Hayrettin Paşa Mektebi'nin öğrencileri, en küçük tahvilin 20 lira olmasından dolayı bu parayı bir kişinin bir araya getirmesine imkân olmadığından, aralarında topladıkları parayla 1 tahvil almaya vermişlerdir. Toplanan bu 20 lira ile tüm talebe namına bir tahvil satın alınacaktır. Öğrenciler kayıt müddeti boyunca da harçlıklarını biriktirerek ikinci bir tahvil alma tasavvurundadırlar (Vakit gazetesi, 18 Nisan 1918, no.179: 2).

Borçlanmaya iştirak eden diğer bir okul Alem-i Valide Sultanisi'dir. Mektep öğrencileri, mektebin idare heyeti ve öğretmenleri aralarında topladıkları 60 lira ile 3 tahvil satın almışlardır. Bu tahvilleri okulun teavün sandığına hediye ederek, buradan

sağlanacak paranın ihtiyacı olan öğrencilere harcanması planlanmıştır (İkdam gazetesi, 2 Mayıs 1918; no. 7625: 2).

Kadıköy Sultanisi de borçlanmaya iştirak eden okullar arasında yer almaktadır. Kadıköy Sultanisi öğrencileri ve öğretmenleri aralarında topladıkları 120 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmişlerdir (Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1918, no.3403: 4).

Borçlanmaya iştirakte bulunan okulların yanı sıra teşvikte bulunan okullar da olmuştur. Mahmut Şevket Paşa Numune Mektebi'nin öğrenci velileri bu okula davet edilerek, okulda borçlanmayla ilgili bir müsabaka düzenlenmiştir (Vakit gazetesi, 24 Nisan 1918, no.185: 1). Yapılan bu etkinlikle öğrenci velilerini bilgilendirmek ve borçlanmaya iştiraklerini sağlamak amaçlanmıştır.

BÖLÜM 7: İÇ BORÇLANMANIN HARIÇTEKİ YANSIMALARI

7.1. Osmanlı İç Borçlanmasının Avrupa'daki Yansımaları

Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsü, Osmanlı memleketinde olduğu kadar yabancı memleketlerde de ilgi görmüştür. Özellikle Berlin ve Viyana ahalisi iç borçlanmaya büyük ilgi göstermiştir. Buradaki ahaliden bir kısmı, İstanbul'da münasebette buldukları şahıs ve müesseselere müracaat ederek kendilerine borçlanma konusunda malumat verilmesini istemişlerdir. Alman banklarından birçokları, Osmanlı iç borçlanmasına yazılmak isteyen müşterilerinden birçok havaleler almışlardır. Viyana'dan ise birçok sigorta şirketi, borçlanmaya büyük miktarda yazılmak için İstanbul'a müracaat etmiş ve malumat istemişlerdir (Vakit gazetesi, 17 Nisan 1918, no.178: 2).

İstanbul'daki Döyçe Bank ise nisan ayında Balkan postasıyla Avrupa'daki vekil ve dostlarına iç borçlanmayla ilgili ilan sayfalarını göndererek açıklamada bulunmuştur. Banka, iç borçlanma teşebbüsünün, Avrupa'daki diğer borçlanma teşebbüslerine nazaran daha menfaatli ve kârlı olduğunu bildirmiştir (Tanin gazetesi, 25 Nisan 1918, no.3367: 3).

Avrupa'dan İstanbul'a gönderilen telgraflar, buradaki ahalinin Osmanlı iç borçlanmasını çok yakından takip ettiklerini göstermektedir. 4 Mayıs'ta Berlin'den gönderilen bir telgrafta, Osmanlının ilk iç borçlanmasının kayıt muamelesine başlanıldığı ve ilk günlerin yekûnlarının mükemmel olduğu yönünde gelen haberlerin Berlin maliye meclislerinde güzel bir tesir meydana getirdiği bildirilmektedir (Vakit gazetesi, 5 Mayıs 1918, no.196: 1). 12 Mayıs'ta gönderilen bir başka telgrafta ise sadece İstanbul'da iç borçlanmaya yapılan kayıt miktarının 12 Mayıs'a kadar 4 milyonu geçmiş olduğuna dair gelen haberlerin Berlin'deki siyasî ve malî meclislerde çok iyi bir tesir meydana getirdiği bildirilmektedir. Telgrafta ayrıca bu miktara, son seneler zarfında Osmanlı memleketinde bir iktisadî uyanıklığın ortaya çıktığı nazarıyla bakıldığı bildirilmektedir (İkdam gazetesi, 13 Mayıs 1918, no.7636: 1).

İstanbul'da bulunan bir Avrupalı diplomat ise Tanin gazetesine verdiği demeçte, ilk Osmanlı iç borçlanmasının az bir zaman zarfında ve sadece İstanbul'da bu kadar

büyük bir yekûna ulaşmasının hayret verici olduğunu söylemiştir. Bu açıklamaya ek olarak Avrupalı diplomat, maliye işlerine yeni yeni alışan Türk halkının, ilk iç borçlanma teşebbüsüne bu derece rağbet göstermesini memleketin ilerideki maliyesi için kıymetli bir tecrübe olduğunu ilave etmiştir (Tanin gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.3382: 1).

Almanya ve Avusturya gazeteleri Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma deneyimine büyük ilgi göstermiş ve bununla ilgili haberler yayınlamışlardır. Almanya ve Avusturya gazetelerinin bu haberlerine İstanbul basını büyük önem vermiş ve bu haberleri kendi sayfalarından okuyucularına duyurmuşlardır.

Osmanlının iç borçlanmasından bahseden ilk gazete, Viyana'da neşredilen yarı resmi bir gazete olan Fremdonilat gazetesidir. Bu gazete, Osmanlı iç borçlanmasıyla ilgili bir makale yayınlamış ve bu makale telgrafla İstanbul'a ulaşmıştır. Gazetenin haberinde, Türklerin iç borçlanmayla meşgul oldukları, 21 Mayıs'a kadar alınan neticenin, Türkiye'nin dahi Avusturya-Macaristan ve Almanya gibi, savaş meydanlarında gösterdiği mukavemeti, iktisat sahasında da göstereceğini ümit ettirmekte olduğu yazılmıştır. Gazete, haberinin devamında iç borçlanmada kazanılacak olan başarıyla, düşmanların Türkiye'nin süratle kuvvetten düşeceği yönündeki kehanetlerinin yanlış bir hesap olduğunu anlayacaklarını yazmıştır (Ati gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.143: 3; Sabah gazetesi, 23 Mayıs 1918, no.10244: 1).

Osmanlı Devleti'nin iç borçlanmasından bahseden bir diğer Avusturya gazetesi, Trieste'de yayınlanan Osronor Trieste gazetesidir. Gazete, haberinde Osmanlı iç borçlanmasından elde edilecek neticenin, Türkiye'nin malî gücünün süratle tükeneceğini hesap eden düşmanları, acı bir hayal kırıklığına uğratacağı kanaatini verdiğini yazmıştır (Sabah gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.10250: 1; Vakit gazetesi, 29 Mayıs 1918, no.220: 1).

Viyana'da neşredilen bir diğer Avusturya gazetesi olan Viner Allgemeine Çaytung gazetesi de Osmanlı iç borçlanmasından bahsetmiştir. Gazete, Avusturya hükümetinin Avusturyalılarla Macarların Osmanlı borçlanmasına iştiraklerine izin verdiğini bildirmektedir. Gazete, bu suretle Avusturya sermayedarlarının borçlanmaya büyük miktarda iştirak ederek her iki memleket arasında mevcut olan ittifak ve dayanışmayı

fiilen ispat edecekleri kanaatinin uyandığını yazmıştır (İkdam gazetesi, 3 Haziran 1918, no.7657: 2; Tanin gazetesi, 3 Haziran 1918, no. 3406: 2).

Almanya’da neşredilen Şimal-i Almanya gazetesi de Osmanlı Devleti’nin ilk iç borçlanması hakkında bir makale yayınlamıştır. Bu makale kayıt müddetinin vilayetlerde de sona ermesine yakın bir tarihte yayınlandığı için kayıt miktarı hakkında daha iyi bir çıkarımda bulunabilmiştir. Makalede bu iç borçlanmadan, Türkiye’de başarıyla sonuçlanan ilk iç borçlanma olarak bahsedilmektedir. Bundan önceki bütün teşebbüslerin neticesiz kaldığı, bu başarıyla Türkiye’de de iç borçlanma yapmanın mümkün olduğunun anlaşıldığı ifade edilmiştir. Makalede bir önemli husus daha vurgulanmıştır. İç borçlanmaya ait ikinci altı aylık¹ faizler de yine peşin ve altın olarak müşterilere ödendiği zaman, hükümetin verdiği teminatın boş olmadığını halk görerek, hükümetin malî işlerine karşı hissedilen itimatsızlığın ortadan kalkacağı belirtilmiştir (Ati gazetesi, 27 Haziran 1918, no.177: 3; Vakit gazetesi, 27 Haziran 1918, no.249: 2).

7.2. Hariçten İç Borçlanmaya Yapılan İştirakler

Berlin ve Viyana’da yaşayan Osmanlı tebaası, Osmanlı Devleti’nin buralardaki konsolosluk binalarında toplantılar tertipleyerek iç borçlanmaya iştirakte bulunmuşlardır. Bu yöndeki ilk iştirak haberi, 4 Mayıs’ta Viyana’dan gelmiştir. Viyana’daki Osmanlı tebaasından bir kısmı konsoloslukta toplantı yaparak iç borçlanmaya 50.000 lira ile iştirak etmiştir. Viyana’daki Osmanlı tebaasının tümü bu toplantıda hazır bulunmadığı için ileriki günlerde iç borçlanmaya yapılacak olan iştirak miktarının yüksek meblağlara ulaşacağına muhakkak olduğu ifade edilmiştir (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 5 Mayıs 1918, no.2445: 2; Vakit gazetesi, 5 Mayıs 1918, no.196: 1).

6 Mayıs’ta Viyana’dan gönderilen bir diğer telgrafta konsoloshanede kayıt muamelesinin devam ettiği, daha önce bildirilmiş olan kayıt miktarının artmakta olduğu ve bu miktarın 150.000 liraya ulaşacağına tahmin edildiği bildirilmiştir (İkdam gazetesi, 8 Mayıs 1918, no.7631: 1).

---

¹Şimal-i Almanya gazetesinin makalesini yayınlayan Sabah gazetesinde, “ikinci altı aylık faiz” ifadesinin kullanılması gerekirken “ikinci üç aylık faiz” tabiri kullanılmıştır. İç borçlanma faizlerinin altı ayda bir ödenecek olması her iki gazetenin de dikkatinden kaçmış olmalı.

Budapeşte başkonsolosluğunda da buna benzer bir iç borçlanma toplantısı tertip edilmiştir. Budapeşte'den gelen telgrafta, bu toplantıda Osmanlı tebaasının sayıca az olmasına rağmen borçlanmaya yapılacak olan iştirak miktarının 10.000 lira olacağı tahmin edilmiştir (İkdam gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.7650: 1).

Osmanlı Devleti'nin iç borçlanmasına yabancı şirketlerin de iştirak ettikleri haberi alınmıştır. Hamburg'da bulunan Hansa Sigorta Şirketi, İstanbul'daki vekiline telgraf çekerek Osmanlı iç borçlanmasına 2.000 lira iştirak etmesi emrini vermiştir (Tanin gazetesi, 12 Mayıs 1918, no.3384: 1).

Gazetelerde bu bilgilerin dışında, Osmanlı iç borçlanmasına hariçten yapılan iştiraklerin kimler ve hangi şirket ve müesseseler tarafından yapıldığını bildiren bir başka malumat bulunmamaktadır. Basında sadece hangi merkezde ne kadar kayıt yapıldığını gösteren bilgiler mevcuttur. 1 Temmuz itibarıyla Almanya'da 28.620, Budapeşte'de ise 12.600 liralık kayıt yapıldığı bildirilmektedir (Tanin gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.3434: 3). Hariçten Osmanlı iç borçlanmasına yapılan iştiraklerin kati miktarı ise şu şekildedir: Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanması için Almanya'daki konsoloslukta 193.760, Avusturya'daki konsoloslukta 264.150 ve Romanya'da 500 liralık kayıt yapılmıştır (İkdam gazetesi, 5 Ağustos 1918, no.7717: 2).

BÖLÜM 8: İLK OSMANLI İÇ BORÇLANMASININ NETİCESİ

8.1. İç Borçlanmaya Ait Kesin Kayıt Miktarının İlanı

İstanbul'un, vilayetlerin ve haricin iç borçlanmaya kati iştirak miktarları 5 Ağustos'ta gazetelerde ilan edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsüne iştirak eden kayıt mahalleri ve kayıt miktarları şu şekildedir:

Tablo 28: İç borçlanmaya Ait Kesin Kayıt Miktarları

Kayıt Mahalli	Kayıt Miktarı
İstanbul Vilayeti	7.396.260 lira
İstanbul Vilayeti Nahiyeleri (Çatalca Sancağı da bu miktara dâhildir.)	42.760 “
Edirne Vilayeti	538.600 “
Erzurum Vilayeti	1.060 “
Adana Vilayeti (İçel Sancağı da bu miktara dâhildir.)	290.120 “
Ankara Vilayeti	379.900 “
Aydın Vilayeti	4.575.500 “
Beyrut Vilayeti	117.200 “
Halep Vilayeti	242.280 “
Hüdavendigâr Vilayeti	220.360 “
Diyarbakır Vilayeti	50.880 “
Suriye Vilayeti	168.000 “
Sivas Vilayeti	269.540 “
Trabzon Vilayeti	18.440 “
Kastamonu Vilayeti	288.380 “
Konya Vilayeti	511.440 “
Mamuratülaziz Vilayeti	96.800 “
Musul Vilayeti	10.540 “
Bitlis Vilayeti	1.960 “
Eskişehir Sancağı	306.980 “
Urfa Sancağı	22.880 “
İzmit Sancağı	270.520 “
Bolu Sancağı	180.200 “

Tablo 28'in Devamı

Kayıt Mahalli	Kayıt Miktarı
Teke Sancağı	53.280 lira
Canik Sancağı	68.640 “
Cebel-ü Lübnan Sancağı	3.740 “
Karesi Sancağı	192.000 “
Kala-i Sultaniye Sancağı	36.680 “
Menteşe Sancağı	38.140 “
Karahisar-ı Sahib Sancağı	198.880 “
Maraş Sancağı	44.980 “
Niğde Sancağı	93.920 “
Kayseri Sancağı	35.300 “
Kütahya Sancağı	331.040 “
Batum Sancağı	22.000 “
Seferde Bulunan Ordular Namına Harbiye Nezareti	56.500 “
Muhtelif Vilayetler Namına Emval Eytam İdaresi	300.000 “
Almanya	193.760 “
Avusturya	264.140 “
Macaristan	43.500 “
Romanya	500 “
Toplam Yekûn	17.977.600 “

Kaynak: Tanin gazetesi, 5 Ağustos 1918, no.3466: 3.

Bu tabloya göre İstanbul iç borçlanmaya 7.396.260, vilayetler ve hariç 10.581.340 lira ile iştirak etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsü toplam 17.977.600 lira iştirakle sonuçlanmıştır. Dâhilde İstanbul'un ve vilayetlerin yanı sıra seferde bulunan ordular namına Harbiye Nezareti'nin ve bazı vilayetler namına yetimlerin mal ve paralarını korumakla görevli olan Emval Eytam İdaresi'nin de iştirak ettiği görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere Almanya, Avusturya, Macaristan ve Romanya'da da Osmanlı iç borçlanmasına iştirakler olmuştur. Almanya'da satılan 193.760 liralık tahvilatın 145.000 liralık kısmı Osmanlı konsoloslukları aracılığıyla satılmıştır. Avusturya'da

satılan 264.140 liralık tahvilatın 227.820 liralık kısmı Viyana başkonsolosluğu ve Macaristan'da satılan 43.500 liralık tahvilatın tamamı Peşte başkonsolosluğu aracılığıyla satılmıştır (Ati gazetesi, 5 Ağustos 1918, no.214: 1).

İstanbul ve Aydın vilayetlerinin iç borçlanmaya iştirak miktarları diğer vilayetlere nazaran daha yüksektir. İstanbul'un 7.396.260 lira ile iç borçlanmaya iştiraki olağan karşılanmalıdır. Çünkü İstanbul, hem büyük bir nüfus yoğunluğuna sahiptir hem de iç borçlanmaya büyük miktarda iştirak eden büyük şirketlerin bulunduğu bir şehirdir. Bu durumda Aydın Vilayeti'nin iç borçlanmaya yaptığı iştirak miktarı daha çok dikkat çekmektedir. Savaş yıllarında İzmir Limanı'na uygulanan abluka nedeniyle ticarî ağların İstanbul'a kaymış olduğu bir dönemde Aydın Vilayeti, 4.575.500 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmiştir. Daha az gelişmiş bir ekonomiye sahip olan ve savaştan doğrudan doğruya etkilenen Trabzon, Musul ve Bitlis gibi şehirlerin iç borçlanmaya yaptıkları iştirak miktarları düşük kalmıştır (Georgeon, 2006: 169).

İç borçlanmaya iştirak eden çeşitli toplumsal katmanların iştirak miktarlarını tespit etmek ise mümkün değildir. İç borçlanmaya yapılan 17.977.600 liralık iştirakin ne kadarı büyük sermayeye ne kadarı küçük sermayeye ait olduğu belirtilmemiştir. Özellikle küçük sermaye gurubunda yer alan memur ve köylülerin iç borçlanmaya ne kadar iştirakte buldukları bilinmemektedir.

Savaştan en çok etkilenenlerin başında memurlar yer almıştır. Savaş yıllarında memur maaşları ortalama % 150 artarken tüketim eşyalarının fiyatı yaklaşık % 2000 oranında artmıştır (Georgeon, 2006: 169). Bu şartlar altında memurların en küçük tahvil olan 20 liralık tahvili almaya güçleri yetmiyordu. Bu sebeple İtibar-ı Milli Bankası, memurların ve küçük sermaye sahiplerinin iç borçlanmaya iştirakte bulunabilmesi için kolaylıklar göstermiştir. Banka, 7,5 lirası olan küçük sermaye sahiplerine % 7 faiz karşılığında bir yıl içinde geri ödenmek şartıyla 12,5 lira borç vermiştir. Buna benzer bir kolaylığı Ziraat Bankası da sağlamıştır. Ziraat Bankası, 8 lirası olan küçük sermaye sahiplerine % 8 faiz karşılığında bir yıl içinde geri ödenmek şartıyla 12 lira borç vermiştir. Küçük sermaye sahiplerinin katılımını arttırmak için alınan bu tedbirlerin ne kadar işe yaradığını tespit etmek zordur. Çünkü küçük sermaye sahiplerinin iç

borçlanmaya yaptıkları iştirak miktarları ayrıca verilmemiştir. Ancak bu konuya bir açıklık getirmek isteyen François Georgeon şöyle bir varsayımda bulunmuştur:

François Georgeon, iç borçlanma tahvili satan her bir kuruluşun kayıt miktarlarını ve bu kuruluşların hitap ettiği toplumsal katmanları dikkate alarak bir değerlendirmede bulunmuştur. Georgeon, en fazla tahvil satışı yapan Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası ile ikinci sırada yer alan Ziraat Bankası'nın küçük sermaye sahiplerine sağladıkları kolaylıkları göz önüne alarak, bu iki kuruluşun gerçekleştirdiği satış miktarı içinde küçük sermaye sahiplerinin hiç de az olmadığı kanısına varmıştır. Bu iki kuruluşun küçük sermaye sahiplerine sağladıkları kolaylık dikkate alındığında, küçük sermaye sahiplerinin bu iki kuruluşa müracaat etmiş olabilecekleri yüksek bir ihtimaldir.

Ayrıca Georgeon, bu iki kuruluşa yapılan yüksek miktardaki müracaatları iki sebebe daha bağlamaktadır. Birincisi, Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'nın, millî sermaye ile kurulmuş yerli bir banka olması; ikincisi, Ziraat Bankası'nın Anadolu'da 400'ü aşkın şubesinin bulunması ve köylünün bu bankanın deneyimine güvenmesidir. Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası yeni kurulmuş bir banka ve biri İstanbul'da ve diğeri İzmir'de olmak üzere iki şubesi olmasına rağmen, toplam kayıt miktarının %27'lik kısmını kaydetmiştir. Vilayetlerdeki toplam yekûnun yarıya yakını da Ziraat Bankası tarafından kaydedilmiştir (Georgeon, 2006: 170).

Georgeon'un bu konudaki değerlendirmelerinden yola çıkarak şu sonuca varılabilir: Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası, yerli sermaye ile kurulmuş bir banka olmasının yanı sıra küçük sermaye sahiplerine sağladığı kolaylık nedeniyle de iştirakçiler tarafından tahvil almak için tercih edilen bankaların başında yer almıştır. Eğer ki iştirakçiler bu bankayı millî sermaye ile kurulmuş bir banka olduğu için tercih etmişlerse Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası'nı da tercih edebilirlerdi. Çünkü Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası da yerli sermaye ile kurulmuş bir bankadır. Her iki banka da yerli sermaye ile kurulmuş bankalar olmasına rağmen iştirakçiler kayıt için küçük sermaye sahiplerine kolaylık sağlayan Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'nı tercih etmişlerdir. Bu da göstermelidir ki bu bankaya tahvil almak için müracaat edenler küçük sermaye sahipleridir.

Ziraat Bankası da köylülere, çiftçilere ve küçük sermaye sahiplerine hitap eden bir banka olması münasebetiyle tahvil satın almak için müracaatta bulunan küçük iştirakçilerin tercih ettiği bir banka olmuştur. Bankanın bir de 8 lirası olan küçük sermaye sahiplerine 12 lira borç para vermesi küçük iştirakçilerin bu bankayı tercih etmelerinde etkili olmuştur. Dolayısıyla Tablo 29’da görüldü üzere Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası’nın 5.007.220 ve Ziraat Bankası’nın da 4.715.860 liralık tahvil satmışlardır. Bu miktarın içinde küçük sermaye sahiplerinin oranı az olmasa gerekir.

Tablo 29: İç Borçlanma Tahvili Satan Kuruluşların Satış Miktarları

İç Borçlanma Tahvili Satan Kuruluşların İsimleri	Vilayetlerdeki Satış Miktarı	İstanbul’daki Satış Miktarı	Toplam Miktar
Maliye Nezareti Vezne-i Umumisi	858.260 lira	1.873.520 lira	2.731.780 lira
Osmanlı Bankası	1.879.020 “	869.080 “	2.748.100 “
Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası	2.540.780 “	2.466.440 “	5.007.220 “
Doyçe Bank	126.660 “	552.500 “	679.160 “
Doyçe Oryant Bank	143.840 “	227.800 “	371.640 “
Wiener Bank	139.300 “	540.300 “	679.600 “
Macar Bankası	45.600 “	195.920 “	241.520 “
Selanik Bankası	103.640 “	226.000 “	329.640 “
Osmanlı Ticaret Bankası	-	-	130.000 “
Ticaret ve İtibar-ı Umumi Bankası	-	112.000 “	112.000 “
Diğer	-	-	230.000 “
Ziraat Bankası	4.715.320 “	540 “	4.715.860 “
Toplam	10.581.340 “	7.396.260 “	17.997.600 ¹ “

Kaynak: Georgeon, 2006: 174.

8.2. Basının İç Borçlanmanın Neticesi Hakkındaki Değerlendirmeleri

İstanbul’da kayıt müddeti sona erdikten ve İstanbul’un kati kayıt miktarı ilan edildikten sonra Ahmet Emin, Vakıf gazetesindeki “Millî İmtihanın İlk Neticesi” adlı

¹ Tablo 29’da iç borçlanma tahvili satan kuruluşların 2 ay zarfında yaptıkları toplam kayıt miktarı 17.997.600 lira olarak gösterilmiştir. Ancak bu rakam, Tablo 28’deki 17.977.600 lira olarak gösterilen toplam kayıt miktarıyla uyumlu değildir. İncelenen tüm gazetelerde toplam kayıt miktarı 17.877.600 lira olarak gösterilirken Georgeon, tahvil kaydı yapan tüm müesseselerin toplam miktarda 17.997.600 liralık tahvil satıldığını ifade etmiştir. Bu iki rakam arasında 20.000 liralık bir fark vardır. Muhtemelen bu durum, Georgeon’un makalesinde kullandığı Takvim-i Vekayi gazetesindeki rakamların hatalı yazımından veya kaynaktaki rakamın tercümesinden kaynaklanmaktadır.

makalesinde İstanbul'un iç borçlanmaya verdiği miktar hakkında bir değerlendirme yapmıştır. Ahmet Emin, makalesinde İstanbul'un kayıt miktarı hakkında "*İstanbul şehri iktisad-ı millî imtihanını parlak bir surette verdi ve iyi numru aldı. 7.400.000 lira harbin mucib olduğu masraflara nisbet edilirse çok bir para değildir. Fakat eskiden harici istikraz tarikiyle tedarik etmek mecburiyetinde bulunduğumuz paralar miktarını düşünecek olursak İstanbul'da bir ay içinde yedi buçuk milyon liraya yakın para toplanmasının ne demek olduğu daha canlı bir surette tezahür eder.*" demiştir. Ahmet Emin daha sonra millî izzet-i nefsi yaralayacak tarzda karşılıklar göstererek, her türlü şartlara boyun eğerek ecnebi memleketlerinden yapılan harici borçlanmaların miktarının her birinin 5 veya 7 milyonu bulmadığını belirtmiştir (Vakit gazetesi, 7 Haziran 1918, no.229: 1).

İstanbul'un ve vilayetlerin iç borçlanmaya toplam 14.510.820 liralık iştirakinden sonra Tasvir-i Efkâr gazetesi kati olmayan bu miktar hakkında bir değerlendirmede bulunmuştur. Tasvir-i Efkâr gazetesi, "*İlk istikrâz-ı Osmaniyenin böyle 14 milyon liraya baliğ olması hatırı sayılır bir muvaffakiyet add olunabilir. Vakıa toplanan para had-ı zatında pek büyük bir yekûn değildir. Mesela şimdiki senelik bütçemizin dörtte birini ancak doldurmaktadır.*" dedikten sonra borçlanma neticesinin memlekete sağlayacağı maddi menfaatten ziyade hükümete karşı duyulan beceriksizlik ve güvensizlik hissinin ortadan kaldırılmasında ve halkın borçlanma işlerine alıştırılmasında önemli olduğunu vurgulamıştır (Tasvir-i Efkâr gazetesi, 2 Temmuz 1918, no.2503: 2).

1 Temmuz akşamına kadarki 14.510.820 liralık iştirak hakkında değerlendirmede bulunan diğer bir gazete ise Tanin gazetesidir. Tanin, bu miktar hakkında "*İki ay süren bu buhranlı, meşakkatli imtihandan Türkiye, malî kudretine ve böyle işlerdeki acemiliğine nazaran, memnuniyet ve iftihar ile telakki edilebilecek bir muvaffakiyetle çıkmış bulunuyor. Bu muvaffakiyet hem hükümetin, hem milletin, hem de bu işe dört elle sarılmış olan matbuatın bir muzafferiyeti add olunabilir.*" demiştir. Tanin, daha sonra "*İhtimal ki hariçte dostlarımız istikrâzın vasıl olduğu yekûnu, kendi memleketlerinde mutat olan nispetlerle ölçerek, az bulacaklardır. Eğer memleketimizin malî kudreti ve bu işlerdeki acemiliği nazar-ı dikkate alınır ve böyle yeni bir teşebbüsün nasıl bir zamanda ortaya sürüldüğü düşünülürse, bunun az bir*

muvaffakiyet add edilemeyeceği kolayca tezahür eder.” diyerek alınan bu sonucun küçümsenmemesi gerektiğinin vurgulamıştır (Tanin gazetesi, 2 Temmuz 1918, no.3435: 1).

Sabah gazetesi de 3 Temmuz'daki yazısında vilayetlerin, İstanbul'un verdiği miktarın birkaç misli ile borçlanmaya iştirak edeceklerini ümit ettiklerini ancak bunun gerçekleşemediğini yazmıştır. Sabah gazetesi, memlekette ilk defa olarak tatbik edilen bu teşebbüs hakkında vilayetlerde yeterince propaganda yapılamaması ve halkın cehalet ve tereddütü yüzünden vilayetlerin bu teşebbüse daha yüksek miktarda ve kendi servetleri oranında iştirak edemediklerini belirtmiştir. Sabah gazetesi daha sonra 15 milyon lirayı bulan iştirak hakkında *“Bundan birkaç sene evvel, dâhilde istikrâz-ı dâhili akd etmek hususundaki imkânsızlığı ecnebi piyasalardan ihtiyacat-ı adiyeye ve zaruriyemizi tehvin ve tatmin etmek için para tedarik etmek hususunda ne kadar fedakarlıklara katlandığımızı tahattur edecek olursak iki ay gibi kısa bir müddet zarfında devlete dâhilden on beş milyon liralık bir meblağ temin eden bu ilk istikrâzımızın neticesinden memnun olmamak kabil değildir.”* demiştir. Sabah gazetesi, iç borçlanmaya yatırılan bu paralar ile birkaç milyon borç para alabilmek için maliye nazırlarının ecnebi piyasalarında kapı kapı dolaştıkları eski devirlerin kapandığını ve memleketin ihtiyacı olan parayı dâhilden temin edilebileceğini sadece dost ve müttefiklere değil düşmanlara da ispat edildiğini ifade etmiştir.

Mehmet Asım Vakit gazetesindeki *“İtimatsızlık Hastalığı”* adlı makalesinde iç borçlanmanın verdiği netice hakkında *“Birinci Osmanlı istikrâz-ı dâhilisi muvaffakiyetle neticelendi.”* yorumunu yapmıştır. Mehmet Asım, makalesinde bu başarının devletin malî hayatı için önemli bir olay olduğunu ancak iç borçlanmanın neticesinin dikkat uyandıran bir başka noktasının daha bulunduğunu ifade etmiştir. Mehmet Asım, bu husus hakkında *“İstanbul'da yapılan kayıt miktarını bütün vilayetteki istikrâz-ı dâhili hâsılatı tecavüz edememiştir. Laakal on yedi, on sekiz milyon nüfusu ihtiva eden vilayat ile bir buçuk milyon nüfuslu İstanbul şehrinin istikrâz-ı dâhiliye hemen hemen aynı derecede iştirak etmesi bizi düşündürmelidir.”* demiştir. Mehmet Asım, vilayetlerin İstanbul'dan geri kalmasını, taşra halkının iktisadî terbiye açısından nispeten geri olmasına ve vilayetlerde iktisadî teşkilatın eksik olmasına bağlamaktadır. Vilayetlerin İstanbul'dan geri kalmasına en önemli sebep

olarak da taşra halkının çoğunluğunu teşkil eden köylüleri arasında hükümete karşı derin bir itimatsızlık hastalığının mevcut olduğunu göstermektedir (Vakit gazetesi, 7 Temmuz 1918, no.259: 1).

5Ağustos'ta iç borçlanmanın kati sonucu 17.977.600 lira olarak açıklandıktan sonra Tanin gazetesi netice hakkında bir değerlendirme yapmıştır. Tanin "İyi Bir Muzafferiyet" başlıklı makalesinde "*Türkiye'de birinci defa olarak açılan dâhil-i istikrâz mücadelesinde milletin bütün acemiliğine, zamanın bütün müşkülâtına ve malî kabiliyetlerin henüz inkişaf edememiş bulunmasına rağmen güzel bir muzafferiyet ihraz eylediği hissini veriyor.*" demiştir. Tanin gazetesi, Osmanlı Devleti'nin altı buçuk asra yakın hayatında ilk kez milletin malî bir muameleye kalkıştığını, bunu da memleketin savaş halinde bulunduğu en müşkül durumda yaptığını açıklamıştır. Tanin, bu şartlar altında Türkiye'den daha ilk tecrübesinde öteden beri bu gibi malumata alışmış, zengin ve medeni memleketlerin neticesine denk bir muvaffakiyet beklemenin haksızlık olacağını vurgulamıştır. Tanin gazetesi, bu şartlar altında elde edilen neticenin diğer milletlerin muvaffakiyetinden çok da geride kalmış sayılamayacağını, 17.977.600 liralık iştirakin 377.549.600 marka ve 619.216.000 kurona denk geldiğini ifade etmiştir. Tanin iç borçlanmadan elde edilen başarının sadece nüfuz oranlarına göre Almanya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın iç borçlanmalarıyla kıyaslandığında Almanya'nın üçte bir derecesini aştığını ve Avusturya -Macaristan'ın yarısına eşit olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Tanin gazetesi, Türk milletinin bu uzun savaş döneminde hiç umulmadık bir şekilde gösterdiği askerî ve siyasî kabiliyetlere bir de malî bir muvaffakiyet ilave etmiş olduğunu yazmıştır (Tanin gazetesi, 5 Ağustos 1918, no.3466: 3).

Görüldüğü üzere dönemin gazeteleri İstanbul'da bir ay, vilayetlerde iki ay gibi kısa bir zamanda üstelik savaş döneminde toplam 17.977.600 liralık iştiraki büyük bir başarı olarak değerlendirmektedirler. Gerçi vilayetlerin iç borçlanmaya iştirakleri İstanbul'un birkaç misli oranında beklenmişse de bu mümkün olmamıştır. İstanbul 7.396.260 vilayetler 10.581.340 lira ile iç borçlanmaya iştirak etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci Dünya Savaşı'nın masraflarını karşılamakta güçlük çeken Osmanlı Devleti, savaş masraflarını bir süre kendi aldığı ekonomik tedbirlerle karşılamaya çalışmıştır. Fakat savaşın dört yıl gibi uzun bir zaman devam etmesi alınan tedbirleri yetersiz kılmıştır. Bu durumda Osmanlı Devleti, savaşa giren diğer devletler gibi savaş masraflarını dış borçlarla karşılama kararı almıştır. Osmanlı Devleti, 2.167.000 lirası Avusturya Devleti'nden geri kalan kısmı Almanya Devleti'nden olmak üzere toplam 201.225.000 lira borç almıştır. Osmanlı Devleti, Almanya ve Avusturya'dan aldığı bu paralarla kâğıt para basarak piyasaya sürmüş ve savaş masraflarını emisyonla karşılamaya çalışmıştır. Fakat bir süre sonra Almanya Hükümeti, altın karşılıklı hazine bonusu vererek borç sözleşmesi imzalamaya yanaşmamıştır. Almanya Hükümeti, Türkiye'de kâğıt paranın bir doyum noktasına geldiğini söyleyerek memleket dâhilinde finansman kaynaklarının aranmasını önermiştir.

Savaş dört yıldır devam ediyordu ve daha ne kadar devam edeceği belli değildi. Ordunun ihtiyaçları ise her geçen gün artıyordu. Bu şartlar altında Maliye Nazırı Cavit Bey, iç borçlanma yapma kararı almıştır. Cavit Bey, iç borçlanma yapma fikrinde olduğunu ilk kez Meclis-i Mebusan'daki 1918 yılı bütçe nutkunda dile getirmiştir. 1918 yılının bütçe açığı 74.000.000 liraydı. Bu miktarın 36.000.000 liralık kısmı Almanya'dan temin edilmişti. İkinci altı aylık için 32.500.000 liraya ihtiyaç vardı. Cavit Bey, bu miktarı halkın iç borçlanmayla verip veremeyeceğini bilmediğini söylemiştir. Mart ve nisan aylarının 11.000.000 liralık gideri için Almanya, Mark satmak suretiyle Osmanlıya tedarik edecekti. Bu durumda geriye 20 -21 milyon liralık bir kısım kalıyordu. Cavit Bey bu miktarı iç borçlanmayla karşılayabileceğini düşünmüştür.

Cavit Bey'i iç borçlanma yapma fikrine iten bir diğer sebep ise, malî konularda hükümetle halk arasındaki kırılmış olan güven hissini tekrar temin etme isteği idi. Daha önceki devirlerde hükümetin malî konulardaki tecrübesizliği ve devlet memurlarının vilayetlerdeki yanlış uygulamaları halkın devlete olan güvenini kırmıştı. Cavit Bey, bu iç borçlanma teşebbüsüyle halk ile devlet arasındaki olumsuz duyguları ortadan kaldırmak istemiştir.

3 Nisan 1918 tarihli kanunla Maliye Nazırı Cavit Bey'e iç borçlanma yapma yetkisi verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez iç borçlanma teşebbüsüyle halkına müracaat etmiştir. Cavit Bey, halkın iç borçlanma teşebbüsüne güven duyması ve sağlam bir iş olduğuna inanması için her türlü tedbiri düşünmüştür. Bu konuda alınan ilk karar, % 5 olarak belirlenen borçlanma faizinin peşin ve altın olarak ödenmesidir. Cavit Bey, faiz ve amortisman ödemeleri için de devletin en sağlam varidatlarından ikisini teminat göstermiştir. Ayrıca faiz ödemeleri için gerekli olan altınların sulhun akdinden 11sene sonraya kadar temini konusunda Almanya Hükümeti'nden taahhüt alınmıştır. Bunlara ek olarak halkın büyük güven duyduğu Duyun-u Umumiyye İdaresi ve Osmanlı Bankası'yla iç borçlanma teşebbüsünü birlikte yürütme konusunda işbirliği sağlanmıştır.

İç borçlanma teşebbüsü ortaya atıldıktan sonra dönemin gazeteleri olan Atı, İkdam, Sabah, Tanin, Tasvir-i Efkâr ve Vakit gazeteleri bu teşebbüse sahip çıkmışlardır. İç borçlanmayla ilgili haber ve makaleleri ilk sayfalarından okuyucularına duyurmuşlardır. İç borçlanma hakkında yayınladıkları makalelerle halkı bu konuda aydınlatmaya ve iştiraklerini sağlamaya çalışmışlardır. Özellikle Tanin gazetesi, okuyucularını bu konuda daha iyi aydınlatabilmek için, iç borçlanma hakkında düzenlediği ankette önemli şahsiyetlerin, müessese müdürlerinin ve gayr-i müslimlerin dinî liderlerinin bu konudaki fikirlerine müracaat etmiş ve bunları sayfalarında yayınlamıştır. Ayrıca gazetelerde yayınlanan makalelerde halkın iktisadî terbiyesi üzerinde durulmuş, küplerde ve sandıklarda altın saklamanın iktisaden doğru olmadığı vurgulanmış ve bunların ekonomiye kazandırılması çağrısı yapılmıştır.

Gazetelerde iç borçlanmayla ilgili haber ve makalelerin yanı sıra konuyla ilgili marş, şiir, ninni ve karikatürler de yayınlamışlardır. Bütün bu çalışmalarda iç borçlanmanın çok kârlı ve sağlam bir iş olduğu ve iç borçlanmaya iştirak etmenin millî bir vazife olduğu vurgusu yapılmıştır. Memleketin siyasî istiklali için cephedeki askerler kanlarını verirken, cephe gerisindikilerin de memleketin iktisadî istiklali için iç borçlanmaya iştirak etmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sultan Mehmet Reşat da halkı iç borçlanmaya iştirake davet etmek için bir Hatt-ı Hümayun yazmıştır. Mehmet Reşat'ın kendi el yazısıyla yazdığı bu Hatt-ı Hümayun dönemin gazetelerinin ilk sayfasında yayınlanmıştır.

Dönemin ünlü hatipleri de İstanbul'da ve Anadolu'nun bazı vilayetlerinde iç borçlanmayla ilgili bir dizi konferanslar düzenlemişlerdir. Elde edilen bilgilere göre Anadolu'da düzenlenen bu konferanslar İstanbul'a yakın vilayetlerde düzenlenmiştir. İstanbul'da ve Anadolu'da düzenlenen bu konferanslarda iç borçlanmanın teminatı, sağlamlığı ve kârı üzerinde durulmuş ve halk, iç borçlanmaya iştirake davet edilmiştir.

Bütün bu teşvik ve çağrılara ek olarak halkın iç borçlanmaya iştirakini arttırmak için bankalar da halka kolaylık sağlamışlardır. Bankaların bazıları borçlanmaya yazılacak olan müşterilerin ellerindeki paralarının üç katı oranında küçük faizlerle borç para vermişlerdir. Meclis-i Mebusan da milletvekillerinin iç borçlanmaya yazılabilmeleri için satın alacakları tahvillerin parasının gelecek senenin maaşından kesilmesi yönünde bir kolaylık sağlamıştır.

Bankaların birçoğu da halka daha iyi hizmet verebilmek ve müşterilerin zahmet çekmeden ikametgâhlarına en yakın merkezlerde borçlanmaya yazılabilmeleri için yeni kayıt şubeleri açmışlardır.

Bu teşvik ve kolaylıklarla iç borçlanma kaydı, İstanbul'da ve vilayetlerde 1 Mayıs günü başlamıştır. İstanbul'da bir ay, vilayetlerde iki ay süren kayıt müddeti boyunca kadın, erkek, genç, yaşlı, zengin, fakir her sınıftan ahalinin borçlanmaya iştirak ettiği tespit edilmiştir. İç borçlanmaya Ermenilerden, Rumlardan ve düşman tebaasından iştirak edenler de olmuştur. İç borçlanmaya iştirak edenler arasında şirketler, bankalar, cemiyetler, malî müesseseler ve okullar da vardır. Bir kısım ahali de malını ve eşyasını satarak borçlanmaya yazılmıştır. Borçlanmaya yazılmaya ekonomik gücü yetmeyenler ise borçlanma şirketleri kurarak borçlanmaya iştirak etmişlerdir.

İstanbul'da ve vilayetlerde kayıt müddeti başladıktan sonra dönemin gazeteleri iç borçlanmaya yapılan iştirak miktarlarını yakından takip etmiş ve bu miktarları her gün sayfalarından okuyucularına bildirmişlerdir. İstanbul'da mayıs ayı harareti geçerken vilayetlerde mayıs ayı durgun haziran ayı ise daha harareti geçmiştir.

İstanbul'da bir ay süren kayıt müddeti boyunca 7.396.260 liralık iç borçlanma tahvili satılmıştır. Vilayetlerde ve memalik-i sairede ise toplam 10.581.340 liralık iştirak olmuştur. Böylece Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma teşebbüsü toplam 17.977.600 liralık iştirakle son bulmuştur. Gazetelerdeki iştirak miktarlarıyla ilgili cetvellere bakıldığında bu miktarın ne kadarının İstanbul'a vilayetlere ve memalik-i saireye ait olduğu gösterilirken bu miktarın ne kadarının küçük sermayeye ne kadarının büyük sermayeye ait olduğu ayrımı yapılmamıştır.

Maliye Nazırı Cavit Bey, 1918 yılının 20-21 milyon liralık bütçe açığını kapatabilmek için başvurduğu bu iç borçlanma teşebbüsünden 17.977.600 liralık netice alabilmiştir. 17.977.600 liralık netice Almanya ve Avusturya'nın kendi iç borçlanma miktarlarıyla kıyaslandığında küçük bir rakam olarak gözükmektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nin dış borç yoluyla tedarik etmek zorunda kaldığı miktarlarla kıyaslandığında hiç de küçümsenecek bir rakam değildir. Zaten dönemin gazeteleri de bu neticeyi büyük bir başarı olarak değerlendirmişlerdir. Dönemin şartları göz önüne alındığında bu miktarın küçümsenecek bir rakam olmadığı ortaya çıkar. Savaşın dört yıldır sürdüğü, ziraat ve sanayideki iş gücünün cephede savaştığı ve savaş sebebiyle ihracatın azaldığı bir dönemde Osmanlı halkının bu teşebbüse 17.977.600 liralık iştirakte bulunması büyük bir başarı sayılır. Ayrıca bu teşebbüsün neticesi değerlendirilirken, Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma deneyimi olması sebebiyle halkın bu konulardaki acemiliği de dikkate alınmalıdır.

Elde edilen bilgiler ışığında diyebiliriz ki, iç borçlanmaya kayıt için, İstanbul'da bir ay vilayetlerde iki ay gibi kısa bir süre tanınmış olmasına ve savaş halinin dört yıldır devam ediyor olmasına rağmen Osmanlı Devleti, bu ilk iç borçlanma deneyiminde başarılı olmuştur. Gerçi Cavit Bey'in öngördüğü miktar kadar para toplanamamıştı ama yine de toplanan bu para az bir para değildir.

Hükümet, bu iç borçlanma teşebbüsüyle kısmen başarılı da olsa eylül ayında tekrar kâğıt para basmak zorunda kalmıştır. 1918 yılının bütçe açığı iç borçlanma teşebbüsüyle kapatılamamış ve eylül ayında 26,5 milyon liralık kâğıt parabası olarak piyasaya sürülmüştür.

İç borçlanma tahvilinin fiyatı ise satışa sunulduğu tarihten itibaren sürekli düşüş eğilimi göstermiştir. 1918 yılının Ekim ayı başında borçlanma tahvilinin fiyatı 72,50 lira iken kasım ayında fiyat 55 liraya inmiştir. İngilizlere karşı yaşanan eylül ekim bozgunları ve Mondros Mütarekesi de tahvil fiyatlarına öldürücü darbeyi indirmiştir. İtilaf Devletleri temsilcilerinin savaş başında idare heyetinden çıkarılmalarını bahane eden Duyun-u Umumiyye'nin imzasının gereğini yerine getirmeyi reddetmesi üzerine 1919 yılından itibaren faiz ve amortisman ödemeleri askıya alınmıştır. Bu gelişmeler üzerine tahvil fiyatı, 1920 sonunda 22 liraya kadar düşmüştür. 1924'te ise Ankara Hükümeti, iç borçlanma tahvillerinin faizini kâğıt parayla ödemek şartıyla iç borçlanma yükümlülüklerini üstlenmiştir.

Böylece Türk Lirası'nın değer kaybını ve yeni bir kâğıt para basımını engellemek için başvurulmuş iç borçlanma teşebbüsüyle istenilen amaca ulaşılamamıştır. Cavit Bey, bu iç borçlanma teşebbüsüyle tasarruf sahiplerinin devletin malî konulardaki teşebbüslerine güvenini kalıcı bir şekilde diriltmeyi arzu etmiştir ancak bu girişim de hayal kırıklığı ile neticelenmiştir. İç borçlanma teşebbüsünün kayda değer en olumlu neticesi ise Osmanlı kamuoyunda geniş bir bilinçlenme fırsatı yaratmış olması ve Osmanlı halkının ekonomik bağımsızlık isteğini tüm dünyaya göstermiş olmasıdır.

Bu çalışmanın yapılmasındaki başlıca amaç, Osmanlı Devleti'nin malî hayatında bir dönüm noktası olan, Osmanlı Devleti'nin ilk iç borçlanma deneyiminin ortaya koyulması ile bu türden çalışmaların yaygınlaşarak günümüz ekonomi politikalarına bir katkı sağlaması ve devrin ekonomik gelişmelerine ışık tutulması olmuştur. Bir devletin ekonomik durumu, o devletin siyasî hayatını çok yakından etkilediği için, Osmanlı Devleti'nin bu ilk iç borçlanma deneyiminin, bir proje çerçevesinde ayrıntılı olarak çalışılması, Türk siyasî tarihinin daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ati gazetesi*, 23 Nisan 1334/1918, no.113
- Ati gazetesi*, 24 Nisan 1334/1918, no.114
- Ati gazetesi*, 29 Nisan 1334/1918, no.119
- Ati gazetesi*, 30 Nisan 1334/1918, no.120
- Ati gazetesi*, 1 Mayıs 1334/1918, no.121
- Ati gazetesi*, 2 Mayıs 1334/1918, no.122
- Ati gazetesi*, 3 Mayıs 1334/1918, no.123
- Ati gazetesi*, 4 Mayıs 1334/1918, no.124
- Ati gazetesi*, 5 Mayıs 1334/1918, no.125
- Ati gazetesi*, 6 Mayıs 1334/1918, no.126
- Ati gazetesi*, 8 Mayıs 1334/1918, no.128:
- Ati gazetesi*, 9 Mayıs 1334/1918, no.129
- Ati gazetesi*, 10 Mayıs 1334/1918, no.130
- Ati gazetesi*, 13 Mayıs 1334/1918, no.133
- Ati gazetesi*, 15 Mayıs 1334/1918, no.135
- Ati gazetesi*, 17 Mayıs 1334/1918, no.137
- Ati gazetesi*, 21 Mayıs 1334/1918, no.141
- Ati gazetesi*, 23 Mayıs 1334/1918, no.143
- Ati gazetesi*, 25 Mayıs 1334/1918, no.145
- Ati gazetesi*, 26 Mayıs 1334/1918, no.146
- Ati gazetesi*, 27 Mayıs 1334/1918, no. 147

Ati gazetesi, 29 Mayıs 1334/1918, no.149

Ati gazetesi, 31 Mayıs 1334/1918, no.151

Ati gazetesi, 5 Haziran 1334/1918, no.156

Ati gazetesi, 27 Haziran 1334/1918, no.177

Ati gazetesi, 5 Ağustos 1334/1918, no.214

ELDEM, Vedat (1994), *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, TTK, Ankara.

ELDEM, Edhem (2000), *Osmanlı Bankası Tarihi*, Çev: Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

GEORGEON, François (2006), "Harp Maliyesi ve Milli İktisat: 1918 Osmanlı İç İstikrazı", *Osmanlı- Türk Modernleşmesi (1900-1930)*, Çev. Ali Berktaş, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

İkdam gazetesi, 1 Nisan 1334/1918, no.7594

İkdam gazetesi, 9 Nisan 1334/1918, no.7602

İkdam gazetesi, 10 Nisan 1334/1918, no.7603

İkdam gazetesi, 16 Nisan 1334/1918, no.7609

İkdam gazetesi, 19 Nisan 1334/1918, no.7612

İkdam gazetesi, 20 Nisan 1334/1918, no.7613

İkdam gazetesi, 23 Nisan 1334/1918, no.7616

İkdam gazetesi, 24 Nisan 1334/1918, no.7617

İkdam gazetesi, 29 Nisan 1334/1918, no.7622

İkdam gazetesi, 30 Nisan 1334/1918, no.7623

İkdam gazetesi, 1 Mayıs 1334/1918, no.7624

İkdam gazetesi, 2 Mayıs 1334/1918, no.7625

İkdam gazetesi, 3 Mayıs 1334/1918, no.7626

İkdam gazetesi, 4 Mayıs 1334/1918, no.7627

İkdam gazetesi, 6 Mayıs 1334/1918, no.7629

İkdam gazetesi, 7 Mayıs 1334/1918, no.7630

İkdam gazetesi, 8 Mayıs 1334/1918, no.7631

İkdam gazetesi, 10 Mayıs 1334/1918, no.7633

İkdam gazetesi, 13 Mayıs 1334/1918, no.7636

İkdam gazetesi, 14 Mayıs 1334/1918, no.7637

İkdam gazetesi, 15 Mayıs 1334/1918, no.7638

İkdam gazetesi, 21 Mayıs 1334/1918, no.7644

İkdam gazetesi, 22 Mayıs 1334/1918, no.7645

İkdam gazetesi, 24 Mayıs 1334/1918, no.7647

İkdam gazetesi, 25 Mayıs 1334/1918, no.7648

İkdam gazetesi, 27 Mayıs 1334/1918, no.7650

İkdam gazetesi, 28 Mayıs 1334/1918, no.7651

İkdam gazetesi, 2 Haziran 1334/1918, no.7656

İkdam gazetesi, 3 Haziran 1334/1918, no.7657

İkdam gazetesi, 22 Haziran 1334/1918, no.7676

İkdam gazetesi, 1 Temmuz 1334/1918, no.7685

İkdam gazetesi, 5 Ağustos 1334/1918, no.7717

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (1991), D. 3, İ. 4, C.III, TBMM Basımevi, Ankara.

Meclis-i Âyan Zabıt Ceridesi (1991), D. 3, İ. 4, C. II, TBMM Basımevi, Ankara.

Meclis-i Mebusan Encümen Mazbataları ve Levayih-i Kanuniyye (1993), Sene 1334, No.428-501, D. 3, İ. 4, C.III, TBMM Basımevi, Ankara.

Meclis-i Mebusan Encümen ve Mazbataları ve Tekâlif-i Kanunuiyye İle Said Halim ve Mehmet Talât Paşalar Kabineleri Âzalarının Divan-ı Aliye Sevkleri Hakkında Beşinci Şubece İcrâ Kılınan Tahkikat, (1993), No: 503-523, D. III, İ. 5, C. I, TBMM Basımevi, Ankara.

Meclis-i Mebusan Encümen ve Mazbataları ve Levayih-i Kanununiyye, (1993), C.II, TBMM Basımevi, Ankara.

Sabah gazetesi, 23 Şubat 1334/1918, no.10155

Sabah gazetesi, 1 Nisan 1334/1918, no.10192

Sabah gazetesi, 3 Nisan 1334/1918, no.10194

Sabah gazetesi, 6 Nisan 1334/1918, no.10197

Sabah gazetesi, 11 Nisan 1334/1918, no.10202

Sabah gazetesi, 13 Nisan 1334/1918, no.10203

Sabah gazetesi, 14 Nisan 1334/1918, no.10205

Sabah gazetesi, 15 Nisan 1334/1918, no.10216

Sabah gazetesi, 17 Nisan 1334/1918, no.10208

Sabah gazetesi, 18 Nisan 1334/1918, no.10209

Sabah gazetesi, 19 Nisan 1334/1918, no.10210

Sabah gazetesi, 20 Nisan 1334/1918, no.10211

Sabah gazetesi, 21 Nisan 1334/1918, no.10212

Sabah gazetesi, 22 Nisan 1334/1918, no.10213

Sabah gazetesi, 24 Nisan 1334/1918, no.10215

Sabah gazetesi, 25 Nisan 1334/1918, no.10216

Sabah gazetesi, 26 Nisan 1334/1918, no.10217

Sabah gazetesi, 28 Nisan 1334/1918, no.10219

Sabah gazetesi, 29 Nisan 1334/1918, no.10220

Sabah gazetesi, 30 Nisan 1334/1918, no.10221

Sabah gazetesi, 1 Mayıs 1334/1918, no.10222

Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1334/1918, no.10223

Sabah gazetesi, 3 Mayıs 1334/1918, no.10224

Sabah gazetesi, 4 Mayıs 1334/1918, no.10225

Sabah gazetesi, 5 Mayıs 1334/1918, no.10226

Sabah gazetesi, 6 Mayıs 1334/1918, no.10227

Sabah gazetesi, 7 Mayıs 1334/1918, no.10228

Sabah gazetesi, 8 Mayıs 1334/1918, no.10229

Sabah gazetesi, 9 Mayıs 1334/1918, no.10230

Sabah gazetesi, 10 Mayıs 1334/1918, no.10231

Sabah gazetesi, 11 Mayıs 1334/1918, no.10232

Sabah gazetesi, 12 Mayıs 1334/1918, no.10233

Sabah gazetesi, 13 Mayıs 1334/1918, no.10234

Sabah gazetesi, 14 Mayıs 1334/1918, no.10235

Sabah gazetesi, 15 Mayıs 1334/1918, no.10236

Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1334/1918, no.10237

Sabah gazetesi, 17 Mayıs 1334/1918, no.10238

Sabah gazetesi, 18 Mayıs 1334/1918, no.10239

Sabah gazetesi, 19 Mayıs 1334/1918, no.10240
Sabah gazetesi, 20 Mayıs 1334/1918, no.10241
Sabah gazetesi, 21 Mayıs 1334/1918, no.10242
Sabah gazetesi, 22 Mayıs 1334/1918, no.10243
Sabah gazetesi, 23 Mayıs 1334/1918, no.10244
Sabah gazetesi, 24 Mayıs 1334/1918, no.10245
Sabah gazetesi, 25 Mayıs 1334/1918, no.10246
Sabah gazetesi, 26 Mayıs 1334/1918, no.10247
Sabah gazetesi, 27 Mayıs 1334/1918, no.10248
Sabah gazetesi, 28 Mayıs 1334/1918, no.10249
Sabah gazetesi, 29 Mayıs 1334/1918, no.10250
Sabah gazetesi, 30 Mayıs 1334/1918, no.10251
Sabah gazetesi, 31 Mayıs 1334/1918, no.10252
Sabah gazetesi, 1 Haziran 1334/1918, no.10253
Sabah gazetesi, 2 Haziran 1334/1918, no.10254
Sabah gazetesi, 3 Haziran 1334/1918, no.10255
Sabah gazetesi, 4 Haziran 1334/1918, no.10256
Sabah gazetesi, 5 Haziran 1334/1918, no.10257
Sabah gazetesi, 6 Haziran 1334/1918, no.10258
Sabah gazetesi, 7 Haziran 1334/1918, no.10259
Sabah gazetesi, 9 Haziran 1334/1918, no.10261
Sabah gazetesi, 10 Haziran 1334/1918, no.10262

Sabah gazetesi, 11 Haziran 1334/1918, no.10263

Sabah gazetesi, 12 Haziran 1334/1918, no.10264

Sabah gazetesi, 13 Haziran 1334/1918, no.10265

Sabah gazetesi, 14 Haziran 1334/1918, no.10266

Sabah gazetesi, 16 Haziran 1334/1918, no.10268

Sabah gazetesi, 17 Haziran 1334/1918, no.10269

Sabah gazetesi, 18 Haziran 1334/1918, no.10270

Sabah gazetesi, 19 Haziran 1334/1918, no.10271

Sabah gazetesi, 20 Haziran 1334/1918, no.10272

Sabah gazetesi, 21 Haziran 1334/1918, no.10273

Sabah gazetesi, 23 Haziran 1334/1918, no.10275

Sabah gazetesi, 24 Haziran 1334/1918, no.10276

Sabah gazetesi, 25 Haziran 1334/1918, no.10277

Sabah gazetesi, 27 Haziran 1334/1918, no.10279

Sabah gazetesi, 28 Haziran 1334/1918, no.10280

Sabah gazetesi, 30 Haziran 1334/1918, no.10282

Sabah gazetesi, 1 Temmuz 1334/1918, no.10283

SAMİ, Şemseddin (2005), *Kâmûs- ı Türki*, 14. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Tanin gazetesi, 16 Nisan 1334/1918, no. 3358

Tanin gazetesi, 17 Nisan 1334/1918, no. 3359

Tanin gazetesi, 23 Nisan 1334/1918, no.3365

Tanin gazetesi, 24 Nisan 1334/1918, no.3366

Tanin gazetesi, 25 Nisan 1334/1918, no.3367

Tanin gazetesi, 27 Nisan 1334/1918, no.3369

Tanin gazetesi, 28 Nisan 1334/1918,no.3370

Tanin gazetesi, 1 Mayıs 1334/1918, no.3373

Tanin gazetesi, 2 Mayıs 1334/1918, no.3374

Tanin gazetesi, 3 Mayıs 1334/1918, no.3375

Tanin gazetesi, 4 Mayıs 1334/1918, no.3376

Tanin gazetesi, 6 Mayıs 1334/1918, no.3378

Tanin gazetesi, 8 Mayıs 1334/1918, no.3380

Tanin gazetesi, 9 Mayıs 1334/1918, no.3381

Tanin gazetesi, 10 Mayıs 1334/1918, no.3382

Tanin gazetesi, 11 Mayıs 1334/1918, no.3383

Tanin gazetesi, 12 Mayıs 1334/1918, no.3384

Tanin gazetesi, 13 Mayıs 1334/1918, no.3385

Tanin gazetesi, 14 Mayıs 1334/1918, no.3386

Tanin gazetesi, 16 Mayıs 1334/1918, no.3388

Tanin gazetesi, 17 Mayıs 1334/1918, no.3389

Tanin gazetesi, 19 Mayıs 1334/1918, no. 3391

Tanin gazetesi, 20 Mayıs 1334/1918, no.3392

Tanin gazetesi, 21 Mayıs 1334/1918, no.3393

Tanin gazetesi, 22 Mayıs 1334/1918, no.3394

Tanin gazetesi, 23 Mayıs 1334/1918, no.3395

Tanin gazetesi, 24 Mayıs 1334/1918, no.3396

Tanin gazetesi, 25 Mayıs 1334/1918, no.3397

Tanin gazetesi, 27 Mayıs 1334/1918, no.3399

Tanin gazetesi, 28 Mayıs 1334/1918, no.3400

Tanin gazetesi, 29 Mayıs 1334/1918, no.3401

Tanin gazetesi, 30 Mayıs 1334/1918, no.3402

Tanin gazetesi, 31 Mayıs 1334/1918, no.3403

Tanin gazetesi, 1 Haziran 1334/1918, no.3404

Tanin gazetesi, 2 Haziran 1334/1918, no.3405

Tanin gazetesi, 3 Haziran 1334/1918, no.3406

Tanin gazetesi, 11 Haziran 1334/1918, no.3414

Tanin gazetesi, 16 Haziran 1334/1918, no.3419

Tanin gazetesi, 1 Temmuz 1334/1918, no.3434

Tanin gazetesi, 2 Temmuz 1334/1918, no.3435

Tanin gazetesi, 5 Ağustos 1334/1918, no.3466

Tanin gazetesi, 7 Ağustos 1334/1918, no.3468

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 3 Nisan 1334/1918, no.2413

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 6 Nisan 1334/1918, no.2416

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 15 Nisan 1334/1918, no.2425

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 19 Nisan 1334/1918, no.2429

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 24 Nisan 1334/1918, no.2434

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 25 Nisan 1334/1918, no.2435

Tasvir-i Efkâr gazetesi, 26 Nisan 1334/1918, no.2436
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 30 Nisan 1334/1918, no.2440
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Mayıs 1334/1918, no.2441
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 5 Mayıs 1334/1918. no.2445
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 6 Mayıs 1334/1918, no.2446
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 9 Mayıs 11334/918, no.2449
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 10 Mayıs 1334/1918, no.2450
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 11 Mayıs 1334/1918, no.2451
Tasvir-i Efkâr gazetesi,16 Mayıs 1334/1918, no.2456
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 17 Mayıs 1334/1918, no.2457
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 18 Mayıs 1334/1918, no.2458
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 21 Mayıs 1334/1918, no.2461
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 23 Mayıs 1334/1918, no.2463
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 25 Mayıs 1334/1918, no.2465
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 27 Mayıs 1334/1918, no.2467
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Haziran 1334/19818, no.2472
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Temmuz 1334/1918, no.2502
Tasvir-i Efkâr gazetesi, 2 Temmuz 1334/1918, no.2503

TOPRAK, Zafer (1985), “II. Meşrutiyet Döneminde İç Borçlanma”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.IV, İletişim Yayınları, İstanbul, s.942-943.

TOPRAK, Zafer (2003), *İttihat-Terakki ve Cihan Harbi Savaş Ekonomisi ve Türkiye’de Devletçilik 1914-1918*, Homer Kitabevi, İstanbul.

Vakit gazetesi, 23 Şubat 1334/1918, no.125

Vakit gazetesi, 2 Nisan 1334/1918, no.163
Vakit gazetesi, 3 Nisan 1334/1918, no.164
Vakit gazetesi, 8 Nisan 1334/1918, no.169
Vakit gazetesi, 10 Nisan 1334/1918, no.171
Vakit gazetesi, 11 Nisan 1334/1918, no.172
Vakit gazetesi, 15 Nisan 1334/1918, no.176
Vakit gazetesi, 17 Nisan 1334/1918, no.178
Vakit gazetesi, 18 Nisan 1334/1918, no.179
Vakit gazetesi, 19 Nisan 1334/1918, no.180
Vakit gazetesi, 24 Nisan 1334/1918, no.185
Vakit gazetesi, 29 Nisan 1334/1918, no.190
Vakit gazetesi, 1 Mayıs 1334/1918, no.192
Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1334/1918, no.193
Vakit gazetesi, 3 Mayıs 1334/1918, no.194
Vakit gazetesi, 4 Mayıs 1334/1918, no.195
Vakit gazetesi, 5 Mayıs 1334/1918, no.196
Vakit gazetesi, 6 Mayıs 1334/1918, no.197
Vakit gazetesi, 7 Mayıs 1334/1918, no.198
Vakit gazetesi, 8 Mayıs 1334/1918. no.199
Vakit gazetesi, 9 Mayıs 1334/1918, no.200
Vakit gazetesi, 11 Mayıs 1334/1918, no.202
Vakit gazetesi, 12 Mayıs 1334/1918, no.203

Vakit gazetesi, 13 Mayıs 1334/1918, no.204
Vakit gazetesi, 14 Mayıs 1334/1918, no.205
Vakit gazetesi, 15 Mayıs 11334/918, no.206
Vakit gazetesi, 17 Mayıs 1334/1918, no.208
Vakit gazetesi, 18 Mayıs 1334/1918, no.209
Vakit gazetesi, 19 Mayıs 1334/1918, no.210
Vakit gazetesi, 20 Mayıs 1334/1918, no.211
Vakit gazetesi, 21 Mayıs 1334/1918, no.212
Vakit gazetesi, 22 Mayıs 1334/1918, no.213
Vakit gazetesi, 23 Mayıs 1334/1918, no.214
Vakit gazetesi, 26 Mayıs 1334/1918, no.217
Vakit gazetesi, 27 Mayıs 1334/1918, no.218
Vakit gazetesi, 28 Mayıs 1334/1918, no.219
Vakit gazetesi, 29 Mayıs 1334/1918, no.220
Vakit gazetesi, 1 Haziran 11334/918, no.223
Vakit gazetesi, 7 Haziran 1334/1918, no.229
Vakit gazetesi, 24 Haziran 1334/1918, no.236
Vakit gazetesi, 27 Haziran 1334/1918, no.249
Vakit gazetesi, 7 Temmuz 1334/1918, no.259

EK 2: Maliye Nazırı Cavit Bey'in Meclis-i Mebusan'daki İç Borçlanma Nutku (Osmanlıca ve Latinize)

(Sabah gazetesi, 6 Nisan 1918, no.10197: 1-2).

کیه ماؤنلرینک

نطقه سرائیلر یوردنده اجتماعی

نه غلطه سمرای بودی، سیمی بر اجتماعه، اجتماعه مقر اولشدی. قرق سنه دن بری بک قیتمدار کتبلر بنشهرمیش، وطنک وتکابل تاریخنده، نماز بر موع اشغال ایش کتیب ملکیتک، یکدن ایلمی سادسی، نه تک اسکی ویک بنون اولادنی بر آرایه تی وسیله تی اضار ایشدی. ملکیت ری وابسته ده، مأذونین ملکیت جمعیتک، اسبابی دوشونک ایشه یورلدی. آنچون اچانمنه استانبولده بولال عامه عموم ملکیتلر نه اجابت ایشدی.

نه ما یه نظری جاوید، عارف ناصر وکیل ب، ایقان عبد الرحمن شرف بک اندیلرله نظارتلرده مستشاری، مقرر جمعیله روقلری ایش ملکیتلر اجابت ایشدی. ساعت گیده مذاکرته باشلانیدی. ابتداء اسکی اداره نانه ساطع بک، مقصد اجتماعی متضمن تی ایدی و مذاکره اداره ایشک اوزره رحن شرف بک اندینک ریاسته اتخاخی تکلیف بورتکلیف، حاضر و تک شدنی آتیلرله

لاذمی.

مذاکره بک ملکیتک بواک کزیده خادی، ملکیتلرک خیرکار و فیاض استادی ریاست اشغال ایتدیکی زمان، آرتق، دماغلرده ومیدماشینک لایهوت خاطرلری چالاشق، رون، نهایتین انقلاب ششونه رغماً عنیندن یارتندی هیچ برزده غائب ایشمش اولان محترم چیلری حرمت و تعظیفله دیکله که باشلانیدی. رحن بک، ملکیتک کوچک برتاریخچه سی، وار، و سسملک بولک دوله ایتدیکی خدشاری بیخاندنه اوکا صادق قاشق، اوکا فانت ایشق، هرکوتی و هر دقیقه سی برابر یا شامش سیمی ستاد لسانیله ایشق ایلپور، مکتب ملکیتک یلدی خیریتک، روحنده تولید ایتدیکی نأثرلری یخ یدیلور. نهایت شدی، اولک (بش بدالموت) بش مطهریتی سلاملایور و ملکیتک اوزره عمرلر، قییلر وسعادتلر می ایلپوردی.

هیچانی آتیلرله قارشیلاناق بوخطابه دن سوکرا ب ولی ساق جلال بک سوز آلدی، جلال بک وم ملکیتلرک حیسانته ترجاه اولرق، ملکیتک یقی یایی اولاق عبدالرحمن بکی سلاملادی. یقی هیات اداره تک اتخاخی تکلیف ایتدی. بو یاپده ش مذاکرات جریان ایشدکده سوکره، هیات

استقراض داخلی حقدنه

مالیه نظری جاوید بک اندینی طرفندن مجلس مبعوثانده ایراد ایدیلن نطقه

افندیلر،
 عاریبه اشتراک ایتدیکنز کوهده بری ایلک رنمه اوله رقر درکه بوقانون ایل اعتبار داخلی به صلاحیت ایلپوروز. بوقراری و برشده اوله برچوقه اولی نظر دفته آتقی اجماب ایشدر. چونکه حرب ایشاننده یاپیله چی استقراضه موقبله نتوج ایشی لازمکایر. بوزماتک هر اعتبارله کرک سیاسته کرک پاسه اعتبارله کرک بو استقراض ایشون تمین ایتدیکنز شرائط دولایسبله الک مناسب بر زمان اولینی کترنیم. سیاسته استقراض داخلی ایشون الک مناسب بر زمان دیوروم. چونکه ملکیتن حقیقه بوقوه حرب کیردیکنز کوهده بری الک مستنا وک ایل بر موفنده بولپور. خاقی دولک طلب ایلینی اعتباری ابداله دعوت ایدمک اولان الک بیوک سیمه، اعتبار و اطمینان نفس بوکون ملکیتلرده موجوددر. شرقی حد و دریزده حد اولسون طوب و تفنگ سلسلری صومستدر. شدیدی قدر دائما عثمالی ملکیتک اخطاطیکه کندیننه غذا تأمین ایدن حاله در. (نهر اولسون) نصل که شدیدی به قدر روس دولتی مبعوثانلرک شفقتدن، هجرتدن، تقسیمدن استفاده ایدرک توسع ایشمشه یونن سکرده عثمالی دولتی روس سلطنتک اتخاقی قارشیننده اولکنندن دها قوتلی، دها رصین برسورنده تأسس ایشق بولپور. (آلتشیر)

بوحال افندیلر، شبهه سزدرکه، دوت سنه در بوسریک مدعیس بوکبه تحمل ایدن افراد ملتک هپسنگ قلیته فضلہ برنشیه، فضلہ برنشاط، فضلہ برتلی و برمش و دین سوبدیکم وجهله هرکسده اعتبار نفس حتی تزید ایشدر. یونن دولاییدرکه استقراض ایشون بوزماتی الک مساهد وک مناسب بر زمان هد ایلپوروم. سوکره پاسه اعتبارله یعنی اقتصاد آده الک مناسب بر زمان کورپوروم. چونکه بویله بر استقراضه وفق اولسی ملکیتده غیر مشمول سرمایلرک کترشیه متواقدر. شمدی به قدر اخراج ایدیلان اوراق تقدیده دن دولای و بلخاصه اوراق تقدیه تک یونن برسنه اوله موجود اولان مفرط و مجنونانه سه کولای بولرله یانیراسنه سکنته کلش ارلسندن ناشی بیاسه ده موجود اولاق وسائط مداولیه تک مقداری بویله بر استقراضه مساهد اوله چی درجه ده بولپور. بوک ایشوندرکه اقتصادیات اعتبارله، بیاسه شرائطی اعتبارله بوزماتی استقراضه صحاحیت ایشون مساهد بر زمان کورپوروم. سوکره

یعنی یکری سنه طرفنده دولته اعتباری یوزده بش فائض برینه یوزده دوت فائض استقراض عقیدته مساهد اولسه دخی بیه یکری سنه اوله بواستقراض تحویلاتی حتی بدلاتی تأدی ایدوب یوزده دوت فائض بر استقراضه تحویل ایشک سلاحیتنی حکومت بوقانون ایل کندیندن ترخ ایش اولور. ایشته استقراضک اوشچی فائده سی بودر. رابعا بواستقراضه طالب اوله چی اولانلرک استقراض ایشونلری تحصیل ایشک استقراض تحویلاتی آتی مشتری قید اولینی ایشون و بره چکری هر موم اوراک کذلک بواستقراضه متعلق اوله رقی تنظیم اوله چی هر دولو مستندات، اعلانات، اجرا ایدیلجک بلا استننا هر دولو معاملاتک کرک تمفا رسمندن و کرک رسوم سارنده معاقبتی قبول ایلپوروز.

دها سوکره افندیلر، بنشین بر منفعت اولاق اوزره سرمایلرچی بواستقراضه یانیره چی اولانلرک آله چیلری فائض حالا و آتیا درلنده موجود اولاق و تأسس ایدیلجک اولان هر موم رسوم و تکلیفدن معاف اوله جقدر یعنی بوا برادرله بوکونکی منع و برکوسته ونه ده آتیا و ضعی محبت اولان ایراد و برکوسته تابع اوله جقدر. ایشته تا یوننه ذکر ایدیلن شرائط اساسیه بوللردر. فقط بوک خارچنده اولانده دیون عمومی اداره سیله اجرا ایشکده اوله یمن مذاکرته خاندننه بواستقراض ایشون دخی دولتک ممالک اجنبیه ده اخراج ایشون اولینی بالموم استقرا. ضلرده اوله یعنی آریجه تأمینات خصوصه وضع ایدیلجکدر. یعنی دولتک منابع وارداتندن برقی لایتیز بر طرزده بواستقراضک تا زمان اطفاسنه قدر فائض ورأس المالیاتک تأدیسه تخصیص اوله جقدر و بو وارداتک استقراض فائضلری تأدی ایل مکلف اولاق یانیه ی تودی. مساهله سزده دیون عمومی اداره سی اجرا ایدیلجکدر. کذلک عثمالی بانکسی ایلده دیگر استقراضلرده اولینی کپی بوکاده اشتراک ایشی ایشون مذاکره دیز.

ایشته افندیلر عرض ایتدیکم بوقسطلرده استقراضه اشتراک ایدمک اولانلرک منافعی نه درجه ده تأمین ایش اولدینمیزی کورپوروسکز. بواستقراض بر دستورده خلاسه ایشک ایشترسه دیه ییلرکه: حکومت ایشون اصغری فداکارق استقراضه طالب اوله جقدر ایشون اعلی استفاده و ملکیتک هیت عمومی اجنابیه سی ایشونده بیوک بر منفعتده حکومت ایشون اصغری بر نفا کارتی دیوروم. چونکه حکومت نظرنده کاغذ و آلونک فرقی یوزدر. حکومت بر و روقه تقدیه نه به مال اولپورسه بر آلتیورده نفاذ ایشدر اعلی

برهبراً تاریخ اولی قلمه جعفر، چونکه دکل بالکن
اسکی زمانه ده سن مشروطیتک اعلانن بری ،
هیکنز بیروزسکرکه ، اجنبیلرک داتما ترکیه تک
ضعفدن استفاده ایدرک هر کون استلازندن برارجه
کیرمک ایچون کک زاده استعمال ایتمک ایستکاری
سلاح مالی اولمشدر . (قهر اولسونلر) داتما بز
پاره محکم راستناده اسیر ایتمک ایستمشدر .
دها برقاچ سنه اول برقاچ بیلون آتی ایچون رجال
سیاسه مشهور ایچو دیارلرته دولاشدنی مشروطیتدن
اولده قرق قی بیگ لیرادن عبارت برینز نلک
تدارک ایلمی ایچون بولکننده ناموس سلطنتی
وحیثت خلافت کبرل ودهن ورمز آدنلرک موجود
اولدنی بیلن دشمنلرله برقاچ هفته طرفنده بیلونلر
طویلانه بیلمی کورستره جکدرک آرتنی ترکیه ده
قوللا قیزی سلاح مالی کورله تمک بوز طوغش
برسلاحدر .

یز وساهده استقلال مایترک کک رسین تملرین
آتمش اوله جمنز . ایتمه اقدیلر ، بنده موجود اولان
بوقاعت وایلمه درک بلااستفا بتون افراد مننه ،
تا آتلولیتک کک مجرا برکونده یا تابانلر دن ، بیعت
سلطنتک وبتون صا کزک مکلف و مستقا اولر تک
سنه رفاه وساهده یا شایانله وارنجومه قدر
متوسط ، بیوک ، کوچک بتون افراد مننه صحیبت
ایچیروم وکنترلدن بوطلی اسمه اشتراک اقلری
طلب ایچیروم . بولطم ، برتربح ، اعانه ملی دکندر .
اقدیلر ، ویداده حیات ماده ده کک بیوک سائق
اولان منفعت شخصی سائق حیات منوبده
کک علوی وک قدسی برسانی اولان خدمت وطن
سائقه ائتلاف ایتمش اولدنی بر تئیه کدیلر
دهوت ایچیروم .

واستفراجه ، افرادک منافع مایه سی ندرسه ده
تأمین ایلمش ایسه وطنه ایچیلرک خدمت ،
اوردجه ده بیوکدر . ایتمه بوت ایچوندرک افراد
ملندک طلب ایتمک شی ، عرض ایتمک کی ،
تربح و اعانه دکل ، کندی منافع ماده لرن استعمال
ایبارک علوی و قدس بر خدمت وطن ایچا ایچلر .
بوسوزلرله سزده حساسکیزم ترجمان اوله بقدره
هیچ اشقیاه ایچیروم . بوسوزلرک بتون افراد
ملنک قنبده سیمی بر ممکن بولدی ایچا ایدرک
سوزی کسیروم . (-ورکان آلمیشلر)

داخلی شئون

سلامتق رسمی

سلامتق رسمی هالسی دون طوبه باغچه ده والیه

مدا یلمی اوزونه اوله سو بر اکنده ۱۱۰ غروشه
قدر صاتیلان شکر ندریچا بولکنش و چهارشنبه افشای
۱۵۵ ایکن بجهتبه سیاسی ۱۸۰ ، درنده ۲۰۰
غروشه چقمشدر . پیاسه سزده کلایی مقدارده شکر
واردر ، شکرک تراچد فیاتی موجب اولدی شیج
برسازدهده وقوعه کله مشدو . بولله اولدنی حاله نعل
اولورده ایکی کون طر فنده شکرک اوقه سی ۵۰
غروش ترقم ایچیرور ؟ بوسوزلرک جرای پک ساده در ،
بوقاربهده سوبله کیز وجهله شکرک ترقمه سبیت
ورنلر بر ساقم هوا اووویجیلری ، محتکرلر در . داتما
منفعت و خانی سوینی پدشده قوشال بوحتکرلر
بافرض ۷۰ غروشه آلدیلر شکرلری ایکی منلی
فیات اله صانندن بکنیمه کنده و یا تیزک تزییدی
ایچون ایلر دن کمن غیرق صرف ایکنده درلر .
صوک کونلر طرفنده کک زاده احتکاره معروض
قالان واددن بری ده ماندر . قصابلر هیچ صیقله سزین
بر اونه قوزی آتی ایچون ۲۵۰ غروش طلب
ایچیرورلر . مقلک قیرل ایچیلرک حدودی چوقدی
تجاوز ایچو بو ایش تازی ماقول بردجه بائند برک
ایچون حسی وشدتی ندر برلر اتخاذ ایتمک زمانی کشدور .
پوانه بولکولده فنده اول کونده برد فنده ات بیسین
عاطلر بولدن بولله ات بیسین کدل دائمی سوزنده
محروم قلمه جلددر .

ای ان قشتمک ترفی سفنده عیایشلر لوبده
دیورک :
« برکیلو قوزی (۲۵۰) غروشه در . بونی کک
ایچون ساین آلا رولونه لردر . رئیس منقوله طه ده
بر طبق قوزی (۸۰) ، (۹۰) غروشه ، ایکی چی
حق اوچون منقولونه لردر ایسه (۴۵) ، (۵۰)
غروشه در . قنطقوزی آتی ایچون قصابلر صحیبت
ایچل بعض مسعود مشقیرلر در . دون بک اوغنده
بر تصایح کیفی سؤل ایتمک . دون بتون کون
بالکن دوت مشقیرلرک قوزی آتی آلمش اولدنی
سویله دی . بوی بدی اوله دن آتشی قوزی کسک
موجیته رخا بک اوغنده بعض قصابلر دوت ،
یش ارقاتی قوزیلر صانده درلر . »

لکلی حما و قوعانی
اصح سازه مجادله هیتمدن :
صوک بکری دوت ساعت طرفنده لکلی حما
وقوعای اروز آتیدور .

فکری حیات

جمعیت طبیه عنایه
جمعیت طبیه عنایه یانک دودجی عهده کونی
مدرس سلماک معانی یاشانک تحت ریاستنده اجتهاد

۵
۱
آش
۲
شال

اوزمال
جیوه
یک
ان
طرقه
برک
عدو
پویا
طرف
آتم
تدیک
ایلد
عنان
کیرک

İstikrâz-ı Dahili Hakkında Maliye Nazırı Cavid Beyefendi Tarafından Meclis-i Mebusan'da İrad Edilen Nutuk

Maliye Nazırı Cavid Bey (Kal'a-i Sultaniyye): - Efendiler, muharebeye iştirak ettiğimiz günden beri ilk defa olarak ki bu kanun ile itibâr-ı dahilîye müracaat ediyoruz. Bu kararı vermezden evvel birçok ahvâli nazar-ı dikkate almak icâb etmiştir. Çünkü harp esnasında yapılacak istikrazın mutlaka muvaffakiyyetle tetevvüc etmesi lâzım gelir. Bu zamanın her itibâr ile gerek siyaseten gerek piyasa itibariyle ve gerek istikraz için tayin ettiğimiz şerait dolayısıyla en münâsip bir zaman olduğu fikrindeyim. Siyaseten istikrâz-ı dâhilî için en münâsip bir zamandır diyorum. Çünkü, memleketimiz hakikaten bu gün harbe girdiğimiz günden beri en müstesna ve en iyi bir mevki'de bulunuyor. Halkı, devletin talep eylediği itibârı ibzâle davet edecek olan en büyük sebep i'timâd ve itmînân-ı nefis bugün memleketimizde mevcuttur. Şark hudutlarımızda hamdolsun top ve tüfenk sesleri susmuştur. Şimdiye kadar daima Osmanlı memleketinin inhitâtıyla kendisine gıda temin eden asırdîde müdhiş düşmanımız muzmahim ve münkariz bir hâldedir. (Kahrolsun sedâları) Nasıl ki şimdiye kadar Rus devleti hep Osmanlıların zaafından, acziden, inkisâmından istifade ederek tevsî' etmişse şimdiden sonra da Osmanlı devleti Rus saltanatının enkazı karşısında evvelkinden daha kuvvetli, daha rasîn bir surette teessüs etmiş bulunuyor. (Alkışlar) Bu hâl efendiler, şüphesizdir ki dört senedir bu harbin müdhiş yüküne tahammül eden efrâd-ı milletin hepsinin kalbine fazla bir neş'e, fazla bir neşât, fazla bir teselli vermiş ve demin söylediğim veçhile herkeste i'timâd-ı nefis hissi tezyid eylemiştir. Bundan dolayıdır ki efendiler, istikraz için bu zamanı en müsaid ve en münâsib bir zaman addediyorum. Sonra piyasa şeraiti itibariyle yani iktisaden de en münâsib bir zaman görüyorum. Çünkü böyle bir istikrazın muvaffak olması memlekette gayr-ı meşgul sermayelerin kesretine mütevakkıftır. Şimdiye kadar ihraç edilen evrâk-ı nakdiyyeden dolayı ve bilhassa evrâk-ı nakdiyyenin bundan bir sene evvel mevcut olan müfrit ve mecnunâne spekülasyonlara yatırılmasına sekte gelmiş olmasından nâşî piyasada mevcut olan vesait-i tedâvüliyyenin miktarı böyle bir istikraza müsait olacak derecede bulunuyor. Bunun içindir ki iktisadiyyat itibariyle, piyasa şeraiti itibariyle bu zamanı istikraza müracaat için müsait bir zaman görüyorum. Sonra Efendiler; istikrazın şeraiti de ahâlmizin menâfi'ini azamî bir surette temin edecek bir tarzda tayin etmiş olduğuna kanaatim vardır. Bu bâbda da biraz izâhât arz

edeceğim. Evvelâ istikraz yüzde beş faizli olacaktır. Şimdiye kadar devlet-i âliyenin yapmış olduğu bütün istikrazlar yüzde dört ile yüzde beş arasındadır. Muharebeden evvel son yaptığımız istikrazın faizi yüzde beş idi. Bu istikrazın faizini de yüzde beş olarak tayin ediyoruz. Bu miktar faiz muharebeye iştirak eden devletlerin hepsinin tayin etmekte oldukları mikdar-ı faize hemân muaddeldir. Fakat bizim memleketimizin ahvâl ve şerâit-i iktisadiyyesi diğer memleketlerin şerâit-i iktisadiyyesine muaddel olmadığı cihetle eğer yalnız yüzde beş faizli bir istikraz akd etmiş olsa idik birçok sunuf ahâlî bu istikraza iştirak edemeyecekti. Çünkü memleketimizde diğer surede daha fazla menâfi temin edecek olan menâbi-i istihsâlât mevcuttur. Biz halkın şevk ve rağbetini tezyid etmek üzere istikrazın faizini altın olmak üzere te'diye etmeyi şart koyduk. Yüzde beşen ibaret olan mikdar-ı faiz her taksitin hululünde eshâbına altın olarak tesviye edilecektir. Saniyen istikrazın amortismanı yani imhası için her sene bütçemize yüzde bir raddesinde bir meblağ koyacağız. İstikrazın baliğ olacağı miktara nazaran tabii bu rakam tehâlûf edecektir. İstikraz tahvilleri piyasadan iştirak suretiyle veya kurra keşidesi suretiyle itfa edilir. İstikrazın fiyâtı başa baş fiyâttan yani fiyât-ı muayyene ve muharreresinden dûn olduğu takdirde piyasadan mubayaa suretiyle itfa muamelesi icra edilir. İstikrazın borsa fiyâtı başa baştan yüksek olduğu takdirde kurra keşidesiyle itfa yapılır. Bu tahvilâtın kıymeti daima başa baştan yüksek olacağında iştibâh etmiyorum. Bunun içindir ki istikrazın itfa muamelesi de kurra keşidesi suretiyle icra edilecektir. Her hangi numaraya kurra isabet edecek olursa "amortisman" bedeli de altın olarak tesviye edilecektir. Yani meselâ yirmi liralık bir tahvil almak için yirmi liralık varaka-i nakdiyye veren buna mukabil yirmi liralık altın alacaktır. İşte istikrazın ikinci şartı da budur. Sâlisen yirmi sene zarfında yani 1354 senesine kadar hükümet her ne surede olursa olsun istikraz tahvilâtını tedavülden kaldırmamağı yani tahvil-i deyn muamelesi icra etmemeyi ve istikrazın faizini tenzil eylememeyi taahhüd ediyor. Yani yirmi sene zarfında devletin itibârı yüzde beş yerine yüzde dört faizli istikraz akdine müsaid olsa dahi yine yirmi seneden evvel bu istikraz tahvilâtını hattâ bedelâtını te'diye edip yüzde dört faizli bir istikraza tahvil etmek selâhiyetini hükümet bu kanun ile kendisinden nez' etmiş oluyor. İşte istikrazın üçüncü faidesi budur. Râbian, bu istikraza talib olacak olanların istikraz kuponlarını tahsil etmek, istikraz tahvilâtı almak, müşteri kayıt olmak için verecekleri her nev'i evrakın, kezâlik bu istikraza müteallik olarak tanzim olunacak her türlü senedât, ilânât ve icra edilecek

bilâ- istisna her türlü muamelâtın gerek damga resminden ve gerek rüsûm-ı saireden muafiyetini kabul ediyoruz. Daha sonra da efendiler, beşinci bir menfaat olmak üzere, sermayelerini bu istikraza yatırarak olanların alacakları faiz hâlen ve âtiyyen devlette mevcut olan ve tesis edilecek olan her nev'i rüsûm ve tekâliften muaf olacaktır. Yani bu irâdlar ne bugünkü temettü vergisine ve ne de âtiyyen vaz'ı muhtemel olan irâd vergisine tâbi' olmayacaktır. İşte kanunda zikredilen şerâit-i esasiyye bunlardır. Fakat bunun hâricinde olarak da Düyûn-u Umûmiyye idaresiyle icra etmekte olduğumuz müzâkerenin hitâmında, bu istikraz için dahi devletin, memâlik-i ecnebiyyede ihraç etmiş olduğu bilumum istikrazlarda olduğu gibi ayrıca te'minât-ı mahsusa vaz' edilecektir. Yani devletin menâbi ve varidatından bir kısmı lâ-yetegayyer bir tarzda bu istikrazın tâ zaman-ı itfasına kadar faiz ve res'ülmâllarının te'diyesine tahsis olunacaktır ve varidatın istikraz faizlerini te'diye ile mükellef olan bankaya tevdi'i muamelesini de, Düyûn-u Umûmiyye İdaresi icra edecektir. Kezâlik Osmanlı Bankası ile de diğer istikrazlarda olduğu gibi buna da iştirak etmesi için müzakeredeyiz.

İşte efendiler, arz ettiğim bu noktalardan istikraza iştirak edecek olanların menâfi'ini ne derecede temin etmiş olduğumuzu görüyorsunuz. Bu istikrazı bir düsturda hulâsa etmek istersek diyebiliriz ki: "hükümet için asgarî fedakârlık, istikraza talib olacaklar için azamî istifade ve memleketimizin hey'et-i umûmiyye-i iütimaiyyesi için de büyük bir menfaattir." Hükümet için asgarî bir fedakârlık diyorum. Çünkü hükümet nazarında kâğıt ve altının farkı yoktur. Hükümete, bir varaka-i nakdiyye neye mal oluyorsa bir altın da aynı şeye mal olacaktır. Efrâd için azamî menfaat diyorum. Çünkü efradın ahvâl-i ruhiyyesine nazaran bir varaka-i nakdiyye ile bir altın aynı şey değildir. Madem ki efrâd altını varaka-i nakdiyyeye tercih ediyor, biz onun bu tercihinin tatmin etmek suretiyle azamî bir faide temin etmiş oluyoruz. Kâğıt olarak vereceği bir sermayenin faizini altın olarak te'diye eylemeyi kabul ettiğimiz gibi sermayesinin dahi altın olarak iadesi ihtimalini kendisine bahşediyoruz. Umûm hey'et-i ictimaiyye için büyük bir menfaat vardır, diyorum. Çünkü bu sayede piyasaya yeniden evrâk-ı nakdiyye çıkarmak şöyle dursun, piyasada mevcut olan evrâk-ı nakdiyyenin mühim bir kısmı bir zaman için, piyasadan istirdâd edilmiş oluyor.

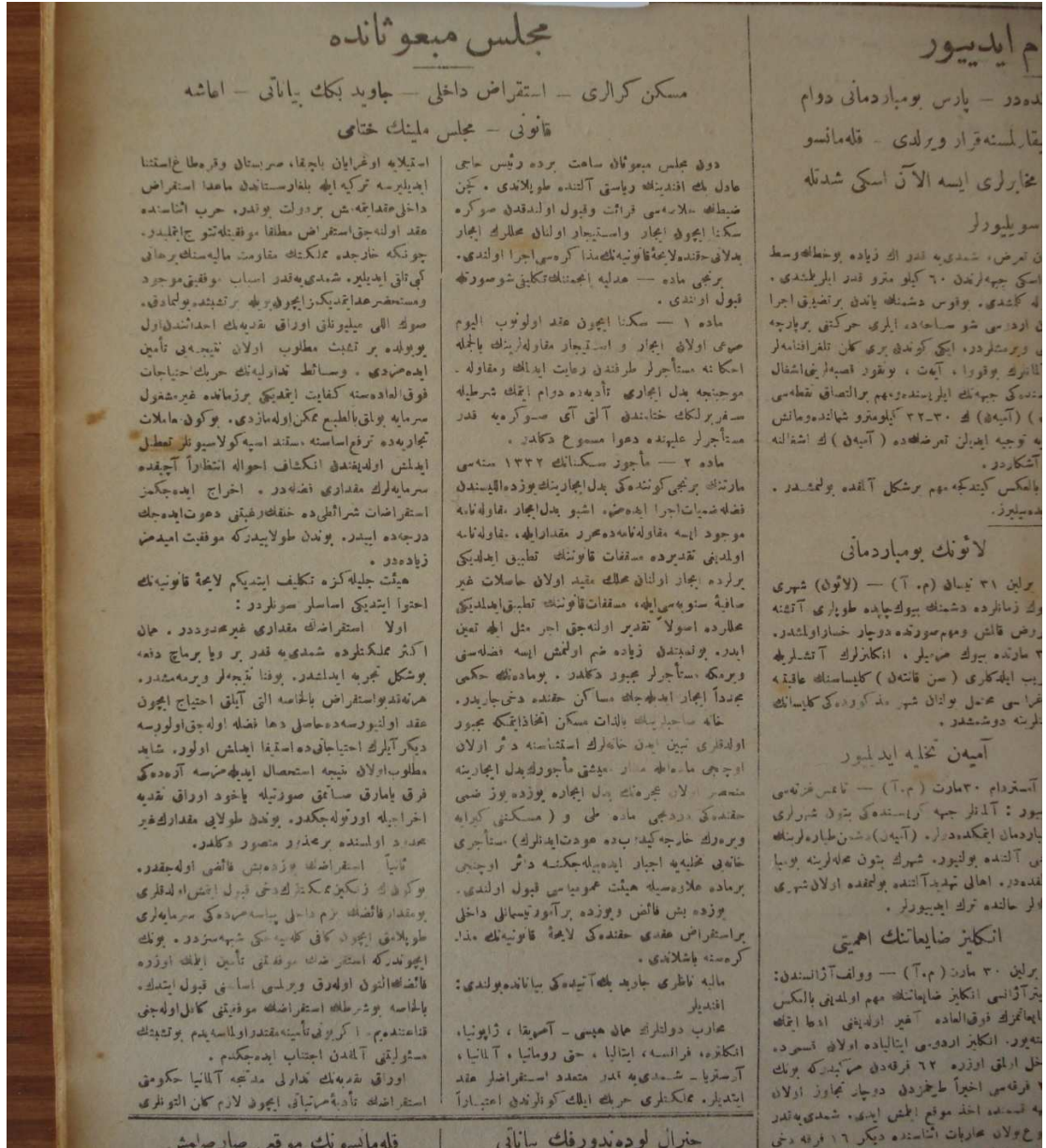
Efendiler, bu istikrazın muvaffakiyyetle tetevvüc etmesinde alâkadar olmayacak bir fert yoktur. Sizin nazar-i dikkatinizi istikrazın muvaffakiyyetle neticelenmesinin, dost

memleketlerde husule getireceği intiba'-i müstahsene ve düşman memleketlerde vücuda getireceği saikavî bir tesire bilhassa celb etmek isterim. Efendiler, bu harp bize pek büyük şeyler kazandırmıştır. Ordularımız, milletimiz ve memleketimiz hakk-ı bekasını, hakk-ı hayatını bir kere daha an'anevi cengâverlikleriyle teyid etmiş oldular ve bundan evvelki bir muharebenin düşmanlarımızın silâhlarıyla değil, dâhilin siyaset zehirleriyle kaybettiğimiz bir harbin ecnebi zihinlerinde vücuda getirdiği tereddüt ve müşkûkiyyet şebekesini parçaladılar. Fakat efendiler, biliyorsunuz ki, Osmanlı orduları asırlardan beri, yalnız muzaffer oldukları muharebelerde değil hattâ mağlub oldukları mübarezelerde bile daima kendileri için şevket, şehâmet, satvet destanları yazdırmışlardır. (Alkışlar) Bu defaki hareketleriyle de tarihi, bir defa daha te'kîd etmiş oldular, esasen alem-şümûl bir hakikati bir defa daha ilân eylediler. Fakat efendiler, ecnebilerin inanamayacakları ve havsalarına sığdıramayacakları bir şey varsa o da Osmanlı milletinde iktisat uyanıklığının mevcudiyetidir. Memleketimizde şu dört seneden beri inkişâf etmeye başlayan inkılâb-ı iktisadîye düşman memleketlerinde, emin olunuz ki, inanacak bir fert yoktur. Bu istikrazın muvaffakiyyeti, sizi temin ederim, düşmanlarımız için en kanlı bir meydan muharebesinde kazanacağımız zaferin vücuda getireceği tesirden daha müdhiş bir darbe-i hüsrân ve elem teşkil edecektir. Bu hadise efendiler, memleketimizin hayat-ı maliyyesinde bir mebde'-i tarih olarak kalacaktır. Çünkü, değil yalnız eski zamanlarda, hattâ Meşrutiyetin ilânından beri hepiniz biliyorsunuz ki, ecnebilerin daima Türkiye'nin zaafından istifade ederek her gün istiklâlimize bir parça kemirmek için en ziyade isti'mâl etmek istedikleri silâh, silâh-ı malî olmuştur. (Kahrolsun) Daima bizi, para tahakküm ve istibdadıyla esir etmek istemişlerdi. Daha bir kaç sene evvel bir kaç milyon almak için ricâl-i siyasiyemizin ecnebî diyarlarında dolaştığını Meşrutiyet'ten evvel de kırk, elli bin liradan ibaret bir meblağ-ı kalîlin tedârik edilmesi için bu memlekette nâmus-u saltanatı ve haysiyet-i hilâfeti kefil ve rehin veren adamların mevcut olduğunu bilen düşmanlarımıza bugün bir kaç hafta zarfında milyonlar toplanabilmesi gösterecektir ki, artık Türkiye'de kullandıkları silâh-i malî körlenmeye yüz tutmuş bir silâhtır. (Alkışlar) Biz, bu sayede istiklâl-i malîmizin en rasîn temellerini atmış olacağız. İşte efendiler, bende mevcut olan bu kanaat ve imândır ki, bilâ-istisna bütün efrâd-ı millete, tâ Anadolu'nun en ücra bir köyünde yaşayanlardan, payitaht-ı saltanatın ve bütün merakizin mükellef ve müstesna evlerinin sine-i refah ve saadetinde yaşayanlara varıncaya kadar mutavassıt,

büyük, küçük bütün efrâd-ı millete müracaat ediyorum ve kendilerinden bu vatanî emre iştirak etmelerini talep ediyorum. Bu talebim, bir teberru' ve iane talebi değildir, efendiler, dünyada hayat-ı maddiyede en büyük saik olan, menfaat-i şahsiyye saikinin hayat-ı maneviyyede en ulvî ve en kutsî bir saik olan hizmet-i vatan saikiyle i'tilaf etmiş olduğu bir teşebbüse kendilerini davet ediyorum. Bu istikrazda efradın menâfi-i maddiyyesi ne derecede temin edilmiş ise vatana edilecek hizmet de o derecede büyüktür. İşte bunun içindir ki efrâd-ı milletden talep ettiğim şey, arz ettiğim gibi, teberru' ve iane değil, kendi menâfi-i maddiyyelerini istihsâl eyleyerek ulvî ve mukaddes bir hizmet-i vatan ifa eylemeleridir. Bu sözlerimle sizin de hissiyatınıza tercüman olduğumda hiç iştibâh etmiyorum. Bu sözlerimin bütün efrâd-ı milletin kalbinde samimi bir ma'kes bulacağını ümit ederek sözümü kesiyorum. (Sürekli alkışlar)

EK 3: İç Borçlanmayla İlgili Kanun Layihası

(Sabah gazetesi, 1 Nisan 1918, no.10192: 1-2).

م میون

ده دور - پارس بومباردمانی دوام
تارلسنه قرار ویرلدی - قله مانسو
مخارلری ایسه آلآن اسکی شدتله

سویولور

ن تعرض شدی به قدر اذ زیادہ بوخطه و سوط
اسکی جبهه لرندن ۶۰ کیلو مترو قدر ایلرلندی .
له کاشدی . فووس دشمنک یاندن برتضیق اجرا
ن اوردی شو ساجده ایلری حرکتی برارچه
ن ویرمیلردو . ایکی کونتی بری کلن تفراتفه لر
ناتیرک بو قوروا آیت ، و نقور اصبه لرغ اشغال
یتدی کی جبهه تک ایلرلندو . هم برالتصاق قطعی
(آیهه) ک ۳۰-۳۲ کیلومترو شانده و مانش
به توجیه ایلدن تعرضده (آیهه) ک انشالده
آشکاردر .
بالعکس کیتدی . مهم رشکل آتده بولمشدر .
دهیولور .

لائونک بومباردمانی

برلین ۳۱ تیاف (م.آ) - (لئون) شهری
رک زمانلرده دشمنک بیوک جایده طویاری آتته
رض قاشن و مهم صورتده درچار خسار اولمشدر .
۲ مارنده بیوک صیلر ، انکارلرک آتشلرله
یب ایلرکلی (سن قاتهن) کلیسانک عاقبه
غراسی محل بوزان شهر مذکورده کی کلیسانک
لرته دوشمشدر .

آمین تخلیه ایدیلور

آستردام ۳۰ مارت (م.آ) - ناعس غزنه سی
بیور : آلانر جبهه کریمنده کی بتون شریری
باردمان ایلکده دراز (آیهه) دشمن طیاره لرلنک
نی آتنده بولنور . شهرک بتون محله لرته بو یا
قنده در . اهالی تهدید آتنده بولنمده اولان شهری
دار حالده ترک ایدیلور .

انکارلر ضایعاتک اهمیت

برلین ۳۰ مارت (م.آ) - ووافس آزانسندن :
پتر آزانسی انکارلر ضایعاتک مهم اولدی بونلکس
ایمانلرک فوق العاده آخیر اولدیغنی ادعا ایلنک
تعبیر . انکارلر اوردوسی ایتالیاده اولان تسرد
خل ایلکی اوزده ۶۲ فرقه دن صایدی که بونک
۱ فرقه سی اخیلا طرزدن درچار تجاوز اولان
به نسیله ایلدو . شمدی به قدر
وع اولان عاربت ایتاننده دیگر ۱۶ فرقه دخی

مجلس مبعوثانده

مسکن کرای - استقراض داخلی - جاوید بکک بیاناتی - اعاشه
قانونی - مجلس ملیتک ختای

دو مجلس مبعوثان ساعت برده رئیس حاجی
عادل بک اذدینک ریاستی آتنده طویلاندی . بچین
ضبطه سلاسه سی فرات و قبول اولدقدن سوکره
سکنا ایچور ایجار واستیجار اولان مالکک ایجار
بدلای قنده لایحه قانونیه تکمیل مذکور ایچرا اولندی .
برخی ماده - عدلیه ایجننتک تکلیفی شو صورتک
قبول اولندی .
ماده ۱ - سکنا ایچون عقد اولوب الیوم
صهی اولان ایجار و استیجار مقاوله لرک بالجه
اسکانه مستاجرلر طرفندن رعایت ایلنک و مقاوله
موجوبه بدل ایچاری تأدیده دوام ایلک شرطیه
سفر لرلک ختاندن آئی آی سوکره قدر
مستاجرلر عینده دهوا مسوع دکادر .
ماده ۲ - مأجور سکنا تک ۱۳۲۲ سنه سی
مارت تک برخی کونته کی بدل ایجار بونک بوزده ایلیندن
فضله ضعیفات اجرا ایلدو . اشبو بدل ایجار مقاوله نامه
موجود ایسه مقاوله نامه محرر مقدار ایلک . مقاوله نامه
اولدیغنی قدر برده مسقات قانونک تطبیق ایلدیغنی
برلرده ایجار اولان مالکک عقید اولان حاصلات غیر
صافه سنوبه سی ایله مسقات قانونک تطبیق ایلدیغنی
علاوه اصولاً قدر اولنک ایچر مثل ایلک تعین
ایدر . بوندیغنی زاده ضم اولمش ایسه فضله سی
ویرنک . مستاجرلر مجبور دکادر . بوماده لک حکمی
مجددا ایجار ایلدو چک مسکن حقتده دخی جاریدر .
خانه صاحب لرلک بالذات مسکن انقادانچک مجبور
اولدقنی تبیین ایلن خانه لرک استقراضه دثر اولان
اوچچی ما عايله ساز ایشتی مأجورلر بدل ایچارینه
منصهر اولان مجره تک بدل ایچاره بوزده بوز ضعی
حقتده کی دردیجی ماده طی و (مسکنی کرایه
ویرنک خارجه کید بده هودت ایلنک) مستاجرلی
خانه تخلیه ایچار ایلدو ایله چکنه دثر اوچچی
برماده علاوه سیله هیئت عمومی سی قبول اولندی .
بوزده بش فائض و بوزده برآورد سیمانی داخلی
براستقراض عقی حقتده کی لایحه قانونیه تک مذکور
کره سنه باشلانیدی .

مالیه نظاری جارید بکک آتیده کی بیاناتده بولندی :
انیدیلر

عارب دولتلرک حاله هیس - آسویقا ، ژاپونیا ،
انکارلر ، فرانسه ، ایتالیا ، حتی رومانیای ، آلمانیا ،
آستریا - شمدی به ایلر متمدد استقراضلر عقد
ایلدیلر . ملکتری حرکت ایلک کولرلرلر اعتباراً

جنرال لودنه دورفک سانای

هیئت جلیله کره تکلیف ایلدیگم لایحه قانونیه تک
احتوا ایلدیگی اساسلر سورلردو :

اولا استقراضک مقداری غیر محدوددر . همان
اکثر ملک کلنلرده شمدی به قدر بر ویا برماج دتمه
بوشکل مجره ایلنمشدر . بونفا تجره لر ویرمه شدور .
هرنه قدر و استقراض بالخاصه ائی آتیق احتیاج ایچون
عقد اولنورسه ده حاصل ده فضله اوله چی اولورسه
دیگر آیلرک احتیاجی ده استقراض ایلن اولور . شاید
مطلوب اولان نتیجه استحصالی ایلدو صرسته آرده کی
فرق بلارق صانعی صورتیه پاخود اوراق قدیه
اخراجیه اورتوله چکدر . بوندن طولای مقدار غیر
محدود اولننده برعکس تصور دکادر .

ثانیاً استقراضک بوزده بش فائض اوله حقتده
بوکولرک زکیمز چکنرک دخی قبول ایلن اولدقنی
بومقدار فائضک بزم دانی پیاسه صرده کی سرمایه لرلی
طویلاندی ایچون کافی کلایه سکی شیهه سزدو . بونک
ایچوندرک استقراضک موقفتی تأمین ایلک اوزده
فائضه انون اوله رق ویرلسی اساسی قبول ایلنک
بالخاصه بوشرطه استقراضک موقفتی کامل اوله چی
قناعتده م . اگر برقی تأمینیه بقدر اولاسه بدم بوتدینک
مسئولیتی آیلدن اجتناب ایلدیگم .

اوراق بقدره تک عداری مدته آلمانیا حکومتی
استقراضک تأدییه صرته ایچون لازم کلن التونلری

قله مانسه تک مه قدر صصارصاخش

اساساً رامبور مانی محمد اولدنی اوراق نقدیه
معاذله و بر منگی کهور ایلدور. اولد ایکنجه سنه
اعتباراً عملکننده راسطه تدارله بالظلم یا لکنز سکته
معدنی دور.

ثابتاً استغراض ایچوق بوزده بر آمورتیدمان
تعیین ایدیسوز که بوسایه ده زمان اطفا قرق سنه
دور اوله بقدره اطفا معامله می عموم استغراضده
اولدنی کی یا بوسه ده مایه یا خود قرعه کشیده می
صورتله اجرا ایدیلدیکدر و ایکنجه تقدیرده
قرعه اصابت ایدن نوصولک رأس المالری ده آنون
اوله قرق تسویه اوله بقدره.

دایماً استغراض باشه باش یعنی بوزی بوزده
اوله قرق اخراج ایدیلدیکه یا لکنز بویات اوزندن
مؤسسات مایه به هررده مناد اولدنی اوزده مناسب
برقویسیون و بر بیلدیکدر.

خامساً استغراضه اشراکی تأمین ایچوق
سرمایه لری بر ارض وطنیه به شخص ایدیکدر بولوم
سرمایه لری آنه بقدری ایراد حالا و آتیا هر نوع
تمع و یا ایراد و سندن معاف اوله می تصریح
ایدیلدیکه قرق سنه به قین بر مدت ایچوق و برین
بوغری قابل استرداد ایتیکه اهمیت قابل تکرار کدره
سادماً تجویز دیون معامله می یگری سنه دن
اول اجرا ایدیلدیکدر. یعنی یگری سنه مدته
حکومت - اعتبار دولت نه قدر تزايد ایدر - نه
اقسود - بوزده بیش فاضل تأدیه ایددیکدر. آتین
یگری سنه سوکره احوال شرائطی موافق بولورسه
فاضل مقداری تیزل یا خود استغراض کمالاً
تأدیه شغل ندل برین اختیار ایددیکدر.

سابلاً اشبو استغراضک معاملات اخراجیه سنه
متعلق هر نوع اوراق ایلد افراد و مؤسسات مایه
و حکومت آره لرنده تعامل ایدیلدیکه هر نوع اوراق
و سندات معاملات سائرته حالا و آتیا هر نوع
تفا رسندن معاف اوله بقدره.

استغراضک استانبولده و ولایده، جدلاً اخراجی،
اخراج معامله سنک زمان ودوای، تحریلات بدلاتک
صورت تأدیه می، استغراضک موقفتی و فاضلک
تأدینه مدار اوله بله بله اولان سائر کاه شرائطی
بالاخره نشر و اعلان اوله بقدره.

بو استغراضده شدیدی قدر ممالک اجنبیه ایلد
یادیندن استغراضلرده اولدنی کی واردات درلندن
معین قارشیلقی شخص ایددیکدر. دیون عمریه
قائلدن کجه ک اولان بوقارشلک قوپونلرک و عدولری
حولکده علاوه درانه توذیه - امله - قی - ده ملکتمز
مؤسسات مایه سندن برینه توذیه ایددیکدر و همما
شدیده ماهیتی حائر اوله جق اولان ارمؤسه ایلد
شدیدی قدر عموم استغراضلرده یادیندن کی

ماده ۵ ماله نظری اشبو استغراضک ایتاجیه
دائر بر اوپور نظام ایدرب ۱۳۳۴ سنه مایه می
نهایتیه قدر مجلس اعیان و مبعوثانه توذیه ایددیکدر.
ماده ۶ اشبو استغراضک بالعموم مصارف
اخراجیه می ۱۳۳۴ سنه مایه بودجه سنه اصل
خصوص اوله قرق وضع و صرف ایدیلدیکه و مقدار
قطعی می جریده و رسمیه ایلد ۱۳۳۴ سنه مایه می
نهایتیه قدر نشر و اعلان اوله بقدره.

ماده ۷ اشبو قانون تاریخ نشرندن اعتباراً
صریحی الاجرادد.

ماده ۸ اشبو قانونک اجراسنه مایه نظری
مأموردد.

و دهها بعض مذاکرات جریان ایتدکنک و اتلاف
ایدیلن حیوانات اصحابنه و بر بیلدیکه تضمیناته دائر
لاجه قانونیه دخی قبول ایدیلدکنک سوکره بر می
جلسه به نهایت بر لری ایشاده رئیس حاجی عادل

بلک اذنی احوال سیاسیه و وقایع حربیه حقهده
شده می بقدر مجلسک حسابنه ترجیح اوله قرق بر چوق
رقبا طرفندن بیانا ایدد بولیش اولدنی جهله بولری
تکراره لزوم کورمدیکندن و کچن سنه دشمنک

استیلاسی آلتنده بولناک اراضیدن شرق جهه سنه
عائد اولان قسمنک پای امدادق تطهر ایدیلدیکندن
و چوب منطله سنه ده نیزگسستن اطراف
کریادن دیهدیکندن کچن سنه وداع انشاسنده

بوسنه اجتماعیه ایچون بنه حال حربده طویلاقی
احیالی در میانه ایتدیک حالده کلچک سنه مجلسک
کشدیک بر دوره صلح و صلاح تصادف ایتدی
غنیای بکون اطهار ایتدیکندن و بو غنیای ایدرکن
بوکا قزق و برده ملت عثمانیه می بو کسیدن حرمنله

سلاملا دیندن بحث ایتدکنک سوکره بوسنه مجلس
مبعوثانه (۲۱۷) می قراره وقت، (۹۵) می لایحه
(۲۱) می تکلیف قانونی اولقی اوزده ۱۳۰ ایش
حواله اولوندنی و بو اجتماعده (۳۰) قرارنامه،
(۱۰۰) لایحه ورفقائک (۱۰) تکلیف قانونیه

مواقع مذاکره به قوه قری کلچک اجتماعه مهم بر
بقیه ک دور ایدیلدیکه بیاک ایش و هیئت عمریه می
صمم قیلدن حرمنر و صمیمیتلرک سلاملا بوق عرض
وداع ایدیلدیکه بولشدد.

ایکنجی جلسه

ایکنجی جلسه شام مبعوثی فوزی باشلک ریاضق
آلتنده طریلانیدی. اعیانک کل اعاشه قانونی انجمنه
حواله اولوندن سوکره هتی سنه ده طب فاکولته سینه
شام طایه سندن نشأت ایدد ملک اذیلردن احتیاط
اعلیا اوراق اوزده اودوده استعمال ایدیلدیکه طایه
هسکره آذیلری، ثللو ملایم ربه سنک توجیهی حقه
مرورد لایحه قانونیه کلک مذاکره می اجرا اولدنی.
دوقدر فاضل برقی بلک ورفقاسی طرفندن و برین

مذک متهایده اجرا اولدنی بیله می
بر مثنای حکمه می طرفندن لزوم تنه
آتی مادهده صکب لایحه قانونیه
مسکراتدن استیفا اولناک حرب
و بر کوسنک کماکان استیفا می حقهده

دخی بالذاکره قبول اولدنی . ۵
میانته داخل اولوب بالعلام کد
اولان دیون خزینه کلک تسویه می
مایه بودجه سنه (۲۰.۵۸۱) ل

ملازمه می - مقدمه لایحه قانونیه دخی
اجاریتی مستغفات و مستغلات و ققیه
نسبتله بیکده بوز یاره مؤحلایه
۱۳۳۴ سنه می ماری ابتداسنه

ایدیلدیکه اجارات مؤجله سندن بی
تحصل حال حاضر سقر بر لکنک
سنه مایه بدایته قدر تأجیل اولد
قعی و قوهنده مقدار مؤجل متر
بر لکنک کماکان استیفا اولد حقهده

مذاکرات جریان ایددیکه ماده کلک
توذیه قرار لاشد بولدی.
بوزدن سوکره حکومت عثم
روسه وار قرینا آره سنهده حال

حقهده کی معاهداتک امضا و تطایط
ایکی قطعه قانون لایحه سنک مذا
بولک اوزده ایکی معاهدتک
متضمن لواح قانونیه تعیین ایدد

از لهرق مجامعه حاضر بولناک اید
قبول اولدنی . طرف ریاسته
معاهده نامه کل امضا و تصدیق
یایم ساعت فاصله و بر لری بیاز

ساعت درنده ایکنجی جل
کوه و کارجه ثقت اشیا اوزده
انهارک تطهر می حقهده مجلس
لواح قانونیه بالذاکره قبول

یافته لری طرفندن توزیع اولد
اوله جق آلات زواریه ایچون .
بش سنه مدته ۵۰۰ بیک ابرا
مذاکره می اجرا و احمد رضا

مصطفی شرف بلک طرفندن ج
قانون هتاً قبول ایددی . بعد
و بر کوسنک مذاکره سنه باش
اساسات حقوقیه به مقایر اولد

طرفندن سرده ارتاق مطالعاته
بلک بونک بوون دول متفق و
اولدنی و بو قانون ایلد درت
زاده سنهده بر واردت تأجیل

زاده سنهده بر واردت تأجیل

مؤسسات ماليه سندن برتبه تويج ايله بولمك بولما
ستورقه ماهرني ساتر اوله چي اولان ارونسه ايله
شده يه قدر محوم استغراضلر حظه بايازم گهي
بولمده برفاوه عهد ايله چكار .
اشيو استغراضك بروجيه آني محوي قواش
مهمه سي واره :

اولا تداوله يكي اوراق نقديه اخراجيه ميدان
ورديه چيگدر . پالئكس برمدت ايجورده موجود اوراق
نقديه پياسه دن دفع اولم چيگدر . بوسولته اوراق
نقديه نزل قيمي ايجاب ايدن روسي ونداواي
سولر زائل اولمده در .

ثانياً استغراضلر حاصلنه نظراً هرسته پياسه يه
مهم مقدارده آتوق چي چي ووده باله روزه
آتوق اوراق نقديه آره سنده كي فرق نظريه مدار
اولم چيگدر .

ثالثاً آلتايا حكومتك استغراضك حيثيات
ستويه سي ايجور ورده يكي سكه مدنيه اوراق
نقديه موجوده ايله مبادله ايدلمه چيگدر هرسته
استغراض حيثياته مبادل مقدارده اوراق نقديه
وده تاديه لرنيك بولمدي اول تداولك قايه لرنيك
اولم چيگدر .

رابعاً داخل بر استغراض اوق حديله فائسي
داوامه نكتمه قايه چي حرري تفيص ايدم چيگدر
ساتر حليه درمسته سب اولم چيگدر .

ايتمه سره مقدم ايله شريف اولم ايله
نقطه وخواص اساسيه سي بولمدي چيگدر .
بولامه خزينه ملك ، بريك كوچك مابده دارك
استغراضه اشترك اقبه ملك اولان فرد ملكه منافع
تعميله حياه و تامين ايلكمده در . مقاديسي خزينه
ايجور اصغري فداكارلي ، استغراضه اشترك
ايدم چيگدر ايجور اعظمي فائمه دستورده خلاسه
ايدم چيگدر . بولامه ملك مستعجلاً مذاكره سيله قبولي
وجا ايدم .

مداغه ملكت ايجور هيج بر فداكار قدن
حتمت ارباب هئافل ملتمه بولمدي ده مرتبه اجابت
ايله رله چيگدر قوه حياتيه ستاكي برمه نكتمه قايه
ايراز ايله چيگدر املا اشقيه ايتيوم و بشرف ايد
وامعادي بوشوق و رغبت باغلا بوم .

بيانات ايجورله تاق اولمدي و تامين بومدي
ولي لك طرفه چيگدر بكي تاييداً مطالعه بولمدي
سوكره لايحه قانونيه بروجيه آني قبول اولمدي

لايحه قانونيه

ماده ۱۰ ماليه نظري بوزده بش فائش بوزده
بر آورده سيالي مقداري غيرمين داخل بر استغراض
مدينه بولمدي استغراضك حاصلنه نظراً اقتضا ايدن
حيثيات ستويه سي ۱۳۳۴ سنه سين ديون عموميه
بوجده سته فصل مخصوص اولمدي «لي لاسول وضعه
مأذومدر .

ماده ۲ اشيو استغراضك فائسي آتوق اولمدي
تسويه اولم چيگدر كي تحويلات فرعه كشيده سيله
اطفا اولمدي تقديرده براس مال امانا اقبه سي
دخي آتوق اولمدي تاديه ايله چيگدر .

ماده ۳ اشيو استغراض ۱۳۵۱ سنه سندن اول
تحويل دين سورتيله ويا سورت آخرله تداولك دفع
ايدلمه چيگدر .

ماده ۴ اشيو استغراضك معاملات اخراجيه سته
حتمتق هر نوع اعلانات ، اوراق وسندات ايله حوقت
وقايي تحويللر بولمدي قايه نظري و تاديه به معني
اوراق وسندات معاملات حالا و آتيا هر نوع
تفا رسديه كانه رسوم ساتر مدين معاف اولمدي
كي فائضلر ده حالا و آتيا هيج برنام ايله هيج
بر نوع و بركويه تابع اولم چيگدر .

اعمال اولمدي اوزده هر نوع و تاديه سته
سارگه ياري ، تطلو ملازم و تاديه سته جويي مقده
مورده لايحه قانونيه ملك مذاكره سي اجرا اولمدي .
دوقومر فاضل برق ملك ورقاقاي طرفندن بولمدي
تقرير اوزده ملك طابعه حكومه كرك ناييه ملكيه
مأذونليك و زباني و تاديه ايله اوقاي موافق
كولمدي .

بولمدي سوكره اعاشه قايه حقدده ايمانك كان
تذكره اولمدي .

سكريمي ماده ده ملكه تدلات رد اولمدي موازنه
ماليه ايجور طرفندن تكليف اولان (مواد غدايه ده
احسكار اجراسي محرومدر) ماده سي قبول ايدلمدي .
اوق طرفونجي ماده ده (ب) فقره سي قبول و حده اعظم
قياتي حساباته عايله اولان (ت) فقره سي رد اولمدي .
«ج» ماده ده ميونلك تعديل ايمان طرفندن
قبول ايدلمدي . فقط اوجونجي ماده ده ايشام وادان
و تقاضا بريك ملازمه قارشوي اوق اوزده برماه
مذله ايله مشردن ماده ا بر اوجونجي ملك آلمسي
تكليف اولمدي . بخصوسه اوزون اوزون اوزون
حفاظتات بريك ايدم ك سوكره اوجونجي ملك
آلمسي موافق كولمدي اوجونجي ماده ده ، تقاضا
ايشام وارانك حقد سورتيله ايجديه بريكه تدلات
بايهرق قبول و اعانه اعاده ايدلمدي .

بعد عدليه وقوانين ماليه ايجورليك دورده
تطبيقه اساسنده اجناس ايشام بريكه كيدولمدي دورده
مسائل ايله ايشام ايجور تصريب اولمدي . بولمدي
سوكره قسط بولي و بولي اوروماري حقدده ايجور
مخصوص مضطبه سي اولمدي . خاطر شرف ملك
طرفندن بولمدي ايشام سنده اخذ اولمدي اوزده
كله ملك دورده ايجامه به تأخير مذاكره سي قرار كير
اولمدي ايكنجي جلسه نهايت بولمدي .

اوجونجي جلسه

اوجونجي جلسه ساعت سكرده وئس حاجي عادل
بلك تحت رياسته كشاد اولمدي ضبط سباق
خلاصه سي قرائت و علماً قبول ايدلمدي سوكره
صدر اعظم طلعت باشا - ضرتاري كرمي به بيره وري
آيدم كي اراده سفين ارقودي :

اراده سفيه صورتيدر

مجلس محرمي عتايه اوجونجي دورده نظايه سته
مادت نهايته قدر محمد ايدلمدي اولان دورده سي سته
اجناسي ختام بولمدي قايه اساسيك سدل فرق
اوجونجي ماده سي موجبه به تالي مشرف ثاب
ايدم سنده مجمع ايله اوزده مذاكره نهايت
وريله ملك جلسه قايه سي اراده ايدلمدي . بواراده سته
مجلس محرميه قرائته و تويج اولان قواينك
تديق و مذاكرته كوسترين هيرت و مساعي
چيگدر ايلرندن طرلابي اعضاي جلسه محظوظ بولمدي
تليف سندر اعظم ، آموردر .

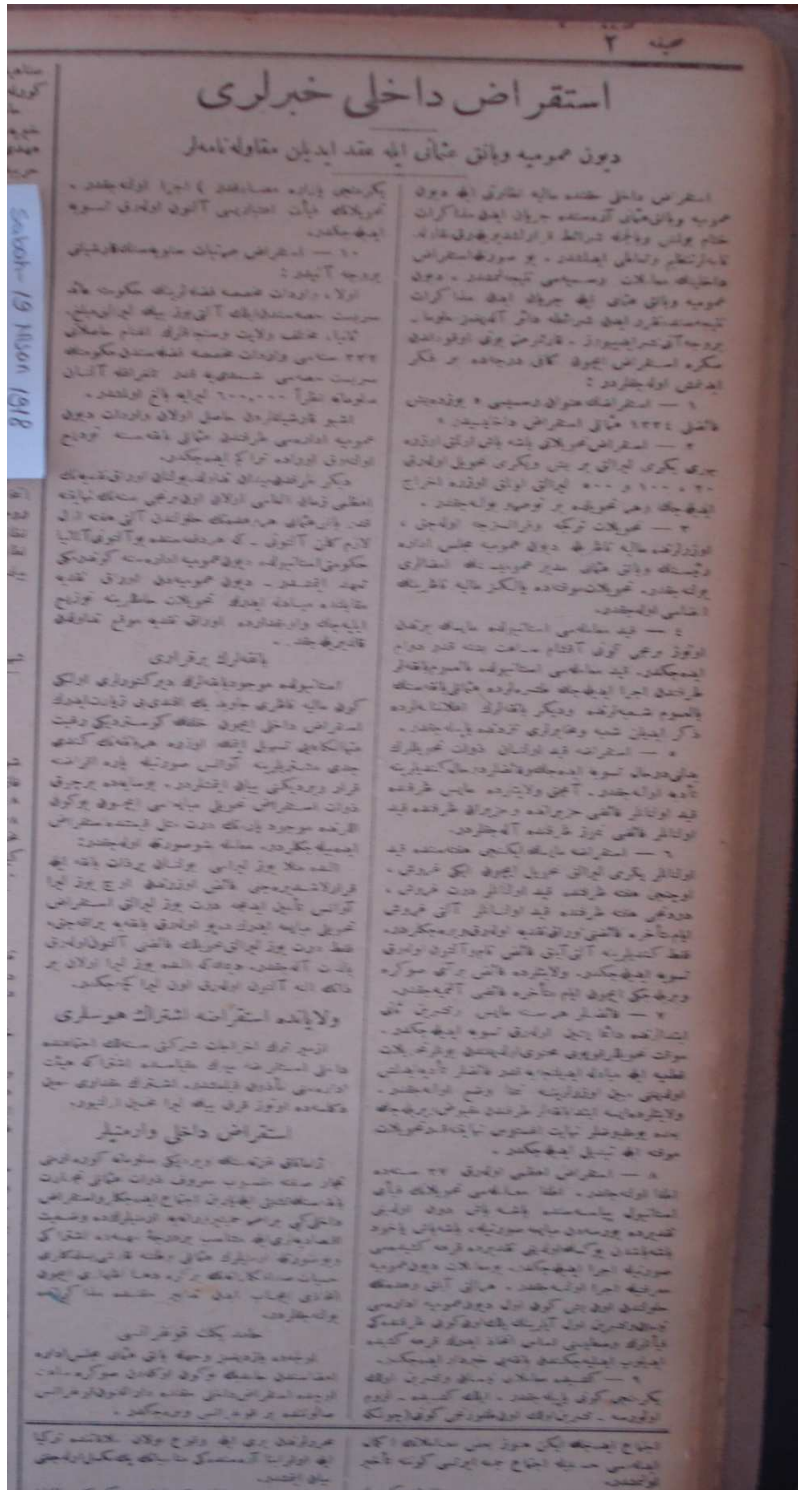
۱۸ جادي الاخر سنه ۱۳۳۶ محمد رشاد
۳۱ مارت سنه ۱۳۳۴

مجموعت كرام ، اراده سفيه ملك قرائتي قائم استماع
ايدلمدي و اراده سفيه ملك ختام قرائتمده حقرتمده
اطهار ايدم انان شاهانه طرلابي عرض شكران
ايدلمدر . بولمدي اوزونه اجتماع نهايت بولمدر .
[كترت مندوجات حديه و توك ايامه مذاكره
بايهرق لسفه سنده درج ايدم چيگدر .]

اولكي كونكي مجلس اعيان

مجلس اعيان اولكي كون ساعت ايكويه اون قايه
وئس وقت بلك ايدمديك رياضي آلمنده طرلابي
كين ضبطك خلاصه سي قرائت و عتايه قبول اولمدي .
حاكم ايجديه دن و بريك اعلانات حقوليه و بجا بريكه

EK 4: Müzakere Sonunda Karara Varılan İç Borçlanma Şartları
 (Sabah gazetesi, 19 Nisan 1918, no.10210: 2)

EK 5: Ermenice Jamanak Gazetesinin İç Borçlanma İle İlgili Makalesi

(İkdam gazetesi, 16 Nisan 1918, no.7609: 2)

استقراض داخلی و ارمینیلر

ارمنیجه (ژاماناق) غزته سی دونکی نسخه سنده
ارمنیلری استقراض داخلی به اشتراک تشویق ایدیمی
بر مقاله تدریس دور. رفیقمن بومقاله سنده هیورک:
استقراض و غایت مساعد شرطلری حاوی
اولدیندن موفیقی شمیدین تأمین ایلدین. اورویاده
اخراج ایدیلن استقراض محوللاریک انک استقراض
بواولدیغی بلا تردد بیان ایدیه بیلیرز. مالیه نظاری
استقراض داخلی محوللاریک عتانی مهنی طرفیندن
غایت مساعد بر صورتده تلقی ایدیه بیکی قویا امید
ایدیور بزمده امید بوزور. بوایده بکنداشلر بزمه
خطااً بر قاج سوز سوله مک ایسته بوزر.
اول امده بواستقراض ارمینلرک کندی
متعارفیه صوگ درجه مساعد بر قسمت تشکیل
ایتمکده در. بوندن ماهدا مسئله تک برده ملی شکل
واردی که اوده ملکتک ظفر قطعیسی تأسیسه
بواستقراضک خدمت ایدیمی خصوصیدر.
پناه علیه ارمینلر استقراضه بقدر واسع مقیاسده
اشتراک ایدیلرسه، وطنه صریحی ایدیلر اودرجه
آیات اتمش اوله جقلردر. بوضوئله صوگ زمانلرده
وقوعه کلین مسود نفهی دخی ازاله خدمت
ایده جکلردر. مقصدیری ایضاح ایدیم: یالکیز
کندی متعارفیه دوشون وروسولوه انکیزلرک
حسابنه جایندان قومته جیلرک جنایاتی عصرلردن
بری قاردهش کبی یا شایان تورکارلر ارمینلرک
آزاسی آجندی بونک اوزرینه در که « طین » غزته سی
معصوم ارمینلرله هموسیه ابله معصومیلرک دلیل
اظهار ایلرلی توصیه ایدی. « ژاماناق » غزته سی
نقائص عتانی ارمینلرک شمت ایدیلن وقوعات ابله
هیج بر مناسبتلری اولدیغی، حتی تورکارلر
بو جانی قومته جیلرله اوزوندن فخله مسامحه کارانه
حرکت ایتمکله توهم وواعات مذکورهدن مشغول
ایدیلریش نینده جوابا یازدی. شمندی اولان
اقدی، بین بیدی. بوندن صخره پایله جقشی،
ایق قاردهش ارسنده کی سوء تفهملری ازاله ایتمک
ومناسبتلرک اسک حاله عودتی چاره لرینه باقی دور.
استقراض داخلی بوغایه وصول ایچون ایی بروسیه
تشکیل ایتمکده در. بونک ایچوندی که ارمینلرک
یالکیز بیوگ سرمایه دارلرک دکل، بالخاصه اوزنه
حاللرکده بواستقراضه واسع مقیاسده اشتراک لری
آرزو ایدرز. حتی یالکیز اشتراک ایتمکله قالمه رق
بواشتراک کیفیتنی بر نشانته سذاتت شکلنده اظهار
ایلرلی ده غی ایدرز. بو صورتده همشهریلرین
تورکار و بزم بو وطنه بقدر صریح اولدیغی
کوره جکلر و آلیق قومته جیلرک حرکتلردن بزی
مشغول خوندولرینه ندامت ایدیه جکلردر. بومه
هرایکی طرف ایچون غی، برشی اوله جقدر.»

EK 6: Maliye Nazırı Cavit Bey'in İstanbul Halkına Teşekkürü (Osmanlıca ve Latinize)

(Tanin gazetesi, 1 Haziran 1918, no.3404: 2)

مالیه ناظرینک تشکری

• استانبولده استقراض داخلییه فید ایچون معین اولان مدت انک نیک بین اولانلرک دخی انتظار ایندکلری ۷۳۹۶۲۶۰ لیرالقی بریکون ایله دون ختام بولدی. استقراضه عائد قانونی وکلای ملت حضورنده تشریح ومدافعه ایندرکن استقلال مالیمزک انک رصین نملرندن بریخی تشکیل ایدهجک اولان بوتشینه اشتراک ایچون بوتون افراد ملتیه مراجعت ایندیگی سویلش وسوزلرمک قلب ملتیه برمعکس بوله حقی امیدینی اظهار ایندم. پای تختک وطنپروراهالیسی بوامیدده آلدانعدبغی کندیلرینک درایت اقتصادیه وحیت وطنیه لرینه ربط قلب ایتمکله چوق طوغری برحساب یانمش اولدیغی، اثبات ایندیلمر خلغمز ایچون هنوز آلیشمامش برشی اولسنه رغماً استقراض داخلی بو بوک کو چوک، بوکاک ومنوسط هر صمد سرمایه لر آره سنده معقول بررغث کوردی اشبو عثمانلی استقراضنک پای تحته کی بکونشدن برمالیه ناظری صفتیه نه قدر ممنون ایسه اننباه اقتصادی بولنده آتیاش اولان بجریکلی خطوه لردن وبونجه مفاخر حمیتیه ضمیمه بودعه ده کوستریلم وطنپرورلکدن برعثمانلی صفتیه دهاچوق مفتخرم ایشته بومصاعف حس سرور وافتخار ایله درک کندیلرینه علناً تبریکات وتشکرانمی بیان ایتمکی وجیبه دن عد ایندیورم وبونک ایچون بو بو بوک مجاهده ده انک بو بوک خدمتی ایقا ایتمش اولان مطبوعانک لطفکار وساطتنه مراجعت ایله بورم. •

مالیه ناظری : جاوید

Maliye Nazırı'nın Teşekkürü

İstanbul'da istikrâz-ı dâhiliye kayıt için muayyen olan müddet en nikbin olanların dahi intizar ettikleri 7.396.260 liralık bir yekûn ile dün hitam buldu. İstikrâza ait kanunu vükelay-ı millet huzurunda teşrih ve müdafaa ederken istiklâl-i malîmizin en râsin temellerinden birini teşkil edecek olan bu teşebbüse iştirak için bütün efrad-ı millete müracaat ettiğimi söylemiş ve sözlerimin kalb-i millette bir makus bulacağı ümidini izhar etmiştim. Payitahtın vatanperver ahalisi bu ümitte aldanmadığımı, kendilerinin dirayet-i iktisadiye ve hamiyet-i vataniyelerini rabt-ı kalb etmekle çok doğru bir hesap yapmış olduğumu ispat ettiler. Halkımız için henüz alışılmamış bir şey olmasına rağmen istikrâz-ı dâhili büyük küçük, yüksek mütevassıt her sınıf sermayeler arasında makul bir rağbet gördü. İşbu Osmanlı istikrâzının payitahttaki yekûnundan bir maliye nazırı sıfatıyla ne kadar memnun isem intibah-ı iktisadî yolunda atılmış olan becerikli hatvelerden ve bunca mefahir-i hamiyete zamimeten bu defe da gösterilen vatanperverlikten bir Osmanlı sıfatıyla daha çok müftehirim. İşte bu muzâafhis-i surur ve iftihar iledir ki kendilerine alenen tebrikât ve teşekkürâtımı beyan etmeyi vecibeden addediyorum ve bunun için bu büyük mücâhedede en büyük hizmeti ifa etmiş olan matbuatın lütüfkâr vesadatına müracaat eyliyorum.

Maliye Nazırı Cavit

(Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Temmuz 1918, no.2502: 2)

مالیه نظارتینک تشکری
مالیه نظارتی وکالتندن : ایلیک عثمانلی استقراض
داخلیسی ایچون ولایاتده دخی معین اولان مدت ملی ومالی
پرموقیت ایله بواقشام ختام بولدی . مملکتتمزک
حیات اقتصادیسنده یکی ویکیلکی اعتباریله مهم بر
مسئله تشکیل ایدن بوتشبتک داخلده وخارجده بدایه
اویاندردیغی دقت وتیقظ ایله رفته رفته حصوله
کتیردیگی تأثیرات ملتتمزک شان وظفر میدانلرنده
قزاندیغی مفاخره انضمام ایدن بوموقیت جداً حائز
قیمتدار وبونکله آتیا استقلال اقتصادییه طوغری
آته جقمز خطوه لر ایچون یک مساعد برساحه
حاضر لاشدر .

استقراضک عوامل موقیتی آره سننده اک مهم
موقعی عثمانلی- ملتی ومطبوعاتی اشغال ایتدیکنده
شبه یوقدر . ولایاتک وطنپرور ومحترم اهالیسنک
کوستردیگی بوتربیه اقتصادیه و ابراز ایله دکاری حس
وظیفه وفداکاری الحق شایان محمدت وشکراندر .
مرکز ولایات مطبوعاتی دخی بووسیله ایله
خلقی ارشاده مهادی برسمی وعزم ایله چالیشدیلر .
بو بو یوک ملی اقتصادی ظفردن دولانی کرک محترم
ولایات اهالیسنه وکرک مطبوعاته تبریک وتشکرانی
علناً بیان ایتکی وجیبه دن عد ایدهرک بونک ایچون
مطبوعاتک لطفکار وساطتنه مراجعت ایدلمشدر .

Maliye Nezareti'nin Teşekkürü

Maliye Nezareti Vekâletinden: İlk Osmanlı istikrâz-ı dahilisi için vilayatta dahi muayyen olan müddet millî ve malî bir muvaffakiyet ile bu akşam hitam buldu. Memleketimizin hayat-ı iktisadiyesinde yeni ve yeniliği itibarıyla mühim bir mesele teşkil eden bu teşebbüsün dâhilde ve hariçte bedayeten uyandırdığı dikkat ve teyakkuz ile refte refte husule getirdiği tesirat milletimizin şan ve zafer meydanlarında kazandığı mefahire inzimam eden bu muvaffakiyet cidden haiz-i kıymettar ve bununla atıyyen istiklâl-i iktisadiyyeye doğru atacağımız hatveler için pek müsait bir saha hazırlanmıştır.

İstikrâzın avamil-i muvaffakiyeti arasında en mühim mevkiî Osmanlı Milleti ve matbuatı işgal ettiğinde şüphe yoktur. Vilayatın vatanperver ve muhterem ahalsinin gösterdiği bu terbiye-i iktisadiye ve ibraz eyledikleri hiss-i vazife ve fedakarı-ı elhak şayan-ı mehmedet ve şükrandır.

Merkez vilayat matbuatı dahi bu vesile ile halkı irşada mütemadi bir sây ve azim ile çalıştılar. Bu büyük ve millî iktisadî zaferden dolayı gerek muhterem vilayat ahalsine ve gerek matbuata tebrik ve teşekküratı alenen beyan etmeyi vecibeden add ederek bunu için matbuatın lütufkâr vesadatına müracaat edilmiştir.

EK 8: Tasvir-i Efkâr Gazetesinin “Ben Kanımı Verdim Sen de Paranı Ver..!” Konulu Karikatürü

(Tasviri Efkâr gazetesi, 15 Nisan 1918, no.2425: 1)

EK 9: Tasvir-i Efkâr Gazetesinin Altın Liranın İçinden Fırlayarak İngiliz Askerini Süngüleyen Osmanlı Askeri Karikatürü

(Tasvir-i Efkâr gazetesi, 1 Mayıs 1918, no. 2441: 1)

EK 10: Sabah Gazetesinin “Kâğıt Resûlmala Altın Faiz!” Konulu Karikatürü

(Sabah gazetesi, 10 Mayıs 1918, no.10231: 1)

EK 11: Sedat Simavi'nin "Halk Ne Düşünüyor? 1- Yeni Zengin" Konulu Karikatürü

(Vakit gazetesi, 1 Mayıs 1918, no.192: 1)

EK 12: Sedat Simavi'nin "Halk Ne Düşünüyor? 2- Eski Zengin" Konulu Karikatürü

(Vakit gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.193:1)

EK 13: Sedat Simavi'nin "Halk Ne Düşünüyor? 3- Yeni Fakir" Konulu Karikatürü

(Vakit gazetesi, 3 Mayıs 1918, no.194: 1)

EK 14: Sedat Simavi'nin "Halk Ne Düşünüyor? 4- Eski Fakir" Konulu Karikatürü

(Vakit gazetesi, 4 Mayıs 1918, no.195: 1)

EK 15: Sedat Simavi'nin "Çocuklarımız İbret Alıp Gelecek İstikrâza Hazırlansınlar" Konulu Karikatürü

(Vakit gazetesi, 17 Mayıs 1918, no.208: 1)

EK 16: Vakit Gazetesinin Bir Kumaş Tüccarıyla Müşteri arasındaki Konuşmayı Konu Alan Karikatür

(Vakit gazetesi, 11 Mayıs 1918, no.202: 1)

EK 17: Sabah Gazetesinin “Altın Devri” Konulu Karikatürü

(Sabah gazetesi, 16 Mayıs 1918, no.10237: 1)

EK 19: Sedat Nuri'nin "Cavit Ablanın İlk Yavrusu" Konulu Karikatürü

(Ati gazetesi, 15 Mayıs 1918, no.135: 1)

آزادى : استانبول ، پات خال خدوى ۷۱ ، تحريف استانبول ، آتى ، تحویل : استانبول - ۱۷۸۵
۱۳۵ - جلدنامه : ۱ ، شماره : ۱۳۳۶ ، ۱۰ مايس ۱۳۳۶ - ۱۹۱۸

سابق روس باش قوماندانى غراندوق (نيقولا) اسير آوستريا ايمپراطورينك مكتوبى مسئله سنه دائرىكى تفصيلات آلمانيا - آوستريا اتفاقك تجديدى مذاكراتى

مدورى : سداد نورى
كودن كونه آركاچى تى ،
آكچيسى دونه چى تى ،
دشمناره شامه چى تى ،
آلتونن قاضى كى ...

تى چى كى تى ،
تى پوز يك آيزا كوده ، تى ،
طوبونونده آلتين تى ،
سازى سارى قاضى تى !

باليلىك سيبىلندن بى

مهرى : مازله مصطفى محمد

باليلىك يك بىسى وار ، اكر سئولكده ، غلى قايمن
بافرى باش بركتسى به پوتك اسماي سوروجن اوورسه كره
داران اتمام ايدو ، بوزمك حى دوكازدر ، كفتك
مستلوق توضيح ايدرمه كره اوپرده سزه ديه چكر كره :
- نياجه ؟ دنيايه موجود اكييلور ، اكييلين قياثر
تيلور .
وشده ايكسكده حى واردر ، امرالين جوييه كه
اوتونديكر ككي ؟ خوامه اسدى مديرى ديكه سنى ، اولم
وار ، ديش ، مدي مى ديكه سنى ، اوكلده حىز ديكه سنى
اولم ا ديش ، بجاورون بوز آرته سندن ديكه سنى خوامه
زوجه عذرمى بزده ، بزهور : ه آى اسدى ايكسكده
حلى اولور ؟ ، سزالي ايراده جاشايب اولش ، اسدى : آ
خاتونجه سلكه حلك وار ، ديش .
هرى بوته كيدر ، حيقكجه ملى وار ، قوالقم ملانه
ازرده مهم ، قسانده نير قاي اكلار بختدر ، برداشدر .
بوته كى دسا بروج سيلر خاطره كلير ، حيقن ، ددى
يانكز برقلهه آزماي اسهاده سوانق كادر ، عدالتهه ، ب
براونق عترتمده باليلىك اساندىن بى اولش اوزاده
واسطالرك فوق الاماره آرتقى ايرى سوره بىكر .
بوحن اول هرچايركته مستصلاى واردي . بوئوده بويك
يكون تشكىل ايجوروردي .
اوتوك بويك مأموريمه ، سائر مشاغلده ، ضايت
جبره كته هرشمده كندليرنه برواسطه ، ميشت ايجوروردي ، مأموريتدن
آنان سانس كندليرى وياضارتمه بولان كيسلر
يكنده بويوروردي .
تشكىلات وانم اولمده ، ايجراطورك سكتوى
مستلوقه اولورق مؤتلفرك وان اسنسا
اجلېكده دار آتان مطربان خلاه اولورق
هيق خار ، روس وآسريفا حكومتونه
آتان مذكور تشكىلات ود ايدلمك
سوزگه معلومات ورتكلى يان ايجوروردي .
(ق) § (و) : كونا ايجراطورك
شارل حىزترى طرفندن بولان

استقراض داخلى

بوزدهش قاضى ۱۳۳۶ سنى استقراض داخلى قبه ممانه سنى
استانبولده : ۱۳ مايس ۱۳۳۶ اوكته ندر

۶۶.۷۲.
اوله اعلان اولان
۶۳۹.۸۲.
۷.۶۵۰.

۱۰۰۰۰ لالت اهر حرق سبورمه تيركلى ، ۱۰۰۰۰ ممتيا
باغچيلر يقمى نامه مرمى واسمه برادرل طرفندن
نوط - دونك اعلانه اسيكوراسيونى زده اهر اسيكورمه
شركى طرفندن ۱۰۰۰۰ ليرا ورتليرى بولاش ايشده
مليغ مبروك (روتونون ادر بايقا سبورمه) شركتك
اولمى اكلاشلمنه تصحيح ايديلور .
ايجوروردي . بطبع افعال ايجرا امانى وياضارتمه
استقلال وساكلى اعاده ايديلمكده ، ايجراطورك ، بوزمده
بلازماتنه اولمق امانى ايجرايكلى علاوه بو
مكتوبه ناهيت خصوصيه ناهيت اولش
وچايتمه ايجرا ايجوروردي ، فرانسه سكتوى
بول افعال ايجرايكده وارن ناموسيه
تايبات ورتمده .
موسيو (بوزخاره) اناي مذكوره (سيلهوا)
به مقابل اوستريا طرفندن (زمينه) و (ترائين)
ك ايتاييه تيركى تشكىل ايشدر . ايجراطورك ، بوته
اوزونيه (ترائين) اوستريا ائمه بولمى
حلقه (سيلهوا) كته ائمه اولان بندن
طولاي بوشلده اسرار ايكده بروج
جدى سيلر اولمىن جوان بايرموشدر .
موسيو (زيو) خارجه ائيكى طرفندن
بو بايه ايراد اولان سؤلفره جوان با
اوستريا ب تشكىل ود ايكه وياضور ايتاييه
اطم ممانات ايجاب ايدمكلى سوشى و (سوزون)
كته ممانات ايج (توتيمسوج) ك تايبه ايجمكلى
وكنديك بوج قه اوج اوستريا طرفندن
در بيان ايدن تشكىلك اهنقى قبه ايجمشدر .
برده ، حرب ائيكى ائلكه طلى بولم
مكده سندن بته بوزمده ختام
بولميه سندن مبلغ ايجون بطور ايجون
بو ايدى ايراده

آتى

۱۳۳۶
سهرى سهدونوزى

سرخسى مهرى ۱۰ ع باره *
سرخسى مهرى ۱۰ سنى ۶۰۰۰۰ ليرا ۶۰۰۰۰ ليرا ۶۰۰۰۰ ليرا
۶۰۰۰۰ ليرا ۶۰۰۰۰ ليرا ۶۰۰۰۰ ليرا
مورخى واره ايجون مبر اسماي سنى كه سراجت اولور

مشرحات

ايكى صيده : تيرك ساهده نامه سنى - طارى خور - نيره وطره
اوبى صيده : سوك آوزو (سىن رى)
دورجى صيده : فونايون طماق - سوزو - اكلو سوك شامه سوزمه

تيلو سنى

۱- ۳۵ تازينه ارازكده موميدن تيلو اوجمشدر :
۱- شلطين جه سنده : ساهلن تيريه به لدرخاره طارى
آر اولمى . تيريه تيريه تيريه شلطين ائشوق بولمى ،
۲- عراق جه سنده : عاره اولمى .
۳- ديك جه سنده بى بى بولدر . (آ . م)

آتى نك شمورى تفرافى *

۱۳ برين [خموسى] - (شيفانو) مطاولان حكومات
متصه اماليى ايجون اكلار اسانك ايجوردي اولس متقلاط
ايجورور .
۱۳ برين [خموسى] - رومده تشكىل ايلش اولان
سكرى هياق نو ايلكسكده امنايى بوزمده مودتا ايجورور .
۱۱ [خموسى] - (كيكشدر) بازمه بوزمده
ايك وهه اكيلان وهه مليسا - حواتي آلان سيارو (مواتر)
سوقنده يات واس بر بوزمده بولور . قياره بوجامو سندن
طولاي سالون نور ماني وشكوره تور ايلمشدر . بوزمده
ايجون اولورق وفاق حىزترى ممتاز بر (دورو) تيل اوجمشدر .
بوزمده اكل مودوله (بوزو) دوليدور .

مهرى

آلامه - اوستريا اتفاقك ايجوردي
رواده بوزمده بوشمى ، دول سركره اوستمده
امانك تيجيد وشموى ممانيله نو مطافات مبر ايجمكده
مدا كره شموى اولان زمانك نيمه اولان ، طيبى
باجه ايرمك مطرب درجهه اسانل بوزمده اوزون اوزايدى
مدا كره ايلمشده ساهده ايجمشدر . بوحن دولان مطافات
طوبى روسيه هوز غله ايجمشدر . دول سركره اوستمده
امانك بى ايلش اسانل بر سوزمده تايبس وشكىل زوى ذاتا
روسيه ك موش ايدن ايش ايدى . روسيه ك موش اوزونيه
ايدمده امانك غله اولمى شرط اكل بى كنهده ايلمشدر .
امانك روسيه ممتور اولان كنهده بوزمده ايك مطافات
امانك ايلمشدر :
اولا ، بى امانك عوجان ايكسكده مرق اولمده بار برك
وياضيق ايكسكده سنى اولمى ، بى ممتور ، طرف ناكه موم
وهرتمه هرش ممانه تصحيح مطول اولمشدر . ايكسكده
مهمه حرب مومده استمال اولان خارون ممت اولوب بوته
امانك هرايك دول سركره ممانه مومده بولان بوشمده
قارى ممتور بولموشدر . (م . م)

سالى دروس باس قورمانلى ايجر
سراطوق (نيولا) ايل بوزك والدى
برين : ۵۵ : مبر ، بوزك والدى ايل ، مبران دول
نيولا نيولا بوج ، بيد نيولا بوج واكلشدر ، جالو بوج
ايرده ، باليلىك بوجده كاش (نيولار) چانكده ، ايل
موشكوره بوزمده بوزمده ، موى ايلم شيبويه ندر (۲۰)
بوجمده ممتور اولان بوزون ممانه مبر ايش بولمده
بوزمده ايجوروردي . (م . م)

ايجراطورك (شاول) ك مكرتوى سئولسى
[روزنام] ايجراطورك شارل ممتور برك ايكسكده
ظاهره كونه بوجمده ده زويه مبر . بوزمده ايجراطورك
مؤتلف (آراس سولون) حىزترى ممانه مومده

(Tanin gazetesi, 27 Mayıs 1918, no.3399: 3)

سپور عالمده

ادماغیل یارمی اطرافنده

پوسته کی ادماغیل یارمسنن بیت ایدرکن برسنه اینجه ایملان شتلف یاریلرده برنجیگی اکنجیلکی قازانارک داغما ده کیمدنکن شکایت ایندک . بون یه نکر ایدر کچر .

متلا قوشورلدن برنی بوغنه فلان ذات قازانور ؟ بووقتیت ، ایلمسی ایچون اوقی دها قضاغه موسلدنرمسی اجاب ایدرکن ، چوق اوزاق دکل برقاچ هغه نهایت برقاچ آی سوکره عین یاریشده برباشقیمی برنجی کلون دینجک کی بود کیمک برترقی بطوغری بوروسیدی بونن جدا سمون اولام لازم کلیدی . فقط اده ایملان تیجه زارده بویشقینی اکثریا متنی سوزنده کوربوروز .

مکنکده فرسا اگ ای قوشان ، اگ فشا آتالان کیملردن ده بوروسه کون موقنی اوزون مدت محافظه ایلمیش بر ادماغی کورتک قایل اولور . خستاقی ، خستاقی ، مکزنتلر باشقه ، فقط بوکونکی برنجی اوقی برمدت قویلمه یارمی برنجی قدر وجودیتک صالحه ایلمی محافظه ایلمه بورسه بو ، پک آینه جن برشیدر .

اگر بر تاریخده فلان فلان سیورجیلرک اشتراک ایندیکی یاریشده برنجیگی قازانان ، آرتیق کاله ایرکاکری ، قازانلارده موقیتندن ایزانلاندنظرنی صابورلرسه ، نه یاکشن دوشویجه !

نهایت بو ، بر هوس کیمکلندن گول ایلمیورسه نه اوقدر

.....

حال بوکوشایورلنجه چالیشان برکنج کندی عمودوقیریمیلده کلیری ی برانجه چالیشمنن زاده سورک اوشمسنده وارابلاچن غایبن شو نرک ، آرتیرلسی لازم کمان ساهینه ، آزالاندیسی اجاب ایلمن ان حساب ایدرک ایدمه آله دوغری قوشه لیدر .

پونک برابر پوسته کی یارمک تیجه سی آرتوق سمون اولانچن ماهیددد . سون سنلرده ، حرین اولکیرله نسلنه کورولن دوشوکاکله رغما پوسته کی موقیت کچن سنه کندن چوق فشا دور.

تاریخ	مقدار	قیمت	مجموعه
۱۳۳۳	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۴	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۵	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۷	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۸	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۳۹	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۰	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۱	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۲	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۳	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۴	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۵	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۷	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۸	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۴۹	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶
۱۳۵۰	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۱۳۲۶

بک غلله سرائین سمدی بک فورودلر : آنطولیدن عمود ، فادن علامه لرین ، ذکی ، غلط سرائین عجیب وگمت بکل . هراکی طرفک ، باغماه بیاضلرک بونن دها قونل برنجیه میدانه چیمه لری قابل ایدی .

اویونک باشلانجهنده ییشل ماله برسانی یایدی . بیاضارده یوکار بر غول وپراز سوکره دیکر برانجیسی ایله مقابله ایندیلر . برنجی حاف تام بو سوزنله تیجه نیدی . بیاضلرک ساغ طرفک بکل کوزلی ایشله دیکی حاله خصلتیک یوکار قونل دوشونه سولاری هیچ چالیشمیوردی . بو یوزدن اونه آفتینیک کندی فولنده اوینانقدن متوله بر اعتداده وردیکی باسلر اکثریتله فاجیرایوردی . آتون اردولک شیددی دیشازیده بولرکن بر اویونجیسی ایله نه او خطک آهنگنه واقف اویونجیلرین یوکار قونل دها وهله اصل فله جباری بولونه ییدی ، غله بک بیاضارده قالاچی شپه یزدی دینه ییلرز .

اکنجی حاف نایک باشنده قصه برمدت ییشیل صیغیده براندن سوکره طوب بیاضلرک فله سی اوکده دولاشمه باشلادی وین اون دقدن فله سورمیس ، مادی قاریشقیلر اینجه ییشیل چ برینیک آرقمسنن درت غول یایدی . بو هیجانلی عیولرده ذکی وعلاالین بکل موقیتله اوشیلدی . اویون بونن سوکره بئشا آغیرلاشان فاضلارله برابر نسیه بک شدتل بر دوره کردی . فقط بیاض فورمه ی اویونجیلردن رسمی مانتکه لولک آقارینه قدر کلسی بکلور کی ، پراز زجیدن فاجیورلدی .

متلا طوب اورتا آفتینیک غیبتیه ایلمه دیکی زمانلر ساغندن سولدن مان جان یاردمینن قالیوردی . فوت پول کی جعتل اویونلرده فولک دکل تیک موقیتن منبدر . فقط برنجی حاف نایده اولدیکی اکنجیده ک ایکی صایقیده بی بیاضلرک یایدی . درت مانتکه هینس آتون اردودن بکلرک یایدی . بو عاده بکلرک ایچون ایتناری موجب اولسه اویونک هیئت عمومی ایچون باشقه دقتسه یاندر ظننندن . اویون ، وقتک باشلانجهنده دوشون اویونجیلرک عسی حله لری ، مدافعه لری آرمسنده درت صایقه قارشی بیغول بیان ییشل طرفک غالیته تیجه لیدی .

قوت بولجی فولرک بولبه وسیله لره سبق صیق تماس ایدرک بررلی طایفه لرچی وسویشمه نی ایدرز .

داخلی خبرلر

سرای هایونده

لیله برات نامدیله دون وکله ایمان وبعونان ریشلری سرای هایونه غریخته حضور شاهانه قبول بورولدیق ذات حضرت پادشاهی عرض تبریکات ایلملردر .

§ خدیو مصر عباس حلی باشا حضرتلری دون سرای هایونه غریخته حضور شاهانه قبول بورولدیق ذات حضرت پادشاهی عرض تبریکات ایلمدر .

§ دون رجال ملکیه وکسریه وسائر ذوات ذخی سرای هایونه غریخته بولاسمه عرض تبریکات ایلملردر .

صره هایون

دون صره هایون دوله باغجه سرای هایونندن مراسم معاهده ایله سوق اولوغشدر .

۲۷ مایس

شوکت آب اندمق نزد شاهانلرده ولعهد سلطنت وحیدالین اندی حضرتلرله شزاده عبدالجید ، شهاب الدین و عمر حلی اندیلر حضرتی بولندی حاله مراسم مذکورق نزاری هایونک باغجه ناطر برنجی قات سالنندن تاشا بورولملادر .

شزاد دهرله موضوع بونان صره هایون باب هایون دائریمی پشکانه کتیریلن بو صره ده شیخ الاسلام وولاق ناطری وکین موبی کاطم اندی حضرتلرله صره هایون اینی اولواق نظرانی مأموریتندن بضراری حضورهایونه قبول بورولملادر . نامه هایون صره امینته تودیه وتسلیم بردعاقرات اولمقدن سوکره مدودر حضورهایونده طولاشد بریلدیق اخراج وخرمین بخرمین اهالی کرای وخطاط دوؤندان وسرای هایون اغراقی ویا مأموریتندن وخیلا وعلما وانه طریفندن تکیرات وخیلات ایله استازانانلارمه اجرا اولمشدر . اوکده عساکر عثمیه ، پولیس ، ژاندارمه ، انضباط عسکری مأموری وکتریشات مأمورلی ، مذهبی باشی ، عکام باشی وفوات سائر بولندی حاله صره هایون قاطاش اسکسسه ایصال اولراندن شرک خیره بک آرایه طویلر انضاحت ایلملدر .

اویونک اسکداره موصلنده اسکدار مصرقی وسائر مأمورین وعساکر عثمیه طریفندن استقبال و مراسم معاهده ایله مصترفق دائرمتسه ایصال اولمشدر .

جلس وکلا

جلس وکلا دون صدراعظم طلمت باشا حضرتلرینک تحت ریاستنده عقد اجتماع ایلمشدر .

ماله نظراندنه

نامه ناطری علمینف ، اورمان تجارت ناطری مصطفی شریف بک اندیلر دون ماله نظراندنه ناطر چایق بک اندی زیارت ایتملردر .

آوسترایا — عیار غنر تجلیلرینک

شهرتیزی زیاقت

مقدما مطوعات عثمیه طرفندن اجرا ایلمنن زیاقت اعاده انجکله اوزده منتقدن آوسترایا — عارستان ارکان مطوعاتندن برهینکات شهرتیزی کلچکی اولجه یازمشقی . بونده ملی آژانس طرفندن تبلیغ ایلمکینه نظرآ وسویاحتک طرفاتی بروجه آتی تمین ایلمشدر .

مفق ملکک غریته جباری مایسک اوتوز برنجی کون استابول مواصت ایلمک وشریت بریزله ازمده جمعا اون ایکی کون کیمه چکاردر ، هیئت اون ایکی ذاکتن مرکب اولوب آلتینسی آوسترایالی و آلتینسی مجاردر ، آوسترایا غریته جبارینک هنوز دردنیکن ایسی تقرر ایتمشدرکه بولردر بروجه آتیدر :

۱ — لهو پهلما لده : عارین ایتنیه اتحاد برنجی ریمی ۲ — دوقور آکسکامدر قالیقند : برینیاغساجیونوغ سرعوری ، ۳ — قارلا نهدانق : اوستد بورونده شاور سرعوری ، ۴ — هانس پوشتاین : دویچه قوسیلان سرعوری .

جبار غریته جباری ده ذوات آتیدر : ۱ — دوقور آتیر آغای : یوی بودایغه غریته سندیقی ریشی ، ۲ — دوقور داتیل برودی : نوه ژورنال باش سرعوری ، ۳ — بارون لودویغ هانواقی : ییش قاپل غریته صاحب ویش سرعوری ، ۴ — موسو کوستاو

استقراض یاریشی

کیم برنجی چیتمه ؟

استابول — ناله بورولویوسک ، آقا باش ! ، کیمه مرکب ؛
طشرلی — کورودو ، همدسم ، کورودو ؛

EK 21: Sultan Mehmet Reşat'ın İç Borçlanmayla İlgili Hatt-ı Hümayunu

(Sabah gazetesi, 2 Mayıs 1918, no.10223: 1)

باب مالی بیاده سنده صباح مطبعه سی
ایچون مدیر مسئول آنکسان افندی به سراجمت اولتور
فی وارده درج اولتسون اولتسون اعاده ایدلز
تلفون نوموسی استانبول : ۴۱۴

استانبول وولایار
ممالک اجنبیه ایچون

صباح

هر کون نشر اولتور

بیانات سنیة ملوکانه

عسکر اولدر لریملک حرب بیله نریز کومر کدی ندر کار لشد در نریز
تر در جوشانی اعلا بنده بیه با موم نزار لملک استغاضه باضی
استراک صو نوا بر از ابره بکلدی ندر کار لهدم رنشه اعتبار بایرغ
بیر کلد بیکه - محمد رشاد

مان مثنیه نیک بالای مقدرانده بالکر بر حکمدار عالی وعادل سلاحیت عالیه سیله دکل ، هینی زمانده
برآب مشفق و صرشد صفت میجه سیله ده نکهباف اولان سوکول پادشاهز افندیز - ضررتلری نیک ایلک عتایل
استغراض داخلیسی حقنده خط دست هاپونلریه لطفاً اصوبر بیوردلری فکر هاپون ملوکانه لری بالایه
دوج ایله تریزین ستوه مباحاته ایدیلوروز - شائل عسکر اولدر لری نیک حرب میدانلر نده قازاندلری عسکری
ظفر لری فناکار ملنک اقتصاد ساحه سنده یکی بر طرفله توج ایدیلکی قناعتی جمله تلیق ایدیل بیانات
سنیه تاجداری بزم ایچون کرانها بر منبع امید و فوئدر - پادشاهنده لک وضیح فرودنه قدر هر جزئی هینی
مقصد اطرافنده بودرجه اعانیرودانه برکن سرت البته پاشامه و بو بولک پاشامه مستعدره

پروسیاده انتخاب اصلاحاتی

نک مغلوبیتی

زومندن فضله سوز سوبله مک ایسته مریز اصل
زی علاقه دار ایدن جهت انکلیز لک لیر
موالیسینده ده مغلوب ایدیلرک مدافعه سوز
آچیق بر ساحه ده میدان محاربه سی یاغی کوزه
لیر مقسوزن کادکری کی مملکتلری نده و عاری
نظمه سیدر فی الحقیقه انکله حرب عمومی ایله
بی جهه ده مشفقولدر : فلاندر جهه سی ،
لسطین جهه سی - جنرال ساری اردونده کی
نکلیز قوتلری نه اورده ، نده باشقه طرفلر ده
رول او بیله جق قدر اهریتی حائر اولمادق لری کی
لسطین جهه سی ده آتیق بورانک احتیاجتیه
بغراشه جق حالده در - شوخاله کوره الک بو بولک
یت فرانسه طوبراغنده دیمکدر و بو قوتک
ملوب وی بو بولک برستاتیایه رجته میچور
ناسی حربک بر حادته عظیمه سی اوله جقدر -
ونکه اوله بر حال وقوعنده ، حتی وقوعی
سوس اولدقده فرانسلر ایچون بلا تردد
یله جق شی صلحه طالب اولقدر - عکسی
بیرده فرانسه نیک اوغرایه جی ضرر و فلاکت
قابل تعمیر اولور - فرانسه کی انکلیز اردونک
ملوبیتی دیگر طرفدن فلسطین جهه سنده
بوران اردونک اول قومه منوبه سی سارمه جق ،
تیا قارشینده کی قوتک ده فاضله لاشه سی
تیجه بی برآز ده تسریع ایتمی موجب
یله جقدر - انکله نیک بو کون حرب عمومی ده
بیتادینی رول دکتر لره حاکم وقارده مؤثر
قوته مالک اولسیله دوام ایدیلر - انکلیز
سکری نیک ایغی قارمندن کینجه حربک مقدراتی
بیرنده تأیری ده زائل اولور -
آلمانلرک قاله و دونکرک شهرلردن انکلیز
واحانی طوبه طوتلری ، بحر سفیده و بحر
یطنده تقلبات عسکریه بی ازجاج و اخلال
تجلی ، دنیانک باشقه قطع لرنده انکلیز لره
تواسطه ضرر ویرملری ایکنجی درجه ده حائر
هیت اولدیتی نسیم ایشه کیله انکلیز میچوریت
سکریه قاتونک بو قدر سر عتله قیاسقویلیمستده کی
هیت قابل انکار دکدر - ذاتاً کرک عدد ،
کرک تشکیلات و تمهیزات اعتباریه فرانسلر
نکلیز لره هاتی و عسکر لک صنعته و قوتلری ده
فضله اولدینی حاله آلمان ارکان حربیه سنک
بیر قوتده انکلیز لره استغاضه ایتمه ده

ÖZGEÇMİŞ

27 Eylül 1978 tarihinde Aydın'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Aydın'da tamamladı. 2003 yılında, Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2007 yılında mezun oldu ve aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında Yüksek Lisans yapmaya hak kazandı.